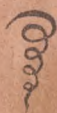

ΑΝΔΡΕΟΥ Π. ΣΑΡΡΗ

ΕΘΑΜΜΕΝΗ ἢ ΖΟΝΤΑΝΗ ;

ΕΘΝΙΚΟΝ ΔΙΗΓΗΜΑ

ΔΙΑ ΤΟΝ ΛΑΟΝ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ ΑΘΑΝ. ΔΕΛΗΓΙΑΝΝΗ

ΟΔΟΣ ΠΕΙΡΑΙΩΣ ΖΗΝΩΝΟΣ 'Αριθ. 2

1901

ΑΝΔΡΕΟΥ Π. ΣΑΡΡΗ

ΓΕΘΑΜΜΕΝΗ ἢ ΖΩΤΑΝΗ;

ΕΘΝΙΚΟΝ ΔΙΗΓΗΜΑ

ΔΙΑ ΤΟΝ ΛΑΟΝ

Β

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ ΑΘΑΝ. ΔΕΛΗΓΙΑΝΝΗ

ΟΔΟΣ ΠΕΙΡΑΙΩΣ—ΖΗΝΩΝΟΣ ᾽Αριθ. 2

1901

Πᾶν γνήσιον ἀντίτυπον φέρει τὴν ὑπογραφήν τοῦ
συγγραφέως.

Σ. Α. Α. Α.

ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΕΝ ΠΑΤΡΑΙΣ
ΙΣΑΔΕΛΦΟΥΣ ΦΙΛΟΥΣ
ΚΑΙ ΘΕΡΜΟΥΣ ΕΝ ΑΓΑΘΩ ΣΥΝΕΡΓΑΤΑΣ
ΤΟ ΕΘΝΙΚΟΝ ΤΟΥΤΟ ΒΙΒΑΙΟΝ
ΑΦΙΕΡΟΥΤΑΙ

Εἰ μὴ ἔβλεπον ταύτην σάρκα
μὴ ὑποφραγέμεν θάνατον.

Σπύρος Ν. Μοσχαράς

Σ ΤΟΝ ΠΟΛΥ ΛΑΟ ΠΟΥ ΘΑ ΤΟ ΔΙΑΒΑΣΗ

Για σένα, αγαπημένε λαέ τῆς πατρίδας μας, γιὰ σὰς, ση-
μεινοὶ πολίταις καὶ γιὰ τὰ παιδιὰ σας, τοὺς πολίταις τοὺς
αἰδιανούς, ἐγράφηκε τὸ βιβλίον τοῦτο.

Ταπεινὸ καὶ φτωχοντυμένον ὥς τὸ περιφρονήσουνε ἴσως ἄλ-
λο, μερικοὶ ἀπὸ τοὺς γραμματισμένους· καμμία δὲν εἶναι ἡ
ζημία. Ἐκεῖνοι καὶ τὰ παιδιὰ τους ἀκόμα, ἂν αὐτὸ δὲν τοὺς
ἐρεται ἔς τὴν ὁρεξί, ἔχουνε πλούσιον τραπέζιν νὰ διαλέξουνε,
ἔχουνε πλῆθος βιβλία νὰ διασκεδάζουνε, νὰ διδάσκουνται.

Αὐτὸ ἐγράφηκε γιὰ τὸν χωρικὸ ποῦ θὰ τοῦ τὸ διαβάξῃ τὸ
βρίδου τὸ παιδί του, γιὰ τὸν χτίστη ποῦ τὴν Κυριακὴν θὰ τὸ
προτιμήσῃ ἀπὸ τὴν ταβέρναν, γιὰ τὸ βαρκάρη, ποῦ μὲ κόπο
ἐξιώνει ὀλίγα γράμματα, γιὰ τὸν πολὺν Ἑλληνικὸ κόσμον
μας, ἐκεῖνον ποῦ κάνει τὸ περισσότερο ἔθνος μας, ἔς τὰ χωριά
ἢ ἔς τὴ θάλασσαν, ἔς τὰς μικραὶς πόλεις ἢ καὶ ἔς τὰς μεγά-
λαις ἀκόμα. Γιὰ τὸ λαὸ ἐκεῖνον ποῦ τὸν ἐγνώρισα, γυρίζοντας
τὴν Ἑλλάδα, τόσο καλὸν καὶ τόσο διψασμένον καὶ ὅμως τόσο
ἀδικημένον καὶ τόσο περιφρονημένον, ποῦ εἶπα πολλαὶς φορὰς
ὥς μεγάλῃ θὰ ἦναι ἡ κατάρρα ἐκείνων ποῦ εἶναι οἱ αἰτιοὶ· γιὰ
τὸ λαὸ ἐκεῖνον ποῦ εἶμαι βέβαιος πῶς ἐμπορούσανε νὰ τὸν κά-
μουν λαὸν ἀγγέλων καὶ ὅμως μὲ τὴν πολιτικὴ διαφθορὰ ποῦ τοῦ
δίνουνε, μὲ τὴ στραβομάραν ποῦ τὸν ἀφίνουγε ἀπὸ τῆς θρησκείας
καὶ τῆς πατρίδας τὰ φῶτα, μὲ τὰς ψευτιάς ποῦ τὸν φορτό-
νουνε, μὲ τὴ βασανισμένη ζωὴ ποῦ τὸν κάνουν νὰ περνᾷ, μὲ
τὰ κακὰ τοῦ ψευτοπολιτισμοῦ ποῦ τοῦ κολλᾷνε ὅταν ψώρα,
θένε νὰ τὸν κάμουνε συμμαζεμα ἀνθρώπων καὶ ὄχι ἔθνος, λαὸ
καὶ ἀπὸ τοὺς Ἑβραίους πολὺ χειρότερον.

Μὰ τὰ κακὰ καὶ τὰς ζημίας, ποῦ μᾶς κάνουν ἄλλοι, ὥς

γιά τὴν ἐκείνη ἔθρεψε τὸν πατέρα καὶ τὸν πάππου σου χθές, ἐκείνη ἐσένα σήμερα, ἐκείνη αὖριον τὰ παιδιὰ καὶ τὰ ἐγόνια σου θὰ θρέψῃ καὶ θὰ προστατέψῃ· ἔς τὴν εὐτυχία ἐκείνη εἶναι ὅλαις σου ἢ ἐλπίδαίς κρεμασμέναις, ἔς ἐκείνη καὶ ἔς τὴν τιμὴν της εἶναι κρεμασμένη ἡ τιμὴ σου. Νοιώσε πῶς ἂν ἦι νὰ ἀφίνωμε τὴν ἄτυχη πατρίδα ἔς τὸν κατήφορο καὶ νὰ τὴν πληγόνωμε μὲ τὴν ψεύτικη γιὰ τὸν ἑαυτὸ μας φροντίδα καὶ μὲ τὴν ἀδιαφορία μας γιὰ ἑκείνη, θὰ ἦτανε χίλιας φοαὶς καλλίτερα νὰ παρακαλούσαμε τὸ Θεὸ νὰ μᾶς ἔστελνε ἕνα μεγάλο σμῦδ καὶ νὰ πᾶμε καὶ ἐμεῖς καὶ ἑκείνη μιὰ καὶ καλὴ ἔς τὰ ἱάθη τῆς θάλασσας. Μὰ ὄχι! δὲν ἤρθαμε ἔς αὐτὸ τὸ σημεῖο καί, μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ, λέω πῶς δὲ θάρθωμε. Γινώσι μοᾶχα καὶ καθάρις μυαλὸ χρειάζεται διδασκαλία ἔς τὸ λαὸ καὶ λίγη ζωὴ καὶ λίγη κίνησι. Γιὰ τὴν εὐκολὰ εἴμπορεῖ νὰ καταάβῃ καθένας πῶς τῆς πατρίδας τὰ συμφέροντα καὶ τὰ ἀληθινὰ· δικά μας δὲν ἀντιμάχονται· κἂν δὲν χωρίζονται· ἀφοῦ ἡ ζωὴ μας εἶναι ἡ ζωὴ της καὶ ἡ εὐτυχία μας εὐτυχία της, ἀφοῦ ἡ δόξα της εἶναι ἡ δόξα μας καὶ ἡ ἱστορία της ἱστορία μας, ἀφοῦ ἡ πίστις εἶναι, ἦτανε ὡς τοὺς πατέρες μας, τὰ ζωντανὰ τὰ μεγάλα μας νεῦρα.

ὦ, ἡ πατρίδα καὶ ἡ θρησκεία! ἡ δυὸ μεγάλας φλέβις, ἡ δυὸ ἀδερφωμέναις καρδίαις σὲ κάθε λαὸ ποῦ θέλει νὰ κινηχίεται πῶς εἶναι ἔθνος. ὦ, λάμπαις οὐρανόσταλταις, ἀγασμένα χτυποκάρδια, ἀχτίδες δίδυμαις τοῦ Θεοῦ, πατρίδα καὶ θρησκεία! Σὲ σᾶς μοῦ φαίνεται πῶς βλέπω τὸν παράδεισο ἀληθινὰ καὶ ἔς τὸ γλυκό σας λογισμὸ θὰ μένη ἡ ψυχὴ μου ὡς τὴν ὕστερη στιγμήν. Ἐσεῖς μεγάλη τὴν Βυζαντινὴν Ἑλλάδα ἐκάμετε, ἐσεῖς μέσ' ἔς τὴν σκλαβιὰ αἰῶνες ζωντανὴ τὴν ἐκρετήσετε, ἐσεῖς ἀνάστασι ἀληθινὴν τῆς δώσατε ὕστερα. Καὶ κάτι μοῦ λέει μέσα ἔς τὴν ψυχὴν, πῶς ἂν εἶναι γιὰ νὰ ζήσῃ σῶμα ἀκέφαλο, ἔμπορεῖ καὶ σεῖς νὰ ξεχωρίσετε ἔς τὸ ἔθνος μας χωρὶς νὰ σβύσῃ τέλεια. Συγχώρα με, Χριστέ, μὲ τὴν ἀγάπην σου τὴν ἄπειρη, μὲ τὴν καρδιά σου τοῦ Θεοῦ, ποῦ ἀπ' τὸ σταυρὸ σου ἀπάνω ἔς τὰς ῥατωμέναις σου ἀγκάλαις νὰ σφίξῃς ὅσων πατέρας ὄλον τὸν κόσμον λαχταρᾷς, συγχώρα με ἔς τὴν ἁμαρτίαν, ἔς τὴν ἀνθρωπινὴν ἀτέλειαν· γιὰτὶ ἐγὼ ὅσα σὲ κυττάζω ἐκεῖ ψηλά, ἔμπροστὰ ἔς τὸ ἱερό, θαρρῶ πῶς ἔς τὰ δυὸ χέρια σου

μὴ τὰ βλέπωμε γὰρ νὰ δικαιολογοῦμε τὸν ἑαυτό μας καὶ ταῖς ἁμαρτίαις μας, μόνο γὰρ νὰ τὰ πολεμοῦμε, μόνο γὰρ νὰ ζωντανέψωμε περισσότερο ὅσοι πονᾶμε γὰρ τὴν κατάστασι αὐτῇ, μόνο γὰρ νὰ γιαιτρέψωμε ταῖς ἀρρώστιας μας καὶ νὰ σηκώσωμε κεφάλι. Φτάνει νὰ τὸ θέμε καὶ γίνεται· φτάνει καθένας μας νὰ πάψῃ νὰ λέγῃ: τί μπορῶ νὰ κάμω ἐγώ; ἕνας ἄνθρωπος μὴτε κρύο κάνει μὴτε ζέστη. Ἄτιμας καὶ ψεύτικαις κουβέντες! ἄτιμας καὶ καταραμέναις! Ἀλλοίμονο ἔς τὸ στρατό, ἐὰν ἐκεῖ ποῦ πολεμάει καθένας στρατιώτης κάνει αὐτῇ τῇ σκέψι! Μὰ μὴτε ὁ τρυγητὴς μοῦ φαίνεται πετάει ἕνα ἕνα τὰ σταφύλια του μ' αὐτῇ τῇ σκέψι, μὴτε ὁ ἄλωνάρης ὅταν ξαποσταίνει πετάει ἕνα ἕνα σιταρόσπυρο ἀπ' τὸ σωρό· γιὰ τί δὲ ἕνα ἕνα γίνονται τὰ πάντα. Ἡ σκέψις ποῦ πρέπει νὰ κάνωμε καθένας εἶναι: ἐγὼ θὰ κάμω ἐκεῖνο ποῦ πρέπει καὶ οἱ ἄλλοι ἂν δὲν τὸ κάνουν ἄς ἔχουν τὴν ἁμαρτία. Ἰλίγο ἢ πολὺ δὲν σημαίνει τίποτε. Ἐκεῖνος ποῦ θὰ πάρῃ λαθρεμπόριο μιὰ δὲ καὶ ζάχαρη, ἢ μιὰ δὲ καὶ καπνὸς, εἶναι τόσο κλέφτης καὶ τόσο βλαβερός ἔς τὴν πατρίδα, ὅσο καὶ ὁ ἀχρεῖος ἔμπορος ποῦ θὰ περάσῃ ἀτελώνιστα σωρὸς ὑφάσματα· τί καὶ ἂν ὁ πρῶτος δὲν ἐζήμωσε πολὺ; δὲν ἐμπόρεσε· ἔπειτα εἶπαμε καὶ πρὶν Ὀλίγο Ὀλίγο γίνονται ὅλα.

Αὐτῇ τὴν τελευταία σκέψι πρέπει νὰ ἔχωμε ὅλοι ἔς τὸ νοῦ, ἔς τὴν καρδιά μας· αὐτῇ εἶχε καὶ ἐκεῖνος ποῦ ἔγραψε τὸ βιβλιαράκι αὐτὸ διὰ τοὺς ὁμοεθνεῖς του, ὅσοι μάλιστα δὲν εἶναι πολλοὶ γραμματισμένοι.

Ὡ λαὸς τῆς Ἑλλάδος, ἀδερφοὶ ἔς τὴν θρησκεία καὶ πατρίδα, ἔθνος παραδωμένο ἔς τὸν κατήφορο! Εὐπνα καὶ τίναξε τὴν νάρκη ἀπὸ ἄνω σου, τέντωσε τὸ κορμί σου νὰ φύγῃ τὸ μούδιασμα, νίψε τὰ μάτια σου νὰ φύγῃ τὸ σκοτάδι ποῦ σὲ περιτριγυρίζει. Τὸ νὰ τρώγῃ καὶ νὰ κοιμᾶται καὶ νὰ μετατοπίζεται κανεὶς, εἰμπορεῖ νὰ ἦναι ζωὴ διὰ τὰ ζῶα, μὰ ὄχι γιὰ τοὺς ἀνθρώπους. Ὁ Θεὸς ἔδωκε ἔς τὸν ἄνθρωπο κάτι τι περισσότερον μέσα του νὰ συγκινεῖται, νὰ νοιώθῃ, νὰ πονᾷ, νὰ σκέπτεται. Ἐκείνη τὴν ἀχτίδα του ποῦ ἡμᾶς ἔβαλε μέσα, μὴ τὴν ἀφίνῃς νὰ σβύνη καὶ νὰ μαραίνεται. Νοιώσε πῶς ἄπάνω ἀπὸ τὸ σπίτι καὶ τὴν γυναῖκα καὶ τὸ παιδί σου ἀκόμα εἶναι ἡ πατρίδα.

ποῦ ἀπλώνῃς, πατρίδα καὶ θρησκεία βλέπω ν' ἀστροποβολοῦν, νὰ χύνουνε. Θρησκεία ποῦ εἶναι ἀλήθεια ἢ θρησκεία σου, καὶ γιὰ πατρίδα ἐκείνη ποῦ ἐτίμησε τὸ ἅγιο σου στόμα ἀλησιμόνητα, ὅσων ἤρθανε εἰς Ἕλληνες νὰ σὲ προσκυνήσουνε καὶ σύ, Χριστέ μου, εἶπες χαιρετῶντας τοὺς : "Εἰδοθεε ἡ ὄρα νὰ δοξα-
σθῇ ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ.

ὦ ἀδερφοί μου, Ἕλληνες Χριστιανοί! Μὴ, μὴ σκεφθῇ κανένας πῶς ἔμποροῦμε νὰ χωρήσωμε πατρίδα καὶ θρησκεία χωρὶς θάνατον. Ἐκεῖναις μᾶς ἀνάζησαν, ἐκεῖναις ἐνωμέναις μόναίς θὰ μᾶς ζήσουνε. Τὴ ζέστα τοὺς φυλάξτε ἐς τὴν καρδίᾳ καλὰ καὶ μὴ, μὴ νὰ παγώνῃ τὴν ἀφίνετε. Καλλίτερα νὰ σβύσῃ ἡ πνοή μας, ἀδερφοί, παρὰ νὰ σβύσῃ γιὰ τὴ μιὰ ἀπ' αὐταῖς τὸ χτυποκάρδι μας. Καὶ ἂν καμμιά φορὰ σᾶς φταῖνε οἱ ἄνθρωποι, μὴ δίνετε τὸ φταίξιμο ἐς αὐταῖς· δὲν εἶναι σφάλματά τοὺς ὅσα σφάλματα ἐς ἐκείνους ποῦ ταῖς ὑπηρετοῦνε καὶ ταῖς διευθύνουνε κυττάζετε. Πονέσετε καλλίτερα γιὰ αὐταῖς καὶ ὅτῃτε μάλιστα νὰ ταῖς ὑπηρετήσετε καὶ σεῖς καλλίτερα, βοήθεια νὰ τοὺς φέρετε. Θὰ γίνῃ ἅμα μᾶς φωτίσῃ ὁ Θεός. Θὰ γίνῃ· φθάνει ἡ ἀγάπη μας ἐς αὐταῖς νὰ μὴν εἶναι παιδιακίς καὶ παράφορη, μόνο ἀληθινὴ καὶ ἀκατάπαυστη καὶ ὥσων ποῦ ταιριάζει σὲ ἄνδρες τιμημένους, σὲ ἐλεύθερους πολίταις, ποῦ θένε Ἕλληνες νὰ λέγωνται.

ΠΕΘΑΜΜΕΝΗ Ἡ ΖΩΝΤΑΝΗ ;

ΔΙΗΓΗΜΑ ΔΙΑ ΤΟΝ ΛΑΟΝ

'Απ' τὸ παραθύρι.

Ἡ ἀρχοντιὰ κι' ἡ φτώχεια λές κι' ἐπαλαίθανε ς' ἐκεῖνο τὸ μεγάλο δωμάτιο.

Τῆς στέγης καὶ τῶν τοίχων τὰ στολίδια, τὰ ἐπιπλα τὰ παλαιά, τὰ πλοῦμιστὰ πορτοπαράθυρα, ὅλα ἔμυρίζαν ἀρχοντιὰ καὶ μεγαλεῖο· μὰ ποῦ τίποτ' ἀπ' αὐτὰ καίνου'ρχο δέν ἐφαίνονταν, μὰ ἀπὸ χίλια μικρὰ σημάδια τὸ παρατηρητικὸ ἔματι ἔξεχώριζε πῶς ἡ φτώχεια πάλαι κρυφά, σιγά, ἀλύπητα καὶ πῶς ἡ εὐτυχία ὅλο ἐτραβιῶνταν, ὅλο ἐσυμμαζεῦονταν.

Μὰ ἂν ἦταν τίποτε ποῦ ἔμαρτυρεῦσε καταφάνερα αὐτὴ τὴν ἀντίθεσι, ἦταν ἐκεῖνοι ποῦ ἔβρισκόντανε τὴν ὥρα τούτῃ ς' αὐτὴ τὴν τραπεζαρία. Κοντὰ ς' τὸ ἕνα παραθύρι ἕνας γέρος σεβαστός, θᾶλεγες ἄντρας βλέποντας τὴν υἱεία, τὴ κορμωστασίᾳ του, θᾶλεγες γέρος βλέποντας τὴν ἄσπρη γενειάδα του, ποῦ ἔλιγισταίς ἀκόμη μαύραις τρίχαις τὴν ἐστόλιζαν, τὰ ἄσπρα του μαλλιά ποῦ ἄφθονα ἐπεφταν ς' τὸ σῆμα του, βλέποντας τὴ συνεφιά ποῦ τοῦ ἐζάρωνε τὰ φρύδια, ποῦ τοῦ ἐδίπλωνε τὸ μέτωπο. Καὶ ὅμως μόλις εἶχε τὰ πενήντα-πέντε. Μὰ ἡ συφοραὶς γερνᾶνε εὐκόλα. Ἀρχοντικὸς καὶ σεβαστός, σκεπτικὸς κι' ἀκούνητος, ς' ἕνα θρονί καθισμένος ἀκούμπαγε τὸν ἄγκωνα ς' τὴν πλάκα τοῦ παραθυρίου καὶ τὸ ἔματι του κορμωμένο ἔξω μακρυά, σὰν ἄπλανο ἐκύτταζε. Κι' ἔτσι ὅπως ἦταν ἔμοιαζε μὲ τοὺς Ῥωμαίους ἐκεῖνους βουλευτάς, ποῦ ἅμα οἱ Γαλάταις ἐμπήκαν ς' τὴ Βουλὴ νὰ τοὺς σκοτόσουνε, ἐδείλιασαν γιὰ τοὺς πῆραν γιὰ ἀγάλματα ἢ γιὰ θεούς.

‘Στὸ ἄλλο παραθύρι μιὰ χαριτωμένη κοπέλλα, λιγερὴ κι’ ἄγγε λσκαμωμένη, ἔγερνε τὸ ξανθὸ της κεφάλι ἀπάνω ‘ς τὸ κέντημα ποῦ ‘φαίνονταν πῶς ἐβιάζονταν νὰ τὸ τελειώσῃ ‘σὰν νὰ τῆς εἶχαν στοίχημα. Κάποτε ‘σῆκωνε τὸ κεφάλι ἔρριχνε κλεφτάτα μιὰ ματιά ‘ς τὸν πατέρα της, ‘σὰν νὰ ἤθελε νὰ μαντέψῃ τὴ συλλοὴ ποῦ τοῦ ἤρχουνται κάθε φορὰ· μὰ ἤξερε βέβαια ταῖς λύπαις καὶ τοὺς καύμους, ποῦ τὸν ἐβασάνιζαν, καὶ γιὰ αὐτὸ ‘σὰν νὰ ὑγραίνονταν τὰ μεγάλα γαλανὰ της μάτια, σὰν νὰ ‘θόλωνε τὸ ὥραϊο παρθενικὸ της μέτωπο· λες κι’ ἅμα ‘κύνταζε τὸν πατέρα της ἀντανακλοῦσε ‘ς τὸ γλυκὸ της πρόσωπο ἢ συννεφιά ποῦ ἦταν ἀναφαίρετη ἀπὸ τὴν ὄψι τοῦ πατέρα της.

Πλάγια της ‘ς τὸ τραπέζι ἓνα ξανθὸ καὶ γαλανὸ κι’ ἐκείνο κοριτσάκι, ὡς ὀκτὼ χρονῶν, ὡμορφο σὰν Χερουβιμ καὶ γελαστὸ ‘σὺν τὴν ἀνοιξι, ποῦχε γυρίσει ‘λίγη ὥρα ἀπ’ τὸ σχολεῖό του, ἀφοῦ πῆρε ἓνα φιλὶ ἀπ’ τὸ πατέρα του καὶ δυὸ ἀπὸ τὴν ἀδερφοῦλά του καὶ ἐκροκάλισε ἓνα γλυκὸ παξιμαδάκι ποῦ τοῦ ἔδωσεν ἐκείνη, ἐκάθονταν τώρα κι’ ἔκανε τὰ γραψίματα τῆς ἄλλης ‘μέρας, κι’ ὕστερα θὰ ‘διάβαζε.

Ἡ κόρη ‘ς τὰ κατὰμαυρα ντυμένη καὶ τὸ μικρὸ με τὰ σταχτόμαυρα ‘μαρτυροῦσαν πῶς κάποιον πένθος οἰκογενειακὸ εἶχανε.

Καὶ οἱ τρεῖς τοὺς μοσχοβολοῦσαν χάρι κι’ ἀρχοντιά κι’ ἀνατροφή, ποῦ δύσκολο νὰ βρισκεται. Μὰ ἂν ὁ γέρος ἦτανε κάπως καλὰ ντυμένος γιὰ τὴ θέσι του—κι’ ἴσως νὰ ἦταν καὶ ἀπὸ τὰ βούχα ποῦ θὰ εἶχε ἀπὸ πρὶν διπλὰ καὶ τριδιπλὰ—, τὰ δυὸ κορίτσια ‘ς τὴ πένθιμη καὶ φτωχικὴ τοὺς φορεσιὰ ἐφαίνονταν πῶς εἶχαν καταλάβει τῆς ἀνάγκης τῇ φωνῇ, τῆς στενοχώριας τὰ πρῶτα πειράγματα.

‘Ανάποδοι καιροί, καιροὶ δυστυχησμένοι, τῆς συμφορᾶς καὶ τῆς μαυρίλας. Πίκρα καὶ δυστυχία ‘ς τὸ κόσμον, πίκρα καὶ δυστυχία καὶ καταφρόνια ‘ς τὸ ἔθνος ὁλόκληρον.

‘Σ τὴν Πόλιν τὴ ξακουσμένη, ‘ς τὴ βασιλίσει τῆς γῆς, ‘ς τὴν ἐνδοξὴ Κωνσταντινούπολιν ἀκρίδαις οἱ ἐχθροί, ἀτέλειωτας ἢ συμφοραὶς ἐπλάκωσαν.

Καὶ ἦτανε τραχόσα χρόνια ποῦ τὴ ‘διάλεξε τὴ πανώρια ἐκείνη νύφη τοῦ Βοσπόρου ὁ μεγάλος τῆς ‘Ρώμης αὐτοκράτορας, ὁ ‘Αγιος Κωνσταντῖνος μας, κι’ ἔβαλε ‘κεῖ, ‘ς τὸ ἀρχαῖο ‘Ελληνικὸ Βυζάντιο, τὰ θεμέλια τοῦ νέου μεγάλου ‘Ελληνικοῦ κράτους, κι’ ἔχτισε ‘κεῖ τὴν Κωνσταντινουπόλιν, μεγάλη καρδιὰ τῆς ‘Ελλάδας, φλέβα ἀξετιμητῇ, νὰ χύσῃ τὴ ζωὴ ‘ς τὸ νέο κράτος, ‘ς τὸ ἔθνος τὸ παλιν, νὰ δοξαστῇ νὰ ὑπερασπιστῇ τὸν κόσμον ὅλον. Τραχόσια τόσα χρόνια ποῦ ἐπάλεθε μὲ Γόθους καὶ Οὐνους καὶ Βανδῆλους καὶ Βισιγόθους καὶ Αατίνους καὶ Σλαῦους καὶ ‘Αθάρεις καὶ Πέρσαις, ἐπάλεθε κι’ ἐνίκαγε καὶ ἐθγαίνει κάθε φορὰ πρὸ δοξασμένη, πρὸ μεγάλη, πρὸ δυνα-

τή. Ὅταν ποῦ συντρίβουνται ἀπάνω σὲ θεοχτιστο βουνὸ σορόκος καὶ βορριάς καὶ λυσσασμένη ὄστρια καὶ τὸ χτυπᾶνε ἄδικα οἱ κεραυνοὶ καὶ τὸ χαλάζι, καὶ ἡ φουρτούναις ἄδικα τῇ λύσσα τοὺς διπλόνουνε, ἔτσι ἀπάνω τῆς ὀτακίστηκαν ἐχθροὶ χιλιάδαις, χιλιάδαις γλώσσαις, ἔθνη καὶ φυλαίς.

Μὰ τώρα ; ἀλλοίμονο ! Ἐχθὲς ἀκόμα κακῆς εἰρήνης πῆρανε ὕμνησι καὶ πάλι ἀντίκρυ τοὺς, ἀκούνητη ὕμνησιν ἡ συφορά, ὁ κίνδυνος.

Αὐτὰ ὅς τοῦ γέρου τὸ κεφάλι ὕμνησαν ; αὐτὰ τῇ νύχτα τοῦρριχναν ὅς τὸ μέτωπο ; Ἰσως γιὰτὶ μὴτε τὸν οὐρανὸ ἐκύτταζε ποῦ ἐδίωχνε ὁ χιονιᾶς θολὰ τὰ σύννεφα, μὴτε πέρα τὸ Κατάστενο, ποῦ ἀγριεμένα ἔτρεχαν τὰ κύματα, μὴτε τοὺς δρόμους πέρα. ταῖς πλατείαις, τοὺς κήπους ἢ τῆς ἐκκλησιαίς. Πέρα, μακριὰ ἦτανε τὸ ὄματι τοῦ καρφωμένο· τῇ δόλια Χαλκηδὼνα ἐκύτταζε, τὸ Κατίκει ποῦ λένε σήμερα, τὴν ἀδερφή τῆς Πόλης, τὸ παιδί, τὸ σπλάχνο τῆς. Τ' ἀχέλι τοῦ βουδοῦ δὲν ἐμουρμούριζε· καὶ μόνο μὲ τὸ ὄματι λὲς κι' ἐζοῦσε, ποῦ ποτ' ἀγρίεβε καὶ σπύθαις ἔρριχνε καὶ πότε ὄλωνε ὅταν νᾶπνιγε ἓνα δάκρυο.

Τί μέσ' ὅς τὸ ὄματι, μέσ' ὅς τῇ σκέψι ἐκείνη ὕμνησε ; τί ἀνακάτωνε κι' ἐγύρευε ὁ νοῦς του ; γιὰ τί ἀπὸ τῇ Χαλκηδὼνα δὲν ἐξέκόλλαγε τὸ βλέμμα του ; μὴ ταῖς ἀρχαίαις δόξαις καὶ τὰ πλούτη τῆς λογάριζε ; ἢ μήπως μὲ τῇ φαντασίᾳ τοῦ ἐκύτταζε τοὺς 360 δεσποτάδαις, ποῦ ἀγιασμένοι κι' εὐσεβεῖς ὠμύεθσαν ἐκεῖ, ἐκατὸν ἐβδομήντα χρόνια πρὶν, ἀναθεμάτισαν τὸν Εὐτυχεῖ καὶ τὸν Νεστόριο τοὺς αἰρετικούς καὶ ἄλλη μιὰ φορὰ ἐκκλησία καὶ ὀρθοδοξία ἐστήριζαν ;

Ἄ ! ὄχι μήτραις δεσποτάδων δὲν ἦταν ἐκεῖ μέσα τότε· μὴτε πατριάρχης ἢ ἑξαρχοὶ τοῦ Πάπα ἐρητορεῦαν. Ἦτανε σαρίκια Περσικά στρατὸς χιλιάδαις ἐκεῖ μέσα βάρβαροι ὠμύεθσαν.

Μὲ τὸ χεῖμῶνα καὶ μὲ τὸ χιονιᾶ ἦταν ὅς τῇ πόλει μεσ' ὅς τὰ κατὰλύματα καὶ δὲν ὠμύεθσαν τριγύρω τῆς. Μὰ ὁ γέρος μὲ τῇ φαντασίᾳ τοὺς ἐκύτταζε· καὶ μέσα ὅς τὸ βοητὸ τοῦ ἀνέμου καὶ τῆς θάλασσας τοῦ ἐφαίνονταν πῶς ἄκουε ταῖς κατηραμέναις τοὺς φωναίς, τῇ βάρβαρῇ τοὺς γλώσσα ὅς τὰ χαλίκια τοῦ γιалоῦ.

Οἱ Πέρσαι, οἱ αἰώνιοι ἐχθροὶ ! Ὅς τὸν ἀρχαῖο καιρὸ ἐλύσσαξαν μὲ τὴν Ἑλλάδα καὶ ἀποῦ ὀτακίστηκαν ἐκεῖ ἀλύπητα καὶ πᾶχυναν μὲ τὰ κουφάρια τοὺς τοὺς κάμπους κι' ἐχόρτασαν τῆς θάλασσας τὰ ψάρια τρώγοντας ἀπὸ αὐτοὺς, ἔπειτα μὲ τὸν Ἀλέξαντρο καὶ τῇ Μακεδονίᾳ, κι' ὅλη τὴν Ἑλλάδα πρὶν τοῦ ἐπῆρνε τῇ πληρωμῇ τοὺς γιὰ καλὰ, ἐρῆμαξαν, ἐλούφαξαν, ἐσκορπίσανε κι' ἐπέσανε αἰῶνες καὶ αἰῶ.

νες ἔς τὴν ἀφάνεια καὶ ἔς τὴ νέκρα. Μὰ ὑστερότερα μὲ τοὺς Ῥωμαίους κάπως ἄρχισαν κι' ἐκουινόντανε. Καὶ ἀργότερα μὲ τὸ Βυζαντινὸ κράτος, μὲ τὴν Ἑλλάδα, ποῦ ἄρχισε πάλι ἐπίσημα νὰ ζῇ ὁ τὸν κόσμος, ἄλλο ἄλλο πῆρνανε κι' αὐτοὶ ἀπάνω τοὺς κι' ἀρχίσανε ἐχθρότηταις, κι' ἀρχίσανε νὰ ζητᾶνε καταχτήσεις ἔς τὴν Ἀσία τὴν Ἑλληνική.

Ἦταν καιρὸς· τριακόσα τόσα χρόνια· ἀπ' τὸν καιρὸ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου ἔκαμαν νὰ δεῖξουν τὰ δόντια τοὺς· μὰ τὰ κότσια τοὺς δὲν ἦτανε γερά καὶ ἐσυμμαζεύτηκαν μονάχοι τοὺς.

Καὶ τώρα ; ὦ μαυρίλα καὶ ντροπή ! Ἐκεῖ ἀντίκρυ ἔς τὸ ῥμάτι τῆς Κωνσταντινούπολης τέσσερα χρόνια καθισμέν' οἱ Πέρσαι τὴ φοβέριζαν.

Μέσα στὸ σπίτι

Ἐπεφτ' ἡ ῥέρα· κι' ὁ ἥλιος θολὸς καὶ πένθος κι' αὐτός, ποῦ μόλις μέσ' ἔς ταῖς συννεφιαῖς ξεψυχισμένος φαίνονταν, ἔγερνε κατὰ τὴ θάλασα τοῦ Μαρμαρᾶ, τὴν ἀγριεμένη τώρα Προποντίδα.

Ἀξάφνου χιονόνερε, βροχὴ ἀνάκατα ἤρθανε ἄφθονα καὶ μὲ βία τοῦ ἀνέμου ἀρκετὴ ἐχτύπησαν τὰ τζάμια κι' ἐξύπνησαν τὸ γέρο ἀπ' τὴ συλλογὴ ποῦ τὸν ἐρρούφαγε.

Ἐκύτταξε τὸ δρόμο πέρα ὅσων νῆθελε νὰ διακρίνῃ κάποιον κι' ἔπειτα γυρίζοντας ἔς τὸ μεγάλο του κορίτσι :

— Ὁ Γερμανὸς μας, λέει, ἀργεῖ, δὲ φαίνεται· καὶ τί καιρὸς τῆς ὀργῆς ! Ῥίξε δυὸ κούτσουρα ἔς τὴ φωτιά, Ἀνθοῦσθ μου, νὰ ζεσταθοῦμε ἄλλο, γιατί βλέπεις πῶς παγόνουμε.

— Ξέρεις τί λέω, πατέρα ; κάθητε καλλίτερα ἔς τὸν καναπέ καὶ ρίξε κάνα ῥοῦχο ἔς τὰ πόδια σου νὰ ζεσταθοῦνε· ἐγὼ δὲν κρυώνω, μήτε ἡ Ζωή, παιδί· πρᾶμα ποῦ εἶναι. Φεβοῦμαι μήπως δὲ βρίσκουμαι αὔριο ξύλα μὲ αὐταῖς ταῖς συφοραῖς ποῦ μᾶς τριγυρνᾶνε.

— Σῶπα, καὶμένο παιδί· μὴ δειλιάζῃς καὶ τόσο· δὲν ἐφτάσαμε ἔς αὐτὸ τὸ σημεῖο, μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ. Ἄν μᾶς ῥήμαξαν ταῖς στεριαῖς οἱ ἐχθροὶ ἀπὸ τὴ μᾶ μὲ ταῖς λεηλασίαις τοὺς καὶ μὲ ταῖς φωτιαῖς καὶ ταῖς καταστροφαῖς τοὺς, καὶ ἂν μᾶς ταῖς κρατᾶνε ἀπὸ τὴν ἄλλη ἀκόμη ἀκοίμητοι· ὅσων τὰ σκυλιὰ, ὅμως ἡ θάλασσα εἶναι

μέ τῃ βοήθειᾳ τῆς Μεγαλόχαρης πάντα 'δική μας· κι' ὡς ποῦχει κανεῖς τῇ θάλασσᾳ δὲν τοῦ λείβονται τὰ χρειάζουmena.

Ἡ Ἀνθοῦσα δὲν ἤθελε καὶ νὰ τὸν πικράνῃ φανερόνοντάς του ὅλη τῇ σκέψι τῆς, κι' ἀφίνοντας τῇ δουλειᾷ 'ς τὸ τραπέζι ἐπῆγε κι' ἐρρίξε ὀνὼ μικρὰ κούτσουρα 'ς τὴ γωνιά.

Τί νὰ τοῦ 'πῇ; πῶς ἐπῆγε τὸ πρῶτ' 'ς τὴν ἀγορὰ καὶ ὅλα εἶναι ἀκριβώτερα; πῶς τὰ ξύλα τώρα εἶναι 'ς τὴ διπλῇ τιμῇ; ἢ πῶς ἡ τελευταίαις οἰκονομίαις τοὺς 'μέρα μὲ τὴν ἡμέρα 'ἔσθουναν, 'ἔπειτ' ἀπὸ ταῖς συφοραῖς ποῦ τοὺς 'τριγύρισαν ἀπὸ καιρό;

Ἄ, ὄχι· τὸ χρυσὸ κορίτσι δὲν εἶχε μόν' ἀγάπη καὶ στοργὴ γιὰ τὸ πατέρα τῆς ἀτέλειωτῇ· εἶχε καὶ μυαλὸ καὶ φρόνιση, ὥσάν γυναικα τέλεια· εἶχε ὑπομονὴ ἀγγελικὴ, καρδιὰ διαμάντι· λὲς κι' ἦτανε ἡ εὐλογία τοῦ Θεοῦ βιγμένη μέσα 'ς ἐκεῖνο τὸ σπίτι· κι' ὁ ἴδιος ὁ πατέρας τῆς κάποτε τὴν ἔκραζε ἀχτίδα τοῦ Θεοῦ.

Μόλις θὰ 'βούλωνε τὰ δεκοχτὼ χρόνια τὴν ἀνοίξι κι' ἦτανε τίσα χρόνια τώρα τέλεια νοικοκυρά· ὅλο τὸ σπίτι αὐτὴ τὸ 'κράταγε. Δέκα χρόνων ἦταν 'σάν ἀπέθανε ἡ γλυκεῖα μανούλα τῆς, κι' εὐθὺς ἀπὸ τὰ γέλοια, τὰ παιγνίδια, ταῖς χαραῖς ἐπήδησε 'ς τὴ σκέψι καὶ 'ς ταῖς ἔννοιαις πρόωρα. Καὶ τώρα ἐκεῖνη ἦτανε ἡ μητέρα καὶ ἡ ἀδερφή 'κεῖ μέσα· ἐκεῖνη ἡ νοικοκυρά καὶ ἡ ὑπηρέτρια ἀκόμη. Εἶναι ἀλήθεια πῶς ὁ πατέρας τῆς ἐθύμωνε καμμιὰ φορὰ ἅμα τὴν ἐβλεπε νὰ βασανίζεται ὅλημερίς καὶ νὰ κἀνῃ καὶ δουλειαίς, ποῦ ἔλεγε ἐκεῖνος πῶς δὲν τῆς ἔμοιζαν· γιὰ αὐτὸ καὶ ἤρχουνταν μιὰ φτωχὴ γειτόνισσα καθημέρα ἔνα-δυὼ ὥραις καὶ μὲ κάποια πληρωμὴ μικρὴ ἔκανε μερικαῖς χοντραῖς δουλειαίς· αὐτὴ ἡ ἴδια ἐπήγαινε καὶ 'ς τὴν ἀγορὰ μὲ τὴν Ἀνθοῦσα, ποῦ ἤθελε μονάχη τις νὰ ψωνίζη, γιὰ νὰ βρίσκῃ τὸ καλὸ καὶ τὸ φτηνόν.

Ὁ πατέρας τῆς κι' αὐτὸ δὲν τὸ 'καλόθελε· τῆς εἶπε 'ς τὴν ἀρχή:

— Παιδί μου, δὲν μ' ἀρέσει· δὲν εἶναι τέτοιαις σκουτούραις γιὰ σένα. Ξέρω πῶς ἡ περιουσία μας 'λιγότεψε καὶ δὲν 'μποροῦμε νὰ-χωμε οἰκονόμους καὶ ὑπηρέτας τώρα· μὰ 'στέλνε μοναχὴ τῆς τὴν κερά—Λενιώ. Ἡ ἂν θές, πάγω κι' ἐγὼ ἴδιος.

— Ὅχι· πατέρα· ἄφησε, παρακαλῶ· ἐκεῖνη δὲν θὰ βρίσκῃ πάντα τὸ καλλίτερο. Ἐγὼ ξέρω τὴν ὁρεξί σου, τοῦ Γερμανοῦ τὴν ὁρεξί. Ἐπειτα μ' ἀρέσει· τῶχω καὶ 'σάν διασκέδασι.

Κι' ἐκεῖνος, ποῦ δὲν εὗρισκε ποτὲ τὴ δύναμι· νὰ εἰπῇ ὄχι, ἅμα τὰ δυὼ γαλανὰ τῆς μάτια τὸν 'κυττάζανε, τὴν ἄφισε νὰ κἀνῃ ὅπως θέλει.

Μὰ ἡ Ἀνθοῦσα εἶχε τὸ σκοπὸ τῆς· ποῦ ἐπέμενε καὶ δύο χρόνια

τώρα ἐφούνιζε μοναχή της κι' ἐκράταγε μόνη της τὸ ταμεῖο καὶ ὅλαις ταῖς οἰκονομίαις.

Τὰ οἰκονομικά τους 'πῆραν τὸν κατήφορο μὲ τὸ κεφάλι. Τὰ χτήματα τους εἶχανε καταστραφῇ. Ἐκεῖνα ποῦ ἦταν ἐξ' ἀπ' τῆ Κωνσταντινούπολις ὡς πέντε ὥραις δρόμο πρὸς τὸ μέρος τῆς Ἀδριανούπολις τὰ εἶχανε κάμει γῆς-Μαδιὰμ οἱ Ἀῆαρες· δέντρα, περιβόλια, σπίτια ἐξοχικά ὅλα τὰ κατὰστρεψαν· γελάδια, ἀρνιά, γίδια ὅλα τᾶσφαξαν ἢ τὰ 'πῆραν κι' ἐφυγαν· ἀντίκρυ πάλιν ποῦχαν ἄλλα κατὰ τῇ Χαλκηδόνᾳ ἦταν οἱ Πέρσαι 'κεῖ καὶ τὰ ῥήμαζαν. Χρήματα ποῦχανε χιλιάδαις 'ς ἓνα ἐμπόριο, κατεστράφηκε ὁ ἐμπορος μὲ ταῖς συφοραῖς ποῦ ἔδερναν τὴν Πόλιν καὶ δὲν 'μποροῦσε νὰ τοὺς δώσῃ τίποτα· τί νὰ κάμῃ ὁ χριστιανός ; ποῦ νὰ τὰ βρῇ ;

Κι' ἔτσι ἡ Ἀνθοῦσα ἐβλεπε τὰ τελευταῖα χρυσᾶ κωνσταντινάτα ποῦ τοὺς ἔμεναν νὰ 'λιγοστεύουν ὀλοένα καὶ νὰ φεύγουν· ἀκόμα 'λίγο καὶ δὲν θᾶμενε κανένα. Κι' οἰκονομοῦσε ὅσο 'μπόραγε ἡ Ἀνθοῦσα, κι' ἐπάσχιζε νὰ κρύψῃ ἀπ' τὸν πατέρα της τὰ χάλια αὐτά. Τὸν ἔφταναν ἢ ἄλλαις, ἢ μεγάλαις πίκραις, ποῦ τοῦ ἔτρωγαν 'σὰν σαράκι τῇ μεγάλῃ του καρδιά.

Ὁ Γερμανὸς ἀλήθεια 'δούλευε 'σὰ μηχανή. Ἐφευγε τὸ πρωὶ κι' ἐρχόντανε τὸ βράδυ· ἦτανε μακρὰ τὸ ἐργαστάσιον ποῦ εἶχε τὴ δουλειά του· ἦτανε 'σὰν ὑποδιευθυντῆς 'ς τοὺς ἐργάτας καὶ τοῦ εἶχανε πολλὴ ἐμπιστοσύνη οἱ νοικοκυραῖοι· γιὰ αὐτὸ εἶχε καὶ πολλὴ δουλειά, πολλὴ εὐθύνη· μὰ ὁ μισθὸς δὲν ἦτανε μεγάλος· ποῦ νὰ πρωτοβγοῦνε τὰ ἐξοδα ὀλόκληρης οἰκογένειας ; καὶ μάλιστα σὲ καιροὺς ποῦ ὅλα εἶχαν ἀκριβά· γιὰ τί καθὼς τοὺς ῥήμαζαν ἀπ' τὴν Εὐρώπῃ καὶ τοὺς 'κράταγαν τὴν Ἀσία ἀντίκρυ τᾶφερναν ὅλα μὲ τὰ καράβια ἀπὸ μακρὰ.

Ὡς τόσο ἔλειπε τὸ φῶς τῆς 'μέρας.

Τὸ κοριτσάκι 'πέταξε τὴν πενοῦλα του :

— Ἐέρεις, Ἀνθοῦσα μου, πῶς 'ς τὸ παράθυρο ἂν φέγγῃς σὺ νὰ κεντᾶς, ἐγὼ δὲ βλέπω πᾶ νὰ γράψω 'ς τὸ τραπέζι· ἂν θέλῃς ἄναψε τὸν λύχνο.

— Κερά λογιώτατη, κάθησε δὴ καὶ λίγο ν' ἀποστάσης ἀπ' τὸ γράψιμο. Ἐλα κοντὰ 'ς τὸ παράθυρο ἢ καλλίτερα 'πὲς μας κανένα τραγουδάκι τοῦ σχολειοῦ σου καινούργιο, ἂν ἔμαθες.

Κι' ἀφίνοντας τὸ κέντημα, ἔκλινε λίγο κι' ἐπίασε τῇ Ζωῇ ἀπ' τὸ χεράκι καὶ τὴν τράβηξε σιμὰ της· τῆς ἔφερε τὸ μάγουλο 'ς τ' ἀχειλὶ της καὶ μέσα 'ς ἓνα φίλημα τῆς ἐμουρμούρισε σιγά :

— Σύρε μὲ τρόπο 'ς τὸν πατέρα σιμὰ καὶ 'πὲς του τίποτε, τραγούδισέ του 'λίγο ἂν σ' ἀφίση.

Κι' ἔπειτα δυνατὰ τῆς λέει :

— Τὰ εἶπες σήμερα καλὰ ὅλα σου τὰ μαθήματα ;

— Πῶς; καὶ γιὰτὶ ἄλλο μὲ στέλνεις 'ς τὸ σχολεῖο καὶ δὲν μ' ἀφί-
νεις νὰ σὲ βοηθῶ ἐδῶ ; καὶ ἔπειτα δὲν μ' ἀκουσεὶ πρὶν φύγω ;

Καὶ ἔπειτα σὲ 'λίγο :

— "Ἄν θέλῃς καὶ τραγοῦδι ἐμάθαμε ἓνα ὡμορφο ἀπὸ προχθές, μὰ
δὲν τὸ λέγω.

— Καὶ γιὰτί, παρακαλῶ ;

Κι' ἐκεῖνο πονηρά, ἀφοῦ ἐπῆγε 'ς τὰ γόνατα τοῦ πατέρα του
κι' ἔπιασε τὸ χέρι του :

— Γιὰ νὰ μὴ ζαλιζῶ τὸ μπαμπᾶ.

Αὐτὸς ποῦ μισοαφαιρεμένος ἀκόμα ἄκουε ὅμως ταῖς κουθένταις
τῶν δύο κοριτσιῶν του ἐχαμογέλασε 'λίγο καὶ χαϊδεύοντας τὰ μαλλιά
τοῦ κοριτσιοῦ του τοῦ λέει :

— "Ελα, πονηρό· ἐκατάλαβ'α πῶς θέλεις ν' ἀκούσωμε τὸ τρα-
γοῦδι ποῦ θὰ τῶμαθες καλὰ. Λοιπὸν γιὰ νὰ σοῦ κάμω πρὶ καλὰ τὸ
χατῆρί σου θὰ μᾶς τὸ 'πῆς ἔπειτα ἀπὸ τὸ φαγ! νὰ τὸ ἀκούσῃ καὶ ὁ
Γερμανός.

Μὰ ἡ Ζωὴ ἔμεινε πλάγια 'ς τὸ μπαμπᾶ καὶ μιᾷς καὶ ἄρχισε τὴν
κουθέντα ἄνοιξε τὸ φαπλατιό. "Ελεγε γιὰ ταῖς δασκάλαις, γιὰ τὰ
ἄλλα τὰ κορίτσα, γιὰ τὰ λουλούδια τοῦ σχολείου. γιὰ τὸν καιρό,
γιὰ τὸν ἀέρα ποῦ ἔκανε νὰ τρέχουν ὅλα, τὰ σύννεφα 'ς τὸν οὐρανό,
τὰ κύματα 'ς τὴ θάλασσα, τὰ φύλλα 'ς τοὺς δρόμους καὶ τὰ πόδια
ἀκόμη τῶν ἀνθρώπων ποῦ κρούνανε, κι' ἡ μύταις καὶ τὰ 'μάτια τους
ἀκόμα.

"Ἡ Ἀνθοῦσα ἐσηκώθηκε. "Ἀναψε τὸ λύχνον καὶ τοὺς ἄφησ' ἐκεῖ.
Κι' ἔπειτα ἐτράβηξε 'ς τὸ μαγειριὸ νὰ 'δῇ 'λίγο τὸ φαγητὸ ποῦ
ἐτοίμαζε· γιὰτί καὶ ἡ ὥρα τοῦ δείπνου ἐπλησίαζε.

Ἡ Γερμανία

"Πέρασε κάπου 'μισὴ ὥρα. "Κάθουνταν τώρα ὅλοι γύρω 'ς τὸ
τραπέζι. Ἡ μικρὴ 'διάβαζε τὰ μαθήματά της· κάπου 'σῆκωνε τὸ
κεφάλι καὶ 'ρώταγε καμμιά λέξι τὸν πατέρα της ἢ τὴν Ἀνθοῦσα.
"Εκεῖνος πάλι 'κράταγε κάποιον βιβλίον κι' ἐδιάβαζε· ὅσῳ γιὰ τὴν

Ἀνθοῦσα μιὰ ἔδρισκουνταν ἔς τὸ μαγειρεῖο, καὶ μιὰ ἔς τὸ κέντημα γοργὰ πέταγαν τὰ κοντυλένια δάχτυλά της.

Ἐκεῖ βῆμα ἀκούστηκε λεθέντικο· κατάλαβαν τὸ βῆμα.

— Ὁ Γερμανὸς μας, λέγει ἡ Ἀνθοῦσα.

Πρὶν νὰ χτυπήσῃ ἡ πόρτα, ἡ Ζωὴ πηδῶντας ἀπ' τῇ θέσει της τὴν εἶχεν ἀνοιγμένη.

Λεθέντης νιὸς μὲ κορμὶ χωρὶς ψεγάδι, μὲ μάτι ὀλοζώντανο, ἐμπῆκε.

— Καλησπέρα, πατέρα· Ἀνθοῦσά μου, Ζωή μου, καλησπέρα σας.

— Καλῶς τὸ Γερμανό, τοῦπανε μὲ μιὰ φωνή.

Ἡ Ζωὴ κρεμάστη ἔς τὸ λαιμό του καὶ τὸν φίλησε.

— Ἀργήσατε, παιδί μου, πάλ' ἀπόψε, τοῦ λέει ὁ πατέρας· καὶ συλλογούμουνε τὸ κρῦο ποῦ θὰ μάζεψες ἔς τὸ δρόμο.

— Αἰ, δὲν ὀργήσαμε πολὺ· ὅσῳ γιὰ κρῦο δὲν εἶμαι δὲ δόξα τῷ Θεῷ, ἄρρωστος νὰ τὸ φοβοῦμαι.

Κάθησε πλάγια κεῖ ἀφοῦ πρῶτα σηκώθηκ' ἡ Ἀνθοῦσα καὶ τὸν περιποιήθηκε, τοῦ πῆρε τὸ καπέλλο, τὴν ὀμπρέλλα καὶ τὸ βρεμένο του παλτὸ καὶ τοῦδωσε ἓνα θρονί. Ἐπειτα :

— Καὶ τί θάλεγες, πατέρα, ἂν ἤμουν τώρα σε κανένα πύργο φύλακας κατὰ τὸν Αἰμο ἀπάνω, μέσ' τὰ χιόνια τ' ἀτελείωτα ;

— Θάλεγα, παιδί μου πῶς πληρόνω τὸ φόρο μου ἔς τὴ πατρίδα, φόρο βαρὺ, μὰ ἱερό· καὶ θὰ παρακαλοῦσα τὸ Θεὸ νὰ σὲ φυλάγῃ, νὰ μὲ λυπηθῇ.

Ἐσώπασεν ὁ γέρος· ἐσώπασε κι' ὁ νιός. Σὲ λίγο ἡ Ἀνθοῦσα ἐσηκώθηκε κι' ἀφοῦ τοὺς παρεκάλεσε νὰ τραθηχτοῦνε λίγο ἄρχισε νὰ στρώνῃ τὸ τραπέζι γιὰ τὸ δεῖπνο· ἔφερε τὸ φαί κι' ἐκάθισαν. Ἐκαμὰν τὸ σταυρό τους εἶπ' ἡ Ζωὴ τὸ «φάγονται πένητε καὶ ἐμπληθοοσονται....» κι' ἄρχισαν νὰ τρῶνε.

Ἄμα τελείωσαν ἔκαμ' ἡ Ζωὴ πάλι τὴν προσευχὴ «εὐφρυνας ἡμᾶς, Κύριε...» ἡ Ζωὴ εἶπε τὸ τραγουδάκι της κι' ἐδιάβασε ἀκόμη λίγο. Ὁ Γερμανὸς δὲν ἄφινε νὰ πέσῃ ἡ κουδέντα καὶ ὅλῳ πρόσχαρος προσπάθει νὰ ἀποφεύγῃ ἀπὸ ταῖς μελαγχολικαῖς ὁμιλίαις.

Πέρασε ὥρα κι' ἀπάνω. Καληνύχτησαν ἀναμεταξύ τους καὶ τραβήχτηκαν γιὰ ὕπνο. Ἡ Ἀνθοῦσα ἀφοῦ πῆγε καὶ περιποιήθηκε τὸν πατέρα της πῆρε τὴ Ζωὴ κι' ἐσυραν ἔς τὸ δωμάτιό της· ὁ Γερμανὸς πάλι ἔς ὀικό του.

Ἀναψὲ τὸ λύχνο του καὶ κάθησε πλάγια ἔς ἓνα γραφεῖο. Δὲν εἶχε ὄρεξι γιὰ ὕπνο κι' ἔπεσε σὲ συλλοή. Ἄμα ἔμεινε μονάχος λὲς κι' ἄλλαξε ἡ ὄψις του, λὲς κι' ἐφοροῦσε προσωπίδα καὶ τὴν ἄφρισε.

Ήταν ἀλήθεια τὸ ἴδιο ἄσπρο πρόσωπο μὲ τὰ γαλανὰ ῥάτια, ὅταν τῆς Ἀνθοῦσας καὶ ὅταν τῆς μακαρίτισσας τῆς μάνας του, μὲ τὸ ξανθὸ χνοῦδι, ποῦ μόλις ἄρχιζε ἀπὸ τὸ στόμα του. Μὰ ἡ ζωὴ, ἡ ἔκφρασι τοῦ προσώπου ἦταν ὅλως διόλου διάφορη.

Ἄ, τὸ ξανθὸ παλλικάρι! ἦταν ἄξιος γιὸς τοῦ ἀρχοντικοῦ, τοῦ μοσχαναθρεμένου ἐκείνου σπιτιοῦ. Ὡτὴ δουλειὰ σκυλί, πέτρα τῆς ὑπομονῆς, γέρος ἐς τὴ φρονιμάδα καὶ ἐς τὴν γνῶσι, γὰρ τὸν πατέρα, γὰρ ταῖς ἀδερφαῖς του ἔδινε μὲ χαρὰ καὶ τὴν ὑστερνὴ σταλγὰ ἀπὸ τὸ αἵμά του.

Μὰ ὅσο ἦτανε καλός, τόσο ἡ νεότης του μὲ ἀγκάθια καὶ φαρμάκια πῆγαινε.

Πρῶτα ἀπ' ὅλα εἶχε πάρει ἀνατροπὴ ἀληθινὰ ἐλληνικὴ ἀπ' τὰ σχολεῖα, ἀπὸ τὰ βιβλία του, ἀπὸ τὴν καρδίαν καὶ ταῖς διδασκαλίαις τοῦ πατέρα του, ἀγάπη, ἐνθουσιασμό, λατρεῖα, ἀφοσίωσι. ἦτανε πολίτης καὶ ὅς εἶχε μόλις τὰ εἴκοσι κλεισμένα. Καὶ μὲ τέτοιο αἶσθημα μὲ τέτοιο χαραχτήρα ποῦ εἶχε, τὸν ἔτρωγε σκουλήκι ἡ καταφρόνεια τῆς πατρίδας του, οἱ κίνδυνοι καὶ ἡ συφοραὶς ποῦ τότε τὴν τριγύριζαν.

Ἐπειτα τοῦ σπιτιοῦ του τὰ κακά, ποῦρθαν τὸ ἓνα πῖσω τ' ἄλλο, ποῦριχναν πίκρα καὶ μελαγχολία ἐς τὴν ψυχὴ ἀδιάκοπα.

Ἐπῆγαινε ἀκόμα ἐς τὸ σχολεῖο μικρὸς ἅμα ἀπὸ κακὴ ἀρρώστια ἔχασε τὴ γλυκειὰ του μάνα. Ἄφησε ἡ δόλγια πέντε ὄρφανὰ παιδάκια, καὶ ἦταν τρία κορίτσια τὰ μικρότερα. ἡ Ζωὴ ἦτανε μωρὸ ἀκόμα δυὸ χρονῶ. Καὶ ἡ Ἀνθοῦσα γένηκε ἡ μάνα του ἐκείνη τὸ μέγάλωσε.

Ἐπειτ' ἀπὸ ῥίγο, μὲ ταῖς ἐθνικαῖς συφοραῖς μαζύ, ἄρχισε νὰ σβύνη ὅταν κερὶ ἡ μεγάλη τους περιουσία. ἡ ἐπιδρομαίς, ἡ δυστυχίαις τᾶπνιζαν τὸ ἓνα κατόπι τοῦ ἄλλου ὅλα τὰ καλά τους.

Αὐτὸ ἦταν ἀνθρωπινὸ κακὸ καὶ δὲ θὰ τοὺς γονάτιζε.

ἦτανε δεκάξυ χρονῶ ὁ Γερμανὸς καὶ δεκοχτὼ ὁ ἀδερφός του Ἀρκάδιος, ἅμα ἄρχισε ἡ οἰκονομικὴ στενοχωρία. Ἄφησαν καὶ οἱ δυὸ τότε τὰ γράμματα καὶ ζήτησαν δουλειά. Εὐρῆκαν εὐκολα. Θυμᾶται ποῦ ἓνα πρᾶμμα τοῦ κόστισε τότε ποῦ ἐργάζονταν σ' ἄλλο κατᾶστημα καὶ ἐχωρίστηκαν πρώτη φορὰ ἀπὸ τὸν ἀγαπημένον του ἀδερφόν.

Ἄλλοίμονο! ἄλλος χωρισμὸς φαρμακεμένος τὸν ῥοκτέραγε. Ἐπῆγ' ἀργότερα στρατιώτης ὁ Ἀρκάδιος καὶ ὅταν ἀρχεντόπουλο, ὅταν νέος μὲ τὰ ὅλα του, ὅσα στρατιώτης τέλειος, ἦτανε κοντὰ μὲ τὸν αὐτοκράτορα, ποῦ βγήκε προσκαλεσμένος ἀπὸ τὸ Χαγάνο, τὸ βασιλεῖα νὰ ποῦμε τῶν Ἀδάρων, νὰ κάμουνε τὴν συνθήκη, νὰ ὑπογράφουνε. Μὰ οἱ ἐχθροὶ τοὺς εἶχαν ἄτιμη χωρὶς τὰ στημένῃ ἐσκότωσαν πολλούς, ἔτιασαν ἄλλους ἐκινδύνεψε ὁ ἴδιος Ἡράκλειος ὁ αὐτοκρά-

τορας. Ὡς ἐκείνη τῇ μαύρῃ ἡμέρᾳ ἐχάθηκε ὁ καλός, ὁ σπάνιός του ἀδερφός μ' ἓνα κοντάρι ποῦ τὸν τρύπησε· σχεδὸν ἀπ' ὅξ' ἀπ' τῇ Κωνσταντινούπολῃ εὐρήκανε τὴν ἄλλῃ μέρα τὸ κορμί του παγωμένο, ἄψυχο.

Μὰ τὰ κακά, λέει ὁ κόσμος μαζεμένα ἔρχονται· δὲν εἶχε σβύσει ἡ φωτιὰ τῆς ψυχῆς τους γιὰ τὸν Ἀρκάδιο καὶ ἄλλῃ σκοτεινὴ καὶ μαύρῃ μέρα τοὺς ἑξημέρωσε. Ἐχάσανε τῇ Δάφνῃ τους· καὶ πῶς! μὲ τί καῦμό! μὲ τί ἀνέλπιστῃ κατάρᾳ!

Καὶ ὅλ' αὐτὰ μ'προστά του τᾶβλεπε ὁ Γερμανός, ὅταν ἔμενε μονάχος· ἐκλίνει τὰ μάτια καὶ περνοῦσανε ὅλα μ'προστά του τὸν ἓνα μὲ τ' ἄλλο.

Κι' ἔβλεπε ἀκόμα τὴ φτώχεια τους· ἔβλεπε τὸν πατέρα του, τὸ καμαρωμένο οἰκογενειάρχῃ, ὅταν δεντρὶ συννεφογεῖτο, ποῦ κεραυνοὶ καὶ καταιγίδες τὸ χτυποῦσαν ἄλλεπάλληλοι, τὸν πατέρα του τὸν ἄρχοντα, νὰ τὸν τριγυρνᾷ ἡ φτώχεια κι' ἡ κακομοιριά. Ἐβλεπε τὴ χρυσῇ του ἀδελφοῦλα τὴν Ἀνθοῦσα του, ποῦ μὲ τοῦ πουλιοῦ τὸ γάλα μὲ μοσκιαῖς καὶ ῥόδα τὴν ἀνάθρεψ' ἡ μανοῦλα τῆς, ποῦ μὲ τὴν ἄμοιρῇ τους Δάφνῃ ἀντάμα μὴ στάξῃ καὶ μὴ βρέξῃ ταις καμάρωνε, μεταξωτὸ κορίτσι, πλᾶσμα χαιδεμένο, γιοῦλι τοῦ σπιτιοῦ, νὰ τρώγεται ὅλημερίς γιὰ νὰ προφθάσῃ μοναχὴ τῆς ὅλαις ταις δουλειαῖς, ὅχι ὅταν ποῦ εἶχε πρὶν ἡ ἀγαθὴ του μάνα ταις ὑπηρετριάς τους μὲ ἀνάπαψι καὶ περιποίησι, μόνο ὅσα σκλάβθα ἀλευθέρωτη.

Τῆς τῶλεγε καμμιὰ φορὰ ἅμα οἱ δύο τους μένανε μονάχοι καὶ μὲ παράπονο τῇ μάλωνε· μὰ κείνη μὲ τέχνη καὶ μὲ τρόπο τὸν ἀποστόμωνε.

— Τί θέλεις, ἀδερφοῦλη μου; ξέναις νοικοκυραῖς καὶ ξένα χέρια γιὰ τρεῖς κούκους ποῦ εἵμαστε; θέλεις νὰ μᾶς λείψῃ τὸ χρειάζομενο; νὰ λείψῃ μὲ αὐταῖς ταις ἀσωτῖαις τίποτα ἀπὸ τὸν πατέρα μας; Κι' ἔπειτα, Γερμανέ μου, ἐσὺ δὲν δουλεύεις ὅλημερίς; ἢ θαρρεῖς πῶς ἐμεῖς ἢ γυναῖκες εἵμαστε γιὰ τὸν καναπὲ μονάχα; καὶ ἔπειτα δὲν καταλαβαίνεις πῶς μὲ τὴ δουλειὰ διασκεδάζει καὶ ὁ νοῦς μου ἀπὸ ταις ἔννοιαις καὶ τὰ περασμένα λυπηρά; εἶν' ἄλλο ἀπὸ τὴν τεμπελιὰ νὰ λυώνῃ τὴ ψυχὴ τ' ἀνθρώπου, νὰ φέρῃ τὴ μελαγχολία ἔς τὴν καρδιά του;

Κι' ὁ Γερμανός μ' αὐτὴ τὴ ρητορικὴ τῆς πολλαῖς φοραῖς δὲν εἰζέρε τί νὰ τῆς ἀπαντήσῃ.

Μὰ ἅμα ἔμενε μονάχος ὅλ' αὐτὰ τοῦφερναν πόνον ἔς τὴ καρδιά, τοῦφερναν δάκρυα ἔς τὰ μάτια. Κι' ἔπεφτε τότε μὲ θλίψι καὶ μὲ πίστι ἔς τὰ γόνατα κι' ἐζήταγε ἀπ' τὸν πανάγαθο Θεὸ βοήθεια καὶ

ὑποστήριξι γὰ τῇ δόλῃ του πατρίδα, βοήθεια καὶ ὑποστήριξι γὰ τὸν πατέρα καὶ ταῖς ἀδερφούλαις του.

Θλιβερὴ ἱστορία

Μὲ τοῦ Γερμανοῦ τὴν οἰκογένειαν πολλαῖς ἀπ' τῆς καλλίτεραις τῆς Πόλης οἰκογένειαις εἶχανε σχέσεις καὶ φιλίας.

Μὰ ἀπ' ὅλαις πρὸ στενὰ, ἀδερφικὰ ἦτανε συνενωμένη μὲ οἰκογένεια τοῦ Περικλῆ τοῦ Ἀλεξανδρινοῦ, καθὼς τὸν ἔεγαν, γιατί ἀλήθεια ὁ παπoὺς του ἦταν φερμένος ἀπὸ τῇ μεγάλῃ πόλῃ, ποῦ εἶχε χτίσει χίλια χρόνια τώρα ὁ βσιλιῆς Ἀλέξανδρος.

Ὁ Περικλῆς ἦτανε πεθικυμένος χρόνια πέντε τότε· μὰ ἄρρησε μετρητὰ καὶ χτήματα καὶ καρίβη ἀκόμα, καὶ ἡ Ἀθηναῖδα ἡ γυναικὴ του, δὲν εὑρίσκε καμμὶ δυσκολία ν' ἀναθρέψῃ τὰ τρία ἀρχοντόπουλά της, ὅπως ἤθελε καὶ ὅπως εἶχ' ἀρχίσει ἀπὸ πρὶν· ὁ Παῦλος, ὁ μέγας της, ὁ Λέων καὶ ὁ Στέφανος τὰ δὴ μικρά της, ἦτανε ἡ χαρὰ καὶ ἡ ζωὴ καὶ τὸ καμάρι της· ὁ Παῦλος πῆγαινε τότε 'ς τῇ μεγάλῃ τῇ σχολῇ· ὁ Λέων καὶ ὁ Στέφανος μάθαιναν τὰ πρῶτα γράμματα.

Ἡ Ἀθηναῖδα, ποῦ μὲ τῇ μάνα τῆς Ἀνθοῦσας ἦτανε ἀπὸ κορίτσια ἀπὸ τὸ σχολεῖο ἀκόμα, φιλενάδαις, ἅμα ἐσθυσ' ἐκείνη τόσο πρόωρα, εἰδίπλωτε τὴν ἀγάπη της 'ς τὰ παιδιὰ τῆς μακαρίτισσας· συχνὰ ἐπῆγαινε 'ς τὸ σπίτι της συχνὰ ἐπεμενε, ἐζήτηγε νὰ τῇ συντροφεύουν 'ς τὸ 'δικό της ἡ Ἀνθοῦσα καὶ ἡ Δάφνη, ἡ ἄλλη τσοῦπα ποῦ ἦταν ἓνα χρόνο μικρότερη ἀπ' τὴν Ἀνθοῦσα. Ὁ Μανουήλ—ἔτσι τὸν ἔεγαν τὸν πατέρα τοῦ Γερμανοῦ—ἀντίστασι δὲν ἔφερνε 'ς αὐτὸ· ἤθελε μάλιστα νὰ βγαίνουν τὰ κορίτσια του συχνὰ, νὰ πέρνουν τὸν ἀέρα τοὺς μὲ τῇ Ἀθηναῖδα, ποῦ τοὺς φέρνουνταν 'σὰν δευτέρα μητέρα. Μὰ ἡ Ἀνθοῦσα ἀπὸ τῇ μὴ γὰ νὰ μὴ λείπῃ ἀπὸ τὸ σπίτι καὶ τῆς ἐννοιας του, καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη γὰ νὰ διασκεδάζῃ, νὰ πέρν' ἀέρα ἡ ἀδερφούλα της, ἐστελνε τῇ Δάφνῃ του ταῖς πρῶταις φοραῖς. Σπάνια καὶ ποῦ ἐπῆγαινε ἡ Ἀνθοῦσα καὶ ἀκόμα σπανιώτερα καὶ ἡ δὴ μὲ μᾶζυ. Ὅσῳ γὰ τῇ Ζωῇ, ἅμα δὲν ἦταν 'ς τὸ σχολεῖο, ἀκλουθαγε πάντα πρόσχαρη καὶ ὅλο ζωὴ ἀληθινὰ.

Μὰ ἡ Ἀθηναῖδα εἶχε καὶ ἄλλη αἰτία νὰ ἀγαπᾷ καὶ προσηλῶνεται ἔτσι 'ς τὴν οἰκογένειαν τοῦ Μανουήλ. Καμμὶ καπέλλα δὲν τῆς ἔδωκε ὁ Θεός· καὶ ἐσυλλογούντανε πῶς μὲ τὸν καιρὸ θὰ κάμῃ θυγατέρας

κόραις ἀλλωνῶν, ἐκείναις ποῦ εἰ γιοί της θὰ διαλέξουνε, ἢ καλλίτερα ποῦ θὰ διαλέξ' ἐκείνη γιὰ τοὺς γιούς της. Καὶ ποῖο περβόλι θὰ τῆς ἔδινε τραντάφυλλο ἢ γιοῦλι, πρὸ μυρωδάτο, πρὸ χαριτωμένο, πρὸ θεόσταλτο ἀπ' τὸ καμαρωμέν' αὐτὸ τοῦ Μανουὴλ περβόλι ;

Μὰ 'κεῖ ποῦ μέσ' 'ς τὸ νοῦ της τέτοια γύριζαν, μιὰ μέρα ἢ ἀξοδέρφη της ἢ Εὐδοξία ὅμοια κουθέντα τῆς ἐκίνησε καὶ ἀπὸ λόγο σὲ λόγο τῆς ἔμευστηρεύτηκε, πῶς γιὰ τὸ μοναχογιό της τὸν 'Ισιδωρο ἐδιάλεξε κρυφὰ κι' ἀκόμα πρόωρα, 'σὰ μεγαλώσουνε καὶ θέλει ὁ Θεός, τοῦ Μανουὴλ τῇ ζηλεμένη κόρη τὴν 'Ανθοῦσα· πῶς σὲ κανένα, μήτε 'ς τὸν 'Ισιδωρο, δὲν εἶπ' ἀκόμη τίποτε· καὶ τέλος τῆς ἐζήτησε καὶ τῇ 'δικῇ της γνώμῃ γιὰ τὴν 'Ανθοῦσα, γιὰ τὴν καρδιά, τὴν ἀνατροφή της, ποῦ τὴν εἴξερε καλλίτερα. Καὶ ἡ 'Αθηναῖδα τί ἄλλ' ἀπὸ παινέματα ἔμπορούσε ν' ἀραδιάσῃ γιὰ τὴν 'Ανθοῦσα ;

Καὶ ἔπειτα ἅμα ἔμεινε μονάχη της ἡ 'Αθηναῖδα, ποῦ ταῖς δυὼ καλαῖς κοπέλλαις 'ς τὴν ἀγάπη της δὲν τῆς ἔξχωρίζε, ἐμουρμούρισε: Λοιπὸν τὸ ἄλλο γιοῦλι, ἡ Δάφνη εἶναι γιὰ τὸν Παῦλο μου.

Καὶ ἀπ' τῇ μέρα 'κείνη, ἀπὸ 'κείνη τὴν ἀπόφασιν ἡ καρδιά της 'ς τὰ βαθύτερα ἀγγίχτηκε γιὰ τὸ κορίτσι ἐκεῖνο, ποῦτανε 'σὰν ἄγγελος Θεοῦ, ποῦ εἶχε πρὸ χρυσῇ τὴν καρδιά ἀπ' τὰ μαλλιά του, ποῦ εἶχε πρὸ ἄσπρη καὶ χιονάτη τὴ ψυχὴ ἀπὸ τὸ δέρμα του.

Κάποτε εἶπε καὶ στὸ Μανουὴλ τῇ γνώμῃ της· ἐκεῖνος τῆς ἔδειξε τοὺς ἀνάποδους καιροὺς καὶ δὲν παρέλειψε νὰ τῆς ἐκθέσῃ καθαρὰ πῶς ἡ περιουσία τους ἐχάθηκε ὅλη· τῆς εἶπε πῶς γιὰ τὸν Παῦλο της, 'σὰν ἦτανε καιρὸς, νύφαις καλαῖς καὶ πλούσιαις καὶ ἄξιας γι' αὐτὸν δὲν θάλειπαν 'ς τὴν Πόλιν. Μὰ ἐκείνη τᾶξερε αὐτά, μὰ εἴξερε καὶ ἄλλο, πῶς κέρη αὐτὴ 'σὰν τῇ Δαφνοῦλα πουθενὰ δὲ θαῦρισκε καὶ ἀφοῦ τὸν ἐστενοχώρησε καὶ τὸν ἀρώτισε μὴν τύχη καὶ ἔξερει τίποτε ψεγάδια γιὰ τὸν Παῦλο της καὶ ἐπιμένει, ἐπῆρε τέλος καὶ τὴ συγκατάθεσιν του.

Μὰ 'ς τὰ παιδιὰ δὲν εἶπαν τίποτα· κι' ἐκεῖνα ἦταν ὅλα 'σὰν ἀδέρφια μεταξὺ τους· μάλιστα ὁ Γερμανὸς κι' ὁ Παῦλος κι' ὁ 'Αρκάδιος ἦτανε ἀχώριστοι ἅμα βρῖσκανε καιρό· κι' ἔπειτα ἀπ' τὴ μεγάλη συφορά, ὁ Γερμανὸς 'ς τὴ συντροφιά τοῦ Παύλου ἔσβυνε 'λίγο τὸ πόνου του γιὰ τὴ στέρησιν τοῦ ἀδερφοῦ του.

Μιὰ μέρα, 'λίγους μῆνες ἔπειτα ἀπ' τὸ μεγάλο τοῦ 'Αρκάδιου καῦμό, ἦτανε ὅλοι 'ς τοῦ Μανουὴλ τὸ σπίτι· τὰ μικρὰ παιδιὰ ὁ Στέφανος, ὁ Λέων, ἡ Ζωὴ ἔπαιζαν 'ς τὸ χαγιάτι· τὰ μεγαλιέτερα καθισμένα 'ς τὸ τραπέζι ἐκουθέντιαζαν· ἡ 'Αθηναῖδα καὶ ὁ Μανουὴλ πότε μιλοῦσαν, πότε τὰ ἐχομάριωναν. Ἐκεῖ κλίνει 'λιγάκ' ἐκείνη καὶ τοῦ μουρμουρίζει μὲ σιγανὴ φωνή :

— Γιὰ δὲς τί ταιριαστὸ ζευγάρι θὰ κάνουμε μὲ τὴ Δάφνη καὶ τὸν Παῦλο μου.

— Ἄν θέλῃ ὁ Θεός, ἐκεῖνος τῆς ἀπάντησε.

Ὁ Παῦλος οὔτε ἐκρυφάκουε, οὔτε εἴξευρε πρὶν τί ἐλέγχνε· μὰ ἔτυχε ἐκεῖνη τῇ στιγμῇ νὰ μὴ 'μιλᾷ· δὲν ἦτανε καὶ μακρυά· καὶ ὅλο τυχερὰ ἐπῆρε τὸ αὐτί του τὴν κουθέντα τῆς μητέρας του.

Ἐκατάλαβε. Δὲν εἶπε λέξι. Μάλιστα τὴν ὥρα 'κεῖνη 'πέρασε καὶ γιὰ αὐτὸν ἡ ὁμιλία 'κεῖνη ἐλαφρὰ καὶ 'ξώφαλσα.

Μὰ ἦταν σπίθα κι' ἔδωκε τὴν ἀφορμὴ σὲ ὅτι ἴσως θ'ἄρχουνταν καὶ μοναχό του.

Ἀπὸ τὴ 'μέρα 'κεῖνη ἡ φίλια ποῦχε γιὰ τὴ Δάφνη, ἡ ἀγάπη του, δὲν ὀλιγόστεψε· ὦ, ὅχι βέβαια! μὰ ἅμ' ἄμ' 'τύχαινε νὰ μένουν καὶ γιὰ μιὰ στιγμὴ οἱ δυὼ μονάχοι, τοῦφευγαν τὰ λόγια, καὶ δὲν εἴξερε τί ὁμιλία ν' ἀρχίσῃ· μὲ ὅλη τὴν ξυπνάδα του ἐφαίνονταν ὠτὰν κουτός.

Μὰ καὶ δὲν ἔλειπε νὰ ἔρχεται συχνὰ ὅπως καὶ πρὶν· ἴσως καὶ συχνότερα. Μάλιστα ταῖς Κυριακαῖς σχεδὸν ποτὲ δὲν ἀπόλειπε· καὶ πολλὰς φορὰς ἔπερνε τὸ Γερμανὸ κι' ἔβγαίναν οἱ δυὼ τοὺς περὶ-πατο μαζύ.

Περνοῦς· ὁ χρόνος ὁ παρήγορος, ὁ δυναμόχερρος, ὁ χρόνος ποῦ καθὼς θρέφει τὸ κρέας 'ς ταῖς πληγαῖς, θρέφει καὶ βαλσαμώνει καὶ ταῖς ξεσχισμέναις καρδιαῖς καὶ ταῖς κάνει νὰ ὑποφέρουν μαλακὰ ταῖς λύπαις καὶ τῆς στέρησες καὶ νὰ κρεμιοῦνται σὲ ὅ,τι τοὺς ἀπόμεινε, σὲ ὅποια ὁ πολυεύσπλαγχος ἀγάπη τοὺς χαρίζει.

Ἔτσι καὶ ὁ δυστυχισμένος Μινουήλ 'ς τὸ Γερμανὸ καὶ 'ς τὴν Ἀνθή, τὴ Δάφνη του καὶ τὴ Ζωὴ του ἐκρεμόντανε, κι' ἐκύτταζε νὰ παρηγορηθῇ, νὰ ζήσῃ γιὰ δαῦτα καὶ νὰ λητμονῇ τὴ φωτιὰ ποῦ τοῦκαψε τὴν ψυχὴ μὲ τὸ χαμὸ τοῦ λεθέντη του γιου.

Ἦτανε φθινόπωρο. Ἀπὸ τὴ δυστυχία 'κεῖνη εἶχανε περάσει ἑξῆς μῆνες. Τώρα οἱ Ἄθαρρες ἦταν τραθηγμένοι ἀπάνω 'ς τὸ βερριᾶ, κι' ἀπ' τὴν Εὐρώπη πέρα ὡς τὸν Αἴμο κι' ὡς τὸ Δούναβη ἦτανε ἡτυχία καὶ ἀσφάλεια. Ἀλήθεια οἱ Πέρσαις κρατοῦσαν ὅλη τὴν Ἀσία ἀντί-περα· κι' ἀντίκρυ ἐκεῖ 'ς τὴ Χαλκηδὸνα θρονησμένο 'φοβέριζαν τὴν Πόλην, λυσσασμένοι, ἄγριοι. Μὰ δὲν περνοῦσαν ἀντίπερα, δὲν ἐξεμύτιζαν, γιὰτὶ οἱ Ἕλληνες Βυζαντινοὶ μὲ τὰ πολλὰ κράβητα τοὺς 'κρα-τούσανε καὶ ἐξουσίαζαν τὴ θάλασσα.

Μιὰ καθημερινὴν μεταμεσήμερο ποῦ ἦτανε χρὰς Θεοῦ, βουλήθη· ἡ Ἀθηναῖα νὰ ἔβγῃ ὅς' ἀπ' τὴν Πόλην, ἐκεῖ κατὰ τὸ δυτικὸ μέρος νὰ πάῃ νὰ ὀῇ κατὰ μεγάλην περιβόλιν ποῦχανε.

Πῆρ' ἓνα ὑπνέτη της καὶ τράβηξε· περνώντας κάτω ἀπ' τοῦ Μανουήλ ἐχτύπησε τὴν πόρτα κι' ἔκραξε ταῖς ἀγαπημέναις της κο-

πέλλαις νὰ τῇ συντρυφοῦσιν, νὰ πάρουν τὸν ἀέρα τους. Ἡ Ἀν-
θοῦσα ἦτανε μ' πλεμένη σὲ κάποια δουλειά· ἔμεινε πάλι· ἡ Δάφνη
μόνη τῇ συντρόφεισε.

Τράβηξαν. Καὶ οὐραῖος καὶ θάλασσα γελούσανε. Ἐπήγαιναν
ἀγάλια κουβεντιάζοντας· ὁ πρῶτος δρόμος ὅλο κατὰ τὴν ἀκρογια-
λιά. Πρὶν νὰ περάσῃ, ὥρα φτάσανε ἔς τὰ περβόλια. Ἀφοῦ ἔαπό-
στασαν ἐγύρισαν μέσ' ἔς τὰ δέντρα καὶ ταῖς μυρωδαῖς· ἐμάζεψαν δλα-
τσίοντα καὶ ὄψιμα τραντάφυλλα· κι' ὁ περιβολάρχης μὲ τὸν ὑπηρετῇ
διάλεξαν γλυκὰ σταφύλια καὶ μυρωδάτα ροδάκινα.

Μὰ ἔς τὸ χαριτωμένο τῆς Προποντίδας καθρέπτη εἶχανε λίγος
λίγο σβύσει ἢ τελευταίαις χρυσοκόκκιναις ἀχτίδεις τοῦ ἡλίου κι' ἄρ-
χισε τὸ φῶς νὰ λιγοστεύῃ. Φορτώθηκε ὁ ὑπηρετῆς τοὺς καρπούς
κι' ἐξεκίνησαν γιὰ πίσω. Ἀζέντοιασταις κουβεντιάζαν καὶ πῆγα-
ναν· μὰ τὸ σκοτάδι προχωροῦσε καὶ χωρὶς φεγγάρι καθὼς ἦτανε,
μόλις νὰ περπατοῦνε βλέπανε.

Ἦτανε τώρα ἔς τὰ μισὰ σχεδόν. Ἀξάφνου ὥρμουνε καταπάνω
τους ἴσ' ἄγρια τσακάλια ὀχτῶ δέκα ἀρματωμένοι Πέρσαις. Βάνουν
ταῖς φωναῖς, προσπαθοῦν ν' ἀντισταθοῦνε· ἄδικα· ἦτανε πολλοί, ἦ-
ταν ἄνδρες, ἦταν ὀπλισμένοι.

Κάποιο βεσκαροῦδι ἐκεῖ κοντὰ μὲ ταῖς φωναῖς πλησίασε, εἶδε τὴν
ἐπίθεσι, τὴ συφρά, τὰ σπαθιά τὰ αἵματα, καὶ ἔφυγε πηλάλα ἴσ' ἄν
τρελλὸ κατὰ τὴν Πόλη.

Ἀμα ἀπομακρύθηκε πολὺ καὶ θόρυβο δὲν ἄκουε, γύρισε νὰ ἰδῇ
πίσω του· ἐκεῖ κατὰ τὴν ἀκρογιαλιά εἶδε μιὰ βάρκα, ποῦ ἔχυνε ἴσ'
χέλι κι' ἔφευγε γοργῇ τραβώντας γι' ἀντιπέρα.

Ἦταν ἐκεῖνα τὰ σκυλιὰ, ποῦ ἔκτισαν νὰ περάσουν γιὰ νὰ νυ-
χτοκλέψουνε, ν' ἀρπάξουν τίποτε, καὶ ἀφοῦ τοὺς ἔτυχε ἐκεῖνη ἡ πε-
ρίστασι νὰ κάμνουνε κακό, δὲν τὴν ἀφήκανε.

Μὰ ἡ νύχτα προχωροῦσε καὶ τὰ ὀρὼ μαῦρα σπιτικά ἀνησυχούσαν.

Ὁ Παῦλος, καρτερῶντας τὴ μητέρα του, ἐπίστεψε γιὰ μιὰ στιγμή
πῶς ἴσως θὰ τὴν εὔρισκε ἔς τοῦ Μανουήλ. Ἐπῆγε· ἔρῃκε καὶ τοὺς
ἄλλους ἔς ἀκριά. Πῆρε τὸ Γερμανὸ καὶ τράβηξαν. Πρὶν νὰ βγοῦνε
ἀπὸ τὸ τεῖχος τῆς Κωνσταντινούπολης, ἐκεῖ κοντὰ ἔς τὴν πόρτα,
πῆρε τ' αὐτί τους κατὶ μουρμουριτὰ ἀλησταῖς. . . . ἐπίθεσις. . . .»
Παραπέρα κόσμος ἐμαζεῦονταν· ἐπλησίασαν μὲ καρδιοχτύπι· κατὶ
ἀκούσανε, ποῦ εἶχε πῆε μασημένα καὶ μισόλογα ἓνα βασκαροῦδι
γιὰ κατὶ φονικά καὶ φωναῖς. Ποῦ εἶναι τὸ βασκαροῦδι; τὸ εἶ-
χανε ὁδηγήσει ἔς τὸ φρούραρχο. Μὰ κόσμος ἔτρεχε ἔξω κατὰ τὸ
δρόμο ἐκεῖνο· ἔτρεξαν καὶ κείνοι ἴσ' ἄλλαλοι καὶ μὲ τὴν ψυχὴν ἔς τὸ
στόμα. Νά, στρατιώταις ἐκεῖ πέρα· νά, φῶτα καὶ φανάρια· νά, ὄχλο-

βοή και θόρυβος. Δὲν ἀφίνανε τώρα νὰ πλησιάσῃ ὁ κόσμος. Μὰ ὁ Παῦλος καὶ ὁ Γερμανὸς ἐσπρωξαν βίαια, εἶπαν τὰ ὀνόματά τους καὶ 'προχώρησαν. Ἀλλοίμονο ! ἐθάμπωσαν τὰ 'μάτια τους ἐσχίστικ' ἡ καρδιά τους, μόλις 'βλέπανε. Ἀπὸ παντοῦ ἡ συφορά, ἡ δυστυχία τους ἐφώναζε· ὁ ὑπῆρέτης χάμω παγωμένος, ἄψυχος, μὲ στήθος τρυπημένο μὲ τὸ λαιμὸ σφαγμένο 'σὰν ἀρνί· καὶ ἔπειτα λίμνη τὰ αἵματα· ἡ θάλασσα ἀκόμη κοκκινισμένη, ἡ ἄμμος ἀνω κάτω ἀπὸ τὰ πατήματα, ἀπὸ τὴν ταραχὴ τοῦ καυγᾶ· νὰ ἐδῶ 'ς τὴν ἄμμο τὸ ἓνα ὑπόδηματάκι τῆς Δάφνης τῆς ἁμοιρῆς καὶ 'κεῖ 'ς τὴν ἀκρογιαλιὰ μέσα 'ς τὰ αἵματά τους, βρεμένα κι' ἀπ' τὴ θάλασσα ἓνα μικρὸ ρούχο ποῦ εἶχε 'ς ταῖς πλάταις ἡ Δάφνη, κι' ἓνα μεταξωτὸ μαντύλι ποῦ ἐπερίδενε τὰ μαλλιά της ἡ δυστυχισμένη Ἀθηναῖδα.

Ὁ Γερμανὸς, ὁ Παῦλος 'σὰν τρελλοὶ ἐκύταζαν τῆς συφορᾶς τους τὰ μαρτύρια· ἄκουαν παρηγοριάς, πῶς ἴσως δὲν ταῖς 'σκότωσαν, πῶς ἴσως σκλάβαις νὰ ταῖς εἶχαν καὶ θὰ ταῖς 'ξαγόραζαν ἀργότερα. Μὰ μέσ' 'ς τὴ ζάλη τους ἐκαταλάβαιναν πῶς ἦτανε κουβένταις τοῦ ἀέρα· καὶ τ' ἀχῆϊλι τους βουβό, ὁ νοῦς τως σαλεμένος λές κι' ἔφευγε ἡ ψυχὴ τους.

Αὐτὸς ἦτανε ἄλλος κεραυνὸς, βαρεῖα Θεοῦ κατάρρα, φαρμάκι ἀτελείωτο γιὰ τὰ δαῖα σπίτια. Πῶς ὁ Μανουὴλ δὲν ἐμυρλάθηκε, πῶς δὲν ἐξεψύχισε ἡ χιλιοφαρμακεμένη Ἀνθοῦσα, ἦτανε μυστήριον.

Τὴν ἄλλη 'μέρα 'βρέθηκε κάπου τρεῖς ὥρες πέρα 'ς τὴν ἀκρογιαλιὰ τὸ κορμί τῆς Ἀθηναῖδας, μὲ τρεῖς πληγαὶς ἀπάνω, ποῦ τῆς ἔδωκαν τὸ θάνατον· ἡ θάλασσα τὸ εἶχε 'κεῖ πετάξει.

Μὰ γιὰ τῆς Δάφνης ἄδικα ἐφάγανε τὸ κόσμον, ταῖς ἄκρας καὶ τὴ θάλασσα. Δὲν ἀξιώθηκε ἡ δόλια μῆτε χριστιανικὴ ταφή· τὰ κύματα 'χαρήκανε τ' ἀγγελικὸ κορμί της τὸ κρινόλευκο, ἴσως καὶ τὰ σκυλόφαγα τὸ 'φάγανε. Καὶ ἄλλο ἀπ' αὐτὴ δὲν εἶχε ἀπομείνει παρὰ τὸ ὑπόδημα καὶ τὸ συναῖματό 'πανωφοράκι της.

Καὶ ὁ Παῦλος βλέποντας τὰ δυὸ μικρὰ ὀρφανὰ ἀδερφάκια, καὶ βλέποντας τὴν ἄλλη μαυρισμένη οἰκογένεια τοῦ Μανουὴλ, εἶχε δυὸ πίκραις, δυὸ καῦμούς, τοὺς μεγαλείτερους, νὰ τοῦ ξεσχίζουν τὴ καρδιά. Ἐκλαιγε ἀπὸ τὴ μιὰ τὴ γλυκειὰ του μάνα τὴν ἀνεχτίμητη, κι' ἀπὸ τὴν ἄλλη τὴν ἀγγελικὴ κοπέλλα, ποῦ πρὶν δὲν τὴ 'ξεχώριζε ἀπ' ἀδερφή του, κι' ἔπειτα ἄρχισε νὰ βλέπῃ 'ς αὐτὴ τὴ διαλεχτὴ κι' ἀγαπημένη συντροφισσα ποῦ θὰ τοῦ ἔδιν' ὁ Θεὸς κι' ἡ μάνα του. Κι' ἡ στερήσει τοῦ ἀναψε ἀκόμη τὴ φωτιά, τὴ ζάλη, τὴν ἀγάπη, τὸ φαρμάκι του.

Ἕνα ῥμάτι

Καὶ ἦτανε πολλαὶς τότε ἡ οἰκογένειαις, σπίτια πολλά, τὰ περισσότερα, ποῦ εἶχανε βάσανα καὶ δυστυχίαις· ποῖος γιὰ τοῦτο, ἄλλος γιὰ ῥκεῖνο· κάθε ῥμέρα τὰ κακὰ δὲν ἀπόλειπαν.

Ποῖος εἶναι ῥκεῖνος ποῦ δὲ νοιώθει πῶς ἅμα τὸ ἔθνος, ἅμα ἡ πολιτεία βασανίζεται καὶ πάσχει, χίλια κακὰ ἀπάνω ῥς τοὺς πολίταις καὶ ῥς τὰς οἰκογένειαις τοὺς ἔρχονται; ὄχι σκληρόκαρδος, ὄχι κακὸς πολίτης, μόνο ἄμυχλος καὶ μουρλὸς τέλεια πρέπει νὰ ἦναι ῥκεῖνος ποῦ λείει ἀπὸ μέσα του: «ἐγὼ θὰ φροντίσω γιὰ τὸν ἑαυτό μου καὶ γιὰ τὰ παιδιὰ μου, καὶ ὅσο γιὰ τὸ κράτος, γιὰ τὸν τόπον μου, ἃς πᾶνε νὰ βουρλίζονται· ὁποῖος ἔχει ξενοιασά, ἃς κάνῃ ὅτι τοῦ καπνίσει.» Αὐριο σκληρὰ σὲ δυστυχίαις θὰ πληρώσῃ ὁ τόπος του αὐτῇ του τῇ μωρία, καὶ τὰ ἴδια του παιδιὰ θὰ πληρώσουνε γιὰ τὸν ἄπονο πατέρα τους, ἄπονο ῥς τὴν πατρίδα, ῥς τὴ μάνα ποῦ τὸν ῥγέννησε.

Ἔτσι καὶ μόλις ὁ Βυζαντινὸς Ἑλληνισμὸς γιὰ λίγο ἐγονάτισε, ἀμέσως ἄρχισαν τὰ βάσανα καὶ οἱ καῦμοι νὰ δέρνουνε τὸ κόσμον δεξιά ζερβά.

Μὰ ὄχι, δὲν ἦτανε ῥλίγο· ἦτανε πολὺ τὸ πέσιμον, ἦτανε μεγάλη ἡ ἐξασθένησι ἡ ἐθνική. Ὅσοι Ἑλληνες εἶχανε φιλότιμον—καὶ ἦτανε πολλοί—παρακαλοῦσανε τὸ θάνατον νὰ τοὺς εὕρῃ πρὶν νὰ ῥδοῦνε ἄλλαις ῥμέραις χειρότεραις ἴσως.

Ἀς ρίξουμ' ἕνα ῥμάτι ῥς τὴ γενικὴ κατάστασι.

Κοντὰ εἴκοσι χρόνια τώρα ἐπῆρε ἡ μεγάλη ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία τὸν κατήφορον. Τὸ κράτος ποῦ ἦτανε πρῶτον στὸν κόσμον ῥς τὴ δύναμι, ῥς τὴν ἔκτασι, ῥς τὸν πλοῦτον, ἔλῃωνε καὶ ῥμαραίνονταν, ἐκολοβόνουνταν καὶ ῥγονάτιζε.

Πρὶν τελευταῖα ὁ αὐτοκράτορας Μαυρίκιος ἐβάσταζε καλὰ τὴ δύναμι καὶ τὴν τιμὴ τῆς πατρίδας του. Ἐτσάκισε τοὺς Πέρσας ἀπ' τὴ μιὰ καὶ τιμημένη καὶ συφερτικὴ ἔκαμε μ' αὐτοὺς συνθήκη. Ἐδῶκε μαθήματα πολλὰ ῥς τοὺς Ἀβάρους καὶ πέρ' ἀπὸ τὸ Δούναβη τοὺς ῥμάζεψε καὶ τοὺς ἔδῶκε καὶ αὐτοὺς συνθήκη τιμημένη Ἐστειλε τὰ καράβια του καὶ τὸ στρατὸ ἀπὸ τῇ Μαύρῃ θάλασσα καὶ ῥέρασαν τὸ Δούναβη καὶ ῥχτύπησε τοὺς Σλάβους, ποῦ ποτὲ δὲν εἶχανε πίστι, μέσα ῥς τὴ χώρα τους, καὶ ὅπως τὸ λιοντάρι σκορπίζει τὰ τσακάλια ἔτσι τοὺς ἐσκόρπισε καὶ τοὺς ἐσύντριψε.

Μὰ ἦρθε ῥμέρα τῆς ὀργῆς καὶ τῆς κατάρας, ῥμέρα στραβὴ καὶ ἄ-

νάποδῃ· ἦρθε ὅταν τύφλα ἐθνική· καὶ ὁ στρατός ποῦ ἦτανε ὃς τὸ Δούναβη ἐπαναστάτησε καὶ ἄλλον αὐτοκράτορα ἐκήρυξε, ἓνα στρατιωτικὸ Φωκᾶ. Τότε κατέβηκαν ὃς τὴν Πόλην, ἐξεθρόνισαν τὸ Μαυρίκιον· καὶ ὁ Φωκᾶς ἀργότερα ἐσκότωσε τὸν ἀγαθόν, τὸ φρόνιμον καὶ δοξασμένον βασιλιᾶ.

Μὰ καὶ ὃς τὰ ἔθνη ὅπως καὶ ὃς τὰ ἄτομα πολλαῖς φοραῖς βχρεῖα πληθρόνουνται ἢ ἀδικίαις καὶ τὰ κακουργήματα.

Μὲ τοῦ Φωκᾶ τὴ βασιλείαν ἄρχισαν ἡ δυστυχίαις καὶ ἡ συφοραῖς. Ἦτανε τότε τὸ 602 ἔτος ἀπὸ Χριστοῦ. Ἀπ' τὴν Εὐρώπῃ μεριὰ οἱ Ἀθαρες ἀλήθεια δὲν τοὺς ἀνησύχησαν. Ἦτανε γιὰτὶ ὁ Φωκᾶς αὖξῃσε τὰ χρήματα, ποῦ κάποτε τοὺς ἔδιναν οἱ αὐτοκράτορες ; ἦτανε γιὰτὶ ἤθελαν νὰ πάρουνε ἀπάνω τοὺς ἀπὸ τὴ ρήμαξιν ποῦ τοὺς εἶχε κάμει ὁ Μαυρίκιος ; ἦτανε φόβος ποῦ εἶχαν τελευταῖα ἀπὸ τοὺς Βυζαντινοὺς στρατοὺς ; ἴσως ἓνα ἀπ' αὐτά, ἴσως καὶ ὅλα μαζί. Τὸ βέβαιον εἶναι πῶς οἱ Ἀθαρες ἔμειναν ἡσυχοὶ. Ἀκόμῃ ἡσυχοὶ ἔμειναν ὃς τὴν ἀρχὴν καὶ ὃς τὸν ἄλλον αὐτοκράτορα τὸν Ἡράκλειον.

Γιὰτὶ καὶ ὁ Φωκᾶς γρήγορα εὗρηκε ὅτι ἔκαμε. Ἀφοῦ ἄρπαγας τῆς βασιλείας, ἐφάνηκε καὶ βασιλιᾶς ἀνάξιος, ἀφοῦ καὶ ἀδικος, ἐλεεινός καὶ κακοῦργος ἀκόμα ἐδείχτηκε ὃς τοὺς ὑπηκόους του, ἔγινε μὴ μεγάλη συνωμοσία ὃς τὴν Πόλιν ἐκράξανε τὸ γινὸ τοῦ στρατηγοῦ τῆς Ἀφρικῆς, τὸν Ἡράκλειον, γιὰ αὐτοκράτορα καὶ ὁ Φωκᾶς ἐθανατώθηκε ἀπ' τὸ λαόν, ἀπάνω ὃς τὰ ὀχτὼ χρόνια ποῦ εἶχε σκοτώσει ὁ ἴδιος τὸν ἄξιον Μαυρίκιον.

Μὲ τὸν Ἡράκλειον ἐπίστεψαν ἀλήθεια πῶς θὰ πάρουν ἀπάνω τοὺς· μὰ ἐπερίμεναν καὶ τίποτε καλὸ δὲν ἔβλεπαν. Ἀπ' τὴν Εὐρώπῃ μέναν ἡσυχοὶ ἀκόμῃ· μὰ ἐκεῖ ποῦ ἦτανε αἰῶνες τώρα ἡ μεγάλη δύναμις τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἐκεῖ ποῦ ὅλοι οἱ αὐτοκράτορες τῆς Πόλης· κύτταζαν καλλιτέρα, ἐκεῖ ποῦ ἦτανε ὁ πλοῦτος καὶ ἡ ζωή, ποῦ ἦτανε ἑκατομμύρια οἱ Ἕλληνες, ἐκεῖ ποῦ ἦτανε τὸ ἅγιον βῆμα τῆς θρησκείας μας. ὃς τὴν Ἀσίαν τὴν ἑλληνικήν, ἐρήμαξιν, σκλαβιά, καταστροφὴ καὶ ξεθεμέλιωμα ἐδοῦλε.

Ἀπὸ ταῖς πρώταις μέραις τῆς βασιλείας τοῦ κακοροϊζικοῦ Φωκᾶ οἱ Πέρσαις ἐσήκωσαν κεφάλιν. Μὲ τὴ πρόφασιν πῶς ἐκδικοῦνε τὸ βασιλιᾶ Μαυρίκιον, ποῦ εἶχανε συνθήκην μὲ αὐτόν, ἐκήρυξαν τὸν πόλεμον καὶ ἐχύθησαν ὃς τὰ μέρη τὰ Ἑλληνικά. Ὁλὴ ἡ πλουσία χώρα ἀνάμεσα τοῦ Τίγρι καὶ τοῦ Εὐφράτη ἔγινε πάλιν ὀδική τους· καὶ ἀπὸ ἐκεῖ πλημμύρησαν κατὰ βορρῆν καὶ δόσι· χώραις καὶ πόλεις ἢ μία μὲ τὴν ἄλλην πέφτανε στὰ χέρια τους. Ἡ Καπιδοκία ἔγινε γλήγορα ὀδική τους· ἐπατήθηκε ἡ Καισαρεία καὶ ἐρημάχτηκε ἡ ζηλευμένη πόλις τ' Αἰ-Βασίλην, ποῦ ἀπὸ ἐκεῖ ὁ μέγας αὐτὸς δεσπότης

καὶ μεγάλους ἅγιους ἐδίδαξε καὶ ἐφώτισε ἔς τὴν ἀληθινὴν θρησκείαν τοῦ Χριστοῦ μὲ λόγον, μὲ παράδειγμα μὲ ταλαιπωρία καὶ ἀφροσύνη. καὶ τὰ χριστιανικὰ στολίδια ποῦ τῆς ἔδωκε ἐκεῖνος, νοσοκομεῖα, πτωχοκομεῖα καὶ σχολεῖα ἑλληνικά, γκρεμίστηκαν ἀπὸ τοὺς Πέρσας ἢ ἐγίναν στρατῶνες τοὺς. Ἡ Αἴγυπτος, ποῦ ἦταν χρόνια τώρα κέντρο καὶ ζωὴ ἑλληνική, δὲν ἄργησε ἔς τὰ νύχια τοὺς νὰ πέσῃ σκλάβαν περσική. Ἡ Παλαιστίνη, ἡ Συρία, ἡ χώρα τῆς ἐπαγγελίας, τὰ στολίδια καὶ τὸ καύχημα τῆς Βυζαντικῆς αὐτοκρατορίας, σκλάβαις ἀνεστέναζαν. Πατήθηκε ἡ μεγάλη, ἡ δοξασμένη Ἀντιόχεια καὶ ὁ Πατριάρχης τῆς ὁ Ζαχαρίας ἀκόμη ἐσκαβώθηκε. Καὶ τέλος... συμφορὰ καὶ πίκρα ! μαύρη ὥρα καὶ κατὰρα ! . . . τὰ Ἱεροσόλυμα ἐπέσαν ! ὑβρίστηκε ὁ Γολγοθᾶς ! ὁ Ἅγιος Τάφος ἐπατήθηκε ! Πέρσαις μур-τάρηδες εἰδωλόατραις ἐγουρλιάζαν ἐκεῖ, καὶ δυστυχία ἔς τὸ λαό ! ἀρπάζαν τὸ τίμιον ξύλον, τὸ σταυρὸ τοῦ Ἰησοῦ, καὶ σκαλωμένο τῷ συραν μὲς τῆς Περσίας τὰ βάθη.

Καὶ ἦταν ὁ Ἡράκλειος καιρὸς τώρα αὐτοκράτορας· καὶ ἐλπίδα καὶ ζωὴ πουθενὰ δὲ γλυκοχάραζε.

Κάποτε ἔστειλ' ὁ Ἡράκλειος ἀπεσταλμένους γιὰ εἰρήνην ἔς τὸ Χοσρόην τὸ βασιλεῖα τῆς Περσίας, καὶ ἐκεῖνος, ποῦ εἶχε σηκώσει κεφαλή ἀπὸ τὰ κατωρθώματα τοῦ στρατοῦ του καὶ ἀπὸ τὴν ἀδράνεια τὴν ἑλληνικήν, μὲ αὐθάδεια περισσὴ ἀπήντησε, πῶς οὔτε κουδένταις δὲν κάνει πρὶν, ἂν δὲν ἀρνηθῶν τὸ Χριστὸ καὶ νὰ προσκυνήσουνε τὸν ἥλιο ὅταν τοὺς Πέρσαις.

Καὶ ἀνέβαιναν οἱ Πέρσαι· καὶ ὅλο ἀνέβειναν· καὶ τέλος ἦρθαν ἐμπροστὰ ἔς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ μὲ βία καὶ μὲ δύναμι πολλή ἐπέσαν ἔς τὴν Χαλκηδόνα καὶ τὴν ἐκυρίεψαν. Καὶ ἀπὸ τέσσερα χρόνια τώρα ἦταν ἐκεῖ πέρα θρονισμένοι, ὅταν ἀγκάθι μέσα ἔς τὸ μάτι τῆς Πόλης, ὅταν σπαθὶ ἀπὸ τὸ λαιμὸ τοὺς κρεμασμένο. Καὶ ἀπὸ κεῖ κατέστρεφαν καὶ ἐξουσίαζαν ὅλη τὴν Ἀσίαν τὴν ἑλληνικήν, καὶ ἀπὸ κεῖ φοβέριζαν τὴν Πόλιν καὶ ὅλη τὴν Εὐρωπαϊκὴν Ἑλλάδα.

Καὶ ἡ Πόλις ἡ ξακουσμένη, ποῦ ἀκόμα εἴκοσι χρόνια πρὶν τὴν ἔτρεμε ὁ κόσμος ὅλος, ποῦ Εὐρώπη καὶ Ἀσία καὶ Ἀφρική τὴν προνοῦσαν ἔτρεμε τώρα ἀντίκρυ τῆς τὰ Περσικὰ τσακάλια ποῦ μὲρμήγκιαζαν, ἔτρεμε ἀπ' τὸ βορρῆα τοὺς Ἀβάρους, τοὺς Σλαῦους καὶ τοὺς ἄλλους βάρβαρους.

Καὶ ὁ Ἡράκλειος, μὲ ὅλαις ταῖς ἀτιμίαις ποῦ τοῦ εἶχαν κάμει οἱ Ἀβάρους, ποῦ ἐκινδύνεψε καὶ αὐτὸν μὲ προδοσίαν νὰ τὸν σκαλώσουνε, ἔκανε πάλι συνθήκην μ' αὐτούς, πρὶν ἓνα χρόνον τώρα.

Αὕτῃ ἦταν ἡ κατάστασις. αὕτῃ ἦταν ἡ νάρκη ποῦ τοὺς ἔδερνε· λὲς καὶ χασὶς τοὺς εἶχαν ποτισμένα· λὲς καὶ κακὸ σκουληκὶ ἔβοσκε

ἔς τὸ δέντρο τὸ Ἑλληνικό, κι' ἐμάραινε τὴ δύναμί του κι' ἔτρωγε τὰ σπλάχνα του, κι' ἐπέφτανε τὰ ἄνθη του τὰ μυρισμένα κι' οἱ ὀροσόγλυκοι καρποί του, κι' ἔγερναν κιτρινιασμένα τὰ φύλλα, τὰ βλαστάρια του.

Ἵστερ' ἀπ' τη συφορᾶ

Τῇ μέρα ποῦ πρωτοβρήκαμε τὴν οἰκογένεια τοῦ Μανουήλ εἶχε περάσει χρόνος καὶ περισσότερο ἀπὸ τὴ μεγάλη δυστυχία ποῦ ἔχτυπησε τὰ δῶν σπίτια.

Ὁ Μανουὴλ μὲ τὴ χριστιανικὴ ψυχὴ του, μὲ τὴ μεγάλη του καρδιά, ἐβάσταξε καὶ αὐτὴ τὴ φωτιά, ποῦ τοῦκαιγε τὰ σπλάχνα, κι' ἐπάλεψε νὰ ζήσῃ γιὰ τ' ἄλλα τὰ παιδιὰ του. Ἡ Ἀνθοῦσα καὶ ὁ Γερμανὸς ἔκρυβαν τὸν πόνο τους κι' ἐφύλαγαν τὰ δάκρυά τους γιὰ τὴν ὥρα ποῦ ἔρiscουνταν καθ' ἓνας τους κατὰμονος.

Μὰ ἔς τοῦ Παύλου τὴν καρδιά καμίνι ἔκαιγε ἄσβεστο. Βουδός, μ' ἀπαρηγόρητος. Μὲ τὴ μάνα, μὲ τὴ Δάφνη του ὁ κόσμος δλος ἔσβυσε γιὰ αὐτόν. Τί τὸν ἔκρατοῦσε ἔς τὴ ζωὴ, καλὰ δὲν ἐνοιωθε· ἐλπίδα ; ὅχι βέβαια· ἴσως τὰ δῶν του ἀδερφάκια, ἴσως ἀκόμα ἡ φρόνησι καὶ ἡ σκέψι, πῶς ὁ ἄνθρωπος δὲν ἐπιτρέπεται νὰ βάλῃ χέρι ἐπάνω του, Θεοῦ νὰ πάρῃ ἐξουσία.

Ἐκοψ' ἀμέσως ταῖς σπουδαῖς του· ἓνα ποῦ δὲν εἶχε νοῦ, καθὼς ἔρiscόντανε, γιὰ μάθησι καὶ γιὰ μελέτη· κι' ἄλλο ποῦ ἦρθε ἔς τὴν ἀνάγκη νὰ πάρῃ ἔς τὰ χέρια του τότε τὴ διαχείρισι τῆς περιουσίας τους, ποῦ ἴσα μὲ τότε τὴν εἶχε ἡ δόλια ἡ μάνα τους.

Ἐπese ἔς τὴ δουλειά· καὶ δοκίμασε νὰ βυθιστῇ σὲ δαύτη, ἀνάσα νὰ μὴν παίρνῃ, γυρεύοντας ἔτσι νὰ πνίξῃ ἄλγο τὴ συλλογὴ του, τὴ μελαγχολία του· ἄδικα· γιὰτὶ κι' ὁ νοῦς του ἔξεπέταγε κι' ὅλο μπροστά του ἔβλεπε τὸ σίφουνα ποῦ τὸν ἐρήμαζε.

Ἐκατήντησε ὁ Γερμανὸς ὁ χιλιοπικραμένος νὰ τὸν παρηγορήῃ ἅμα ἔρiscόντανε οἱ δῶν μαζί. Κι' ὁ Παῦλος δὲν τοῦλεγε πῶς διπλᾶ τοῦσχιζε τὴν καρδιά· γιὰτὶ μπροστά του καὶ ἔς τοὺς δίκους του δὲν ἔκλαιγε τὴ Δάφνη του γι' αὐτὸν μονάχα, παρὰ καὶ γιὰ κείνους. Κι' ἐσυλλογούντανε κρυφὰ πῶς ἡ δόλια ἡ μάνα του, μὲ τὴν ἀγάπη της ἔς τὴ Δάφνη, ἔγινε ἀφορμὴ κι' ἐχάθηκε κι' ἐκείνη μαζί της.

Σ τὴν ἀρχή, ταῖς πρώταις μέραις, ποῦ δὲν εὑρέθηκε τὸ σῶμα

τῆς κοπέλλας, ὁ Παῦλος μὲ τὸ Γερμανὸ μαζὺ ἐφάγανε τὸν κόσμον, γῆ καὶ θάλασσα γυρεύοντας, ὡς κάτω τῆς Προποντίδας τ' ἀνοιχτά, ὡς τῇ Μαύρῃ ἀπάνω θάλασσα, ὡς τῆς Ἀσίας ταῖς ἀκρογιαλιαῖς ἀντίκρυ, ὅπου δὲν ταῖς κρατοῦσαν Πέρσαις ὅλα ἄδικα. Ὁ Γερμανὸς τέλεια ἀπελπίστηκε. Τοῦ Παύλου ἔσθον ἡ καρδιά, ἔσθοναν ἡ ἐλπίδαις του· μὰ ἡσυχας δὲν ἔμεινε. Μονάχος του ἀκόμα ὅαν τρελλὸς ταῖς νύχταις ἔτρεχε ἀπάνω κάτω, μὲ ψαράδες, μὲ βαρκάρηδες· ποῦ καράβι ἤρχονταν, ποῦ ἔφευγε, ἀπάνω του ὄρισκόντανε· κι' εἶχε κρυφαῖς κοιθένταις μὲ τοὺς καπετάνιους ὄλους· ἐσκόρπαγε φλουριά χωρὶς νὰ μετρήῃ ὅλα ἄδικα. Ἄλλο λίγο μιὰ χλωμή, μισόσθυστη ἐλπίδα τοῦ γεννήθηκε. Τὸ ὑπόδημα, τὸ ματωμένο πανωφόρι ἦτανε τῆς Δάφνης βέβαια· μὰ τάχατε τὸ αἷμα ἦτανε καὶ δικό της; ἢ τῆς ἄμοιρης τῆς μάνας του μονάχα; μὰ καὶ δικό της ἂν ἦτανε, δὲν ἦταν δυνατό νὰ ζῇ ἀκόμα καὶ νὰ στεναῇ σκλαβωμένη;

Ἐκεῖ ποῦ ὅλο γύριζε, ἐπέτυχ' ἓναν Ἕλληνα ἀρμένιο — γιατί κι' ἡ Ἀρμενία χρόνια τώρα ἦτανε τέλεια ἑλληνική — ποῦ ἤξερε τὰ περσικά, τῇ γλῶσσά τους, καὶ ὅλα τους τὰ ἔθιμα· ἦτανε φτωχοπραμματευτής, ποῦ γύριζε ταῖς πολιτείας γιὰ νὰ ζήσει. Τοῦπε τὸν παρεκάλεσε, τὸν ἀρμήνεψε, τὸν ἐγέμισε φλουριά, τοῦ ἔταξ' ἄλλα τόσα ἂν πετύχη, καὶ τὸν ἐστείλει ἔς τὴ Χαλκηδὸνα μέσ' ἔς τοὺς Πέρσαις. Τοῦ εἶπε νὰ βεβαιωθῇ ἐκεῖ, ἂν ἀρπάξανε σκλάβα μιὰ τέτοια κοπέλλα· νὰ πετύχη κανένα σατράπη, πασᾶ νὰ ποῦμε τῶν Περσῶν, καὶ νὰ τοῦ τάξῃ νὰ συμφωνήσῃ καὶ ὡς εἴκοσι χιλιάδαις χρυσᾶ ἀκόμα γιὰ ἕαγορά της. Ἦτανε αὐταῖς ἢ εἴκοσι χιλιάδαις φλουριά, ἀπάνω κάτω τὸ τρίτο τῆς περιουσίας τους, ὁλόκληρο τοῦ Παύλου τὸ μερίδιο.

Ὁ καλὸς καὶ ἄξιος πρᾶμματευτής ἐπῆγε μέσ' ἔς τοὺς Πέρσαις· καὶ πασᾶ ἀκόμα ἐπλησίασε, ἔταξε ἔς αὐτὸν φλουριά μὲ τὸ τσουβάλι· μὰ ἐγύρισε κι' ἔφερε πίσω τὴν ἀπελπίσι. Ἀλήθεια ἔμαθ' ὁ πασᾶς πῶς εἶχε περάσει μιὰ βάρκα ἀντίπερα, μὰ σκλάβους δὲν ἐφέρονε· ἐκεῖ ἀπάνω ἔς τὴν ἀντίστασι τοὺς ἔσφαξαν ὄλους.

Σὰ ναυαγός, ποῦ τύχει σὲ μιὰ θάρκα μόνος του σπασμένη, νὰ βουλιάσῃ ἐτοιμη, μέσ' ἔς τοῦ πελάγου τ' ἀνοιχτά, τὰ ἄγρια κύματα καὶ τὸν ἐπλάκωτε τῆς νύχτας τὸ σκοτάδι, πένθιμο σάβανο, κι' ὁ χάρος γύρωθι του ἀνοίγει νὰ τὸν καταπῇ, ὅμως ἀξάφνου χαμηλά, κοντὰ ἔς τὴ θάλασσα, ἔς τὴ καταχνιὰ ἀνάμεσα, βλέπ' ἓνα φῶς χλωμό καὶ ἡτύπησ' ἡ καρδιά του μιὰ στιγμὴ καὶ σηκώνει τὸ κεφάλι του, ἐλπίζοντας πῶς εἶναι φῶς θεόσταλτο, πῶς εἶναι πλοῖο ποῦ τὸν πλησιάζει, καὶ σκούζει γιὰ βοήθεια μὲ ὅλη του τὴ δύναμι, καὶ καρτερá· καρτερá ἄδικα, γιατί ἦταν ἄτρο καὶ χλωμιάζει καὶ βουτᾶ καὶ χάνεται· καὶ γέρνει ἐκεῖνος τὸ κεφάλι· ἔς τὰ σαπιόξυλα καὶ πέφτουνε τὰ

χέρια του παράλυτα, καὶ ἡ ψυχὴ του μήτε γιὰ παράπονο, μήτε γιὰ προσευχὴ δὲν ἔχει ποῖα κουράγιο, ἔτσι ἔγυρε καὶ ὁ Παῦλος καὶ ἐπαράδωκε, ἐρράγισ' ἡ καρδιά του, καὶ ἐζούσε, ἐργάζονταν ἀπὸ τότε ὅσα μηχανή.

Πολὺν καιρὸ ἐπέρναγε μὲ τὰ μικρά του ἀδέρφια. Καὶ ἦτανε καλὰ παιδιὰ ὁ Λέων καὶ ὁ Στέφανος· καὶ ἀφοῦ ἐπικράθησαν καὶ αὐτὰ μὲ τὸ χαμὸ τῆς μάνας τους, ἔγιναν καλλίτερα ἀκόμ' ἀδέρφια γιὰ τὸν ἀγαπημένο τους τὸν Παῦλο καὶ στὰ μάτια τὸν ἐκύταζαν, νὰ τοῦ προλάβουνε τὴ θέλῃσι, τὴ σκέψι του ἀκόμῃ· ὅσο γιὰ τὸ σχολεῖν, τὸν καλλίτερό τους δὲν τὸν εἶχανε· καὶ οἱ δασκάλοι τᾶχανε καμάρι καὶ ἀγάπη τους· καὶ ὅλοι ἄν περνοῦσαν ἐμουρμούριζαν: τέτοια μανοῦλα τέτοια βλαστάρια βγάνει· κρίμα ἔς τὴν ἀμοιρῇ ποῦ δὲν ἐζήσε, μεγάλη νὰ τὰ χαρῇ νὰ τὰ χαμαρώσῃ.

Ὡραὶς πολλαῖς ὁ Παῦλος ἐπέρναγε ἀκόμῃ μαθαίνοντας τὰ Περσικά· ἐπῆρε καὶ ἓνα δάσκαλο γιὰ τοῦτο· μὰ γιατί; ἴσως καὶ ἂν τὸν ῥωτούσανε δὲ θὰ εἶξερε νὰ πῇ καὶ αὐτὸς αἰτία.

Πολὺν καιρὸ ἀκόμα ἐπέρναγε μὲ τὴν ἐγγενεῖα τοῦ Μανουήλ. Ἐθάρρξε τώρα πῶς ἦτανε οἰκὴ τοῦ οἰκογένεια· τοὺς ἔσμιξ' ὁ καὶ αὐτός.

Καὶ ἐλυποῦνταν βλέποντας πῶς ἔψανε σὲ στενοχώρῃσι καὶ ἀχρηματίαις. Καὶ ἤθελ' ἐποθοῦσε νὰ τοὺς βοηθήσῃ· μὰ δὲν ἐκόταγε, δὲν εἶξερε τὸ τρόπο. Μιὰ ἡμέρα ἐδοκίμασε νὰ τὸ φέρῃ ἀπόξ' ἀπόξ· μὲ τὸ Μανουήλ, ποῦ κάθονταν οἱ δῶ τους· μὰ ἐκεῖνος, μόλις ἐκατάλαβε, τοῦ ἀρνήθηκε εὐγενικὰ καὶ τοῦπε: «ὁ ἄνθρωπος πρέπει νὰ μάθῃ νὰ ζῇ ὅπως τὸ φέρει ἡ περίστασι· καὶ ἀφοῦ ἔτσι ἤθελε ὁ Θεός, ἃς μάθουν ἔτσι γὰ ζοῦνε τὰ παιδιὰ μου μὲ τὸν ἴδρω τους.

Μὰ ἡ καρδιά του ἐπικράθηκε πολὺ μιὰ ἡμέρα ποῦ ἔβριξε τὴν Ἀνθοῦσα μοναχὴ ἔς τὸ σπῖτι, καὶ ἐκεῖνη ἀφοῦ τοῦ ζήτησε νὰ τῆς κάμῃ μιὰ χάρι καὶ ἔπῃρε πρὶν τὸ λόγο του πῶς σὲ κανένα δὲ θὰ βγάλῃ λέξι ἀπ' ἐκεῖνους τοὺς, τὸν παρεκάλεσε δείχνοντάς του κάμποσα κεντήματα, νὰ βρῇ καμμιά οἰκογένεια, καμμιά κυρία ἀπ' ταῖς γνωσταῖς του, καὶ νὰ τὰ πουλήσῃ μυστικά· ἦτανε ἡ δουλειὰ ποῦ ἔκανε ἅμα ζάδιαζε ἀπὸ ταῖς ἄλλαις τοῦ σπῖτι τοῦ ἐνοιαῖς, καὶ ἤθελε ἡ Ἀνθοῦσα νὰ βρίσκουνε κάποια ἀνακούφισι μὲ τοῦτο, ἃς ἦταν καὶ μικρή. Ὁ Παῦλος ἐκύταζε μὲ θαυμασμό καὶ λύπη τὴν ἀδερφή τῆς Δάφνης του. καὶ τί νὰ κάμῃ; ὑποσχέθηκε. Καὶ καθε τόσο τῆς ἔκανε αὐτὴ τὴ χάρι. Γιατί ἡ Ἀνθοῦσα δὲν ἤθελε νὰ τὰ πουλήσῃ μόνη της, μήτε τῆς κερά-Λεγιῶς, τῆς φτωχῆς γειτόνισσας, νὰ ἔμπιστευθῇ· φοβοῦντανε μὴν τὸ μάθῃ ὁ πατέρας της, ἢ ὁ Γερμανός, καὶ πικραθοῦνε.

Μέραις ἀλησμόνηταις

Μία ἡμέρα, ἦταν Κυριακὴ μεσημέρι, ἦταν ὅλοι μαζεμένοι, ὅπως δὴ συχνά, ἐς τοῦ Μανουὴλ τὸ σπίτι.

Μέσ' ἐς τὴν τραπεζαρία ἡ Ἀνθοῦσα εἶχε τὴν ἔννοια ἐς τὰ παιδιά· καὶ κεῖνα, ἡ Ζωή, ὁ Στέφανος. ὁ Λέων, πότε ἐπαίζαν, πότε τριγύρω ἐς τὴν Ἀνθοῦσα μαζεμένα τῆς κουβέντιαζαν.

Ἦν ἓνα ἄλλο δωμάτιο ὁ Μανουὴλ, ὁ Γερμανός, ὁ Παῦλος ἐκουβέντιαζαν. Δὲν ἦταν ἐς τὰ οἰκογενειακά τους ἡ ὁμιλία, ἦταν ἐς τὰ γενικά. Χαρούμενα βέβαια δὲν ἦταν κανένας νὰ τὰ ἰδῇ· μὰ ὁ Παῦλος μὲ τὴν ἐθνικὴ ψυχὴ του, μὲ τῆς νοιότης τὴν ὁρμή, ὅλα πρὸ ἀπελπιστικά, πρὸ μαῦρα τάβλεπε. Ὁ γέρο-Μανουὴλ κάπου δὲν ἐσυμφωνοῦσε μαζὺ του.

— Ἔχει ὁ Θεός, παιδί μου· τὸν τελευταῖο λόγο σὲ μᾶς δὲν εἶναι νὰ τὸν ποῦμε· εἶναι ἐς τὸ θεῖο χέρι του τὰ πάντα.

— Τὸ ξέρω· μὰ μοῦ φαίνεται πῶς κι' ὁ Θεός μᾶς ἐγκατέλειψε ὁ ἴδιος.

— Μὴν τὸ λες αὐτό, μὴ βλαστημᾶς.

— Μὰ πές μου τὸ λοιπόν, ποῦ νὰ γυρίσω καὶ νὰ ὄρῳ ἐλπίδα· σὺ νὰ δῶ ὁρσά ; Ἦ τὴν παραλυσία τοῦ στρατοῦ, ἐς τῆς κοινωνίας τὴν ἀθλιότητα ; ἐς τὴν κακομοιριά τοῦ αὐτοκράτορα καὶ τῆς βασιλισσας ; ἢ ἐς τὰ κοπάδια τῶν ἐχθρῶν, ποῦ μᾶς ἐπιβουλεύονται, μᾶς πνίγουν γύρο καὶ μᾶς κουρελιάζουνε τὸ κράτος κάθε ἡμέρα καὶ ταῖς ἐπαρχίαις του ; Ἀ, πατέρα μου !—πολλαῖς φοραῖς ἔτσι τὸν ἐκραζε ἀπὸ σεβασμὸ καὶ ἀγάπη—πίστεψέ με, λυποῦμαι ποῦ σὲ πικραίνω μὲ τὰ λόγια μου περισσότερο, μὰ ἐγὼ μαυρίλα βλέπω ὅλοῦθε, ἀχτίδα ποθενά.

— Ἀκούσε, Παῦλε, ἀκούσε Γερμανέ ! τεντώσατε τ' αὐτιά σας νὰ μ' ἀκούσατε ἡχλά. Ἐγὼ θὰ εἶχα δίκιο ν' ἀπελπίζωμαι πρῶτο ἀπὸ σᾶς καὶ τοῦ ὁμήλικούς σας, πρῶτο ἀκόμα ἴσως καὶ ἀπ' τοὺς ἴδικούς μου ὁμήλικους. Γιατὶ ἴλιγοι καὶ ἐς τὴν ἡλικία μου ἀκόμα ἐκύτταξαν, χισθάνθηκαν χειροπιαστά νὰ ποῦμε σὰν ἐμένα τὴ δόξα καὶ δύναμι αὐτῆς τῆς αὐτοκρατορίας ποῦ σήμερα ἐς ταῖς λάσπαις τὴν ποδοκλάνε. Ἄν ἀνατρέφονται πολλὰ παιδιά μὲ παραμύθια καὶ κούφια λόγια, καὶ μὲ παραμύθια ἂν τὰ κοιμίζουμε ἢ μάναις τους, ἐγὼ μὲ διηγήματα πολεμικά, μὲ κατορθώματα καὶ νίχαις τοῦ πατέρα μου καὶ τῶν ἀδερφῶν του, μὲ δόξαις τῶν ἐλληνικῶν στρατῶν ἔξυ-

πνοῦσα, ἐκοιμῶμεν κι' ἀνατρέφουμεν ὀλημερίς. Εἶχ' ὁ πατέρας μου
 δὴ αὐτοὺς κι' ἦτανε ἐκεῖνος τρίτος πρὸ μικρότερος. Ὁ μεγαλεί-
 τερός τους, παληκάρι διχλεχτό, σὲ τρεῖς πολέμους καὶ σὲ δέκα μάχαις
 μέρος ἔλαβε· εἶχε γίνει ἐκατόνταρχος καὶ εἶχε τοὺς ὅλους στρα-
 τιώταις ἐκτεταμένους, διχλεχτούς· ποῖα ῥάχη ἦταν ἀπάτη
 ἢ πᾶν παῖδά σου ποῖο ποτάμι ἀπὸ χειμῶνα ἀπέραστο; ἐκεῖ
 φῖνι ἀντίπερα ἔβρισκόντανε. Στὴν Ἰσπανία ἐθριάμβεψε καὶ
 ὅταν τὸ αὐτὸ ἐπέρασε τὰ Πυρηνάτα τὰ ψηλὰ βουνά, ἐμ-
 ὄλο τὸ στρατὸ προχώρησε μέσ' ἔς τὴ Γαλλία, ἐπειτ' ἀπ'
 τὴ Βορῶ φαρμακερὴ σαῖτα τὸν εὐρήκε ἔς τὸ λαιμὸ καὶ τὸν
 φλέβα, τοῦφαγε τὰ νιάτα του. ὅλος ὁ κόσμος ἐμαθε πῶς ὁ στρατός
 τὸν ἐκλάψε ὅταν ἦρῳ, ὅταν ἀρχηγὸς ὁ δεύτερος μετ' ὁ Νάβη καὶ μετ'
 τὸ Βελισσάριο, τοὺς κοσμοζακουσμένους στρατηγούς, ἀπ' ἄκρῃ ἔς'
 ἄκρῃ Σικελία κι' Ἰταλία φέρανε, ἕως πῆγαν ν' ἀλωνίσουνε ἐπάτησε
 τὴ Ρώμη, ἐμπῆκε ἔς τὴ Ραβέννα· κι' ἦταν ὁ πρῶτος, μοῦεγ' ὁ πα-
 τέρας μου, ποῦ τὴν αὐτοκρατορικὴ μας τὴ σημαία κάρωσε ἔς τὸ
 πρὸ περὶ φανὸ τῆς κάστρο· ἀργότερα τὸν ἔστειλαν ἔς τὴν Ἀφρική,
 ποῦ καὶ κεῖ πρὶν εἶχε πολεμήσει μετ' ὁ Βελισσάριο, ὅσα ῥημάξαν
 τοὺς Βανδύλους, καὶ τὸ βασιλεῖα τοὺς σκλάβοι τὸν ἐπιάσανε, τὸ Γελί-
 μερο· ἐκεῖ τὸν ἔστειλαν, ἔς ἓνα κάστρο φρούραρχο. Κ' ἤμουνα θυ-
 μοῦμαι νήπιο ἀκόμα, ἅμα μᾶς ἦρθ' ἡ εἰδοσι πῶς πεθανε ἀπὸ
 κακῆ ἀράπικῃ ἀρρώστια. Ὅσο γιὰ τὸν πατέρα μου, οὐ δὲν πολυ-
 συνηθίζε νὰ μᾶς λέει τὰ ὀικὰ του, ἐμαθα ἀργότερα πῶς πῆρε
 πολλὰς φορὰς δοξασμένο βίπτισμα τῆς μάχης, πῶς τὴν Ἀρμενία
 ἐπολέμησε πολλὰς φορὰς μετ' ὁ Περσίαις καὶ πῶς ἦσαν ἀκόμα ἔς
 τὴν ἐπιτροπὴν, ποῦ ἐσυμφώνησε τὴν τιμημένην εἰρήνην μετ' ὁ ἄλλο
 Χοσρόη, τὸ μεγάλο τῆς Περσίας καὶ δοξασμένα βασιλεῖ. Ἐγὼ ὁ ἴδιος
 εἶχα τὴν εὐτυχίαν—ἅχ' ἡμέραις ἀλητιμόνηταις! — ν' ἐπολεμῶ μετ' ὁ
 στρατὸ τοῦ Πρίσκοι Σλαύους κι' Ἀθαρε. Ἐκεῖνος σιδερένιος
 ἀρχηγός μετ' ὁ κερδία, γοργότη, ἑλλή ἄλλος, ὁ νός τὴν αὐτοκρατο-
 ρίαν ὅλη νὰ τὴν ἔκλεαν ἀνάκατα ἀπὸ τὸ πάλαι, τὸ δευτερό
 του βέβαια δὲν εὐρίσκες, Καὶ τ' εἶναι νὰ τὴν πάλαι, τὸν πρῶτον παῖδά
 μου! μετ' ὁ ἀρχηγὸς θηρία γίνονται, οὐχὶ ἀνθρώ-
 ποι. Περάσαμε τὸ Δούναβι κι' εὐθὺς ἦρθαν τ' ἐχθροὶ τοῦ
 Χαγάνου μετ' ὁ παράπονο, γιὰτ' εἶχανε εἰρήνην, ὅτε οἱ Ἀθαρες· μὰ
 ἐμεῖς χημῆζαμε ἔς τοὺς Σλαύους, μέσ' ἔς τὴν πόλιν, τοὺς τὰ βίβη
 καὶ τρεῖς φορὰς τοὺς ἐτσακίσαμε. Ἀργότερα ἐμπῆκε ὁ στρατός μετ'
 Σλαύους κι' Ἀθαρες καὶ τοὺς ἐχτύπαγε γερὰ. Εἶχα γὰρ μετ' ὁ Πρί-
 σκο γὰρ ἔς τὴν Πόλιν καὶ κεῖ μετ' ὁ κράτησαν. Καὶ ὅταν, θυσιάζεις
 ἢ ἡμέραις ποῦ ἤμουν νεῖοπαντρος, ποῦ ἦρθε ἡ εἰδοσι τὸν Πρίσκοι
 φάνε

καὶ ὅλους τοὺς ἐσάρωσε καὶ τοὺς ἐσάκισε τελειωτικά. Ἀχ ! παι-
μου, μοῦ σχίζουν τὴ καρδιά ἡ ἐνθύμησες αὐταίς, ἡ δοξασμα-
ταίς. Ἡ Ἁγία Σοφία μας δὲν περπατᾷ νὰ κάνῃ δόξο-
χαρὰ καὶ τῆς τιμῆς, καὶ τῶ καὶ δεῖ-
σώτῃ ὁ Θεὸς καὶ μοῦ φαίνεται
ους καὶ χαρὰς καὶ πανηγύρια καὶ
Μιὰ θάνατο.

ὁ πῶς ν' ὁ γέρος μιὰ στιγμή βουδ-
κατέρα δάκρυ λαμπρὸς εἰς τὸ ματι.

τα σκάνει τὸ κεφάλι :
καὶ σὰς τελειώσω, λέει, τὴν κουβέντα.... Αὐτὰ ποὺ σὰς
εἶναι βλέπετε ἱστορίαις παλαιαῖς, εἶναι ἔργα χθονία,
δοξασμένον τοῦ πατέρα καὶ τοῦ πάπου σας. Ἦτανε μεγάλῃ
δυνατὸ τὸ κράτος μας τὴν αὐτοκρατορία τῆς Βυζαντινῆς
πρὸς ἡμεῖς ἡμεῖς ἔθνη καὶ λαοί· καὶ ἦτανε δικά μας, ἦτανε ἐ-
νικά, ἀλλ' ὑποταχτικά, τὰ πρῶτα μὲ γλῶσσα καὶ μὲ
τῆς Μεσογείου, ὁλόκληρης πέρα πέρα τὰ παράλια καὶ ἡ στερὰ, σέ-
βάθος γιὰ ὅρο πολλαῖς βδομάδαῖς. Ἡ Αἴγυπτος, ἡ Ἀφρική
ὁξω τὸν Ἀτλαντικὸν ὠκεανόν, ἡ Ἰσπανία καὶ ἀκόμ' ἀπάνω, ἡ Ἰτα-
λία ὁλόκληρη καὶ ὅλα τὰ μεγάλα ἐκεῖ νησιά, ἡ Σικελία, ἡ Σαρδηνία,
ἡ Κορσική, ἡ Κίπρος ὁλόκληρη καὶ μέσα ἀπὸ τὴν Ἀσία, τὴν
Μεσοποταμίαν, τὸ Τίγρι ποταμόν, εἰς τὴν Ἀρμενίαν, εἰς τὸν
Καύκασον, τὸν Ἰνδοκώρυφον βουνόν, καὶ μαζὺ μὲ τὴν Κριμαίαν, τὴν
πρόννησον καὶ τὴν Κύπρον μας καὶ τοῦ Λεβάντε τὰ νησιά, Πελο-
πόννησον καὶ ἄλλ' Ἑλλάδα, ἡ Θράκη ὡς ἕψηλὰ εἰς τὸ Δουνάβι
καὶ πέρα ὡς ἄλλ' Ἑλλάδα, ἡ Θράκη ὡς ἕψηλὰ εἰς τὸ Δουνάβι
ἔφταναν βδομάτῃ ποῦ σμίγει μὲ τὴν Ἰταλίαν ἢ ἑλλήνων ἢ στερὰ. Δὲν
ἦν βασιλεῖο. μῆνες ὀχι, χρόνια ἤθελες νὰ γύρῃς γύρω τὸ ἐλ-
δοῦν κράτη καὶ ἀκόμ' εἰς τὸν κόσμον εἰς τὰ ὅσα θὰ γίνῃ
πέρα ἀπὸ τὴν νεκρὴν καὶ τὴν συντέλεια τῆς γῆς. Τετάρτῃ ἐμεῖς
φαν. Καὶ μοῦ ἔλεγε, ἄκου τέτοιο γάλα οἱ ἄνθρωποι μᾶς ἀνάθρε-
ψαν. ἔχουσιν καὶ ζήσω γιὰ νὰ ἴδω τὴν γῆν καὶ τὰ χεῖρα νὰ
εἰς τοὺς Ἀβάρους νὰ εἶδω τὸ χεῖρ καὶ τὸν ὄψον μὲς ἡμῶν προστὰ
ἀφῆσεν ἡσυχους ἡμῶν εἶναι καὶ νὰ εἶδω τὸν ὄψον μὲς ἡμῶν
τοὺς Πέρσας καὶ εἰρήνην νὰ εἶδω τὸν ὄψον μὲς ἡμῶν
ἐπαρχίαις καὶ μὴ μᾶς δύνουνε νὰ εἶδω τὸν ὄψον μὲς ἡμῶν
κροαί καὶ καταχτήσεις μας καὶ ὅλοι οἱ ἄνθρωποι καὶ ἡ
εἰς ἡμῶν ἡμῶν : αὐτὸς Θεὸς νὰ εἶδω τὸν ὄψον μὲς ἡμῶν
τα χεῖρά

Ἀχτιῖδα

ὁ τρισκότειδο.

ασ· ὁ ἕρως πάλι.

Ἰουλιανός· κί' ὁ Παῦλος, πῦρ ἐς τὰ χεῖλη του ἔκρημόντανε,
καὶ ἔβρισκε καλὴν. Δὲς καὶ ἄποβην' ἵνα τοῦ θυμῆσεν πύθιν
καὶ ἔβρισκε καὶ ὀδύνησαν μὴ τὸν πικρύνουν πύθιν.
καὶ ἔβρισκε σκούπισε τὸν ἰδρῶ του, ζήτησε τοῦ Γερμανοῦ ἄλγο.
καὶ ἔβρισκε πάλι.

Αἰ, καλὰ ἰσχυρὸν ἀπὸ αὐτὰ ἐγὼ σας λέω πῶς τέλειος χαμὸς
ὄνεται. ὅτε θά γίνῃ, μετὰ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ. Τὴ λέξι ἀπελπι-
στὴν ἔπεισε, τὴ βγάινει ἀπ' τὸ στόμα του, εἶναι χαμῶδες, ἄθλιος,
ἐλπίσιν. Σὺ γὰρ με, παιδί μου Παῦλο, δὲν τὸ λέω γιὰ σένα·
ἐγὼ ὅλη τὴ ψυχὴ σου καὶ ἔξω πῶς ἐσὲ σὲ παραφέρνει τὸ ἔλλη-
νισμὸ σου ἀπὸ τοῦ κί' ἡ ἀγανάκτησι. Λέω γιὰ πολλοὺς που κάνουν
τὸ φιλοσοφῶν καὶ ἡ καρδιὰ τους εἶναι μάρμαρο, τὰ χεῖλη τους φαρ-
μακί. Αὐτοὶ τὸ Θεὸ πιστεύουν τὸν ἑαυτοῦ τους, ἐνὰ δεσπότη καὶ
καρδία τους τὴν κοιλιὰ τους, τὸ κρεῖττον τους καὶ ἐς τὸν ἐγωϊ-
σμό καὶ τὴν ἀναισθησίαν τους. ὅτε ζῶντες καὶ δὲν κρύβονται ἅ-
βροφια καὶ ἐς τὸ σκοτάδι καὶ ἐς τὸ σκοτάδι καὶ ὁ προσωπίδα θένε
να φορᾷ καὶ κάνουν τὸν πατριώτη καὶ τὸν φιλόσοφο· κί' ἐνῶ
ἀπὸ τοῦ ἑαυτοῦ σωρίζουν καὶ κλέβουν τὸ πτωχό, καὶ κλέβουν
τὸ δημόσιον καὶ καὶ χίλις ἀτιμίας κάνουν, νὰ διπλώσουν χι-
λιάδας ἐς τὰς χιλιάδας, νὰ κλέψουν βουνὰ τὰ βίβας γιὰ τὰ παι-
διὰ τους γιὰ τὰς γυναικὰς ἀπὸ τὴν ἄλλη ἅα μαυροφορεμέναις
χήραις ἀκούει, ὅτε ὁδοιποροῦν προφήταις τὸ τελευταῖον ψυχολόγημα
τοῦ ἔθνους, καὶ τὸν ἑαυτοῦ γέννησι καὶ τὸν ἑαυτοῦ τὴν ὁργὴν σὰπῖλα νέκρας
ἔχει ἡ ψυχὴ του καὶ σὰπῖλα νέκρας ἔχει καὶ τὸ στόμα του. Αἰ,
παιδιά μου, τὸν ἑαυτοῦ νὰ φύγῃ ἀπ' αὐτοῦ καὶ ἀπ' αὐτὴν φαρ-
μακί καὶ ἀπὸ τοῦ ἑαυτοῦ, παρ' ἀπὸ χοῦρο καὶ πανοῦκλα ἀγιάτρευτη.
Τὰ ἑαυτοῦ δὲν ἔχει καὶ ποὶ νὰ πεθαίνουν εὐκολὰ ἀν' ὀνόματι σου, πάλι
ἀποσηκώσουν καὶ καμμιὰ φορὰ ἀπελπίζουμι ἐγὼ, ποῦμα ἕρως,
νὰ δώ τιμημένον καὶ μέραις, ἐσεῖς ποὺ εἰστε παιδιὰ μὴν τὰ βλέ-
πετ ὅλα καὶ τὸν ἑαυτοῦ λυπᾶστε ἀλήθεια γιὰ τὴ σημερινὴ κατάστασιν,
μὰ μὴν ἀπελπίστε. Κί' ἂν θέτε νὰ σᾶς πῶ, μοῦ φαίνεται πῶς

διακρίνω ποῦθε μᾶς γελάει ὁ οὐρανὸς μεσ' ἑς τὴ μαυρίλ' αὐτῇ· μοῦ φαίνεται πῶς κάτι μυστικὰ ἀληθινῆς ζωῆς σημάδια ἄρχισα τώρα τελευταῖα νὰ ξεχωρίζω ἑς τὸν Ἡράκλειο.

— Ἄ, πατέρα μου, πετάχτηκε ὁ Γερμανὸς συγχώρεσέ με· μὰ ἐδῶ σὲ παραφέρει ὁ πόθος σου, καὶ θάρρεψες αὐγὴ τὰ σκοτεινὰ μεσάνυχτα. Μοῦ λέγεις τὸν Ἡράκλειο, αὐτὸ τὸ εἰδωλο τοῦ βασιλιᾶ, ποῦ με ἐλπίδαις τόσαις τὸν ἐφέρατε, μὲ τόσα χτυποκάρδια καὶ τοῦ βάλετε αὐτοκρατορικὴ τέτοια κορώνα ἑς τὸ κεφάλι — θυμοῦμαι τὴν ἡμέρα, ταῖς χαραῖς, τὰ πανηγύρια σας — γιὰ νὰ φανῇ ἀνάξιος, ἀδιέφορος δειλός, ὥσάν γυναῖκα κοιμισμένη ἑνδεκα χρόνια τώρα ;

Ὁ Μανουὴλ ἐκύταζε τὸ γιό του ἡσυχος, ἀτάραχος· μὰ ὁ Παῦλος, ποῦ ἦταν πρὸ ἀψῆς, ἐπῆρε γρήγορα φωτιά.

— Αὐτόν, λέει, ποῦ στέλνει κλαίγοντας πρέσβειαις ἑς τὸ Χαγάνο καὶ παρακαλεῖ εἰρήνην, πρέσβειαις ; τὸ Χοσρόη καὶ ταῖς διώχουν μὲ βρισαῖς ; αὐτόν ποῦ 'δείλιασε 'σάν τὸ λαγὸ καὶ ἀπεφάσισε νὰ φύγῃ γιὰ τὴν Ἀφρική μὲ τὴ γυναῖκα καὶ τὰ πλούτη του, καὶ ἴδρωσε ὁ πατριάρχης μας καὶ οἱ ἄλλοι νὰ τὸν μεταπείσουνε ; αὐτόν ποῦ δὲν τοῦ καίγεται καρφί, ἂν χάνῃ κάθε μέρα ἐπαρχίαις, ἂν γέρῃ τὸ βασίλειο ; ποῦ μοναχὸς δὲν ἀνατρίχιασε ἅμα τὸ ζωοποιό καὶ τίμιο σταυρὸ οἱ Πέρσαις μᾶς ἐπῆρανε ; αὐτόν ποῦ ἔχει πλάγια τοῦ τὴν κολασμένη τοῦ βασίλισσα, ἀθέμιτη κι' ἀνάξιη, αἰτία ἴσως ὅλου τοῦ κακοῦ, 'σάν ἐθνικὴ κατάρax, ψυχὴ κακούργα, ξέβρoσμα τῆς Κόλασης ;

Ὁ Μανουὴλ, ποῦ ἄκουγε ἀτάραχος, ἑς τὰ τελευταῖα λόγια ἔζαρωσε τὰ φρύδια του.

— Κάπου ἀπ' ὅσα εἶπετε, παιδιὰ μου, δίκιο ἔχετε· μὰ ἑς τὰ πρὸ πολλὰ σᾶς παραφέρῃ ἡ νεανικὴ σας ζωηρότη καὶ μιλάτε 'σάν παιδιὰ. Ναὶ εἰν' ἀλήθεια, Γερμανέ, πῶς μὲ πολλαῖς ἐλπίδαις τὸν ἐφέραμε γιὰ αὐτοκράτορα τὸ γιό τοῦ στρατηγοῦ τῆς Ἀφρικῆς, καὶ δὲν ἐφάνηκ' ὡς τὴν ὥρα τοῦλάχιστον καθὼς τὸν καρτεράγαμε· μὰ «ἀδιέφορος, δειλός», εἶναι βαρετὰ μοῦ φαίνεται νὰ βγαίνουν ἀπ' τὸ στόμα μας. Καὶ ποῦ τὸ 'ξέρεις, Παῦλε μου παράφορε, πῶς δὲν τοῦ καίγεται καρφί ἂν τὸ βασίλειό του κολοβόνεται ; εἶναι δυνατόν ποτε νὰ εἶναι βασιλιᾶς κονεῖς καὶ νὰ μὴ πονᾷ σὲ ζημίας καὶ ντροπαῖς ἐθνικαῖς ; καὶ ποῦ ἤσcυνα σὺ τὴν ὥρα ποῦ τοῦφεραν τὴν πικρὴ εἰδῶσι πῶς χάσαμε τὸ τίμιο ξύλο κι' ἐμέτραγες τὰ χτυποκάρδια του ; Ἄν πότε μὲ τὸν ἕνα, πότε μὲ τὸν ἄλλο ἀπὸ τοὺς δῶν μεγάλους ἐχθροὺς μας ἐγύρευε εἰρήνην, κι' ἐκλείσε τέτοια ἐπὶ τέλους μὲ τοὺς Ἀβαρες, 'μποροῦσε τάχα νὰ τὰ βάλῃ μὲ τοὺς δῶν μαζύ, καθὼς ἦτανε σε παραλυσία μάλιστα ἡ αὐτοκρατορία ; Εἶναι ἀλήθειαν πῶς κάποτε βουλήθηκε νὰ φύγῃ γιὰ τὴν Ἀφρική· ἔξερει ὁ Θεὸς μο-

νάχα τί πίκραις θά ταῖς εἶχε, τί ἀπελπισίαις, τί παλέματα μέτ' ἔς τὴν ψυχὴν τοῦ· τί φαρμάκια γιὰ τὸ ἔθνος καὶ γιὰ κείνη πούχει ἔς τὸ πλευρόν του. Ἀλήθεια, εἶπες τῇ βασίλισσα καὶ σύ· τί νὰ σοῦ 'πῶ ; δὲ θὰ σοῦ κρύψω τὴν ἰδέαν μου· δὲν τῆς ἔπρεπε τέτοια κορῶνα ἔς τὸ κεφάλι βέβαια· οὐκ ποῦ εἶναι καὶ ἀθέμιτα βασίλισσα, μὰ κι' ἡ ψυχὴ τῆς εἶναι κάθε ἄλλο παρὰ ἐλληνική. Δὲν εἰμπορῶ νὰ κρύψω τὸν καὶ-μό μου· κάποιον ἀνάθεμα μ' αὐτὴν ἐμπῆιε ἔς τὸ παλάτι, ἔς τὴν πρωτεύουσαν, ἔς τὸ ἔθνος ὅλο. Ἀλοῖμονο ἔς τὸ ἔθνος ποῦ οἱ ἄρχοντες γίνονται παράδειγμα ψευτιάς, διαφθοράς, ὑποκρισίας· αλοῖμονο ἔς τὸ ἔθνος ποῦ ὅσοι στέκονται· ὕψηλὰ δὲν ἔχουνε συναίσθησι, δὲν ἔχουνε πᾶν γιὰ τὴν πατρίδα ποῦ τοὺς ὀπάλες· αλοῖμονο ἔς τὸ ἔθνος καὶ αλοῖμονο ἔς αὐτούς ! Ἡ ἱστορία τοὺς ἐδίδαξε πολλὰ καὶ πολλὰ θὰ τοὺς διδάξῃ ἀκόμα. Καὶ ὡς τόσο, τὸ παλάτι μας ἀλήθεια κέντρο τῆς διαφθοράς, ἀρχὴ τῆς δυστυχίας !

— Καὶ ἔπειτα, Γερμανὸς τοῦ λείει, ἐλπίζεις, λὲς πατέρα, ἀπὸ τὸν Ἡράκλειον ;

— Ἐλπίζω, ναί· τὸ κουρασμένο 'μάτι μου, πιστεύω, δὲ λα-θεύεται. Βλέπω πῶς ἄρχισε νὰ στρέφῃ τὸ λαὸν πολὺ πρὸς τὴ θρησκείαν· μοῦ φαίνεται πῶς θέλει κεῖθε δύναμι ἀνίκητη νὰ τοὺς ποτίσῃ· εἶδα προχθὲς τὸ μάγιστρο, τὸ τιμημένον Βῶνον μας, καὶ ἂν τὸ στόμα του δὲ λέῃ τίποτε, τὰ μάτια του μοῦ φαίνεται πῶς κάποια ἐλπίδα πάλι τὰ ζωντάνεψε· βλέπω τὸν αὐτοκράτορα τώρα τελευταῖα πολλὰς κουβένταις νάχη μὲ τὸ σεβαστὸ μας πατριάρχη· καὶ γιὰ νὰ τὸν ἀγαπήσῃ πάλι ὁ Σέργιος, κάπως ἄξιο θὰ τὸν εὕρισκῃ. Ἐγὼ σὰς λέω κατὶ μαγειρεύεται καλὸ· ὁ Ἡράκλειος, ὁ Σέργιος, ὁ Βῶνος τώρα μοναχοὶ τὸ ζέρουνε, μὰ δὲ θ' ἀργήσωμε κι' ἐμεῖς, ἐλπίζω, νὰ τὸ μάθουμε καὶ νὰ χαροῦμε. Μὰ καὶ ἂν τυχὼν γελιέται ἡ καρδιά μου, καὶ ἂν μᾶς μέλλεται νὰ ὀδύμε—ποῦ νὰ μὴν τὸ ὄωσῃ ὁ Θεός— ἐδῶ μέσα σαρῖκι Περσικὸ καὶ ἔς τὴν Ἀγίαν Σοφίαν μας νὰ προσκυνᾶνε ἀντίχριστοι, θὰ ξεψυχήσω μὲ πίκρα καὶ φαρμάκι, μὰ καὶ μὲ τὴν ἐλπίδα καὶ πεποίθησιν, πῶς τέλεια δὲ θὰ πεθάνῃ, δὲ θὰ σδύσῃ ἔς τὸν αἰῶνα τὸ ἔθνος τὸ ἐλληνικόν.

Ἐκεῖ ἔσθυσ' ἡ κουβέντα κι' ἀπομείνανε κι' οἱ τρεῖς σὲ σιωπὴν καὶ συλλογισμένοι· λίγο. Ἐμπῆκε κι' ἡ Ἀνθοῦσα μέσα, κατὶ νὰ ρωτήσῃ τὸν πατέρα τῆς καὶ γύρισε σὲ ἄλλα ὕστερα ἢ ὁμιλίαν.

Μὰ ἔς ταῖς ψυχαῖς τῶν δυῶν παλληκαριῶν ἡ ὁμιλία κι' ἡ πεποίθησις τοῦ Μανουὴλ· σὰν νάχυσεν μικρὴ ἀναλαμπή, σὰ ν' ἀνασῆκωσεν γιὰ λίγον μεγάλη πέτρα ἀπὸ τὰ στήθια τους. Ὁ Γερμανὸς εἶχε γιὰ τὸν πατέρα του ὅχι μονάχα σεβασμὸ ἀτέλειωτο κι' ἀγάπην, μὰ καὶ πεποίθησιν ἔς τὸ νοῦ καὶ ἔς ταῖς ἰδέαις του. Ὁ Παῦλος, ἅμα ἔφυγε

με τὰ παιδιὰ ἀργότερα, ὅαν πρὶ ἁφρὰ περπάταγε, χωρὶς νὰ το προσέξῃ κἄν, καὶ τὸ κεφάλι του ὅαν πρὶ ὕψλὰ τὸ κράταγε.

Πεθαμμένη ἡ ζωντανή:

Περνούσανε ἡ μέραις· κι' ἡ μιὰ τῆς ἄλλης ἔμοιαζε· ἔς τὴν Πόλιν νέκρα καὶ μελαγχολία καὶ φόβος ἀδιάκοπα· καὶ πουθενὰ πολέμου σάλπιγγα, κελάδημα οὐράνιο, εὐλογημένη μουσική, γιὰ ἀνδρिकाὶς ψυχαίς· πουθενὰ ἐλπίδα φανερὴ δὲν ἐξεμπρόβαλλε. Καὶ πέρα, ἀντίκρυ οἱ ἐχθροὶ ἀκούνηται, ὅα σύννεφο τοῦ κεραυνοῦ κρεμόντανε, ὅα σπάθα ἀπάνω ἀπὸ κεφάλι ἔτοιμη.

Ὁ Παῦλος καὶ ὁ Γερμανὸς τὰ ὀλέπαν καὶ πονοῦσε ἡ ψυχὴ τους.

— Ποῦ εἶναι τὸς λοιπόν, ἔλεγε ὁ δεῦτερος, ἐκεῖνος ὁ Ἑράκλειος,

Κι' ὁ Παῦλος σκοτεινισμένος ὅα χεῖμῶνα νύχτ' ἀσέληνη, τοῦ ἀπαντᾷ.

— Δὲν ξέρω ποῦ ὁ πατέρας σου τὴ βλέπει τὴ ζωὴ, μὰ ποῖος κυτάζοντας αὐτὰ τὰ χάλια νὰ μὴν πῇ πῶς πεθαμμένη εἶναι ἡ πατρίδα ἀπὸ τώρα;

Καὶ πάλι μοναχὸς ὅαν ἔμεινε, αὐτὰ ἔς τὸ νοῦ του γύριζαν. Καὶ τὸ βράδυ, ἔπειτ' ἀπὸ τὸ φαί, ἄδικα πῆρε τὸ βιβλίον νὰ διαβάσῃ· ὅλγο· νὰ συγκρατήσῃ δὲν ἐμπόραγε τὸ νοῦ του. Ὡς ποῦ ἐπροχώρησε ἡ νύχτα ἡ παρήγορη, κι' ἔγυρε ἔς τὸ κρεββάτι του νὰ κοιμηθῇ· μὰ πέρασε ὥρα πολλή, ὥς ποῦ νὰ κλείσῃ μάτι· τέλος ἐκοιμήθηκε.

Μὰ πρὶ λαλήσῃ τ' ὀρνίθι, πρὶ γελάσουν τὰ χαράμματα, μ' ἓνα ἀναστεναγμὸ πετάχτηκε ὁ Παῦλος ἀπὸ τὸ προσκέφαλο· χτυποῦσε ἡ καρδιά τ' ἀκόμα ἀπὸ τὴν ταραχή, ἀπ' τὴ συγκίνησι.

Σ' ἓνα παλάτι ὄρεθηκε μαγευτικὸ, ποῦ τὸ αὐτοκρατορικὸ παλάτι ἦτανε καλύβα ἐμπρός του. Βελοῦδα καὶ μετὰξά στρωμένα χάμω ἀπὸ χρυσάφι καὶ ἀσῆμι ἦταν οἱ τεῖχοι του. Ἡ σάλα του ὅαν κάμπος, ἀνοιχτή, μεγάλη ἀτελείωτη καὶ μέσα ἀμέτρητοι στεκόντανε μὲ σεβασμὸ. Ἀπάνω ἔς ἓνα θρόνον διαμαντένιο, ποῦ τὰ μάτια δὲν ἀντέχανε νὰ τὸν κυτᾶζουν, μιὰ νῆα βασιλίσσα, ὅαν ἄγγελος Θεοῦ, μὲ στέμμα ποῦ τῆς ἔλαμπε ὅαν ἥλιος ἔς τὸ κεφάλι, στέκονταν· καὶ μέσα ἔς τὰς ἀχτίδες ποῦ χυνε τὸ στέμμα τῆς ἐδιάβαζες ΕΛΛΑΔΑ. Καὶ ἤρχονταν ἔς τὰ πόδια τῆς καὶ προσκυνοῦσαν ἀδιάκοπα κάθε φυλῆς καὶ γλώσσας βασιλιάδες, ἄρχοντες, Σλαῦοι, Ἀθαρες, Πέρσαις

Ἰνδοί, Γότθοι, Βενήηλοι, Φράγκοι ἀκόμα ἀπὸ μακριὰ καὶ 'κείνη τοὺς ἔδινε τὸ χέρι καὶ τοὺς ἀπόλαγε μ' ἓνα χαμόγελο βασιλικό. Μὲ τὴν σειρά του 'πέρασε κι' ὁ Παῦλος κι' ἔσκυψε τὰ χεῖλη του μὲ σε-
θισμὸ στὸ χέρι της· μὰ 'κείνη τὸν ἐκράτησε ἐλαφρὰ καὶ μὲ γλυκὸ
μουρμουρητὸ τοῦ ψιθυρίζει : **Πεθαυμένη ἢ ζωντανή ;** Ἐσά-
στισε ὁ Παῦλος· ἐσήκωσε γιὰ 'λίγο τὸ κεφάλι καὶ εἶδε . . . ἄλλη
ταραχή ! — ἡ ξέχωρη κοπέλλα εἶχε 'λίγο ἀλλάξει ἐκφρασι, τὰ ἴδια
μάτια καταγάλαζα 'σὰν οὐρανός, μὰ στέμμα ἦτανε μόνο τώρα τὰ χρυσᾶ
της τὰ μαλλιά· κι' ἡ ὄψις, τὸ μείδιμα, τὸ πρόσωπο, τ' ἀνάστημα, τὰ
πάντα . . . ναὶ ἦταν αὐτὴ, αὐτὴ ἡ Δάφνη του, ἡ Δάφνη ὁλοζών-
τανη καὶ γελαστὴ ! Καὶ θρόνος δὲν ἦταν ἐκεῖ πιά, μῆτε αἰθουσα
βασιλική· καὶ ὅλοι οἱ πρὶν παραστεκούμενοι, 'σὰν νὰ ἀλλάξανε μὲ
μιας σὲ λούλουδα καὶ δέντρα· καὶ δάσος ἦτανε ὁλόκληρο τριγύρω του
κι' ἡ Δάφνη κρατῶντας ἀπ' τὸ χέρι τὸν ἐκύταξε καὶ πάλι μὲ γλυκὸ
ψιθύρισμα τοῦ λέει **Πεθαυμένη ἢ ζωντανή ;** ἔσκυψ' ὁ Παῦλος
νὰ διπλώσῃ φίλημα 'ς τὸ χέρι της κι' ὁ δόλιος ἄχ ! ἐξύπνησε.

Ἐσκούπισε τὸν ἴδρω ἀπὸ τὸ μέτωπο καὶ μὲ καρδιὰ φαρμακεμένη
ἐμουρμούρισε :

— "Ονειρο μονάχα, ὄνειρο καὶ γιὰ ταῖς δῶ !

Ἦπνος δὲν ἦταν πιά νὰ τοῦ κολλήσῃ 'ς τὰ βλέφαρα· ἐντύθηκε
κι' ἐκάθησε· ἔγυρε τὸ κεφάλι 'ς τὸν ἀγκῶνα του κι' ὁ νοῦς του ἄρ-
μένιζε· ἐρράγιζ' ἡ καρδιὰ του καὶ πολλαῖς φορὰς ἐνοιῶτε χλιαρὸ 'ς
τὸ μάγουλο νὰ τοῦ κυλᾷ ἓνα δάκρυο.

Ἐκεῖ τὸν εὗρηκ' ἡ αὐγὴ. Μὰ πρὶν χτυπήσ' ὁ ἥλιος ταῖς κορφαῖς
'τινάχτηκε, ἐντύθηκ' ἐτοιμάστηκε γιὰ ταῖς καθημεριναῖς του ἐννοιαῖς.
Ἐσυρε ἔπειτα 'ς τὴν πλαγινὴ τὴν κάμερη καὶ μ' ἓνα φίλημα 'σὰ
μὰνα ἐξύπνησε τὰ δῶ του ἀδέρφιν τὰ μικρά.

Ἀργότερα ἀφοῦ ἐκεῖνα 'σύραν 'ς τὸ σχολεῖό τους, καὶ ὁ Παῦλος
ἐδιὰταξε τοὺς ὑπνέταις τοῦ σπιτιοῦ τὸ κάθε τί, 'κατέβηκε κι' αὐτὸς
κι' ἐτρίβηζε γιὰ ἄλλαις ἐννοιαῖς.

Μὰ ὅσῳ κι' ἂν ἐβάδιζε 'ς τὸ δρόμο ἀφηρημένος, δὲν ἄργησε νὰ
'δῇ πῶς ἐμαζεύονταν ὁ κόσμος 'δῶ καὶ 'κεῖ κι' ὅλο'μιλούσανε μὲ πε-
ριέργεια κι' ἐνδιέφερε· πλησιάζει, ἀκούει· ἐτοιμαδίαις... πόλε-
μος.... στρατός....

— Τί τρέχει ; ἐρωτᾷ μὲ χτυποκάρδι.

— Νὰ ἐπὶ τέλους, λένε, ἐκστρατεύουνε, τοῦ ἀπκντάει ἓνας.

— Ποιοὶ ἐκστρατεύουν ; πότε ; πῶς ἀκούστηκε ;

Τότε τὸν πλησιάζει ἓνας του γνωστός.

— Νά, τοῦ λέει, κύρ Παῦλο τί ἐμαθεύτηκε ἀπ' τὴν αὐγὴ. Δια-
ταγὴ νὰ ἐτοιμαστῇ στρατός, νὰ καταγράψουνε· οἱ ἀξιωματικοί, οἱ

τροφοδόταις ὅλοι ἔμπηκνε σὲ κίνησι· λένε μάλιστα τροφαῖς πολλαῖς, ποῦ ὁ κόσμος δὲν καταλαβαίνει τὸ γιατί, ἀφεὺ οἱ Πέρσαις εἶναι ἀντίκρυ μας· ἀκόμη διαταγὴ ἔς ὅλο τὸ στόλο. Τὰ σχέδια κανεῖς δὲν ἔζει.

— Ὁ στρατηγὸς ἀκούστηκε ;

— Ἀκόμα τίποτε.

Ἐτράβηξε ὁ Παῦλος· ἔσυρε δεξὰ ζερβὰ νὰ μάθῃ. Ἐπετάχθηκε ἔς τὸν ἐξάδερφό του τὸν Ἰσίδωρο, πούχε μὲ τὸ παλάτι σχέσεις. Ὅλο ἴμισαῖς κουβένταις· κανεῖς δὲν εἰξευρε καθαρὰ· καθέννας καταλάβαινε πῶς πολλὰ φυλάγαν μυστικά.

Ὁ Παῦλος ἐπετοῦσε, δὲν περπάταγε. Μόλις ἐβεβαιώθηκε καλὰ πῶς ἦτανε τὰ πράγματα ἀληθινὰ καὶ ὄχι λόγια κούφια, ἡ πρώτη του σκέψις ἦταν νὰ σύρῃ ἔς τοῦ Μανουήλ, νὰ τοὺς δώσῃ, ἂν δὲν τὴν ἔμαθαν, τὴ χαρούμενη εἰδῇσι.

Ἐρῆκε ἐκεῖ τὸ Γερμανό, ὅτι ποῦ γύρισε κι' αὐτὸς καὶ τᾶλεγε τοῦ πατέρα του. Ὁ γέρος τοὺς ἐκύταξε μιὰ στιγμή καὶ τοὺς δυὼ· καὶ ἔπειτα τοὺς λέει :

— Τί λέτε τώρα ; δὲ γελάστηκα, θαρρῶ ;

Ὁ Παῦλος τοὺς διηγήθηκε τ' ὄνειρό του. Ἐσχίστηκε ἡ καρδιά τοῦ Μανουήλ ἅμ' ἄκουσε τὴ Δάφνη του. Ἄμα ἔτελειωσε τοῦ λέει :

— Γιὰ τὴ φτωχὴ μου Δάφνη ἦταν ὄνειρο κούφιο, μὰ γιὰ τὴν Ἑλλάδα ὄχι, δὲν εἶναι ψέμα, εἶν' ἀλήθεια τοῦ Θεοῦ.

Ἀντικαταστάτης.

Ἐπῆρε μιὰ ζωὴ ἡ Πόλη, πούχε χρόνια νὰ τὴ ὄῃ· ἀέρα, ἀναγάλλιασι, χαραῖς, φιλήματα, εὐχαῖς καὶ λιτανεαῖς, ἐλπίδες καὶ πεποίθησι· λὲς καὶ βευνὸ ἠσκήθηκ' ἀπ' τὰ στήθια τοὺς κι' ἔτρεχ' ὁ κόσμος, ὁ στρατὸς, οἱ ἀρχηγοί, οἱ φροντιστάδες, οἱ ναῦταις, οἱ καπεταναῖοι, οἱ οὐλικοὶ ἀκόμα. Μὰ γιατί, γιατί ; χιλιάδαις, μυριάδαις ἄλλοτε ἔστελνε στρατοὺς, ποῦ τὴν ἐδόξασαν ἔς τὰ πέρατα τοῦ κόσμου καὶ μόλις ἔς τὴ στιγμή ποῦ φεύγανε ἐγίνονταν λίγη ἀνησυχία καὶ χαρὰ· καὶ τώρα γιατί αὐτὰ τὰ χτυποκάρδια, ἡ συγκίνησι, ἡ ἀναψι ; Γιατί, σὰ μένει τὸ θεριὸ κατάκλειστο, λυσσάζει ὅαν τοῦ σπάσουνε τὰ σίδερα· γιατί, σὰ σπάσει ὁ χεῖμαρος ταῖς φράχταις του, φεύγει

κυλᾶ, μουγκρίζει, ροβολᾶ, χτυπᾶ· γιγτὶ ἦτανε μαζεμέναις ἡ ἐκκί-
κησες, οἱ φόβοι, τὰ μίσῃ, ἡ ἀπελπισίαις, οἱ πόθοι, ἡ ἐλπίδαίς. τὰ
φαρμάκια τόσω χρόνῳ κι' ἐξέσπαζαν μὲ μῖζος. Γιγτὶ . . . ὁ κόσμος
πῶς τὸ ἔμαθε, ὁ ἀρχηγὸς ἀκούστηκε· καὶ ἦτανε . . . αὐτὸς ὁ αὐ-
τοκράτορας, ὁ ἰδιὸς ὁ Ἡράκλειος. Χαρὰ 'ς τὴν μέρα καὶ χαρὰ 'ς τοὺς
Ἕλληνας ! ὁ αὐτοκράτορας θὰ πῆδαγε μέσ' 'ς τὴ φωτιά· καὶ πίσω
ποῖός ;

Ὁ Παῦλος ἀνυπόμονος καὶ νευρικός ἐτρεξε νὰ δῇ τοὺς καταλόγους
ποῦ καταγράφαν ἐκείνους ποῦ θὰ φεύγανε· γιγτὶ καὶ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς
ἱκανοὺς θὰ μένανε, τὴν Πόλιν νὰ φυλάξουν.

Ἀπὸ τὰ πρῶτα ἠγάθασε τὸ ὄνομα τοῦ Γερμανοῦ. Ἐζάρωσαν τὰ
φρύδια του· πῶς ; αὐτόν, ποῦ ἔτρεφε ὀλόκληρ' οἰκογένεια ; αὐτόν,
ποῦ οἱ θάνατοι κι' ἡ πίκραις δὲν τοὺς ἔλειψαν ; αὐτόν, ποῦ χθὲς
ἀκόμη πλήρωσαν τὸ φόρο 'ς τὴν πατρίδα, μὲ τὸ πολυτίμο αἷμα
τοῦ Ἀρκάδιου, τοῦ ἀδερφοῦ του ; Λυπημένος ἔξακολούθησε, ἀναβάζει
παρακάτω, προχωρεῖ ὀλοένα, περιμένει· τίποτα· νά, ἐτελείωσε καὶ
δὲν εὗρηκε πουθενὰ τὸ ὀικό του ὄνομα.

Τὸν ἐπνίξε ἡ λύπη, ἡ ἀγανάχτησι. 'σὰ ζάλη τοῦρθε καὶ τὸ αἷμα
'ς τὸ κεφάλι του ἀνέβηκε· γιγτὶ αὐτὴ ἡ ἀδικία, ἡ περιφρόνησι ; καὶ εἴχ'·
ἀκούσει ἀλήθεια πῶς ὁ ἐξάδελφός του, ὁ Ἰσίδωρος, ἔλαβε μέρος· καὶ
ποῦ καταγράφανε.

Τρέχει σ' αὐτόν καὶ πνίγοντας τὴν ὀργήν του τὸν ἐρωτᾷ.

— Δὲ μοῦ λές, παρακαλῶ, σὲ στρατιώτῃ μ' ὑπορεῖ νὰ γίνῃ ἀντι-
κατάστασι ;

— Τί ἐννοεῖς ; ἐξηγήσου πιὸ καλὰ.

— Νά· νὰ μείνῃ ἓνας ἀπ' αὐτοὺς ποῦ ἔχετε γιὰ ἀναχώρησι καὶ
ἄλλος νὰ φύγῃ τὸ πόδι του.

— Ὑπορεῖ· μὰ πρέπει νὰ ἦναι ἐκεῖνος ποῦ θὰ προσφερθῇ γιὰ ἀν-
τικαταστάτης ἀκμαῖος καὶ γερός καὶ νὰ παρουσιασθοῦν κι' οἱ δυὼ
μαζὺ νὰ τὸ δηλώσουν· μὰ νὰ γένῃ γρήγορα, γιγτὶ ὁ καιρὸς μᾶς
πνίγει.

— Αὐτὸ εἶναι ἀδύνατο, λέγει ὁ Παῦλος μὲ θυμό.

— Μὰ δὲ μοῦ λές γιγτὶ ;

— Πέ· μου καὶ σὺ γιγτὶ ἐγὼ δὲν εἶμαι μέσα 'ς τὸν κατάλογο ;

— Γιγτὶ, ἀφοῦ πολὺς στρατὸς μαζὺ δὲ θάρθη, ἀφήσανε πολλοὺς·
καὶ σὺ προστατεύεις δυὼ μικρὰ ἀδέρφια.

— Κι' ὁ Γερμανὸς τοῦ Μανουήλ—τὸν ξέρεις δά, μοῦ φαίνεται—
δὲν προστατεύει οἰκογένεια ὀλόκληρη ;

— Μὰ ἔχει πατέρα.

— Καὶ τὰ χάλια τοὺς τὰ ξέρεις τώρα τελευταῖα ;

— "Οχι τόσο καλά· ἴσως θὰ εἶναι πιὸ σοβαρὰ παρὰ ὅτι ἐνόμιζα.

Ὁ Παῦλος διηγήθηκε ταῖς στενοχώριας τους ἔς τὸν Ἰσίδωρο, τὴ φτώχεια τους· μόνο δὲν εἶπε τῆς Ἀνθούσας τὰ κεντήματα ποῦ πούλαγε, ἀφοῦ εἶχε δώσει ὑπόσχεσι· μὰ ἐξωγράφησε καλὰ τὰ πράγματα.

Καὶ ὁ Ἰσίδωρος, ποῦ ἦταν ἀγαθός, καὶ ἐπειτα ἤξερ' ἀπὸ τὴ μάνα του τὴν κόρη ποῦ τοῦχε διαλεμμένη, καὶ χωρὶς νὰ ἔχη πολλὰς σχέσεις τὴν ἐσυμπαθοῦσε μυστικά, ἐλυπήθηκε πολὺ. Καὶ λέει τοῦ Παύλου :

— Καὶ τώρα τί θὰ γίνη : ἡ ἐξαίρεσι εἶναι ἀδύνατη.

— Μὲ μὴ καλὴ πρᾶξι, θὰ διορθωνοῦνε δυὼ σφάλματα. Θὰ σβύσετε τὸ ὄνομα τοῦ Γερμανοῦ καὶ θὰ γράψετε ἐκεῖ τὸ ὀνόματί μου.

— Σὰ δύσκολο.

— Δύσκολο μὰ σωστὸ καὶ φιλάνθρωπο. Τ' ἀδέρφια μου περιουσία ἔχουνε, ἀνατροφή, πᾶνε καλά· καὶ ἡ γὰρ νὰ χαθῶ, δὲ χάνονται. Ἀκουσε· θὰ γίνη, Ἰσίδωρε, αὐτὸ ποῦ εἶπα· τὸ ἀπαιτῶ, τὸ θέλω· δόσε μου ὑπόσχεσι, δόσε μου τὸ χέρι σου.

Ὁ Ἰσίδωρος ἔς τὸ λόγο τ' ἐξαδέρφου του, ἔς τὴ λογικὴ του, ἔς τὸ μάτι ποῦ τὸν κύτταζε, ἔς τὸ χέρι ποῦ τὸν καρτέραγε ἀνοικτό, δὲ μπόρεσε ν' ἀντισταθῇ· καὶ ἔδωκε τὸ χέρι του.

— Καλὰ· σοῦ τὸ ὑπόσχομαι. Θὰ πάγω κατ' εὐθεῖαν ἔς τὸν αὐτοκράτορα νὰ πάρω τὴν ἀδεία του τώρα, καὶ μὲ τὸ χέρι μου θ' ἀλλάξω τὸ νόμα.

— Εὐχαριστῶ· μὰ μυστικά. Ἀνάγκη μυρωδιὰ νὰ μὴν πάρῃ ὁ Γερμανὸς γιατί χαθῆκαν ὅλα.

Ἠσύχασε. Σοῦ τὸ ὑπόσχομαι καὶ αὐτό.

Ἐφιλήθηκανε ὅσων ἀδέρφια ἀληθινὰ καὶ χωριστήκανε μ' ἀγάπη πρὸ πολλῇ παρὰ ποῦ σμίξανε.

Τὴν ἄλλην ἡμέρα το πρῶτ' ἔς ταῖς ἐκκλησίαις, ἔς τῆς λειτουργίας τὸ τέλος, οἱ ἴδιοι ἐφημέριοι ἀπ' τὴν Ὁραία πύλην ἐδιάβασαν σὲ κάθε ἐνορία τοὺς νιὺς ποῦ θάφευγαν νὰ πᾶν νὰ πολεμήσουν· ὁ κόσμος τῷ-ξερε ἀπὸ βραδύς καὶ δὲν ἔλειπε κανεὶς ἀπὸ ταῖς ἐκκλησίαις. Ὁ Γερμανὸς καὶ ὁ Παῦλος εἶχανε τὴν ἴδιαν ἐνορίαν καὶ πλάγια πάντα ἐστῆ-κουνταν ἔς τὴν ἐκκλησίαν. Ἐλαμπ' ἡ χαρὰ ἔς τὰ μέτωπα τῶν νιῶν, ποῦ ἀκοῦγαν τ' ὄνομά τους καὶ λύπη ἔτρωγε τοὺς ἄλλους ποῦ ἄδικα καρτέραγαν. Ὁ Γερμανὸς ἦταν ἀπὸ τοὺς δευτέρους Ὁ πατέρας του, ποῦ εἶδε τὸν καὶ μὲν ἔς τὰ μάτια του, τοῦ λέει βγαίνοντας :

— Θὰ καρτερέψης νὰ σὲ χρειastoῦνε· θὰ πᾶνε καὶ ἄλλοι ἀργό-τερα, πιστεύω· ἔτσι γίνεται πολλὰς φοαῖς.

Ὁ Παῦλος πάλι τοῦ λέει νὰ τὸν παρηγορήσῃ :

— Που ξέρεις ἂν δὲ θᾶβρουνε δουλειὰ ἐκεῖνοι ποῦ θὰ μένουν ἐδῶ μέσα, ἂν ἀπ' ἐξω ἀπὸ τὴν Πόλη καὶ σεῖς μάχαις δὲ θᾶχετε ;

— Καλά, τοὺς λέγει ὁ Γερμανός, δὲν εἶπα τίποτε· θὰ μένω, ἀποῦ μ' ἀφήκανε.

Καὶ μ' ὅλο τὸν καὶμὸ ποῦ εἶχε μέσα του, ἐσυλλογίστηκε πῶς ἀπ' τὴ μιὰ ἢ πατρίδα τὸν ἐδιόταξε νὰ μένη, κ₁' ἀπὸ τὴν ἄλλη πατέρα κ₁' ἀδερφαίς 'κρεμόντανε 'ς αὐτόν.

Ὁ Παῦλος τοὺς ἀφῆκε· ἔτραξε τὰ πάντα νὰ οἰκονομήσῃ, νὰ ἐτοιμασθῇ. Εἶχανε δώσει προθεσμίᾳ 48 ὥραις, κ₁' αὐτὸς ἤθελε σὲ 24 νὰ παρουσιασθῇ.

Τ' ἀπόγεμα ἐπῆρε τὰ δῶν του ἀδέρφια κ₁' ἔσυρε 'ς τοῦ Μανουὴλ. Εὗρηκε μοναχαίς τὴν 'Ανθοῦσα καὶ τὴ Ζωή. Ἀφῆκε τὰ παιδιὰ μαζὺ καὶ πῆρε τὴν 'Ανθοῦσα ἰδιαίτερα.

— Καλλίτερα, τῆς λέει ποῦ πρώτη σ' εὔρηκα, τ' ἤθελα πρῶτα 'ς ἐσὲ νὰ πῶ τῇ σκέψι μου. Ὁ Λέων καὶ ὁ Στέφανος θὰ μένουν μόνοι· ἐσκέφθηκα νὰ τοὺς βάλω σὲ κανένα μεγάλο οἰκοτροφεῖο, μὰ δὲ μ' ἀρέσει τόσο. Πρὶν νὰ 'ρωτήσω τὸν πατέρα σου 'ρωτάω σένα, ποῦσαι ὅδῳ νοικοκυρά, στέργεις νὰ τοὺς ἀφήσω ἐδῶ μαζὺ σας, νὰ τοὺς ἔχετ' ἔννοια, νᾶναι ἡ ἀγάπη σας ἀπὸν ἀπ' τὰ κεφάλια τοὺς ;

— Καὶ μ' ἐρωτᾷς ἀκόμα ; ἀμφιβάλλεις ; Κ₁' ἐπερίμενες ποτὲ τὸ ὅχι σὲ τέτοια ἐρώτησι ;

— Σ' εὐχαριστῶ, 'Ανθοῦσα· ὅχι, δὲν ἀμφέβαλα. Τώρα ἄκουσε· μὲ τοὺς μπελάδες ποῦ θὰ σοῦ αὐξήσουνε, δὲν εἶναι δίκιο νᾶχης πολλαίς σκοτούραις καὶ νὰ βασανίζεσαι πολὺ· θὰ ἦται μόνο μάνα· τοῦτο φτάνει καὶ ἦναι καὶ πολὺ 'ς τὴ τρυφερὴ σου ἡλικία. Ἐνας ὑπηρέτης καὶ μιὰ ὑπηρέτρια μας θὰ ἔρθουνε ἐδῶ νὰ ὑπηρετοῦνε ἐσᾶς καὶ τ' ἀδέρφια μου· καὶ θὰ κρητῆτε γιὰ ἐξοδὸ τοὺς καὶ γιὰ ἀποζημίωσι ἑκατὸ χρυσὰ τὸ μῆνα.

— ὦ, εἶναι πολλά, παραπολλά !

Ὅχι μὴν τὸ λὲς αὐτό· δὲν εἶναι παρὰ τὸ εἰσοδημά τοὺς, κ₁' ὅχι ὀλόκληρο. Ἐπειτα θὰ πληρώνετε τὰ δέκα 'ς τὸ σχολεῖο καὶ 'ς τὰ βιβλία τοὺς.

— Μὰ πάλι μένουνε πολλά.

— Ἀκουσε 'Ανθοῦσα· ἐσὺ δὲ θὰ ἐργάζεσαι· αὔριο ὁ Γερμανός 'μπορεῖ νὰ πάη κ₁' ἐκεῖνος στρατιώτης· τότε ἐσὺ ἡ Ζωὴ καὶ ὁ πατέρας σου ; Φτάνει ποῦ ὡς τὴν ὥρα δὲν ἐκόττητα, θειλὸς κ₁' ἀνίκανος, νὰ σᾶς κάνω μιὰ βοήθεια. Γιὰτὶ κοντὰ 'ς τ' ἀδέρφια μου νὰ μὴν ἔχετε μιὰ μικρὰ ἀνακούφισι ; Μάθε τὸ λοιπὸν αὐτὴ τὴ μέρα, μάθε τὸ φαρμάκι μου· ἂν 'Ζῶσ' ἢ Δάφνη, ἀδερφή θὰ σ' ἔλεγα.

Τῷξέρα ἀπὸ τὴ δόλια μάνα σου μοῦ τὸ 'ξεμυστηρεῖτε· μιὰ μέρα.

Κι' ὑγράθηκαν τὰ ῥάτια τῆς φτωχῆς Ἀνθοῦσας, ἔς τὴν ἐνθύμησιν καὶ ἔς τὴ λαχτᾶρα τῆς πολυαγαπημένης ἀδερφοῦλας τῆς.

Σὲ ῥίγο ἤρθ' ὁ Μανουὴλ καὶ ὁ Γερμανός· μὰ κάποιος τοὺς συνώδευε· ἦταν ὁ Ἰσιδῶρος. Ὡς τὸ σπῖτι τοὺς εἶχε ὁδηγήσει· καὶ ἐκεῖ ἡ μάνα τοὺς εἶπε τὸ σχέδιον ποῦ εἶχε κάνει ἀπὸ καιροῦ. Ἦτανε τώρα ὁ Ἰσιδῶρος ποῦ τὴν παρεκάλεσε, πρὶν φύγη γιὰ νὰ πολεμήσῃ, νὰ τὸ φανερώσῃ ἡ μάνα τοῦ. Τέτοιο θησαυρὸν δὲν ἤθελε νὰ τοῦ τὸν πάρουν ἄλλοι ἅμα θάλειπε.

Ὁ Μανουὴλ ἔξαφνίστηκε ὅταν ἤκουσε τὴν πρότασιν· μὰ τί νὰ πῇ ; πῶς ν' ἀρνηθῇ ; Μόνο ἐφάνέρωσε τὴ θέσιν τοῦ, τὴ φτώχειαν τῆς Ἀνθοῦσας· τοῦπανε πῶς τᾶξεραν· πῶς εἴξεραν τὸν πλοῦτον ποῦ στολίζει τὴν Ἀνθοῦσαν.

Ὁ Ἰσιδῶρος ἐπῆρε ἄδεια νὰ χαιρετήσῃ τὴν διαλεχτὴν τοῦ. Ἡ μάνα τοῦ ἔμεινε νὰ ἐτοιμάσῃ τὸ παιδί τῆς· εἶχε καιρὸ νὰ χαρῇ τὴν κόρη τῆς· δὲν ἦτανε καιρὸς γι' ἀρραβωνιάσματα.

Ὁ Μανουὴλ ἤκουσε μὲ χαρὰ τοῦ πῶς θὰ μείνουνε μαζύ τοῦ τὰ χαϊδεμένα τοῦ Παύλου τοῦ ἀδέρφου. Ἐδέχτηκε ἀκόμα τὴν παράκλησιν τοῦ Παύλου νὰ ἐπιτροπεύῃ τὴν περιουσίαν τοῦ καὶ τὴ δικήν τοῦς ὅλην.

Ἡ Ἀνθοῦσα ἀπὸ τὴ μακαρίτισσα Ἀθηναῖδα δὲν εἶχε μάθει μονάχα τοῦ Παύλου τὸ μυστικόν· μόνο καὶ τοῦ Ἰσιδώρου ἀκόμα. Μὰ μὲ τὴ φτώχειαν ποῦ τοὺς πλάκωσε κατόπι, εἶπε· δὲν εἶναι τέτοιο ἀρχοντοπόουλον γιὰ ῥένας· καὶ πρὶν τὸ ἐβγαλ' ἀπ' τὸ νοῦ τῆς τέλει. Ἐκεῖνη ἦταν γιὰ τὸ σπῖτι τῆς, γιὰ τὸν πατέρα, τὴ Ζωή, τὸ Γερμανόν τῆς· ἄλλο τίποτε.

Τῆς τᾶπε ὅλα τώρα ὁ πατέρας τῆς φανερὰ ἐκεῖ. Ἐκεῖνη, μὲ γερμένα ῥάτια, τοῦ μωρμούρισε σιγά : ὥς τέτοιαις ὥραις καὶ μ' αὐτὰ τὰ χαλῖα μας ;

Τότε ὁ Ἰσιδῶρος τὴν πλησιάζει καὶ

— Ἦθελα, τῆς λέει, πρὶν νὰ πάω μακριὰ, τὸ λόγο μου νὰ δώσω καὶ νὰ πάρω μὲν διαβεβαιώσι, πῶς θὰ μὲ καρτεροῦνε, ἂν ὁ Θεὸς θελήσῃ νὰ γυρίσω πίσω.

Τότε ἐσήκωσε τὰ ῥάτια ἡ Ἀνθοῦσα καὶ τοῦ λέει θαρρετά :

— Σῦρε λοιπὸν μὲ τὸ καλόν· καὶ γύρισε πίσω δοξασμένος καὶ ὑγιής καὶ ἥσυχος.

Ἄμα ἀποχαιρέτισε καὶ ἔφυγ' ὁ Ἰσιδῶρος, ὁ Παῦλος ἔμεινε ἐκεῖ. Ἀφοῦ ν' ἀφήσῃ ἀπὸ τὴν ὥραν κείνην ἤθελε κεῖ τ' ἀδέρφου τοῦ, ἐδέχτηκε νὰ μείνῃ καὶ νὰ δειπνήσῃ ἐκεῖ.

Ἐπειτα, πολὺ ἀργά, ἔσηκώθηκε νὰ φύγῃ· τοὺς ἀποχαιρέτησ' ἀπὸ τώρα. Φιλῶντας τ' ἀδερφάκια τοῦ δὲν εἶχε νὰ τοὺς δώσῃ τώρα παραγγελλιαίς· τοὺς τᾶχε πεῖ ὅτι ἤθελε ἔς τὸ σπῖτι πρὶν. Ὁ Γερ-

μανὸς ἔς τὸ φίλημα τοῦ Παύλου δὲν ἐκατάλαβε πῶς ὁ ἀδερφικός του φίλος πῆγαινε νὰ κινδυνέψῃ τῇ ζωῇ του ἔς τὸν τόπο τὸ ὀϊκό του.

Ἡ Στὴν Ἀγία Σοφία.

Ἡρθ' ἡ μεγάλη μέρα, Ἀπριλίου πέντε, ἡ Δευτέρα τῆς Λαμπρῆς.

Μὲ τῆς αὐγῆς τὸ γλυκοχάραμμα ἐγέμισε τὴν Πόλιν εὐλογημένη μουσική. Χιλιάδες ἡ καμπάναις μὲ ταῖς γλώσσαις τους χαρούμεναις, μὲ τῇ γλυκεῖᾳ φωνῇ τους, ἐχαιρετοῦσαν τὴν ἡμέρα τοῦ Θεοῦ· λὲς κι' ἐκαλοῦσαν τοὺς πιστοὺς ἔς τὴν πρώτη Ἀνάστασι· καὶ δὸς του καὶ ἔχτυποῦσαν καὶ κρουνοῦνζαν κι' ἐξύπναγαν τὸν κόσμον, ὅσοι ἀργὰ ἀποσταμμένοι ἐκλείσαν μάτι· κι' ἀντιλαλοῦσαν πέρα ὡς τοὺς κάμπους, τὰ βουνά, κι' ὡς τὴν Ἀσία ἀντίπερα· καὶ μέσ' ἔς τὰ στήθια τῶν ἀνθρώπων ἡ καρδιαὶς ἐδίδαν τὸν ἀντίλαλον.

Κι' ἐγέμισαν οἱ ὁρόμοι· κι' ἔτρεχ' ὁ κόσμος μὲ γιορτὴ ἔς τὰ βουῖα καὶ γιορτὴ ἔς τὰ μάτια του, ἔς τὸ βάδισμα· ἔτρεχε, ἐπύκνωνε ἐκεῖ πρὸς τὴν Ἀγίαν Σοφίαν.

Κι' ἀνοιξ' ἐκεῖνη διὰ πλαταῖς ταῖς ἀσημέναις ἑξώπορταις κι' ἐδέχονταν μεγάλη μάνα ἔς τὰς ἀγκάλας τῆς παιδιᾶ ποῦ ἡ ἀγάπη, ἡ ἐλπίδα, ἡ ἰδέα τὰ ἐξέσταινε. Καὶ μέσα ἔς τὴν μεγάλην, τὴν εὐρύχωρην, τὴν ἀγιασμένη ἐκκλησίαν μας κόσμος ἐσωριάζονταν, κι' ἐπύκνωναν ὡς ταῖς τελευταίαις τῆς γωνιάς, καὶ ὡς ἔμπροστὰ ἔς τὸ ἱερό, καὶ ὡς τὰ κατηχούμενα ἀπάνω ἡ γυναῖκες χωριστά. Καὶ ἐξ' ἀπὸ ταῖς πόρταις ἔς τὴν πλατεῖαν τῆς καὶ πέρα ὠριάστηκε ὁ στρατός, ἐκεῖνοι ποῦ θὰ εἶχανε τὴν εὐτυχίαν νὰ ἐκστρατεύτουνε.

Τώρα ἡ καμπάναις εἶχανε σωπάσει· ἡ σιγὴ ἐβασίλευε· ὁ κόσμος χιλιάδες, μὰ βουβοὶ λὲς καὶ δὲν ἀνασένανε. Ἡ λειτουργία ἤρχισε καὶ λειτουργὸς σεβάσμιος πατέρας, ἀληθινὸς λὲς τοῦ Χριστοῦ μας ἀντιπρόσωπος, ὁ ἀσπρογένης πατριάρχης Σέργιος, ἐλειτούργα καὶ προσεύχονταν. Ἀστραφτ' ἡ μήτρα ἔς τὸ σεμνὸ κεφάλι του καὶ ἔς τὰ χρυσὰ του βουῖα φαίνονταν ὅσον ἅγιος. Καὶ δεσποτάδες δώδεκα τριγύρω του καὶ διάκοι καὶ παππάδες, ὅλοι μὲ τὴν ἀναστάσιμην στολὴν ἐδίδανε ἔς τὴν λειτουργίαν κείνην ὅψι ἀλησμόνητην, ἐδίδανε μεγαλοπρέπειαν, ποῦ στόμα ἀνθρωπινὸ νὰ τὴν ἴστωρσιν οὐδὲν ἔμπορεῖ. Καὶ τῶν φαλτάδων οἱ χοροί, ποῦ δὲν εὐρίσκονταν ἔς τὸν κόσμον ὅμοιοι, ἐχύνανε

ταὶς μελωδίαις τοῦ Θεοῦ, ὅταν νὰ λαλοῦσαν χίλια ἀηδόνια βροντερά, γλυκόφωνα. Κι' ἀπάνω ἀπὸ τὸ θόλο τὸν ἀμίμητο, τὸν οὐρανόχτιστο, ἐχύνουνταν τὸ φῶς κι' ἐπλημμυροῦσε ἡμερα τὴν ἐκκλησίαν καὶ ἦταν ἑκστασι καὶ θάμνα, λὲς κι' ἦταν ὄχι γῆ μόνον παράδεισο. Χίλια καν-τῆλια φῶτιζαν χρωματιστὰ καὶ σὲ πολυελαίους ἀσημένιους καὶ χρυσούς χίλια κερά γλυκόφωτα ἑλαμπύριζαν.

Πλάγια 'ς τοῦ Πατριάρχου τὸ δεσποτικό, σὲ θρόνον μαρμαρένιον βελουδόστρωτο ὁ αὐτοκράτορας Ἡράκλειος ἐστέκουνταν ἀπ' τὴν ἀρχὴ τῆς λειτουργίας ὁρθιος. Ἐφόραγε τὴ στρατιωτικὴν του στολὴν κι' εἶχε τὴν περικεφαλαία ἀποθεμένην πλάγιαν του. Στὰ πόδια του δὲν ἔλαμπον τὰ κόκκινα αὐτοκρατορικὰ παπούτσια, μὲ τοὺς χρυσοὺς ἀπάνωθι τοὺς αἰτούς, παρὰ μαῦρα στρατιωτικὰ πολεμιστῆ ποδήματα. Ἀκούνητος δὲ ὀσάλει. Τὰ ὄμματα του ψηλὰ ἀπὸ τὴν θύραν τοῦ ἱεροῦ, ἀπάνωθι ἐκεῖ 'ς τὸν Ἰησοῦ τὸ σταυρωμένον ἐμένανε. Μὰ ἂν ἦτανε τὰ χεῖλιά του ἀκούνητα, μέσα ἡ καρδιὰ του ἔκανε τὴν προσευχὴν. Τριγύρω του οἱ διαλεχτοὶ τοῦ στρατηγοῦ, ἔπειτα τοῦ στόλου οἱ καπεταναῖοι καὶ 'ς τὴ μέσῃ τοῦ ναοῦ ὀλίγα ἀποσπάσματα ἀπ' τὸ στρατό, ποῦ θάφευγε μαζὺ του.

Τώρα ἡ λειτουργία ἐτελείετο μὲ τὸ νικητήριον τραγοῦδι τοῦ Χριστοῦ μας, μὲ τὸ Χριστὸς Ἀνέστη ποῦ κελάϊδισαν οἱ ψάλταις τρεῖς φοραῖς. Καὶ κατεβαίνει τώρα ὁ Ἡράκλειος καὶ ἡμερα καὶ ταπεινὰ προσέρχεται ἔμπρὸς 'ς τὴν Ὁραία Πύλιν. Στέκεται ἐκεῖ ὁ Πατριάρχης μας κρατῶντας εἰς τὰ χεῖρα τὴν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ, ποῦ χεῖρ ἀνθρώπου δὲν τὴν ἔφτιασε· κι' οἱ ἄλλοι δεσποτάδες ὅλοι γύρω του· κι' ἀνάμεσά τους διακρίνεται τὸ Ἅγιον Βῆμα, θάμπος κι' ἑκστασι πεῦ καθὼς πυκνὸς ἀνέδαι· ὁ καπνὸς τοῦ μωσχολίβανου ὅσα σύννεφα, καὶ τὸ χτυποῦσ' ἐδῶθες ἡ λάμψις τῶν κεριῶν κι' ἐκεῖθες τοῦ οὐρανοῦ τὸ φῶς κι' ἀνάμεσα ὅταν ὄνειρον μόλις διακρίνεται ὅλον χρυσάφι καθαρὸ ἢ Ἅγια Τράπεζα, θαρρεῖς καὶ εἶναι μαγικὴ γωνία τοῦ οὐρανοῦ.

Ἐμπρὸς 'ς τὴν Ὁραία Πύλιν ἔπεσε 'ς τὰ γόνατα ὁ αὐτοκράτορας ταπεινωμένος, πρῶτος δούλος τοῦ Χριστοῦ. Κι' ὅλος ὁ κόσμος ἐγονάτισε μὲ μιᾶς, κι' ὡς ὅς' ἀκόμη 'ς τὴν πλατεῖαν κι' ὅλοι γύρω 'ς τὴ Μεγάλη Ἐκκλησίαν. Κι' ἀπὸ τὴν μιὰ 'ς τὸ θρόνον τοῦ Θεοῦ ἀνέβαινε τὸ θυμίαμα ποῦ ἔχυναν κύματα οἱ διάκονοι σιγανὰ, κι' ἀπὸ τὴν ἄλλαν τόσα καρδογύπια λαοῦ ποῦ τὸν ἐλάτρευε μὲ πίστι καὶ ἀγάπην ἀληθινήν. Κι' ἀνοίγ' ὁ αὐτοκράτορας τὸ στόμα του καὶ ἡ φωνὴ του ἀνεβαίνει μὲ συγκίνησιν μὰ δυνατὴ: «Δέσποτα Θεέ μου, καὶ Κύριε τῶν ὅλων Ἰησοῦ Χριστέ, ἐπίβλεψε, ἐλέησε, βοήθησε· μὴ 'ς τοὺς ἐχθροὺς σου μᾶς παραδώσης, ἄντροπὴ καὶ καταφρόνιαν·

μόνο δόσε μας καὶ ἀξίωσε τοὺς δούλους σου νὰ νικήσουνε καὶ συντρίψουνε τοὺς ἐχθροὺς τῆς ἁγίας σου θρησκείας, τοὺς αὐθάδεις καὶ ὑπερήφανους, μὴ καυχηθοῦν οἱ ἄθλιοι ἐμπρὸς 'ς τὴ μόνη ἀληθινὴ θρησκεία Σοῦ Χριστέ καὶ Κύριε».

Κι' ὁ Πατριάρχης καὶ οἱ δεσποτάδες κι' ὅλος ὁ λαὸς τρεῖς φορὰς ἐφώναζαν, ἔχυσαν ἀπ' τὰ σπλάχνα τους· Ἀμήν, ἀμήν, ἀμήν.

Τότε 'σηκώθηκ' ἀπ' τὰ γόνατα ὁ Ἡράκλειος καὶ πλησιάζει τὸν πατριάρχη ἐμπροστὰ καὶ πέρνει ἀπ' τὰ χέρια του μὲ σεβασμὸ καὶ φόβο τὴν ἄχραντη εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ καὶ τὴ φιλεῖ μ' εὐλάβεια καὶ φιλεῖ ἔπειτα τοῦ Πατριάρχου τὸ χέρι. Κι' ἐκεῖνος σκύβει καὶ 'ς τ' ἀνδρικό του μέτωπο ἓνα φιλὶ τοῦ δίνει, φιλὶ ἀγάπης κι' εὐλογίας καὶ εὐχῆς.

Καὶ τότε ὁ Ἡράκλειος τοῦ λέει: «Σ' τὰ χέρια τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς Ἁγίας τοῦ Χριστοῦ μητέρας καὶ 'ς τὰ χέρια σου ἀφίνω τὸ λαό μου καὶ τὴν Πόλὴ μου καὶ τὸ παιδί μου καὶ τὸ ἔθνος μου ὁλόκληρο».

Κι' ὡς τόσο τῶν ψαλτάδων οἱ χοροὶ εἶχαν σιγὰ κατέβει ἀπὸ τοὺς ἀλαγιοὺς κι' εἶχαν ἐκεῖ σταθῇ κοντὰ 'ς τὸ ἱερό. Καὶ τότε Πατριάρχης, Δεσποτάδες, διάκονοι καὶ παπάδες, ψάλταις καὶ παιδιὰ ἀγγελικὰ ἐβρόντησαν κι' ἐψάλανε: Σῶσον Κύριε τὸν λαόν σου καὶ εὐλύγησον τὴν κληρονομίαν σου νικας τῷ βασιλεῖ ἡμῶν κατὰ βαρβάρων δωρούμνος καὶ τὸ σὸν φυλάττων διὰ τοῦ σταυροῦ σου πολίτευμα.

Καὶ μόλις 'τρέτῳσαν ἐτοῦτο τὸ τροπάριο, ἀπὸξ' ἀπ' τὴν ἐκκλησίαν 'καταΐδισεν ἡ σάλπιγγες χαρμόσυνα καὶ διαλαλήσανε τὸ τέλος τῆς ἀκολουθίας. Καὶ ὅλος ὁ λαὸς ἐχύθηκε κατὰ τὴ θάλασσαν νὰ 'δῇ τὴν ἐπιδίβασι.

Καλὸ ταξειῖδι!

Τώρα ἐκεῖ πρὸς τὸν Κεράτιο κι' ὡς ὅζω πέρα τὸ Κατάστενο ἀράδα —ἀράδα τὰ καράβια 'στέκουνταν 'σὰ στρατιώταις, 'ς τὴ γραμμὴ λεβέντηδες, ὅπου διψᾶνε, γιὰ τὴ μάχη, γιὰ τὴν ἐφοδο. Ἦταν ἀπάνω τους ἐκεῖ 'ς τὰ καταστρώματα οἱ στρατιώταις ὅλοι μὲ τ' ἄρματα τους· ὅλα τὰ πολεμοφόδια, ὅλαις ἡ προμήθειαις ἦταν 'ς τ' ἀμπάρια φυλαγμέναις καλὰ ἀπὸ θάλασσαν.

Ἐν τῇ μέσῃ, σὲ καράβι ξέχωρο, ὁ βασιλεὺς, ὁ αὐτοκράτορας. Ἡράκλειος, ὁλόρθος τώρα, μεγάλος ἀρχηγός, βασιλεὺς περήνους, ὥσάν κολώνα 'στέκουνταν ἀκλόνητη, καὶ 'κράταγε 'ς τὸ χέρι.

του ὕψηλὰ καὶ καταφάνερη τὴν ἁγιασμένη τοῦ Χριστοῦ εἰκόνα, ση-
μαία, ὄπλο, δύναμι, πεποίθησι. Ὁ Πατριάρχης πλάγια τοῦ μὲ τ'
ἄμφια καὶ τὴν ἀκολουθία εὐλόγαγε τὸ στόλο κι' ἔρριχνε τ' ἁγίασμα
δεξιά — ζερβά. Πλάγια 'ς τὸν Πατριάρχη ὁ μάγιστρος ὁ Βῶνος,
κι' ὁ ἀδερφὸς τοῦ αὐτοκράτορα ὁ λεθέντης ὁ Θεόδωρος, ποῦ
θᾶπυγε μαζύ του γιὰ τὸν πόλεμο. Ὁ κόσμος ἐμερμηγίαζε 'ς τὰς
ὄχθαις, 'ς τὰ σπίτια τὰ παράλια, 'ς τὰ τεῖχη ἀπάνω, 'ς τὰς βάρκας
ἀπὸ κάτω, 'ς ἄλλα καράβια πέρα ποῦ ἦταν γιὰ νὰ μείνουνε, ὅπου
πάτημα ἡ γῆς βρισκούνταν· πανόραμα μοναδικό, ἀξέχαστο, ἀπερί-
γραφτο. Κι' ὁ Πατριάρχης φίλησε καὶ πάλι τὸν Ἡράκλειο· κι' ὁ
μάγιστρος ὁ Βῶνος, ὁ πρωθυπουργὸς νὰ ποῦμε, φίλησε τὸ χέρι του·
καὶ κατέβηκαν 'ς τὴν βάρκα καὶ μὲ τὴν ἀκολουθία τοὺς ἐσύρανε 'ς τὴν
παραλία. Σ' αὐτοὺς τοὺς ὁρῶ ἀφῆκε ὁ Ἡράκλειος νὰ διοικήσουνε 'ς
τὴν ἀπουσία του τὴν Πόλη καὶ τὸ ἔθνος τοὺς ὁλόκληρο.

Σύραν εἰ ναύταις τὰ πανιά, κι' ἄδραζαν τὰ τιμόνια φούχταις
χερσὸνύμαις καὶ τὰ καράβια ὥσάν ἄττα ὑπάκουα καμαρωμένα, στρέ-
ψανε ταῖς πρῶραις γιὰ τὸ πέλαγο. Ἐνας λεβάντης φύσαγε ἐλαφρὸς,
κατάπρυμος καὶ φοῦσκωνε ταῖς σκόταις καὶ τοὺς φλόκους γέμιζε.
Καὶ πίσω τοὺς χίλιαις καρδιαῖς χτυποῦσαν, χίλια μαντύλια κού-
ναγαν, χιλιάδες χέρια ἐστελναν φιλήματα, χίλιαις φωναῖς, χίλιαις
εὐχαῖς ἐσθύνανε **καλὸ ταξεῖδι... ζήτω ὁ Ἡράκλειος....**
ἡ Παναγία καὶ ὁ Χριστὸς βοήθεια ἴσας... καλὸ καὶ
τιμημένο γυρισλὸ νὰ κάνετε...

Καὶ τὰ καράβια ἔτρεχαν καὶ ἀνοίγανε, κι' ἡ πρῶραις του ἐπαῖ-
ζαν μὲ τὸ κύμα ποῦ τοῖς ἐγλυφε καὶ ἐπαῖζαν τὰ σκοινιά τοὺς μὲ
τὸν ἄνεμο σιγά, καὶ δὸς του καὶ μακρύνανε ἴσα τὸν ἥλιο ποῦ γερνε
καὶ κεῖνος ἀπὸ πάνω τοὺς καὶ τᾶλουζε μὲ τὸ φῶς του καὶ τῶρα
σὰν τοὺς γλάρους φαίνονταν ποῦ παίζουν καὶ 'ς τὸ κύμα ἀναγαλ-
λιάζουνε.

Οἱ Πέρσαις πάλι ἀντίπερα 'ς τὰ ὕψηλὰ τῆς Χαλκηδόνας σωρια-
σμένοι ἐσάστιζαν. Εἶδαν τὰ καράβια καὶ τὴν κίνησι ἀπ' τὴν ἀρχή· εἶδαν
ἀκόμα καὶ τὴν ἐπιβίβσιν καὶ πόλεμο καὶ μάχην καρτερέψανε καὶ ὥσανε
διαταγαῖς καὶ ἐπιθεωρήσανε τὰ ὀχυρώματα κι' ἐτοίμασαν τὰ ὄπλα.
Ἐπερίμεναν τοὺς Ἕλληνας γραμμὴ τῇ Χαλκηδόνα πῶς θὰ πᾶνε,
καὶ διαταγὴ ἐδόθηκε νὰ τοὺς χτυπήσουνε πρῶτα 'ς τὴν ἀποβίβσιν.
Σὰν εἶδαν τὰ καράβια κι' ἀνοιζαν 'ς τὴν Προποντίδα, εἶπανε πῶς
θὰ καταβούν 'ς τὸν κόλπο τοῦ Ἀστακοῦ, ἐκεῖ 'ς τὴν Νικομήδεια νὰ
ξεμπαρκάρουν ἀπὸ πίσω τοὺς· κι' εὐθὺς ἐχύθηκε στρατὸς πολὺς
κατὰ κεῖ νὰ πιάσῃ τὰ ὕψηλῶματα. Μὴ ἄδικα γιὰτὶ ἐβλέπανε τὸ
στόλο κι' ὅλο ἀνοίγε γραμμὴ πονέντε καὶ μὲ τὸ βασίλειμα τοῦ

ἡλίου εἶχ' ἀκόμα πρῶρα 'ς τὴ Προκόνησο, τὸ νησί τοῦ Μαρμαρα. Δὲ 'μποροῦσαν πιά νὰ καταλάβουνε τὸ σχέδιο τους· τάχα θ'ἄπεφταν ὅστρια μὲ μιᾶς ἐκεῖ νὰ πιάσουνε τὴ Κύζικο ; τάχα θὰ 'θγαῖναν ὅξω τὸν 'Ελλήσποντο ; Μὰ τί μεγάλα σχέδια 'ς τὸ νοῦ του εἶχε βάλει ὁ αὐτοκράτορας 'Ηράκλειος ποῦ νὰ καταλάβουνε ; Δὲ φτάνουν ἢ κουρύναις ὡς τ' αἰτοῦ τὸ πέταμμα.

'Επες' ὁ ἡλιος κι' ἔσυρ' ἡ νύχτα τὸ τὸ πυκνὸ τῆς κάλυμμα καὶ φίλοι καὶ ἐχθροὶ ἐχάσανε τὸ στόλο ἀπ' τὰ μάτια τους. Καὶ 'κεῖνος 'τράβαγε γραμμὴ κι' ὅλο ξεμάκραινε.

Τώρα οἱ στρατιώταις ἤσυχοι κι' ἀτάραχοι ἐγύρανε 'ς τὸν ὕπνο. 'Η θάλασσα γλυκὰ τοὺς ἐνανούριζε, 'σὰ μάνα ἄγρυπνη τὰ χαῖδεμένα τῆς παιδιᾶ. 'Κοιμήθηκαν κι' οἱ πρότεροι ναύταις· οἱ τιμονιέριδες, ἡ βάρδισαις κι' ἕνας καπετάνιος, 'φύλαγαν κάθε καράβι 'ς τὸ δρόμο του, ὡς ποῦ ν'ἄρθῃ ὥρα ν' ἀλλάξουνε.

'Ο Παῦλος καθισμένος 'ς τὸ κατάστρωμα δὲν εἶχε ὄρεξι γιὰ ὕπνο. 'Ηθελε νὰ πάρῃ τὴ δροσὰ τῆς θάλασσας ἤθελε ν' ἀφήσῃ τὸ νοῦ του νὰ πλανιέται νὰ γυρῶζι ἐλεύθερος.

Πρὶν ἔμπῃ 'ς τὸ καράβι δὲν 'πῆγες ἄλλο ν' ἀποχαιρετήσῃ τοὺς δικούς του· δὲν ἤθελε νὰ κάνει λύπη ὁλοένα 'ς τοὺς φίλους καὶ τ' ἀδέρφια του. Μὰ 'κεῖ ποῦ 'πῆγαινε νὰ ἐπιβιβασθῇ τοὺς 'βρῆκες ὅλους μαζωμένους 'ς τὴν ἀκρογιαλιά. 'Εσφιζε τὸ χέρι· πρῶτα τοῦ Μανουὴλ, ἔπειτα τῶν κοριτσιῶν καὶ τοῦ Γερμανοῦ. 'Ο Λέων καὶ ὁ Στέφανος 'στέκουνταν μαζὺ τὰ δῶν καὶ 'ς τοῦ μικροῦ τὸ 'μάτι ὁ Παῦλος παρτήρης' ἕνα δάκρυ ποῦλαμπε· σκύφτει ἀνάμεσάτους κι' ἀπὸ ἕνα φίλημα τοὺς δίνει, καὶ μέσῃ 'ς τὸ φίλ' εἶπε σιγὰ τοῦ Στέφανου : δὲν κλαῖνε, δὲ λυποῦνται, 'ς τῶπα κι' ἄλλοτε, γιὰ τὴν εὐτυχία καὶ τὴν τιμὴν ἐκείνου π' ἀγαποῦνε. Κι' ἔπειτα· καλὴ ἀντάμωσι, τοὺς ὁλοῶν καὶ γοργὸς πηδάει μέσ' λέει 'ς τὴ βάρκα καὶ μακρύνεται.

Τώρα 'ς τὰ παραπέτα ἀκουμπησμένος ἐκλίνει τὰ 'μάτια κι' ἐθώραγε 'μπροστά του τ' ἀδερφάκια του, ποῦ ἴσως δὲ θὰ τὰ φιλήσῃ πιά, τὸ Μανουὴλ καὶ τοὺς 'δικούς του, ποῦ τοὺς τὰ 'μπιστευτῆκε, γιὰτὶ ἀλήθεια 'σὰν δική του οἰκογένεια τοὺς λόγιαζε, τὸ φίλο τῆς καρδιάς του τὸν 'Αρκάδιο, ποῦ ἄδικα ἐχάθηκε, τὴ δόλια του τὴ μάνα ποῦ τὸν ἔκαψε, τὴν ἄμωρη τὴ Δάφνη του, ποῦ ἔσθυσε πρὶν νὰ χαρῇ τὴν νεότητη της· καὶ ὅλ' αὐτὰ λογῆς καὶ μούους τοῦ 'θύμιζαν καὶ τοῦκαιγαν τὰ σωθικά. Καὶ 'σῆκωνε τὸ μέτωπο 'ς τὸν ἄνεμο νὰ δροσιστῇ· κι' ἡ θάλασσα, ὁ ἄνεμος, τὸ κύμα, π' ἄφριζε 'ς τὴ πλώρη, τὸ κούνημα, τ' ἀστέρια ἀπάνω μὲ τὰ χίλια μάτια τους, ἡ δροσὰ τ' 'Απρίλη ποῦ τὸν ἔλουζε, τὸν ἔφερναν 'ς τὸν ἑαυτό του, τοῦχιναν βάλσαμο 'ς τὸ νοῦ του, 'ς τὴν καρδιά του.

Και τότε ἐγύριζε ὁ λογισμὸς τοῦ 'ς τὰ σημερινά, 'ς τὸ ταξεῖοι. ποῦ ἦταν ὄνειρο τῆς νεότητος, τῆς ζωῆς τοῦ ὅλης. Ἀχ πόση πίκρα εἶχε γιὰ ταῖς συφοραῖς τοὺς, γιὰ τὰ χάλια τοὺς, γιὰ τὸ βασιλῆα τοὺς τὸν Ἡράκλειο ! καὶ τώρα, τώρα πόσαις ἐλπίδαῖς ἐγέμισ' ἡ ψυχὴ τοῦ ! ἐφύγαν τέλος ἡ μαυρίλαις, ἡ ντροπαίς· καὶ θὰ 'σμίγανε μὲ τοὺς ἐχθροὺς τοὺς προαιώνιους, ἐχθροὺς ἀχόρταγους θρησκείας καὶ πατρίδας, ἐχθροὺς ποῦ ἡ ψυχὴ τοῦ τοὺς ἐμίσαγε χειρότερ' ἀπ' τὸν Ἄδη, ἀπὸ τὴν κόλασι· θὰ 'σμίγανε μ' αὐτοὺς ὅχι τώρα μὲ πρεσβείαις καὶ παρακάλια, μόνο μὲ ταῖς λόγχαις, μὲ ταῖς σπάθαις τοὺς. Καὶ ζωντάνευε ἡ ψυχὴ τοῦ Παύλου κι' ἀντρίβ' ἡ καρδιὰ τοῦ καὶ ἀναδεύουνταν· καὶ λαμπερὸ τὸ μάτι τοῦ λὲς 'ς τὰ σκοτάδια μέσα τοὺς ἐγύρευε, πέρα ποῦ 'φώλιαζαν 'σάν ὄχεντραις κακαίς.

Μὰ ἦταν σκοτάδι κι' ἡ στεριὰ ἦταν μακρὰ.

Καὶ τὰ καράβια ὅλο ἐπλησίαζαν κατὰ τὰ Δαρδανέλλια ἀντίκρου 'ς τὴ Καλλιπολι.

Μὲ τὰ μεσάνυχτα ἀλλάζανε ἡ βάρδιαῖς. Τότες ἐσηκώθηκε κι' ὁ Παῦλος κι' ἔσυρε γιὰ ὕπνο.

Κίνδυνος 'ς τὴ θάλασσα.

Χαράμματα ἐμπήκανε τὰ πρῶτα καράβια 'ς τὰ Δαρδανέλλια. Τώρα ἐγύρισ' ὁ καιρὸς κι' ἐχύνουνταν 'σάν ὄστρια ἀπὸ τὴ στεριὰ. Τὸν εἶχαν πλάγια· μὰ δυνατὸς ἀκόμα δὲν ἦτανε καὶ 'πέρασε ἀκίνδυνα τὰ στενά ὁ στόλος.

Μὰ μὲ τὸ βγάλσιμο ἀπ' τὴ μπούκα, ἐκεῖ ἀπ' ὅξ' ἀπ' τὴν ἀρχαία Τροία ἄρχισαν τὰ καράβια νὰ ὑποφέρουνε πολὺ. Ἐγύρισ' ἀκόμα 'λίγο καὶ γαρπῆς ἐσιγουράρισε. Χτυποῦσε πλάγια ὁ ἄνεμος καὶ ὁὸς τοῦ καὶ 'φορτσάριζε. Ἐκανε μπότσι δυνατό καὶ 'κεῖνοι ποῦ ἔδεν ἦταν μαθημένοι 'ς τὴ θάλασσα ἄρχισαν νὰ ὑποφέρουνε γερά. Ἀνοιξαν τὰ καράβια τόρρα, ἀνοιξαν ἀπὸ τῆς στεριαίς, καὶ ἀνοιξαν ἀναμεταξύ τοὺς μὴν τύχη καὶ τρακάρουνε. Οἱ καπετάνιοι, οἱ ναύταις, οἱ λοστρόμοι, οἱ τιμονιέριδες, ὅλοι σὲ δουλειά. Καὶ ὁὸς τοῦ οἱ μακαράδες 'γρίνιαζαν καὶ τὰ σκοινιά 'τραβιοῦνταν καὶ τὰ πανιά 'μάξουσιν καὶ τὰ ναυτόπουλα 'σάν γάταις 'χύνουνταν 'ς τὰ ἀνεμόσκαλαις, 'πηδούσανε

ἔς τὰ ξάρτια, διασκέλιζαν τὰς σταύρωσες. Καὶ ἄγριος ἐμούγκριζε ὁ γαρμπῆς καὶ τὰ σκοινιά ὄσφουρίζαν ἄγρια μουσική κι' ἡ θάλασσα ἔς τὰ πλάγια ἀντιλαλοῦσε, ὀόγκαγε. Ὁ κόρφος μαῦρος σύννεφα πυκνά, ἀνέβαιναν κι' ἀνέβαιναν κι' ἐχύνουνταν ἔς τὸν οὐρανό, καὶ ἔτρεχαν τρελλὰ, παράφορα ἔς τὸν ἄνεμο.

Ἐμεσημέριασε ὁ Θεὸς κι' ἐκεῖνοι μὲ τὴ Λέσβο ἔς τὸ σορόκο ἐπαλάμβανε, γὰρ νὰ κρατήσουν ὄστρια γραμμῇ. νὰ μὴ μακρύνουν ἀπ' τὸ δρόμο τοὺς πολὺ, καὶ νὰ μὴ πέσουν πλάγια ἔς τὰς στεριὰς.

Τώρα τὰ πρῶτερα πανιὰ μαζεύτηκαν. τῶνα μὲ τ' ἄλλο ἀμᾶйна ἐβρόνταγ' ἡ φωνὴ τοῦ καπετάνιου· κι' ἦταν πεσμέναις γάμπες, σκότεις, λατίνι, παπαφίγκοι· καὶ μόνο μ' ἓνα φλοκο κρατούσανε τὸν ἄνεμο καὶ φεύγανε.

Οἱ ναύταις δὲν ἀπόσταναν δουλεύοντας. Κι' ἀπὸ τοὺς στρατιώταις, ὅσοι κράταγαν ἔς τὴ θάλασσα, φιλοτιμούντανε βοήθεια νὰ τοὺς φέρουνε. Καὶ διάλεξαν οἱ καπετάνιοι ἀπ' αὐτοὺς, ἐκεῖνους ποὺ φαίνοντανε πρὸ χεροδύναμοι καὶ ἔς τὴ δουλειᾷ ψημένοι κι' ἔβαλαν κάποιον ἔς τὸ τιμονιέρη πλάγια γιὰ βοήθεια του, καὶ ἄλλους ἔς τοὺς ἀργάταις, κι' ἄλλους ἔς τὰς τρόμπαις γιὰ καλὸ—κακοῦ· κι' ἄλλους τοὺς διατάζανε μαζὺ μὲ ναύταις νὰ ὁρῶν νὰ κλείσουνε καλὰ τὰς μπουκαπόρταις, μὴ λάχη καὶ τὰ κύματα πειράζουνε τροφαῖς καὶ πολεμοφόδια, ποὺ τᾶχαν ἐὰ καλὰ συγυρισμένα μέσ' ἔς τὰ ἀμπάρια.

Μὰ ἐμάνιζε κι' ἀγρίεβε ἡ νοτιά, ποὺ ἴσα ἀπὸ τῆς Ἀφρικῆς τὰ βάθεια λυσσασμένη χύνουνταν· καὶ φούσκωνε ἡ θάλασσα καὶ μούγκριζε τὸ κύμα χτυπώντας τὰς πλαγιάς καὶ πῆδχε ἔς τὰ παραπέτα πάνω καὶ σάρωνε ἀκόμα τὸ κατάστρωμα καὶ τὰ καράβια πλάγιαζαν, σπικῶνουνταν καὶ πάλι γέρνανε, ποὺ ὁποῖος δὲν τὰ ἔξερε τί φοβερὴ ἰσορροπία, τί σκυλίσια ἔχουνε ψυχὴ, ἔλεγε πῶς δὲ θὰ ματασηκωθοῦνε πιά. Καὶ τρίζανε τὰ ζύλα λες ν' ἀνοίξουνε, κι' οἱ νυῦταις μυσσκεμένοι ὡς τὸ κόκκαλο παλεύανε καὶ ζεῖνοι ποῦτ' ἄνε ἔς τὸ δοράκι ἀγῶνα εἶχανε νὰ κρατήσουν τὰ καράβια τοὺς γραμμῇ μὲ τὴ σκυλοφουρτούνα λυσσασμένη ποὺ τὰ χτύπαγε ἔς τὴ μάσκα, ἔς τὸ πλευρό.

Ποῖος νὰ τὴ ὄῃ καὶ νὰ μὴ φοβηθῇ, τὴν ἄπιστη νοτιά, τὴ μηχανισμένη στρίγγλα, ποὺ μάναις καὶ νυφούλαις χαροκόβει ἀχόρταγα; Ποῖος νὰ μὴ τὴν τρομάξῃ, ἢ ὄστρια φυτάει ἢ σορόκος ἢ γαρμπῆς, σὰν ἀναδεύει τὸ Αἰγαῖο ἄγρια, καὶ λές ἀπὸ τὰ θέμελα τὴ θάλασσα ἀνάκατα τὴ φέρνει, καὶ φουσκωμένα, μαῦρα, σὰ βουὰ τὰ κύματα σηκώνει;

Καὶ οἱ καπεταναῖοι βλέποντας τὸν ἄνεμο ποὺ δὲ μαλάκωνε καὶ βλέποντας πῶς νύχτα τοὺς κατ' ἐραγε κακὴ, ἐσυλλογίστηκαν πολλοὶ

μὴ δὲν ἦτανε καλὸ νὰ τοῦ δώσουνε λοξά, νὰ βάλουν κάπως πρῦμο τὸν καιρὸ καὶ νὰ πιάσουνε κανένα λιμάνι τῆς Μικρασίας κατὰ τὴν Ἐφεσο ἢ τὴ Σμύρνη ἢ ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὴ Χιὸ καὶ ν' ἀσφαλίσουνε στρατὸ καὶ στόλο, ὥς ποῦ νὰ περάσῃ τούτῃ ἡ ὁργὴ. Καὶ μὲ σιγιάλα ῥώτησαν τὴ ναυαρχίδα, ποῦ μέσα ἦταν ὁ Ἡράκλειος, τί ἔπρεπε νὰ κάνουνε.

Μὰ κεῖνος πρωτοτάξιδος δὲν ἦτανε. Μὲ ἄγρια φουρτοῦνα κι' ἄλλοτες ἐπάλεψε. Ὅσιν ἤρχουνταν ἀπὸ τὴν Ἀφρικὴ νὰ πάρῃ τὴν κερῶνα. Μῆτε καρδιὰ λαγοῦ ἔς τὰ σωθικά του σπάραζε. Ἀπὸ τὴ πρώτη ὥρα ποῦ ἄγριεψε ἡ θάλασσα ἦτανε ψηλὰ ἀπάνω ἔς τὸ κατὰ-στρωμα, πλάγι ἔς τὸν καπετάνιο. Εἶχεν ἀπὸ κοντὰ του ἓνα ἄξιο καὶ σεβάσμιο παππᾶ ποῦ τὸν συνώδευε. Μὰ ὁ Ἡράκλειος λές κι' ἐχαίρουνταν νὰ βλέπῃ τοὺς ἀφροὺς ποῦ χύνανε τὰ κύματα, νὰ βλέπῃ τὰ καράβια νὰ παίζου, νὰ πηδᾶνε, ν' ἀναβοκαταβαίνουνε τὴ θάλασσα, περήφανα ὅσιν ἄτια ποῦ πηδᾶνε φράχταις καὶ ἐμπόδια. Ὅσιν εἶδε τὴ φουρτοῦνα ποῦ ἄγριεψε ἐφώναζε «καρδιὰ παιδιὰ, καὶ θὰ νικήσωμε τὴ θάλασσα μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Χριστοῦ». Κι' ἔπειτα μπῆκε μέσα μιὰ στιγμή ἔς τὴν κάμαρα ποῦ τοῦχαν κι' ἔφερ' ἀπὸ κεῖ τὴν πανάχραντη εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ καὶ τὴν ἔστησε ἐκεῖ ψηλά· κι' ἔχυσ' ἐλπίδα καὶ πεποίθησι ἔς ὅλων τὰ στήθια καθὼς ἐφαίνονταν ἀπὸ μακριὰ ὁ Κύριος τῆς γῆς καὶ τ' οὐρανοῦ καὶ τῶν ἀνέμων καὶ τῆς θάλασσας.

Καὶ δὲν τὸ κούνῃς ἀπὸ κεῖ, ὅλη τὴ μέρα ὁ αὐτοκράτορας, νὰ δίνη τὸ παράδειγμα. Τὸ μεσημέρι μόνο μπῆκε κι' ἔφαγε λίγαις στιγμήμας ἥσυχος κι' ἀτάραχος καὶ πάλι ἐβγήκε κεῖ καὶ στάθηκε. Ὁ ἄνεμος ἐπήγαινε νὰ τὸν ρίξῃ κάποτε, μὰ κρατιούντανε γερὰ· πολλαὶ φορεὶς τὸ κύμα τοῦ ἐδρόσιζε τὸ μέτωπο· ἐβλέπε τὸ καράβι νὰ πλαγιάζῃ ὀλάκαιρο, ν' ἀγκομαχάει, νὰ τρίζῃ, κι' ἡ καρδιὰ του δὲν ἐδείλιαζε. Μὲ τέτοιον ἀρχηγό, μὲ τέτοιο βασιλιᾶ ποῖός θὰ δειλιάσῃ, ποῖός θὰ φοβηθῇ;

Ὅσιν ἀρωτῆσαν τὰ καράβια, ὁ καπετάνιος δίπλα του τοῦ ζήτησε τὰ σημάδια καὶ τὴν διαταγὴν τοῦ ζήτησε. Μάζευτηκαν τὰ φρύδια του καί:

— Γιατί ῥωτᾶνε, λέει, δὲν τοὺς εἴπαμε γραμμὴ; Μὴν ἐδείλιασαν;

— Ἰσως, βασιλιᾶ μου, γιατί πλακῶν' ἡ νύχτα.

— Καὶ μὲ τοῦτο τί;

Ἐπειτα, ἀφοῦ ἐστάθηκε μιὰ στιγμή, λέει τοῦ καπετάνιου:

— Πές μου ἀλήθεια, πιστεύεις σὺ πῶς κινδυνεύουν τὰ καράβια καὶ ὁ στρατός μας ἔς τὰ σωστά;

— Ἀ, ὅχι τόσο, βασιλιᾶ τρισέβαστε· ταλαιπωρίαις, ναί· μὰ μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ θεὰ περάσουμε τὸν κίνδυνον.

— Αὐτὸ κι' ἐγώ, πιστεύω.

— Ποιὰ εἶναι ἡ διαταγὴ σου, Αὔγουστε;

— Δός τους γραμμή καὶ πάλι· κι' ἄς ἀνοίγουν ἀπὸ τῆς στεριᾶς.

Καὶ ἔπειτα μέσ' ἔς τὰ δόντια τοῦ μούρμουρισε : «Ὅα εἶναι ἡ πρώτη νίκη τους, τὸ πρῶτο βάφτισμα».

Κι' ἀνοῖξαν τὰ καράβια βάνοντας ὀστριογάρπι 'λίγο· κι' ἅμα 'σκοτίσασε εἶχανε λεβάντε τὰ Ψαρά. Τότες γυρίσαν τὰ τιμόνια σπρόκο καὶ κάπως βοηθητικὸ τὸν ἐβαλαν, γιὰτ' εἶχε στρίψει λιγὺ ὁ γαρμπῆς καὶ ἔς τὸν πονέντε τὸν ἐκρέμασε. Καὶ 'μετριάστηκε τὸ μπότ'ζι τ' ἀνυπόφορο, ποῦ ῥήμαζε τοὺς στεριανούς, κι' ἐτρέχανε καὶ 'πέταγαν γοργὰ τ' ἄζια καράβια μ' ἓνα μικρὸ πανάκι, μ' ἓνα φλόκο μοναχά. Ἡ θάλασσα ἀκόμα φοβερὴ ἐμούγκριζε· μὰ ἦτανε μεγάλο κέρδος ποῦ ὅλο 'ψήλων ὁ καιρὸς καὶ ἔσως ὡς τὴν αὐγὴ μαῖστρο θὰ τὸν εἶχνε. Ἀλήθεια ἦταν τὰ κύματα ἄγρια, μεγάλα καὶ μὲ τὸ σκαμπανέβασμα 'πηδοῦσαν 'σὰν ἀγρίμια τὰ καράβια κι' ἔφρευαν. Καὶ πότε ἡ πρῶρα ἔκανε πῶς θὰ χωθῇ ἔς τὰ βάθη τοῦ πελάγου ἀνεσῆτα, πότε ψηλὰ κατὰ τὸν οὐρανὸ ἀνεσηκώνουνταν ποῦ ἔλεγε πῶς γύρα θὰ φέρῃ τὸ καράβι ἀνάποδα ἡ μανισμένη θάλασσα. Καὶ τὰ φανάρια ἔς τὰ κατάρτια, ἔς τὸ τσιμπουκι, ἔς τὰς πλαγαῖς ἐχύναν ἄφθοно τὸ φῶς τους, μὴν τύχη καὶ συμβῇ καμμιὰ συφορά ἀπὸ τρακάρισμα.

Τὴ νύχτα 'κείνη ψυχὴ ὁὐκ ἐκλείσε 'μάτι. Ἄλλους ἐκράταγε ἡ ἐννοια κι' ἡ δουλειά, ἄλλους ὁὐκ ἄφιναν ἡ φουρτουῖνα, τὰ μουγκρητὰ τῆς θάλασσας καὶ τὰ χτυπήματα.

Μὰ μόλις εἶχαν ἓνα δυὸ ὥραις τὰ μεσάνυχτα ἐράνηκε πῶς μαϊνάρει 'λίγο τὸ κακό. Κάπως ἡ λύσσα ἔδωκε καὶ 'πῆρε! Τώρα 'γελοῦσαν τᾶστρα μέσ' ἔς τὰ σύννερα π' ἀρίεβανε. Κι' ἦταν μαῖστρος τώρα βοηθητικός, κατὰπρυμος.

Καὶ μὲ τὰ ξημερώματα 'μαλάκωσε ἡ θάλασσα, τὰ κύματα 'μερέψανε καὶ ἦρθε ἡσυχία καὶ χαρά. Ὁ ἄνεμος τώρα ἡμερος κι' εὐχάριστος ἐφούσκωνε τὰ πανιὰ π' ἀνοίγανε οἱ ναύταις. Ὡμορρη 'μέρα, ἀποβόρι μαλακό, γαλάζιος οὐρανός, ἥλιος χαρὰ Θεοῦ καὶ ἀναγάλλισι.

'Ξαπόστασαν τὰ χέρια τὰ κορμιὰ 'Ξαπόστασαν. Ἄλλοι ἔς τὸ γλέντι, ἄλλοι ἔς τὸν ὕπνο τῶρριζαν, ὅς' ἀπὸ τοὺς ναύταις ὅσοι εἶχαν βάρδια τότε.

Καὶ τώρα 'μαζεύτηκαν τὰ καράβια καὶ πλάγρια 'σὰν κοπάδι περιστέρια ἐταξείδευαν. Δὲν ἔλειπε κανένα, ἓνα ὁὐκ ἐχάθηκε. Ἀλήθεια, δάχτυλο Θεοῦ! Ἦταν ἐκεῖ καμαρωμένα κι' ἔτρεχαν, καμπάραις, μπάρκα, γολέτταις, σκούναις, 'μπρίκια, τρεχαντήρια ἀκόμα. Μὰ τὰ πλοῖα πολλὰ ἦταν μεγάλα.

Τώρα ἀφῆκαν Μύκωνο δεξιά, Ζεργιὰ τὴν Ἰκαριὰ καὶ τράβαγαν ἀνάμεσα τὴν Πάτμο καὶ τὴν Ἀμοργό, νὰ πιάσουνε τὴν Κάλυμνο, τὴν Κῶ καὶ ν' ἀγκαλιάσουνε τῆς Σύμης τὸ νησί. Κι' ἀλήθεια μὲ τοῦ ἡλίου τὸ βασίλειμα ἦταν ἐκεῖ, γιὰτὶ ἐφούσχε κατὰπρυμο ἀγεράκι δυνατὸ καίμει τὴ νύχτα 'πέρασαν ἀπὸ τὴν Ῥόδο ἡσυχῇ καὶ ξένοιαστα.

Ἀρχηγὸς στρατοῦ.

Μὰ ποῦ λοιπὸν νὰ πᾶν ἡθελ' ὁ Ἡράκλειος; ποῦ ἔφερνε τὸ στρατό, τὸ στόλο του;

Τώρα γραμμὴ πονέντε ἔβαλαν τὰ τιμόνια. Ἀφήκανε ζερβὰ τὰ Μῦρα τῆς Λυκίας, τὴν ἐπισκοπὴν τ' Αἰ Νικόλα, πέρα 'ς τὸ βάθος τοῦ κόρφου· ἔπειτα τὴν Ἀττάλεια ἀφήσανε, καὶ ἤρθανε 'ς τὸ στενὸ τῆς Κύπρου· μὰ κοντὰ 'ς τὴν Κιλικίαν πέρασαν· καὶ ἀγνάντευαν ἀπὸ μακρὰ τὸν Ταῦρο τὸ φοβερό, τὸ ἀτελείωτο βουνό, χαριτωμένο, γελαστό, περήφανο. Τὰ χιόνια τοῦ 'στολίζαν τῆς κορφαῖς καὶ ἐλάμπανε, καὶ ἡ πλαγαῖς τοῦ κάτω καταπράσιναις ὁλόζροσαις μὲ μύρια δέντρα, χλόαις, θάμνους, δάση ἐστολίζονταν· καὶ ἀπ' τὰ πλευρά του πέφτανε καὶ πότιζαν τοὺς κάμπους καὶ χύνουνταν 'ς τὴ θάλασσα λογιῆς ποτάμια, χεῖμαρροι, ρυάκια. Ἀφῆκαν πλάγια τὴ Σελεύκεια τῆς Κιλικίας καὶ ἔπειτα τοὺς Σόλους καὶ ἔπειτα ἀντίκρυσαν ἀπὸ μακρὰ τὴν πόλιν τὴν Ταρσό, τὴν πόλιν ποῦ ἐγέννησε τὸν πρὸ μεγάλο χριστιανό, τὸν πρὸ μεγάλο ἅγιον, ἐκεῖνον ποῦ εἶχε τὸ Χριστὸ 'μέσ' 'ς τὴν καρδιά, μέσ' τῇ ψυχῇ του, τὸν ἐνθουσιασμένο, τὸ φανατικό, τὸν ἀκατάσχετο, τὸν χριστιανικὸ κοσμοπολίτη ἀληθινά, τὸν Παῦλον τὸν Ἀπόστολον. Μὰ ἦταν μακρὰ καὶ πάσχιζαν τοῦ κάκου νὰ διακρίνουν ἓνα ποταμὸ ποῦ σχίζει καὶ ὁροῖζει τὴν Ταρσό, τὸν Κνύδο· ἤθελαν νὰ διακρίνουν τὸν ποταμὸ ποῦ ἐλούσθη, χίλια χρόνια τότε, καὶ κινούνεψε ἄλλος μεγάλος τοῦ Θεοῦ ἀπεσταλμένος ὁ Ἀλέξανδρος ὁ Μακεδών, ποῦ τότε μὲ τοὺς Ἕλληνας ἴδω σκοπὸ ζήτησε μὲ τὸ σκοπὸ τοὺς τὸν τωρινό.

Ὁ ἄνεμος ἀλήθεια ἦταν τώρα λιγιστὸς καὶ γιὰ τοῦτο νύχτα ὀλόκληρη ἐκάμανε ἀπ' τῆς Ἀττάλειας τὸν κόρφο ὡς τῆς Κύπρου τὸ στενόν· μὰ κάπως πάλι ἀργότερα βοήθησε καὶ μόλις ἔγερνε ὁ ἥλιος ἀπὸ τὸ καταμεσήμερον ἅμα ἀντίκρυσαν τὸν ποταμὸ τὸν Πύραμον, ποῦ τρέφεται ἀπ' τὸν Ταῦρον καὶ ἀπ' τὸν Ἀμανόν, καὶ ἴσα 'ς τὸ ἀκρωτήρι χύνεται 'ς τὴ θάλασσα. Καὶ τέλος πρὶν τοῦ ἡλίου τὸ βασίλειον ἐμπήκανε 'ς τὸν κόρφο τῆς Ἀλεξανδρέτας, τὸν Ἰστικὸ κόλπον καὶ ἤρθαν ἐκεῖ πρὸς τὴν Ἰσσο καὶ ἀράζανε.

Τὰ κύματα ἡμερὰ 'ς τὸν οὐρανόν, 'ς τὴ θάλασσαν γαλήνη, σημάδια τρικυμίας πουθενά. Ἐρρίζαν τὰ καράβια ἀπὸ δυνάμεις ἀγκουραις, καὶ πέρασε τὴ νύχτα ὅλος ὁ στρατὸς 'ς τὰ πλοῖα μέσα.

Μὲ τοῦ Θεοῦ τὸ χάραγμα ἡ σάλπιγγαῖς ἐδάρεσαν ἐγερτήριο καὶ

ὅλος ὁ κόσμος 'ς τὸ ποδᾶρι. Ἡ βάρκαις κάτω, οἱ ναύταις 'δούλευαν, οἱ ἀρχηγοὶ οἱ καπετάνιοι 'διάταζαν καὶ ὁ στρατὸς μὲ σπουδὴ καὶ τάξι ξεμπαρκάριζε. Πρὶν μεσημέρι ἦταν ὅλοι ἔξω· ἀκόμα τὰ πολεμοφόδια καὶ ὅσας τροφαὶς εἶχαν μείναι.

Καὶ ὁ Ἡράκλειος, ποῦ εἶχε μὲ τὴν πρώτη βάρκα βγῆ, ἐπῆρε τὸν ἀδερφό του τὸ Θεόδωρο καὶ ἄλλους τρεῖς 'μπιστευτικούς του ἀξιωματικούς καὶ μὲ μιὰ ἐπιθεώρησι 'βρῆκε τὸ μέρος ποῦ ἦταν καλὸ γιὰ στρατοπέδευσι. Καὶ μόλις 'πήρανε οἱ στρατιώταις κολατσὸ ἐδόθηκαν διαταγὰς καὶ ἄρχισε δουλεῖα γιὰ τὸ στρατόπεδο. Οἱ ναύταις 'βγάζανε ἀκόμα ὅπλα καὶ τροφαὶς κι' οἱ στρατιώταις εἶχαν προχωρήσει ἀρκετά. ἀβγάτιζε ἡ δουλειὰ μὲ τὰ πολλὰ τὰ χέρια. Ἄμα ἤρθ' ἡ ὥρα τοῦ ὕπνου ἦταν ἡ σκηναὶς στημέναις, ὅλα ἔτοιμα, καὶ τὸ στρατόπεδο τέλειο σχεδόν.

Ἦταν ἡ νύχτα τοῦ Σαββάτου τώρα, τὴν ἄλλη ἀπὸ τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς—μεγάλῃ ἡ χάρι της—. Καὶ οἱ στρατιώταις, οἱ ἀσυνεῖθιστοι ἀπὸ θάλασσα, ποῦ εἶχανε πέντε νύχταις τώρα ν' ἀναπάψουν τὸ κορμὶ τοὺς σὲ στεριά, 'κοιμήθηκαν γλυκὰ κι' ἀνένειωστα.

Ἀπὸν' ἀπ' τ' Ἀμανοῦ τὰς κορυφαὶς ἐγέλαγ' ἡ αὐγὴ γλυκὰ ἄμα 'χτύπησαν ἡ σάλπιγγαὶς ἐωθινό. Λές κι' ἐχτυπούσανε καμπάναις τ' αὐγικό, καθὼς ἦτανε δὰ καὶ τοῦ Θωμᾶ ἡ Κυριακή. Καὶ ὁ Ἡράκλειος ποῦ εἶχε πρῶτος πεταχτῇ ἀπ' τὴ σκηνή του δὲν τὸ ξέχναγε, καθὼς δὲ 'ξέχναγε καὶ πῶς ὅλ' ἀπ' τὸ Θεὸ πρόπει ν' ἀρχίζουνε. Εἶπε νὰ κράζουν τὸν παππᾶ κι' ὁ ὅλος ἔφερε καὶ ἐβάστα μὲ τὰ χέρια τὴν ἀχραντὴ εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ· καὶ ὁ παππὶς ἐκεῖ 'ς τὸ ὑπαιθρο εὐλόγησε καὶ ἔκαμε μιὰ δέησι κι' ἔπειτα ἓνα ἀγιασμὸ καὶ ἐράντισε ὅλο τὸ στρατόπεδο.

Ἀργότερα, ἀφοῦ ἄφησ' ἓνα νὰ ἐπίστατῇ 'ς τοὺς στρατιώταις γιὰ νὰ τελειώσῃ τὸ στρατόπεδο καλὰ, ἐπῆρε τὸ Θεόδωρο καὶ ὅλους τοὺς μεγάλους ἀξιωματικούς του καὶ τοὺς ἔφερε πρὶ πέρα 'ς ἓνα λόφο ἄγναντο, ποῦ 'φαίνονταν ἐκεῖθες τὸ στρατόπεδο, τὰ ὄρη, ἡ θάλασσα, ἡ παραλία ὅλη. Τότε τοὺς ἔβαλε τριγύρω του καὶ ἄρχισε νὰ τοὺς 'ξηγάῃ τὸ σχέδιό του καλὰ :

— Ἐδῶ, τοὺς λείει, θὰ μείνωμε, ἐδῶ θὰ καρτερέψωμε τοὺς Πέρσαις. Δὲ θενὰ βαδίσουμε νὰ τοὺς γυρέψωμ' ἐμεῖς. ἐκεῖνοι θ' ἄρθουνε. Πιστεύω δὲ γελημέμαι. Ἐκεῖνοι τώρα εἰν' ἀνήσυχοι. Μᾶς εἶδανε ποῦ φεύγαμε καὶ μᾶς 'καρτέρεψαν ἄδικα γραμμὴ νὰ πᾶμε καταπάνω τοὺς. Τώρα θὰ μάθουν γρήγωρα ἡ ἀργὰ πῶς εἵμαστε ἐδῶ κάτω, κοντὰ 'ς τὰς πόλεις· ποῦ μᾶς 'πήρανε, γραμμὴ κατὰ τὴν πατρίδα τοὺς· θὰ λογαριάσουν πῶς τοὺς κόβουμε τὸ δρόμο ἀκόμα· καὶ πολὺ ἀντίκρυ δὲ θὰ μείνουνε 'ς τὴν Πόλιν· θ' ἄρθουνε καταπάνω μας. Βουνὰ καὶ λόγγους,

κάμπους, ποταμούς, ἐπορχίαις θὰ περάσουνε, κοντὰ ὡς χίλια μίλια ὁρόμο με γυρίσματα κι' ἐμποῖα, καὶ θὰ μᾶς ἔρθουνε, ἓνας Θεὸς τὸ 'ξέρει σὲ τί κατάστασι. Πολλοὶ ἂν ἦναι, ἀπὸ νίκαις καὶ πεποιθησὶ συνειθισμένοι ἂν ἦναι, δὲν τὸ λογιᾶζω, δὲν τοὺς φοβοῦμαι· ἐδῶ θὰ τοὺς νικήσωμε. Κυττάζετε γύρω καὶ χαμαρώσετε τὸν τόπο ποῦ σᾶς 'διᾶλεξα. Μεγάλον κάστρο τοῦ Θεοῦ ὁ Ἀμανὸς τριγύρω μας· αὐτὸς με τοὺς δυὼ κλάδους του, με ταῖς δυὼ μακρואὶς σειραῖς του, ποῦ κατεβαίνουνε 'σὰ σκέλια ὡς τῇ θάλασσᾳ ἀπὸ βορρῆα κι' ἀνατολῇ καὶ νότο, μᾶς φυλάει, ἀπὸ πονέντε ἢ θαλασσᾳ πεῦναι 'δική μας, ποῦ ὁ στόλος μας θὰ τὴν ὀργῶνῃ, θὰ τὴν χαίρειται. Ἀπὸνω πάλι ὑψηλότερα, 'ς τὸ ὁρόμο ποῦ θὰ μᾶς ἔρθουνε οἱ Πέρσαις, τὸ φοβερό οὐρανοθέμελον βουνὸ τοῦ Ταύρου. Ἄν θεμε νὰ πιάσωμε ἐκεῖνου τὰ στενά, ἑκατομμύρια στρατὸς νὰ ἦναι δὲν περνᾷ. Λοιπὸν ἐδῶ θὰ 'καρτερέψουμε· ἐδῶ εἶναι γιὰ μᾶς ἡ ἀσφάλεια, ἐδῶ ἡ νίκη.

Ἐποψέ. Ὅλοι μαζὺ τοῦ ἐσυμφώνησαν, πῶς μέρος καλλίτερον δὲν ἦταν νὰ ἔρεθῇ, ὅλοι τὸ σχεδίῳ του ἀσπαστήκαν κι' ἐποίησαν· καὶ κύτταζαν 'ς τὰ μάτια με λαχτάρα καὶ στοργὴν ἐκεῖνον ποῦ εἴξεραν μόνο αὐτοκράτορα, καὶ τώρα ἀρχηγὸς ἀληθινὸς στρατοῦ ἐφανερόνουνταν.

Ψυχὴ καὶ σῶμα.

Τώρα ζωὴ ἀρχίνησε ἀληθινὰ στρατιωτικὴ σὲ 'κείνῃ τῇ μακρινῇ γωνίᾳ τῆς Ἀσίας· ἀπ' τὸ πρῶν ὡς τὸ βράδυ δουλειὰ καὶ κόπος καὶ γυμνάσιον· ἐκδρομαῖς, πορείαις, ἐφοδοίς, ἐπιθέσεις, ψευτοπολέμοι, κατασκοπεῖαις τοῦ ἐχθροῦ, κυρίεματα βουνῶν· κάθε λογῆς τέλος δοκιμαῖαι καὶ μάθησι, ποῦ εἰμπερεῖ νὰ χρειαστῇ σὲ πόλεμον.

Καὶ πειθαρχία σιδερένια. Ἡ σάλπιγγις ἐδίδανε τὰ προστάγματα. Στὴν ὥρα τὸ συσσίτιον, ὁ ὕπνος, ὁ ξυπνημὸς, τὰ γυμνάσια. Δὲν ἐκοττοῦσε ἓνας νὰ λαθῇ, νὰ δείξῃ ἀργησίαν· ὀχι μονάχα γιὰτὶ ὁ Ἡράκλειος σ' αὐτὸ ἀπάνω ἐπιείκεια δὲν εἴξερε, μόνον ἦταν ποῦ καὶ σὲ ὅλα τούτα πρῶτος στρατιώτης, πρῶτος 'ς ταῖς ταιλαπωρείαις ἦτανε ὁ ἴδιος αὐτοκράτορας.

Ὅμως ἀπάνω ἀπὸ τοὺς κόπους, 'ς τὰ γυμνάσια, καὶ τὴν πειθαρχίαν καὶ τὴν μόθησιν ἔβαλε ἄλλο πρᾶγμα ὁ Ἡράκλειος. Εἴξερε πῶς ἂν εἶναι 'ς τὰ λιοντόρρα καὶ τὰ θηρία δύναμι τὰ νεῦρα του, ἂν ἦναι 'ς τὰ σίδερα καὶ 'ς τὰ ὅπλα ἢ μαστοριὰ κι' ἡ τάξις 'ς τὸ καθένα, ὅμως

ἔς τὸν ἄνθρωπο εἶναι ἡ ψυχὴ καὶ ἡ καρδιά ἡ πρώτη δύναμις, εἶναι ἡ ἰδέα, ἡ πεποίθησις, ὁ ἐνθουσιασμός. Μαζὺ τοὺς ὅλην ἡμέρα, πρῶτος μὲς ἔς αὐτοὺς δὲν ἔπαυε νὰ τοὺς ἔμιλᾷ, νὰ τοὺς ἐνθουσιάζῃ νὰ τοὺς ἀναδεύει τῇ καρδίᾳ, νὰ τοὺς ἀνάβῃ τῇ ψυχῇ. Μὲ τὴν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ ἔς τὰ χέρια τοὺς ἔμιλαγε πολλαῖς φοραῖς καὶ ἔχυνονταν ἀπ' τῇ καρδίᾳ τὰ λόγια τοῦ καὶ πῆγαιναν ὡς μέσα ἔς τὴν ψυχὴν ἐκείνων ποὺ τὸν ἄκουγαν :

«Ὡ στρατιώταις, ἀδέρφια μου, παιδιὰ μου, τοὺς ἐφώναζε, μὴ βγάνετε ἀπ' τὸ νοῦ σας μιὰ στιγμή σὲ τί μᾶς ἔστειλε ὁ Θεὸς ἐδῶ. Μὴ λησμονᾶτε ! ἡ Ἑλλάδα, ὁ πολιτισμός, ἡ ἀλήθεια, ἡ θρησκεία τοῦ Χριστοῦ ἀπ' τὴν μιὰ, ἀπὸ τὴν ἄλλη ἡ Περσίᾳ, οἱ βάρβαροι, τὸ ψέμα καὶ κακούργημα, οἱ ἄπιστοι εἰδωλολάτραις. Μὴ λησμονᾶτε πῶς ἐκεῖνοι ποὺ θὰ μετρηθοῦν ἐδῶ μαζὺ σας αὔριο, εἶναι οἱ ἴδιοι ποὺ ἐρήμαζαν τὸ ἔθνος σας, ποὺ ἐσκότωσαν τοὺς ἀδελφοὺς σας, ποὺ ἐσκλάβωσαν ταῖς κόραις καὶ ταῖς ἀδελφαῖς σας, ποὺ ἐκκληροῖα. ἄγιο βῆμα δὲν μᾶς ἄφηκαν ἀνύβριστο οἱ ἀντίχριστοι εἰς ὅλην πέρα τὴν Ἀσίαν μας, ποῦ—θυμηθῆτε το· μὲ πόνον βγαῖν ἀπὸ τὸ στόμα μου—μᾶς ἐθεβήλωσαν καὶ σκλάβωσαν τὸ τίμιο ξύλον καὶ ἔς τὰ βάθη τῆς Περσίας τῷσσαν. Μὴ λησμονᾶτε πῶς αὐτοὶ τὴν Πόλιν νὰ πατήσουν ὠνευρέτηκαν, πῶς κινδυνεύει ἀπ' αὐτοὺς ὁλόκληρο τὸ ἔθνος μας. Ποιὸς εἶν' ἐκεῖνος ποὺ διστάζει ἀπὸ σᾶς ; ποιὸς εἶναι ἐκεῖνος ποὺ δὲν πιστεύει γιὰ Θεὸ ἐκεῖνον, ποὺ τὴν ἀγία τοῦ εἰκόνα κρατῶ ἐδῶ ἔς τὰ χέρια ; καὶ ποιὸς λοιπὸν ἔς τὸν παντοδύναμο θεὸ δὲν ἔχει πίστις ἀκλόνητη νὰ πείσῃ ἔς τὴν φωτιὰ καὶ νὰ σωθῇ, ἅμα τὸ δίκιο εἶναι μαζὺ τοῦ, ἅμα θρησκεία καὶ πατρίδα τοῦ φωνάζουνε ; Ἀδέρφια μου, ἡ νίκη εἶναι μαζὺ μας καὶ μὴ κανένας σας, μὴ βλαστημήσῃ μιὰ στιγμή ἀμφιβάλλοντας. Ἐκεῖνος, ὁ Χριστός μας, ὁ ἀληθινὸς Θεός, θὰ σώσῃ τὴν θρησκείαν τοῦ καὶ θὰ μᾶς δώσῃ στέφανον τῆς δόξας, τῆς νίκης, τῆς τιμῆς».

Ἄλλοτε πάλι ἓνα μεταμεσήμερον, ποῦ ἦταν ἀπάνω ἔς τὸ βουνὸ τοῦ Ἀμανοῦ, τοὺς ἔμαζε τριγύρω τοῦ. Ἦτανε σὲ μιὰ ψηλὴ κορυφὴ καὶ κεῖθε φαίνονταν ἡ Κιλικία σχεδὸν ὅλη, ὡς τὸν Ταῦρον πέρα καὶ ὡς τὴν θάλασσαν κάτω καὶ ὡς τὸν ἄλλο κλάδο ἀντίκρου τοῦ Ἀμανοῦ. Ἀνέβηκε ἔς ἓνα ξεπεταμένο βράχο καὶ ἐκεῖνοι ἑσάμερμυγκιαν γύρω τοῦ πυκνώσαντες καὶ ἄρχισαν μὲ τὴν ἀνδρικήν τὴν βροντερὴν φωνὴν τοῦ :

Ἐδῶ, ἀδέρφια Ἕλληνες, ἔλατε ν' ἀγναντέψουμε, νὰ καμαρώσουμε μαζὺ τὰ δοξασμένα τοῦτα μέρη, τὰ βράχια τοῦτα ποῦ τ' ἄγασε ἡ τιμὴ καὶ ἡ δόξα τῆς Ἑλλάδας μας. Ἐκεῖθ' ἐκεῖ—καὶ ἔδειξε κατὰ τὴν δύσιν—ἐδῶ ἔβηκε ὁ Ἀλέξανδρος ὁ μέγας, ποὺ δευτέρου τοῦ δὲν ἐγέννησε, δὲ θὰ γεννήσῃ μᾶλλον ἐδῶ ἔβηκε ἀπὸ ὧθε κυνηγώντας τὸ Δαρειον πέρασε κάτω—καὶ ἔδειξε νοτιὰ κατὰ τὴν Ἀντιόχειαν—καὶ βγήκε

τὰ στενά. Μὰ ἔαφνου μαθαίνει πῶς ἦρθε ὁ Δαρεῖος κι' ὁ στρατός ὁ Περσικὸς καὶ εἶναι ἔπισω τοῦ, ἐδῶ παρὰ-πέρα ἀπ' τὴν Ἰσθμὸν ἔς τὸ ποταμὸ τὸν Πίναρο. Στρέφει ἀμέσως ὁ Ἀλέξαντρος καὶ ἔρχεται κατεπάνω τους. Εἶχε μαζί του μόνο σαράντα χιλιάδες Ἕλληνες καὶ οἱ Πέρσαις ἦταν πεντακόταις χιλιάδες· δώδεκα ἔς τὸν ἕνα βλέπετε καὶ πάλι ἐπερίσσευν ἀλλοίμονο σὲ κείνους ποῦ κυτῶνε ἀριθμὸ καὶ δὲ στηρίζονται ἀλλοῦ. Σὲ κείνο κεί ποῦ βλέπετε τὸ στενὸ ἀπ' τὸ βουνὸ ὡς τὴ θάλασσα, ἔς τοῦ Πίναρου τὴν ὄχθη ἀπάνω ἦταν οἱ Πέρσαις παρατεταγμένοι. Ἔφτας ὁ Ἀλέξαντρος· στάθηκε νὰ πάρῃ λίγο ἀνάσα ὁ στρατός· καρτερᾷ νὰ δῇ μήπως θὰ πέσουν κατεπάνω τοῦ οἱ ἐχθροί· ἐκεῖνοι τίποτε. Ὁρμᾷ ἐκεῖνος τότε· πέρασαν τὸν ποταμὸ, τοὺς σπρώχνουν ἀπ' τὴν ὄχθη, κι' ἀρχίζουν τὸ πελέκημα. Ἐκεῖνος κεραυνὸς ἔμπροστά, τριγύρω τοῦ οἱ Μακεδόνες καὶ οἱ ἄλλοι Ἕλληνες ἐχύνανε τὸ θάνατο. Δειλιάζει ὁ Δαρεῖος, τὸ βάνει ἔς τὸ φευγί· τότε μαυρίλα, συφορά, κυνήγημα· τσακίζουν οἱ Πέρσαις πέρα-πέρα. Δὲ θὰ τὸ πιστέψετε· μὰ μᾶς τὸ λέει τὸ στόμα τῆς ἀλήθειας. ἡ ἱστορία· τετρακόσιοι πενήντα νεκροὶ καὶ πληγωμένοι ἀπ' τοὺς Ἕλληνας καὶ ἑκατὸ χιλιάδες Πέρσαις· καὶ σκλάβοι καὶ λάφυρα ἀναρίθμητα· καὶ μέσα ἔς τοὺς σκλάβους ἡ μάνα τοῦ Δαρείου, ἡ γυναῖκα, ἡ ἀδελφὴ καὶ τὰ παιδιὰ τοῦ, ποῦ τὰ ἔσερνε ὁ συφοριασμένος μαζί. Χίλις χρόνια τώρα πᾶν καὶ ἔς τὴν ὄψι τῶν βουνῶν αὐτῶν σὰ χθεσινὰ μοῦ φαίνονται. Βλέπετε χίλιων χρόνων λογαριασμοὺς κυτῶμε μὲ τοὺς Πέρσας καὶ ἀκόμη δὲ ἔξοφλήσαμε. Αὐτὸ ἔς τὸ νοῦ τοῦ, ἔς τὴν καρδίαν καθένας σας νὰ βίλῃ καλὰ : τὰ περασμένα, τὰ τωρινὰ, τὰ ὑστερινὰ ἀκόμα τῶν παιδιῶν μας μᾶς σκλαβόουνε ἐδῶ, καλὰ νὰ πολεμήσωμε ἴσως Ἕλληνες, ἴσως χριστιανοὶ γιὰ τὴ θρησκείαν καὶ γιὰ τὴν πατρίδα μας. Κι' ἂν ἦναι ἀνάγκη τὸ αἷμα μας νὰ ποτίσῃ αὐτὴ τὴ γῆ καὶ τὰ κοράκια νὰ φᾶνε τὰ κορμιά μας, ἂς μὴ δειλιάσῃ ἕνας, ἂς μὴ λυπηθῇ, ἂς μὴ δείξῃ τὴν πλάτη, καταφρόνιαν καὶ ἔντροπὴν ἔς τὸ σπίτι ἔς τὴν πατρίδα τοῦ· ἀλλιῶς ἂν ἦναι κι' ἕνας ἀπὸ σᾶς, — ποῦ ὁ Θεὸς νὰ μὴν τὸ δώσῃ! — ἂς πάῃ νὰ χαθῇ, ἂς φύγῃ γιὰ νὰ σώσῃ τὸ κουφάρι τοῦ, καὶ ἂς ἀφήσῃ ἐδῶ νεκρὸ τὸ βασιλεῖον τοῦ, γιὰτὶ ἐπίσημα σᾶς λέω καὶ ὀρκίζομαι, πῶς τὸν Ἡράκλειον θὰ ὀθῇ τῆς μάχης ἡ μέρα ἣ νεκρὸ ἣ νικητὴν.

Σὲ τέτοια λόγια ποῖα καρδίαν νὰ μὴν ἀνάψῃ, ποῖα ψυχὴ στρατιώτου νὰ μὴν ἐνθουσιαστῇ ; Μαζὺ μὲ τὸν Ἡράκλειον ὅλοι μέσα τους, ὅλοι μυστικὰ ὀρκίζονταν, ὅρκο ποῦ φέρνει νίκη ἀθάνατη, «νεκροὶ ἢ νικηταί».

Μὰ ὁ Ἡράκλειος καὶ ἄλλα μέτρα ἔλαβε. Μερικαὶς βουνίσιας πόλεις ἐκεῖ κοντὰ καὶ κάτι κάστρα ἔμειναν ἀκόμη ἀπ' τοὺς Πέρσας ἀ-

πάτητα, καὶ εἶχανε ἀκόμη φρουρὶς καὶ ἀποσπάσματα ἑλληνικά. Ἐστεῖλε λοιπὸν διαταγαῖς καὶ τοὺς ἐμάζεψε καὶ ὅλους αὐτοὺς τριγύρω του καὶ ἔτσι ἐδυνάμωσε ἀκόμη τὸ ἴλιγο στρατὸ ποῦ εἶχε φέρει μαζὶ του.

Στὰ κάστρα τὰ μακρινὰ εἶχε δώσει διαταγὰς ἅμα φανῇ ὁ ἐχθρὸς νὰ τοῦ τὸ ἀναγγεῖλουνε ἀμέσως. Μὰ ἔστειλε καὶ καρπούλια καὶ κάθε ἴλιγο τὰ ἄλλαζε ἔς ταις κορφαῖς τοῦ Ἀμανοῦ, ἔς τὸν Ταῦρο, ἔς τὸν Ἀντίταυρο ὁλοῦθε πέρα ἔς τὰ ψηλά.

Ἡ πρώτη εἰδησις.

Ὁ Ἰσίδωρος ἦτανε ἀξιωματικὸς ἔς τὴν αὐτοκρατορικὴ φρουρά. Ὅσο γιὰ τὸν Παῦλο ἦτανε ἓνας ἀπλὸς στρατιώτης μέσα ἔς τοὺς πολλοὺς. Δὲ γύριψε καὶ ὅταν ἀρχοντόπουλο νὰ γίνῃ τίποτε δεκανέας, ἢ νὰ πάρῃ θέσι σὲ κανένα λόχο ἐξαιρετικό. Ἦρθε νὰ πολεμήσῃ κάθε μέρος ποῦ θὰ ἐτύχαινε ἔς τὴ γραμμὴ, θὰ ἦταν καλὸ γι' αὐτόν. Οἱ κόποι, τὰ γυμνάσια, ἡ ἐκδρομαίς, δὲν τὸν ἐκούραζαν, δὲν τὸν ἐσκικίζαν. Ὅσο καὶ ἂν ἦταν ἀρχοντόπουλο, δὲν ἦτανε τοῦ κκαπαπέ, καὶ μάλιστα ἀφ' οὗτου εἶχε χάσει τὴ μάνα του ἀπάνω κάτω ἔτρεχε ὀλημερίς. Ἐπειτα ἡ ψυχὴ του ἔβραζε μέσῃ καὶ τοῦδινε δύναμι ν' ἀντέχῃ· ὄχι μονάχα δὲν ἔβγαιν' ἀπὸ τὸ στόμα του παράπονο γιὰ ταις σκληραγωγαῖς ποῦ τοῦ; ἔκανε ὁ Ἡρόκλητος, μὰ μήτε ἔς τὸ λογισμό του δὲν ἀνέβαινε· καταλάβαινε πῶς ὅλα κείνα ἦτανε χρειζομένα. Μόνον τοῦ φαίνονταν πῶς ἀργούσανε οἱ Πέρσις· καὶ βέβαια, ἂν τὸν ῥώταγε ὁ βασιλεὺς, θὰ ἔδινε γνώμη νὰ ἔθοῦνε ἴλιγο νὰ τοὺς προῦπαντήσουνε.

Μιὰ ἡμέρα ἔς τὸ ξέχωρο ἄλογό του—Δόρκωνα τὸ λέγανε—καθάλα ὁ αὐτοκράτορας ἔκανε ἐπιθεώρησι. Ὁλος ὁ στρατὸς ἦτανε σὲ παράταξι. Ἀρχισε πρῶτα ἀπ' τὴ φρουρά του. Σὺν ἦρθε ἔς τὸν Ἰσίδωρο ἔμπροστά, τὸν κύτταξε καὶ κατὰ ἦρθε ἔς τὴ μνήμη του.

—Ἐίρεις, τοῦ λέει, δὲν ἐξέχασα πῶς ἔκαμῃ τὴ χάρι ποῦ μου ζήτησες ἔς τὴν Πόλιν καὶ ἄλλον ἔπειρα ἐδῶ ἀντ' ἄλλου στρατιώτη· ἀκόμη γιὰ χατήρι σου, μυστικὸ τὸ φύλαξα, δὲν τῷδγαλα ὡς τὴν ὥρα ἀπὸ τὸ στόμα μου· μὰ τώρα χιλιάδας μίλια εἵμαστε μακριά. Δὲν ἔχεις, ὑποθέτω, γνώμη ἐναντί νὰ τὸν μάθουμε καὶ ἐμεῖς.

Ὁ Ἰσίδωρος πῶς ἠμποροῦσε ὄχι νὰ τοῦ πῇ; τοῦ ἀπαντᾷ :
— Τρισέβαστε καὶ πολυχρνεμένε αὐτοκράτορα, τὸ θέλημά σου εἶναι προσταγή· ὁ στρατιώτης ἐκεῖνος εἶναι ἔς τὴ γραμμὴ κοντὰ ἔς τὸ κέντρο ἐκεῖ πέρα— καὶ ἔδειξε μὲ τὸ χέρι του—.

— Ἀκλούθα με, τοῦ λέει ὁ αὐτοκράτορας, καὶ ἅμα μᾶς φέρεي ἡ ἐπιθεώρησι ἐκεῖ, μοῦ τὸν δείχνεις.

Σὲ ἴλιγο ἦτανε μπροστὰ ἔς τὸν Παῦλον· τὸν ἔδειξ' ὁ Ἰσίδωρος. Καὶ ἔς τὴ διαταγὴ τοῦ αὐτοκράτορα ὁ Παῦλος ἔκαμε πέντε βήματα μπροστὰ ἀπὸ τὴ γραμμὴ.

Ὁ αὐτοκράτορας τὸν κύτταξε ἀπ' τὴν κορφή ὡς τὰ νύχια, καμάρωσε μὲ βλέμμα πατρικὸ τὴν εἰλικρινὴ του ὄψι, τὰ ζωντανά του μάτια καὶ τοῦ λέει μὲ δυνατὴ μὰ καὶ γλυκεῖα φωνή :

— Ἐσὺ χωρὶς, νὰ εἶσαι ὠρισμένος γιὰ τὸν πόλεμο, ἠθέλησες νὰ ἐρθῇς ἐδῶ μαζὺ μας, νὰ θασανιστῇς, νὰ κινδυνέψης, ἴσως νὰ χαθῇς· ἦρθες νὰ παίξῃς τὴ ζωὴ σου καὶ ἄφησες τὸ γιὸ της σὲ οἰκογένεια ἀρχοντική, ποῦ φτώχηνε ἀπὸ τῆς ἐθνικαῖς μας συμφοραῖς· μὲ μία πράξι σου δῶ τιμαῖς, δῶ στέφανα ἐπῆρες. Τί θέλεις ἀπ' τὸν αὐτοκράτορά σου λέγε;

Ὁ Παῦλος ἐταράχτηκε νὰ τοῦ μιλεῖ ὁ αὐτοκράτορας πρώτη φορά, ν' ἀκούῃ ἀπ' τὸ στόμα τοῦ ἔτσι δημόσια τέτοιους ἐπαίνους. Μὲ τὰ βλέμματα ἔς τὴ γῆ ριγμένῃ, δὲν ἐμίλαγε. Μὰ ὁ Ἡράκλειος τοῦ λέει :

— Λέγε ἐλεύθερα καὶ δίχως δισταγμό. Ἐπιθυμῶ νὰ μοῦ ζητήσης κάτι τι.

Τότε σηκώνει ὁ Παῦλος τὰ μάτια του καὶ θαρρετά :

— Τί ἄλλο, αὐτοκράτορα τρισέβαστε, τοῦ λέει, ἀπ' τὴ τιμὴ τοῦ μοῦδωκες, νὰ πολεμήσω ἐδῶ γιὰ τὴν πατρίδα μου;

— Καλὰ, τοῦ λέει ὁ Ἡράκλειος, σ' ἐξετίμησα μόλις σὲ κύτταξα. Μὰ ἔς τὸ σχολεῖο ἀλήθεια πῆγαινες σὰν ἥσounα μικρός. Σοῦ εἶπέ ποτε ὁ δάσκαλος τί πληρωμὴ, τί ἀμοιβὴ ἐπέρνανε ἐκεῖνοι τῆς ἀρχαίας Σπάρτης οἱ λεβέντηδες, ποῦ ἐνίκουσανε ἔς τὰ Πανελλήνια γυμνάσια καὶ πρῶτοι ἐκηρύττονταν;

— Ναί· ἔς τὸν πόλεμο νὰ μάχονται μὲ τοὺς ἐχθροὺς μπροστὰ ἀπ' τὸ βασιλεῖα τους.

— Λοιπὸν αὐτὴν τὴν ἀμοιβὴν σοῦ δίνω· τὴν ἀξίζεις, παλλικάρι μου. Θεὰ περάσῃς ἔς τὴ φρουρά μου ἀπὸ σήμερα καὶ ἔς τὸ ζερβὶ μου χέρι θεὰ στέκεσαι, θὰ πολεμᾷς πρῶτος ἀπ' τοὺς φρουροὺς μου, πρῶτος ἀπ' τοὺς ἀξιωματικοὺς πλάγχθα μου θᾶσι πάντα.

Καὶ τοῦδωσε τὸ χέρι. Καὶ ὁ Παῦλος μαγεμένος, πνιγμένος ἀπὸ

τῇ χαρᾷ καὶ τὸν ἐνθουσιασμό, ἔσκυψε καὶ τὸ φίλησε μὲ στοργὴ καὶ σέβασμό.

Καὶ τότε ὁ Ἡράκλειος γυρίζοντας ἔς τὸν Ἰσίδωρο :

— Πάρε, τοῦ λείει, τὸν ἀξάδερφό σου, καὶ σύρε βάλε μού τον πρῶτο ἔς τοὺς φρουροὺς.

Καὶ ἔπειτα τελείωσε ὡς πέρα τὴν ἐπιθεώρησι καὶ δὲν εὐρῆκε ἔλλειψι, δὲν εὐρῆκε ψεγάδι.

Τρεῖς μέραις εἶχανε περάσει καὶ βοβόλησε ἓνα καραούλι, ἀπ' τὸν Ἀντίταυρο κι' ἦρθε ἔς τὸν Ἡράκλειο νὰ παρουσιασθῇ ἀπάνω ἔς τὰ γυμνάσια. Μαυρίλα ἀπ' τὸ βορριᾷ· οἱ Πέρσαις, οἱ ἐχθροὶ ἐφάνηκαν· ἐπέρασαν ἀπ' τὴν Κασάρεια· ἤρχουνταν μαζεμένοι, ἀτελείωτοι τοὺς ἔσχωρήσανε καλὰ οἱ φύλακες· φτερά ἔς τὰ πόδια του, ἦρθε πετώντας· πίσω του θάρχουνταν κι' ἄλλοι βέβαια.

Ἐλαμψε τὸ πρόσωπο τοῦ αὐτοκράτορα· δὲν ἐπαψε τὰ γυμνάσια· εἶχε καιρό.

Σὲ λίγο ἄλλοι κι' ἄλλοι φύλακες ἐπλάκωσαν. Οἱ Πέρσαις ἑστάθησαν ἔς ἓνα βουνό, πρὶν ν' ἀνεβοῦνε τὸν Ἀντίταυρο· ἐστήσανε πρὸ χειρο στρατόπεδο· ἴσως γιὰ νὰ καρτερέψουνε ἐκεῖ τὴ νύχτα, ἴσως καὶ γιὰ ν' ἀποστάσουνε ἓνα—δύω μέραις.

Ὁ Ἡράκλειος εἶπε πάψι νὰ χτυπήσουνε ἡ σάλπιγγαις· Ἐπειτα βαρέσανε τὴ σύναξι κι' ἔφερε ὅλο τὸ στρατὸ γύρω του κι' ἐβρόντησ' ἡ φωνὴ του :

«Δοξασμέννος ὁ Θεός ! ἔγινε κείνο ποῦ καρτέραγα· Οἱ Πέρσαις ἀπ' τὴ Χαλκηδὸνα φύγανε κι' ἐρχονται ἔδω· ἐφάνηκαν ἀπὸ μακρῆ· πιστεύω ὡς αὔριο νὰ σμίξουμε. Ἀδερφοί μου στρατιώταις, μὴ λησμονᾶτε, ἀπάνω ἀπὸ τὸ αἷμα ἀπάν' ἀπ' τὴ ζωὴ μας εἶν' ἡ ἐρησκεία κι' ἡ πατρίδα. Μὴ λησμονᾶτε, ὁ Χριστὸς εἶναι μαζὺ μας· θὰ νικήσωμε.»

Ἀκόμη εἶχαν καιρό· τὸν Ταῦρο οἱ ἐχθροὶ βέβαια δὲν εἶχανε πατήσει· δὲν ἔλαβ' ἐκεῖθε εἰδησι ὁ Ἡράκλειος.

Ἐκαμε τακτικὴ διανυκτέρευσι καὶ ἐκοιμήθηκε ὁ στρατὸς ἡσυχὰ κι' ὥμορφα.

Ὅσῳ γιὰ τὸν Ἡράκλειο ἔκαμε γρήγορα τὸ σχέδιό του τὸ πολεμικόν, μὲ τ' αἰτεῦ τὸ ῥάτι ποῦ τοῦδωσ' ὁ Θεός. Μποροῦσε νὰ φυλάξῃ τὰ στενὰ τοῦ Τούρου εἶχε καιρὸ ὅαν ἔμαθε πῶς φάνηκαν οἱ ἐχθροὶ· καὶ τότε βέβαια, ἀμφιβολία δὲν ὑπῆρχε, κείθες δὲ διαβαίνανε. Μὰ ὁ σκοπὸς του δὲν ἦτανε νὰ τοὺς ὑποδίσῃ νὰ διαβοῦνε, ἦτανε νὰ τοὺς νικήσῃ ὁλότελα· ἤθελε ἡ πρώτη νίκη νὰ εἶναι σωστὴ καὶ τέλεια· εἶξερε πῶς μὲν καὶ νίκηγε ἔς τὴν ἀρχή, τὸ θάρρος τῶν δικῶν του, ὁ φόβος τῶν Περσῶν κέρδος πολὺ θὰ τοῦδινε καὶ γιὰ τῆς ἄλλαις μαχαίς.

εἶξере πῶς ἄλλοι ποῦ πέσει φόβος σὲ στρατό. Κι' ἀπὸ τὴν ἄλλη 'σάν νᾶνοιωθε πῶς οἱ στρατιώταις του ἦτανε πιά ἐκεῖ ποῦ νὰ τοὺς φέρῃ ἤθελε· ψυχὴ καὶ σῶμα, ἐνθουσιασμό καὶ μάθησι πῶς ἦταν ἐτοιμοί. Ἀποφάσισε λοιπὸν νὰ κάμῃ τὴ μάχη ς' τ' ἀνοιχτά, νὰ τοὺς ἀφήσῃ νὰ κατέβουνε τὸν Ταῦρο, νὰ κατεβάσῃ 'κεῖνος τὸ στρατὸ ἀπὸ τὸν Ἀμανὸ καὶ μέσα 'κεῖ, κατὰ τῆς Κιλικίας τὴν Ἀνάζαρβο κοντά, τὴ μάχη νὰ ζητήσῃ. Εἶξере πῶς οἱ ἐχθροὶ ἦτανε πολὺ περισσότεροί ἀπ' τοὺς 'δικούς του, μὰ τοῦτο δὲν τὸν ἐσκίαζε· μὲ κάτι λόφους ποῦ θᾶφινε δεξιά του καὶ μὲ τὸν ποταμὸ τὸν Πύραμο ποῦ πλάγια ἔτρεχε, ἤθελε κάνει νὰ μὴ μπορέσουν νὰ τὸν ζώσουν οἱ ἐχθροὶ κακὰ. Ἐπειτ' ἀπάνω ἀπ' ὅλα τὸ εἶχε πάρει ἀπόφασι αὐτὸς νὰ κινδυνέψῃ ὁ ἴδιος· καὶ εἶξере καλὰ πῶς μ' ἀρχηγὸ καὶ βασιλιᾶ 'μπροστὰ ποῦ νὰ 'κινδύνευε, ἄγγιχτα θεριά, λιοντάρια ἀνήμερα γίνεται ὅλος ὁ στρατός.

'Αργὰ ἔρριξε κι' αὐτὸς σὲ στρατιωτικὸ κρεβάτι τὸ κορμὶ του νὰ πάρῃ 'λίγη ἀνάπαυσι.

Νίκη.

Μόλις ἐχλώμιαζε ἡ νύχτα ὁ Ἡράκλειος 'ς τὸ πύδι. Ἦρθε καὶ φύλακας ἀπὸ τὸν Ταῦρο· 'φάνηκαν καὶ 'λειθεὶς οἱ ἐχθροὶ προχωρῶντας : «τοὺς καρτερᾶμε» ἐμουρμούρισε. Ἐπειτα 'μπήκε 'ς τὴ σκηνή του μοναχὸς καὶ προσευχήθηκε 'ς τὰ γόνυτα 'μπρὸς τὴν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ.

Ἐβάρεσε τὸ ἐγερτήριο. Σὲ 'λίγο ὅλος ὁ στρατός ἦτανε 'ς τὴν τάξι· καὶ 'πήρανε γρχμμή κατὰ τοῦ Ἀμανοῦ ταὶς διάβαις. Κᾶπου μιὰ ὥρα εἶχε 'βγῇ ὁ ἥλιος κι' εἶχαν περάσει ταὶς κορφαίς. Ἐκεῖθις εἶδαν ὅλοι τοὺς Πέρσαις· μιὰ μαυρίλα πέρα 'σκέπαζε τοὺς λόφους κάτ' ἀπὸ τὸν Ταῦρο. 'Φκίνουνταν πῶς ἤρχουνταν γιὰ νὰ διαβοῦν ἀνάμεσα Ἀδανα κι' Ἀναζαρβο. «Καλὰ εἶναι κατὰ 'κεῖ» ἐσκέφθη· ὁ Ἡράκλειος καὶ ἄρχισε νὰ κατεβάξῃ τὸ στρατὸ του βῆμα ταχτικὸ. Ἡ σάλπιγγες 'χτυποῦσαν κι' ὁ στρατὸς 'προχώραγε. Ζωή, χαρά, ἐλπίδα ἔλαμπε 'ς ὅλα τὰ μέτωπα.

Σὲ 'λίγο εἶχαν κατέθει κάτω ἀπ' ταὶς πλαγιάς, 'ς τὴν ἀρχὴ τοῦ κάμπου. Τώρα κι' οἱ Πέρσαις ἐπλησίαζαν καὶ 'φαίνονταν, πῶς ἐταχτοποιοῦσαν τὴν παράταξί τους. Ἀκόμα τοὺς ἐχώριζ' ἀρκετὴ ἔντασι κι' ὁ Πύραμος ἀνάμεσα. Δὲν ἦτανε ἡ θέσι ἀκριβῶς ποῦ 'λο-

γάριαζ' ὁ Ἡράκλειος, μὰ δὲν ἦταν καὶ κακὴ· μὲ τὰ βουνὰ ῥοπίσω τους, μὲ τὸν Πύραμο ὑπροστά· τὸ μεγάλο τους πλῆθος δὲν ἦταν ἐπικίνδυνο πολύ.

Ἐστάθηκ' ὁ Ἡράκλειος, κάπου χίλια μέτρα πρὶν τὸν ποταμό. Ἐστρωσε τὸ στρατό του σὲ παράταξι, ἐπὶ γ' αὐτὸς πρὸς τὰ δεξιὰ κι' ἔβαλε τὸν ἀδερφό του τὸ Θεόδωρο ἀρχηγό 'ς τ' ἀριστερά, ἀσφάλισε τὸ κέντρο του μὲ πεζικὸ καλό, καὶ μὲ τὸ λεβέντη τὸ Νικήτα, τὸν ἀξάδερφό του στρατηγό, καὶ ἔστειλε τὸ ἵππικὸ του 'ς τὴν ἄκρα ἀριστερὰ ποῦ κάπως ἀνοίγει ὁ κάμπος περισσότερο, γιατί δεξιά ἀγκάλιαζε ἴλιγο ὁ ποταμός καὶ ὀτένευε τὸ μέρος. Ἐχῶρις' ἀκόμα δυὼ τάγματα, ἓνα δεξιά, ἓνα ζερβά, ἴλιγο πρὶ ὀίσω, καὶ τοὺς παρήγγειλ' αὐστηρὰ μέρος 'ς τὴ μάχη νὰ μὴ λάβουε, μόνο ἂν ὀοῦνε πουθενὰ τὸν ἐχθρό κι' ἀνοίγει κι' ἀγκαλιάζει γιὰ νὰ τοὺς ζώση ἐπίφοβα, νὰ τὸν χτυπήσουν ἀπὸ 'κει, ἢ ἂν ὀοῦν—ποῦ ποτὲ του δὲν τὸ ὀίστευε—κάπου νὰ φανῇ πῶς ἐτόσκιζ' ἡ γραμμὴ τους νὰ χυθοῦν ἐκεῖ ὀρητικά νὰ φέρουε βοήθεια καὶ νὰ σπρώξουν τὸν ἐχθρό.

Ὁ Ἡράκλειος ὡς τόσο καθάλα 'ς τ' ἄλογό του, περιεφέρουνταν 'ς ὀλο τὸ μέτωπο 'σάν ὕστερη ἐπιθεώρησι, 'σάν ὕστερη ἐνθάρρυνσι. 'Σ τὸ χέρι τὸ ζερβὶ του 'κράταγε ὕψηλά, κρεμασμένη ἀπὸ χρυσὸ κοντάρι 'σὰ σημαῖα τὴν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ· 'ς τὸ δεξί του ἔλαμπε ὀλόγυμνο τὸ δαμασκί σπαθί· ὅσο γιὰ τὰ χαλινάρια πότε μὲ τὸ μικρὸ δεξὶ δαχτύλι του τὰ 'κράταγε καὶ πότε τᾶφινε ριγμένα 'ς τοῦ Δόρκωνα τὴ χύτη καὶ μόνο μὲ τὴ πλαγιά τῆς σπάθας τὸν ἐγύριζε. Τώρα συμβουλαῖς, τώρα παρακάλλα δὲν ἔδβαιναν ἀπ' τὸ στόμα του· μόνο τὸ ὕατι του τὸ λαμπερὸ ἐμίλαγε, κι' ἐκεῖνο ὀλα τᾶλεγε.

Καθῶς ἐστάθηκε μακρυὰ ἀπὸ τὸ ποτάμι, ἐφάνηκε πῶς ἤθελε ν' ἀφήσῃ νὰ διαβῶνε οἱ ἐχθροὶ ἀντίπερα καὶ νὰ τοὺς δεχθῇ ἐκεῖ ποῦ ὀστέκουνταν.

Τώρα ἀλήθεια ἄρχισαν καὶ ὀιχθησαν ἡ ἐμπροσθοφυλακαῖς καὶ ὀπάτησαν ἐδῶθε. Εὐρῆκαν τὰ περάσματα τοῦ ποταμοῦ καὶ ὀδιάβαιναν καὶ ὀλοένα ὀύνωναν. Καὶ προχωροῦσαν ἄλλοι μὲ τάξι κατὰ μέτωπο καὶ ὀίσω ἀκόμη ἄλλοι ὀδιάβαιναν.

Τώρα θὰ εἶχε ὁ ὀμισος στρατός περάσει καὶ ἐξῆρνα σὲ μία τοῦ Ἡράκλειου διαταγὴ ὀχτυπᾶνε ἡ σάλπιγγαῖς τὴν ἐφοδο. Σὰ χείμαρρος ποῦ ἔσπασε ταις φράχταις του καὶ ῥοβόλᾳ καὶ χύνεται κι' ἀφορίζει καὶ χτυπᾷ, καὶ χύνει δύναμι, ποῦ ὀμάζειε ὡς τὰ τότε λυσσασμένος, δύναμι, ποῦ χιόνια καὶ βροχιαῖς ἀπὸ μακρυὰ τοῦ ὀδῶκανε, ἔτσι κι' ἀπαράλαχτα κι' ὁ Ἐλληνικὸς στρατός ὀρμᾷ μὲ λύσσα καὶ μανία, ποῦ εἰκοσι χρόνω συμφορὰ καὶ κατεφρόνιχα τῶιδνε, χύνεται μὲ λαῖρα ποῦ σ' τὰ σωθικά του τ' ἀναβαν ὀργὴ καὶ μῖσος καὶ ἐκδίκησι, χτυπᾷ

καὶ κινδυνεύει ἀσυλλόγιστα μὲ τῆς γλυκιᾶς πατρίδας τὴν στοργή. Οἱ Πέρσαις πάλι ἀντίθετα ἔς τὴν τόσῃ του μανίᾳ φέρνουν δυνατὴ ἀντίστασι· τὸ πλῆθος τους, ἡ τέχνη, ποῦ τόσα χρόνια πολεμῶντας εἶχανε, ἡ πεποίθησι, ποῦ τοὺς ἐδίδαν χρόνια τώρα τόσαις νίκαις, τόσα κατορθώματα, ὅλα αὐτὰ τοὺς ἐδυνάμοναν, τοὺς ἔχυναν ἐλπίδαίς μέσ' τὰ στήθια τους. Ἐκεῖνοι ποῦ ἦσαν ἴσῳ τὸ ποτάμι ὀλοένα ἔπερναγαν, ἐν ᾧ οἱ ἔμπροστινοὶ παλλικαρίσσια μάχουνταν. Κι ἡ λύσσα, ἡ μανία ἐκορυφόνουνταν, κι ἀναταράττουνταν τὸ χῶμα, κι ἀνέβαινε ἡ σκόνῃ σύννεφο, ὅθι τὰ κορμιά, τὰ αἵματα δὲν τὴν ἐμπόδιζαν· καὶ ἡ βοή ἀπὸ τοὺς χτύπους, ἀπὸ ταῖς πολεμικαῖς φωναῖς, ταῖς σαλπιγγαῖς, τῶν ἀλόγων τὰ χρεμετίσματα ἀνέβαινε ἔς τὸν οὐρανόν, ἐχτύπαγε ἐδῶθε ἔς τὸν Ἀμανόν καὶ κεῖθε ὡς τὸν Ταῦρον ἐσθυνε. Ὁ Ἡράκλειος ἀπὸ τὴν πρώτη γραμμῇ δὲν ἀπόλειπε. Ἐθέριζε ἡ σπάθα ἔς τὸ δεξιόν του χερί κεφάλια Περσικὰ καὶ ἔς τὸ ζερβὶ του ἡ εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ ἦψηλὰ ἔχυνε τὴ λάμψιν της, φόβο καὶ σύγχυσι ἐκεῖ, ἐδῶ πεποῖθησι ἀγριασμένη. Τριγύρω του ἡ βασιλικὴ φρουρά, ὅσα θεριστάδες σὲ πλούσιο κατὰ ξανθὸ χωράφι, ποῦ ἄχερο μόνον πατημένον πίσω τους ἀφίνουε. ἔτσι καὶ κείνοι ὁδούλευαν κι ἦταν ἔς τὰ χέρια τους ὀρεπάνια τὰ κοντάρια, τὰ σπαθιά. Μὰ μὴν τὸ πῆ κανέναν· ἕνας τὴν ἡμέρα κείνη δὲ μετρήθηκε μὲ τὸν καμαρωμένον νῦν, ποῦ ἔς τὸ ζερβὶ τοῦ αὐτοκράτορος πολέμαγε· ἕνας δὲν ἔφτασε ἐκεῖνο τὸ λεθέντι, ποῦ ἄγγελος τοῦ ἐξολοθρεμμοῦ λὲς κι ἦτανε. Ἀλήθεια ὁ Παῦλος σ' ἕνα ὥραῖο ἄλογο καθάλα, ὅσων τοὺς φρουροὺς τοῦ αὐτοκράτορα, ἐσκόρπιζε τριγύρω του τὸ θάνατον ἀλύπητα. Ἦτανε ὁ ἐνθουσιασμός του, ἡ ψυχὴ του, ἡ καρδιὰ του ἀξετίμητα· σπαθιά, κοντάρια, χάρον δὲν ἐλόγιαζε· ἔπειτα ἐκεῖνος δὲν ἐξέχναγε πόσῃ τιμῇ μεγάλῃ τοῦ εἶχε κάμει ὁ αὐτοκράτορας· καὶ ὁδούλευε τὸ μάτι του ὀλοῦθες καὶ ὅσων ἀσπίδα κείθες ἦτανε τοῦ αὐτοκράτορα, ποῦ ὀρμητικὸς καὶ κείνος δὲν φυλάγονταν. Καὶ τὸ σπαθὶ τοῦ Παύλου χέρια, κεφάλια ἔκοβε, ποῦ τὸν Ἡράκλειον πλησίαζαν· λὲς φίδι μὲ χιλιόδαίς ἦταν κεφαλαῖς καὶ ὁδούλευε ὅσων ἀστραπή. Κι ὅποτε πῆδ'αγε ἔμπροστά, μὲ τὸ κοντάρι τότε, κι ἀπὸ ἕνα Πέρση τρύπαγε μὲ λύσσα, καὶ μουρμούριζε ἔς τὰ δόντια του κι ἀπὸ νὰ λόγῳ ἀνά γιὰ τὴ μάνα μου, «πάρε γιὰ τὴ Δάφνη», «καὶ μὴ γιὰ τὸν Ἀρκάδιον».

Καὶ ὅσ'αταγε ἡ μάχῃ δυνατὰ, κι ἡ ἀναψὶ καὶ ἡ λύσσα ἐφούντοναν· κι οἱ Πέρσαις ἄρχισαν νὰ χάνουν τὴ πεποίθησιν πῶς νίκη τοὺς καρτέραγε καὶ πάλι. Ἐδῶθες ὁ Ἡράκλειος τοὺς ἐσπρωχνε καὶ κείθες τοὺς ἐστενοχώραγε τὸ κέντρο καὶ τ' ἀριστερό. Μὰ βλέποντας κοντὰ ἔς τὸν αὐτοκράτορα τὴ βία πρὸ πολλῇ, κάπως ἔκαμαν ἐκεῖ νὰ μαζευτοῦνε περισσότεροι. Ἐξαφνὰ τὸ κέντρο τους ἐτσάκισε. Ἐβῆ· τὸ

ῥμάτι τοῦ Ἡράκλειου τὸ ᾗρε. Χωρὶς ν' ἀφήσῃ μέτωπο λοξεύει ἴλις
 'ς τὰ ζερβά· καὶ ᾗν τῇ σιδερένια σφῆνα, ποῦ ἡ βαρὶὰ τοῦ πετροκό-
 που τῇ χτυπᾷ καὶ ῥπαίνει καὶ ῥανόγει βράχους θεμελιωμένους,
 ἔτσι ῥσφηνώθηκε ὁ ἑλληνικὸς στρατός· καὶ τὸ κέντρο τῶν Περσῶν
 ἔτσάκισε, ἔσθυσε· τρσμάρα καὶ φευγί ! Ἀλλοὶ ποῦ πέσει φόβος !
 ἄλλοι ποῦ πλάταις ἐγυρίσανε ! Ὁ Περσικὸς στρατός 'ς τὰ δύο χω-
 ρισμένος, ἄδικα ῥοκίμασε ἴλιγαις στιγμαῖς νὰ σμίξῃ, νὰ κρατήσῃ.
 Τοὺς ἔσπρωξαν ὀλοῦθες, τοὺς ἐρρήμαξαν. Τώρα φευγάλα γενικῇ, κυ-
 νήγημα καὶ μακελί ! Καὶ ποῦ νὰ φύγουν, ποῦ νὰ ῥροῦν ἀσφάλεια ;
 ἐπέσανε πολλοὶ 'ς τὸν ποταμό, ὅθι μὲ τόσῃ πρὶν ἐδιάβηκν πεποίθησι·
 μὰ τώρα ἐιάβαις καὶ περάσματα ἐε ῥθήσανε, ὁ φόβος τοὺς ἐσή-
 κωνε τὴν ὄψι καὶ τὸ νοῦ· κι' ὁ Πύραμος ἀρποῦσε τὰ κουφάρια τοὺς
 καὶ τᾗτρεχε χτυπῶντας τα δεξιά, ζερβά γιὰ κάτω, γιὰ τὴ θάλασσα.
 Βουνά, γκρεμνά, ποτάμια ὅλα τοὺς ἀμπώθανε· καὶ πίσω τοὺς ἐθέρι-
 ζαν πεζοὶ καὶ καθιλλάρηδες. Εἶδες ταῖς παλαμῆδαις σύννεφο πυκναῖς,
 'σὰ φεύγου·ε ἀπὸ καρχαρίαις ποῦ τοὺς ῥίχτηκαν, κι' ἀνοίγουνε 'σὰ
 φοῦρνο τὰ θεριά τὸ στόμα τοὺς καὶ καταπίνουν ἀπὸ δαύταις, καὶ
 'κείναις δειλιασμέναις φεύγουν ξέψυχαις, στραβαῖς, καὶ ἄλλο κίνδυνο
 δὲ βλέπουνε, καὶ πέφτουνε 'ς τὴν ἀμμουζιά, χαρὰ γιὰ τοὺς ψαράδες ;
 ἔτσι κι' οἱ Πέρσαις 'ς τὴ λύσσα τοῦ Ἑλληνικοῦ στρσχτοῦ, ᾗν τοὺς
 στραβοὺς ἀπὸ τὸν ἕνα χάρο 'ς ἄλλο ῥέφτανε.

Καὶ τέλος ἴλιγοστοὶ ἐγλύτωσαν κι' ἀνέβηκαν τὸν Ἀμανό, καὶ μὲ
 τὴ νύχτα, ποῦ σὲ λίγο ῥπλάκωσε, ἐπῆραν ταῖς κορφαῖς του, ἔγυζαν
 'πίσω ἀνατολικά καὶ κατὰ τὸν Εὐφράτη καὶ τὴν Ἑδεσση ἐτραβήξαν
 γιὰ τὴν Περσία, στρατοῦ μεγάλου λείψανα ἔλεεινά.

Ἡ σάλπιγγαις βροῦσαν τὴν ἀνάκλησι, κι' ἐσκούσαν τὰ φλε-
 μόνια τῶν σαλπικτῶν, νὰ χύσουν πέρα μακρυὰ τὸν ἥχο τους, ν' ἀκού-
 σουν τὰ λαγωνικά ποῦ ξεμακρύνανε 'ς τὸ ἄγριο κυνήγημα μὲ ἐνθου-
 σιασμὸ καὶ ἄναψι, μὲ λαχτάρια καὶ καταφρόνια τῶν ἐχθρῶν. Καὶ ῥγύ-
 ριζαν οἱ στρατιώταις κι' ἐμαζεύουνταν μὲ ἄγρια χαρὰ 'ς τὸ μέτωπο,
 συναίματα καὶ φοβεροί, ᾗν τὰ λιοντάρια ποῦ σφαγὴ καὶ θρῆνος σὲ
 κοπάδι λύκων ἔκαμν καὶ ῥόρτασαν ἀπὸ ταῖς σάρκαις τοὺς καὶ τρώ-
 γοντας ἀπόσταν.

Τώρα 'ς τὴν ἄκρη 'ς τὸ ποτάμι νίβουνται, ὅθι νεκρά κουφάρια
 δὲν τοὺς ῥπεδᾶνε, νὰ βγάλουν ἀπὸ πᾗω τους τὴ βρώμα καὶ τὸ
 αἷμα, νὰ ῥμποῦνε 'ς τὴ γραμμὴ γιὰ τὸ στρατόπεδο.

Καὶ ὁ Ἡράκλειος τοὺς λιγοστοὺς νεκροὺς του μὲ σεβασμὸ κυττά-
 ζει καὶ λύπη καὶ εὐλάβεια· καὶ 'ς τοὺς πληγωμένους βασιλικὴ ἀλή-
 θεια κάνει περιποίησι, μὲ μᾶνας πόνο καὶ στοργή.

Τὰ ὕστερα.

Χαρὰ ἔς τὸ βασιλιᾷ ποῦ θὰ τοῦ εἶδιν' ὁ Θεός, νίκαις μονάχα καὶ χαραῖς νὰ μέτραγε σειρά, χρόνια πολλὰ ἔς τὸ ἔθνος του ! Μὰ εἶναι δύσκολα τ' ἀνθρώπινα· κι' ἔχουν ταῖς πικραῖς τοὺς συχναῖς.

Ὅμως δὲν εἶναι πρὶς μικρὴ χαρά, νὰ πέρνῃ πίσω τὴν τιμὴ κα-
νείς καὶ νὰ σηκώσῃ μέτωπο περήφανα, ποῦ τό 'γυρε ἡ δυστυχία κι'
ἡ ντροπή. Χαρὰ καὶ δόξα σὲ λαὸ καὶ βασιλιᾷ !

Ἔτσι ὤμορφη σελίδα, σοφία γιὰ τοὺς ὕστερους, παρηγοριὰ σὲ
πικραμμένους, μᾶς ἔγραψε ἡ νίκη ἐκείνη τοῦ Ἡράκλειου.

Εἴκοσι χρόνια μιὰ στιγμή τὰ ἔξελυνε, καὶ συφορίαι, ντροπαῖς,
μαυρίλαις, πίκραις καὶ καῦμα ἐπέταξαν ἔς τὸν ἄνεμο, ἐσθύσανε,
ἐχάθηκαν· ἔφυγ' ὁ φόβος κι' ἡ λαχτάρα μακρὰ καὶ ἐλαμψ' ἡ χαρὰ
κι' ἡ ἀναγάλλισσι. Εἴκοσι χρόνια οἱ Περσικοὶ στρατοὶ ἐνικοῦσαν, ἐκυ-
ρίευν, ἀλώνιζαν Ἀσία καὶ Αἴγυπτο· εἴκοσι χρόνια ἔς ταῖς πόλεις
ταῖς Ἑλληνικαῖς ἡ μιὰ τὴν ἄλλη δυστυχία εὗρισκε καὶ ἐσκορποῦσαν
οἱ στρατοὶ καὶ ἀρχηγοὶ ἀνάξιοι, ἀπὸ ἐκείνους τοῦ σωροῦ, 'κουρέλια-
ζαν τὴ δόξα τῆς πατρίδας τοὺς. Εἴκοσι χρόνια πλάκωνε τὰ στήθια
τῆς Ἑλλάδος πλάκκ' ὅς βουρὸ βαριὰ κι' ἀκούνητη.

Ἄς φύγουνε ἔς τ' ἀνάθεμα ! Ἀχ ἡ ζωὴ ὑπῆρχε ! ὑπῆρχε, ὑπάρ-
χει πάντοτε· καὶ ἕνας, ἕνας μόνο φτάνει ἄνθρωπος τὴν πλάκα νὰ ση-
κώσῃ, γιὰ νὰ φανῇ ὀξω, νὰ πλημμυρήσῃ, νὰ χυθῇ.

Τιμὴ καὶ δόξα ἄς εἶναι ἔς τὴν Ἡράκλειο !

Τὴν ὕστερη τῆς μάχης συνάξαν τὰ λάφυρα. Ἦταν πολλὰ καὶ
πλούσια. Οἱ Πέρσαις ἐσυνείθιζαν ἀπὸ αἰῶνες νὰ πέρνουνε μαζὺ τοὺς
σωροὺς χρήσιμα κι' ἀχρησίμευτα. Τὰ μείρασ' ὅλα ἔς τὸ στρατὸ ὁ
αὐτοκράτορας, κι' ἐφύλαξε κατὰμερα μόνον ταῖς Περσικαῖς σημαίαις.

Ἐπειτα ἔσκαψαν λάκκους νὰ θάψουν τοὺς 'λιγοστούς νεκρούς
τοὺς, ἀπρὸς τοὺς ἔψαλ' ὁ παππᾶς τοὺς ἔρριξε τρισάγιο καὶ γῶμα
ἀγιασμένο τοὺς ἐσκέπασε. Τοὺς ἐβαλαν ἀπάνωθε σταυροὺς καὶ με δά-
κρυα ἀποχωρίστηκαν ἀπὸ τοὺς ἡγαπημένους τοὺς συντρόφους.

Ὅσο γιὰ τοὺς Πέρσαις, ἦτανε πολλοί· τοὺς ἄφηκαν ἐκεῖ, κορά-
κια καὶ τσακάλια νὰ χορτάσουνε.

Ἀλήθεια κάτι αἰχμάλωτους ποῦ εἶχαν πιάσει, 'λιγοστούς ὁλό-
τελα — γιὰτὶ ἔς τὸ κυνήγημα δὲν τοὺς ἀρίναν ζωντανούς, ὕστερα ἀπὸ
τόσων χρόνων λύσσα — εἶπε νὰ τοὺς φυλάξουν ἄβλαβούς, καὶ ἔχρημά-
τωτους καὶ δεμένους μαζὺ τοὺς νὰ τοὺς σύρουνε.

Καὶ τέλος ἔδωκε διαταγὴ νὰ ξεκινήσουνε, ἴσα τὸ βορρᾶ νὰ πιά-
σουνε ἄλλα λημέρια.

Ἐσχισαν τὴ Κιλικία, ὅθι σχεδὸν κι' οἱ Πέρσαις ἦρθαν πρίν, ἐ-
πέρασαν τὸν Ταῦρο ἀπὸ τὸ διάσελο, ποῦ Κιλικίας πύλας τῷλεγαν,
ἐδιάρθησαν τὸ Σάρο ποταμό, καὶ ἔπесαν 'ς τὴν Καπαδοκία, ἀνοιχτὰ
ἀπὸ τὸν Ἀντίταυρο. Ἐκεῖ 'ς ἓνα κατάλληλο μέρος ἔκαμαν διανυχ-
τέρευσι.

Τὴν ἄλλη ἡμέρα τράβηξαν γιὰ τὴν Καιτάρεια. Οἱ Πέρσαις, ποῦ
τόσα χρόνια τώρα τὴν κρατούσανε, ἄμχ' ἐμάθανε ἀπὸ κάποιους, ποῦ
ἔγλυτῶσαν κατὰ καὶ τὴ μεγάλη συφορὰ ποῦ πάθανε οἱ ὀικοὶ τους,
δὲν ἐδοκίμασαν νὰ κρατήσουνε. Μόλις ἔμαθαν ἀπὸ μακρὰ πῶς ἔρχετ'
ὁ Ἡράκλειος ἐκεῖ, τὴν ἄφηκαν καὶ ἔφυγαν.

Ἐμπῆκε ὁ Ἡράκλειος μὲ τὸ στρατὸ τοῦ 'ς τὴ ξακουσμένη πόλι
τ' Ἀῖ—Βασίλη, ποῦ τόσα χρόνια σκλάβοι δούλευε ἀλλόφυλους, καὶ
σκόρπισε τριγύρω του χαρὰ, ζωὴ, ἐλευθερία, δῶρα τοῦ θεοῦ ζετίμητα.

Δὲ λησμονοῦσε ὁ Ἡράκλειος, πῶς 'ς αὐταῖς ταῖς χώραις, σὲ μιὰ
μικρὴ πόλι τῆς Καπαδοκίας ἀνοιξε πρώτη φορὰ τὰ μάτια του·
δὲ λησμονοῦσε πῶς παιδάκι τρυφερὸ ἐκεῖ τὸν ὀίδασκε ὁ πατέρας του
μῖσος γιὰ τοὺς ἐχθροὺς θρησκείας καὶ πατρίδας, ἀγάπη ἀτελείωτη,
ἀγάπη ἀπάνω ἀπ' ὅλους γιὰ τὴ γλυκεῖα πατρίδα του· δὲ λησμονοῦσε
πῶς τὸν ἀνέθρεψ' ἡ κυροῦλα του μὲ χίλιαις ἱστορίαις ἀπὸ σφαγαῖς
καὶ αἵματα καὶ βάσανα τῶν χριστιανῶν κι' ἀπὸ τὴν ἄλλη νίκαις, κα-
τορθώματα κι' ἐκδίχσεις κι' ἀπάνω ἀπ' ὅλα δὲ λησμονάγε, πῶς
πρῶτο ἀπ' ὅλα τὰ ὀνόματα τῶν δοξασμένων στρατηγῶν ἀκούγε πάντα
τοῦ πατέρα του τὸ τιμημένο ὄνομα. Ἄν εἶχαν ὅλ' αὐτὰ ἀργότερα
πνιγῇ μέσ' 'ς τὸ πηλάτι γιὰ καιρὸ, μὰ τώρα 'ς τὴ ψυχὴ του μέσα
ἐδασίλευε ζωὴ καὶ φῶς, καὶ ὅλα αὐτὰ ζωντάνευαν καὶ θέρειναν καὶ
φοβερὸ κι' ἀκράτητο καὶ θαυμαστὸ τὸν ἔκαναν.

Ἀχ! πῶς νὰ μὴ στάξῃ αἷμα ἡ καρδιὰ μας, 'σάν ἀκούμε σήμερα,
πῶς μεσ' τὸ ποίμνιο τοῦ ξέχωρου, Ἑλληνα καὶ χριστιανοῦ, τ' Ἀῖ—
Βασίλη μας, πῶς μεσ' τὴ γῆς ποῦ τὸν Ἡράκλειο ἐγέννησε, Τουρ-
κόφωνοι εἶναι οἱ Ἕλληνες μας σήμερα; πῶς λειτουργία ἐλληνικὴ
γίνεται· καὶ δὲν τὴ νοιώθουνε; Πῶς νὰ νὰ μὴ σπαράξῃ ἡ ψυχὴ μας
σάν ἀκούωμε πῶς Ροῦσσοι ἀπ' τὴ μιὰ κι' Ἰησουῖταις ἀπ' τὴν ἄλλη,
κακὰ σκουλήκια, ἐχθροὶ φαρμακεμένοι, βόσκουνε τῆς χώρας μας,
παγίδαις χίλιαις στήνουνε, κι' ἐμεῖς ἐδῶ ἀδιόφοροι 'ς τὴν λάσπη τρι-
γυρίζωμε, καὶ κάποτε μονάχα ἀνάμεσα σὲ ὀνῶ χασμουρητὰ γρινιά-
ζουμε λιγάκι πῶς μᾶς καταπατοῦν οἱ ἄλλοι τὰ ἐθνικά μας δίκαια; καὶ
δὲ θυμώμαστε πῶς τοῦ τεμπέλη τὰ χωράφια 'ς τὸν προκομμένο γεωρ-
γὸ θὰ πᾶνε γλήγωρα.

Τρεῖς ἡμέραις καὶ τρεῖς νύχταις ἀνάπαψ' ἐκεῖ μέσα τὸ στρατό του ὁ Ἡράκλειος, καὶ ἔπειτα τὸν ὀδήκωσεν καὶ τράβηξε· ἐπέρασεν τοὺς κάμπους ἐκείνους τοὺς ἀτέλειωτους, ποῦ θρέφουν κόσμον μ' ἄφθονα σιταροκρίθια, ἐβγήκ' ἀπ' τῇ Καπαδοκίᾳ, καὶ ἐπιάσεν ἄλλο διαμέρισμα, τὸν Πόντον καθὼς τὸν Λέν, πλάγια ἔς τὸν Ἀλυ τὸ μεγάλο ποταμό, τὸ σημερινὸ Κιζιλ Ἰρμάκ.

Ἐκεῖ εὗρήκεν θέσι στρατιωτικῇ περίφημη, ἐστάθηκε καὶ ὠχύρωσεν στρατόπεδον. Ἐβουλήθη καὶ ἐκεῖ νὰ κάμῃ χειμαδιὸν γιὰ τὸ στρατό του καὶ νὰ προσμένῃ νάρθη ἢ ἀνοιζι, νὰ βάλῃ ἄλλα σχέδια ἔς ἐνέργειαν· γιὰτὶ εἶχε προχωρήσῃ πρὶν ὁ καιρὸς καὶ δὲν ἔμενε ἀρκετὸς γιὰ ἐκστρατείας καὶ δουλείας.

Ἐστάθηκε ὁ Ἡράκλειος ἡμέραις ἀρκεταῖς ἀκόμα, ἐδιόταξε τὰ πάντα μὲ πρόνοια καὶ τέχνη περισσὴ, εἶδε τὰ πάντα ὅσα ῥωλοῖ νὰ πηγαίνουν, νὰ μὴν ὑπάρχῃ ἔλλειψις ἢ φταίξιμον, ἔβαλ' ἐκεῖ τὸν ἀδερφό του ἀρχηγὸ καὶ ἔπειτα μὲ ὀλίγη συνοδίαν, ἀπ' τοὺς φρουροὺς τοὺς τοὺς μισοὺς, ἔσυρε γιὰ τὴν Πόλιν νὰ πάῃ νὰ ὀῇ τὰ πάντα ὀλίγον ἔς τὸ βασίλειον.

Δὲν ἤθελε νὰ πάῃ γιὰ δόξαις καὶ τιμαῖς· εἴθερε πῶς ἡ δουλειὰ ἦταν ὀπίσω καὶ εἶχε σχέδια πολλὰ ἔς τὸ νοῦ του. Ἀκόμα δὲ καὶ ταῖς Περσικαῖς σημαῖαις ὀπίσω ἔς τὸ στρατόπεδον ταῖς ἄφηκε, νὰ ἔρθουν καὶ ἄλλαις νὰ ταῖς ὀροῦνε.

Ἐκάμει ἡμέραις ἀρκεταῖς γιὰ νὰ περάσῃ Παφλαγονίαν καὶ Βιθυνίαν καὶ νὰ φτάσῃ ἀντίπερα ἔς τὴν Πόλιν.

Ἐπὶ τὴν Πόλιν τὰ εἶχε φέρεν ἡ φήμη ἢ γοργοπέταχτη τὰ εὐαγγελία τῆς χαρᾶς. Ἡ πρώτη ἀνακούφισις ἦταν ποῦ ἔφυγαν οἱ Πέρσαις ἀπ' ἀντίκρυ τοὺς καὶ ὀσηκώθη· ὁ ἐφιάλτης, ποῦ τόσα χρόνια τώρα ὀπλάκωνεν τὰ στήθεα τοὺς. Καὶ ἔμαθαν πῶς ἐπήγαιναν οἱ ἔχθροί ν' ἀνταμώσουν τὸν Ἡράκλειον καὶ τὸ στρατό του καὶ μὲ ἐλπίδα καὶ καρδιόχτυπον ὀκαρτέραγαν καὶ προσεύχονταν ἔς τὸ Θεόν. Μὰ ξάφνου μιὰν αὐγὴν ἑνὸς φτωχοκαλόγερος, κουρελιασμένος καὶ ξερακιανός, ζητάει τὸν Πατριάρχην· ἔς τὸ ὀμάτι του τὸ ζωντανόν, ἔς τὴν ἐπιμονὴν του τὴν πολλήν, τῶπαν τοῦ Πατριάρχου καὶ ἐκεῖνος τὸν ἐζήτησε ἀμέσως. Ἐπεσ' αὐτὸς ἔς τὰ γόνατα, τοῦ ὀφίλησεν τὸ χέρι καὶ τὴ μεγάλην εἶδον τοῦ ἔδωκε· Νίκη μεγάλην, ἀληθινήν, θαῦμα Θεοῦ τοὺς ἔλυσαν τοὺς Πέρσαις, τοὺς ὀσκόρπισαν ὅταν ἄγερτον ἔς τὸν ἄνεμον· τοὺς εἶδε μὲ τὰ ὀμάτια του· ἀξίωσε ὁ Θεὸς σὲ τόση χάριν τὸν ἀνάξιο δοῦλον του. Ἀφ' οὗτου οἱ Πέρσαις ὀχάλασαν τὸ μοναστήριον καὶ ἔτυχε νὰ γλυτώσῃ, ζῶσιν ἐρημνίτης, σὲ μιὰ κορφή τοῦ Ταύρου, σὲ μιὰ σπηλιάν· ἐκεῖ καὶ ὀρημοκλήσιν του. Ἀμα τοὺς εἶδε νὰ ὀαθαίνουν, ἐπῆρε ῥάχην, ῥάχην καὶ ἐπλησίασεν σὲ μιὰ χαμηλόν-

τερη, κορφή, ὅθε καλὰ 'ξεχώριζε καὶ Πέρσαις καὶ Ἕλληνας. Χριστὲ καὶ Παναγία ! δὲν ἦταν νίκη ἐκείνη, ἦταν θρίαμβος. Ἄς ἔχῃ δόξα ὁ Θεός ! ἐσθύσανε οἱ χριστομάχοι ! ἐπήγανε 'ς τὸν Ἄδῃ καὶ 'ς τὰ Τάρταρα ! Ἐπесе 'ς τὰ γόνατα καὶ ὦρα προσευχήθηκε· ἐκεῖ τοῦ ἦρθε ἡ ἰδέα νὰ κάμῃ τὴν ὁδοιπορία αὐτὴ, νὰ φέρῃ τὴ χαρμόσυνη εἰδοσι, 'σάν τάζιμο νὰ ἔκανε, ποῦ τὸν ἀξίωσ' ὁ Θεός νὰ 'δοῦνε τέτοια 'μέρα τὰ 'μάτια του. Κι' ἐζήτησ' ἀπ' τὸν Πατριάρχῃ του συγχώρεσι, ποῦ κατήντησε 'ς αὐτὰ τὰ χάγια ὅλο μὲ γρήγορη πορεία καὶ ἐτόλμησε ἔτσι νὰ παρουσιάσῃ 'μπροστά του.

Μὰ 'κεῖνος τὸν εὐλόγησε καὶ τὸν ἀπάστηκε καὶ τὸν εὐχαρίστησε, ἀφοῦ ἐβγήκε πρῶτα μεγάλη ἀπ' τὰ στήθῃ του φωνή : « Ἄς ἔχῃ δόξα καὶ μεγαλυσύνη ὁ Θεός ! »

Καὶ εἶπε νὰ σημάνουν ἡ καμπάναις ὅλαις μὲ χαρὰ. Καὶ 'βγήκε 'σάν τὸν ἄνεμο ἡ εἰδοσι καὶ 'γέμισε τὸν κόσμον τὸ χαρμόσυνο ἄγγελμα. Ἀμέσως δοξολογία διατάχτηκε μεγάλη 'ς τὴν Ἀγία—Σοφία, δοξολογία τῶρα τῆς χαρᾶς καὶ τῆς εὐχαριστίας 'ς τὸ Θεό.

Σὲ 'λίγαις 'μέραις ἦρθαν καὶ ἄλλαις εἰδήσεις ἀπὸ στεριαῖς καὶ θάλασσα καὶ ὅλα πλέον ἐβεβαιώθηκαν καλὰ.

Μὰ δὲν 'καρτέραγαν ἀκόμα τὸν Ἡράκλειον καὶ 'κεῖνος ἐκατόρθωσε, κατὰ ποῦ τὸ ἤθελε, νὰ 'μπῇ 'ς τὴν Πόλιν ἀνεπίσημα καὶ μυστικὰ σχεδὸν καὶ ν' ἀποφύγῃ δόξαις καὶ τιμαῖς.

Ὡς ποῦ ν' ἄρθῃ ἡ ἄνοιξι.

Ὁ Παῦλος εἶχε μείνει 'ς τὸ στρατόπεδο.

Ἀπὸ τῆς μάχης τὴν ἡμέρα ὁ αὐτοκράτορας περίσσια τὸν ἀγάπησε, τὸν ἐξετίμησε.

Τὸν ῥώτησε ἀργότερα ἂν ἤθελε νὰ πάῃ μαζύ του 'ς τὴν Πόλιν, ἢ νὰ μείνῃ ἐκεῖ· ὁ Παῦλος τοῦ 'ζήτησε τὸ δεύτερο. 'Σ τὴν Πόλιν τὴ νὰ ἀνῇ ; εἴξερε καλὰ πῶς ἀδερφοὶ καὶ πατέρα 'βρήκανε τ' ἀδέρφια του, καὶ ἀδερφὴ καὶ μάνα ἀκόμα 'ς τὴν Ἀνθούσῃ. Ἐκεῖ, ἦτανε 'ς τὸ στρατόπεδο, ἦτανε 'ς τὴν Περσία πρὸ κοντά, λὲς καὶ μαγνήτης κατὰ τοὺς ἐχθροὺς τὸν 'τράβαγε.

Ἐκανε μιὰ γραφὴ ἐκτεταμένη 'ς τοὺς 'δικούς του, καὶ 'ς ἓνα—ἓνα ἔγραψε, νὰ λάβῃ 'λίγη εὐχαρίστησι, νὰ χύτῃ 'λίγαις ἄχτιδες ἀπὸ τὴν ἀγάπῃ, ποῦ ἔκρυβε γιὰ 'κείνους π' ἀγαποῦσε ἡ χρυσὴ καρ-

διά του. Τους εἶπε ἀκόμα μέσα ὅλοι νὰ τοῦ γράψουνε. "Α, ἦταν βέβαιος πῶς δὲν ὑπῆρχε ἀνάγκη καὶ νὰ τοὺς τὸ γράψῃ ἐτοῦτο, καὶ πῶς ὁ ἰδιος στρατιώτης, ποῦ ἐπῆρε τὴ γραφὴν του, θὰ τοῦφερνε τὴν ἀνοιξιὶν οἰκὴν τους,

Ἐκεῖ 'ς τὸ στρατόπεδο 'σάν ἔμεινε, ἐζήτησε τὴν ἀδεια, καὶ τοῦ τὴν δῶκανε εὐκολα, νὰ κουβεντιάξῃ 'λίγο μὲ τοὺς αἰχμαλώτους. Καὶ πρὸς δὲν ἀπόλειπε· μ' αὐτοὺς ἐπέρναγε ταῖς ὥραις τῆς ἀδειᾶς του. Κι' ὅλο ἀρώταγε, κι' ὅλο κουβένταις ἀνοίγε, ποῦ τοῦσχιζαν τὰ σπλάχνα κάθε 'μέρα· καὶ ὅλο μελαγχολικὸς καὶ λυπημένος ἔφευγε.

"Ὅμως ἓνα μετασήμερο, ἐκεῖ ποῦ 'μίλαγε μ' ἓνα συφοριασμένο Πέρση, χαζὸ καὶ κακομοῖρη, ἐχτύπησ' ἡ καρδιά του. 'Σ τὰ πολλά του ἀρωτήματα αὐτὸς 'σὰ χάχας τὸν ἐκύτταζε, 'σάν ἄλαλος· βάρκα, ἐπίθεσι, γυναῖκες ... δὲ 'θυμοῦντανε· κοπέλλα ... σκλάβοι ... ἄρπαγας ἀπ' ὅξω ἀπὸ τὴν Πόλιν· ναί, κάτι 'γύριζε 'ς τὸ νοῦ του, κάτι εἶχε ἀκουστά. Ὁ Παῦλος 'χύθηκε ἀπάνω του, τὸν ἄρπαξ' ἀπ' τὰ χέρια, ποῦ ὁ Πέρσης σκιάχτηκε· ἄρχισε παρακάλλια, ὑποσχέσεις καὶ ταξίματα ὁ Παῦλος· δὲν ἦτανε γιὰ τοῦτο ποῦ 'καρτεράγε ὁ Πέρσης· ἐβασάνιζε τὸ νοῦ του, κάτι νὰ μαζέψῃ, κάτι νὰ 'θυμηθῇ· ἀλήθεια, ναί, κάτι τοῦ ἔρχεται 'ς τὸ λογισμό· ἓνας του ἀξάδερφος τοῦ εἶχε μυστικὰ διηγηθῇ, γιὰ μιὰ κοπέλλα ποῦ ἄρπάξανε κι' ἐσφάζανε τὴ μάνα καὶ τὸ δοῦλο τῆς· 'πληγώθηκε κι' ἡ νέα, μὰ δὲν ἐφάνηκε 'ς τὸ στρατόπεδο, 'ς τὴ Χαλκηδόνα μέσα· καὶ ὅμως ὁ ἐξάδερφός του, ποῦ ἦταν 'ς τὴ βάρκα, 'ς τὴν ἀρπαγὴν ἐκείνην, εἴξερε πῶς ὁ ἀξιωματικὸς, ποῦ ἦτανε μαζὺ ἀρχηγός 'ς τὴν ἀρπαγὴν, δεμένην, πληγωμένην ἐβγαλε τὴν κοπέλλα ἀπὸ τὴ βάρκα.

"Ὅλα αὐτὰ ὁ σκλάβος Πέρσης λέξι μὲ λέξι καὶ μ' ὥρα πολλὴ ταῖς ἀπ' τὴ μνήμη του· κι' ὁ Παῦλος ἐκρέμουνταν ἀπὸ τὸ στόμα του, λὲς χάρο ἢ ζωὴ 'καρτέραγε. "Αμα ἔπαψε, ἄρχισε μὲ τρόπο ἐρώτησεις, κάτι νὰ μάθῃ, 'λίγο φῶς νὰ 'δῇ ἀκόμα· αἰκία· δὲν ἦτανε νὰ βγάλῃ ἄλλο ἀπ' τὸ κινῶδαλο ἐκεῖνο· λὲς κι' ἄδειασε τέλεια τῆς κεφαλῆς του τὸ πιθάρι.

Ὁ Παῦλος ἐθυμόντανε καὶ τὸν Ἀρμένιον πραιματευτὴ καὶ τοῦ πασᾶ ἀκόμα ταῖς προσπάθειαις, ἐλόγιζε καὶ ὅσα τοῦ εἶχε 'πῇ ὁ σκλάβος καὶ ἀπὸ σκοτάδι σὲ σκοτάδι ἔπεφτε.

Ἐζήτησε νὰ μάθῃ γιὰ 'κεῖνο τὸν ἀξιωματικόν, γιὰ τὸν στρατιώτη τὸν ἀξάδερφο τοῦ σκλάβου· τίποτε δὲν ἐβγαλε· τὸν ἀξιωματικόν δὲν εἴξερε τί 'γέννηκε, ἂν ἐσκοτώθηκε, ἢ γλύτωσε φευγάλα· ὅσο γιὰ τὸν ἀξάδερφό του, τὸν εἶχε θερίσει κάποια ἀρρώστια 'ς τὴ Χαλκηδόνα μέσα.

"Ἄλλο τίποτε· ἀπὸ τοὺς ἄλλους αἰχμαλώτους ἴχνος, ἀχτίδα νὰ

τοῦ δῶση κανεῖς δὲν ἦτανε. Τὸν 'πῆρε 'πίσω ἢ πίκρα· ἡ μελαγχο-
λία τοῦσφιγξε τὴν καρδιά, ποῦ μὲ τὸν πόλεμο καὶ ταῖς πορείαις καὶ
ταῖς ἐννοιαῖς εἶχε ξεμακρύνει 'λίγο. Ἐφαίνονταν ὡσὰν βαρὶὰ συννε-
φιασμένος οὐρανός, μὲ μαῦρα πυκνωμένος ἄγρια σύννεφα. "Ολαις ταῖς
ῥαῖς ποῦ τὰ γυμνάσια δὲν τὸν 'κρατοῦσαν, 'ξεμάκραινε κι' ἐγύριζε
ἐδῶ καὶ 'κεῖ μὲ συντροφιά μονάχη τὸν πόνο, τὴν ἐνθύμησι.

'Ὡς τόσο 'πέραν' ὁ καιρός· κι' ἡ ἀνοιξι' 'ς τοὺς κάμπους καὶ
'ς τὸν οὐρανὸ 'γελοῦσε τώρα. Ἡ 'μυγαλιὰ εἶχε τινάζει τ' ἄνθη της
ἀπὸ καιρό, καὶ τὰ κριθάρια 'σήκωσαν καὶ 'φούσκωναν τ' ἀμπέλια
γὰ ν' ἀνοίξουνε· οἱ γερανοὶ τὰ χελιδόνια 'φέρανε καὶ τὰ χιόνια
'ς ταῖς 'ψηλαῖς κορφαῖς 'τραβιούτανε.

Εἶχανε μάθει 'ς τὸ στρατόπεδο πῶς ὁ αὐτοκράτορας ἐτοιμάζουν-
ταν γὰ ν᾿ῤῥθη πάλι καὶ τὸν περίμεναν στεριᾶς. Ἀξαφνα κάποιος ἀπὸ
τοὺς φρουροὺς ἔδωκε τὴν εἰδοσι, πῶς πέρα κατὰ τὴ Μχύρη θάλασσα
καράβια 'φάνηκαν πολλὰ.

'Ἦταν ἀλήθεια. Καράβια Ἑλληνικὰ εἶχανε 'ῶγῃ ἀπὸ τὸ Βόσπορο
καὶ τώρα ἀγκάλιαζαν ἀπάνω ἀπὸ τὴ Σινώπη καὶ 'τραβούσανε πρῶρα
λεθάντε, ἀνοιχτὰ ἀπὸ ταῖς στεριαῖς.

'Ἦτανε ὁ Ἡράκλειος καὶ ἔφερε μαζί του ἀκόμα πέντε χιλιά-
δας διαλεχτοὺς λεθέντηδες. Ἐπέρασε τὸ μέρος ποῦ ἦτανε ὁ στρατός
του· κι' αὐτοὶ δὲν 'καταλάβαιναν καλὰ γιὰ τὸν αἶφιν· ἐφαίνονταν
'σὰν ν᾿ἄθελε νὰ πάη γιὰ τὴν Κολχίδα, κοντὰ 'ς τὸν Καύκασο. Μὰ
'κείνος ἄμα 'τράβηξε διακόσα τόσα μίλιχ ἀπ' τὴ Σινώπη πέρα, γύ-
ρισε σιρόκο κι' ἦρθε γραμμὴ 'ς τὴν Τραπεζοῦντα κι' ἄραξε ἐκεῖ.

'Εκεῖ προσωρινὰ ἐστρατοπέδεψε, 'ς τὴ μεγάλη ἐκείνη Ἑλληνικὴ
πόλι, ποῦ τὴν πλουτίζουσε μὲ τὸ ἐμπόριο Εὐρώπῃ, Μικρασίᾳ, Ἀρ-
μενίᾳ, ποῦ ὅλα τῆς Περσίας τὰ καλὰ περνοῦνε 'κεῖθε, 'ς τὴν πόλι
'κείνη, ποῦ ἀογότερα ἐγίνηκε πρωτεύουσα σχεδὸν τρακόσα χρόνια
σὲ ξεχωριστὸ Ἑλληνικὸ βασίλειο, καὶ τώρα τὸ μεγάλο τοῦ Βορριά
θηρίο ξαπλώνει κατὰ κεῖ τὰ νύχια του καὶ περιμένει ν᾿ῤῥθη ἢ περιστάσι
γὰ νὰ τὰ φάγῃ ὁ λύκος ὁ ἀχόρταγος· ἐκεῖ ποῦ ἀπὸ τώρα τοῦ Μόσ-
κοβου τὸ καμτσίκι ἔχει πιότερη δύναμι ἀπὸ τὰ τουρκικὰ γιγατάνια,
καὶ τρέμει ἐμπρός 'ς τὸ ροῦσσο πρόξενο ὁ ἴδιος ὁ Βαλῆς καὶ ὁ τουρ-
κικὸς στρατός.

Σὲ λίγαις 'μέραις ἔφθασε μὲ μύνημα τοῦ αὐτοκράτορα κι' ὁ ἄλ-
λος ὁ στρατὸς ἐκεῖ. Χαραῖς καὶ ἀναγάλλιασι, σὰ 'σμίζανε.

Μὰ ὁ Παῦλος ἐξιππάστηκε νὰ 'δῇ 'μπροστά του ἔξαφνα τὸ Γερ-
μανό. Δὲν εἶχε δὲ σκεφθῇ ὁλότελα, πῶς ἀφοῦ κάτω ἐκεῖ 'ς τὴν Κι-
λικία ὁ αὐτοκράτορας εἶχε βγάλει φανερά τὸ μυστικὸ του καὶ 'πήγανε

ἔς τὴν Πόλιν ἀργότερα τόσοι ἴσως ἀπὸ τοὺς φρουρούς, ἔμπορῶσαι καὶ νὰ πάη ἔς τ' αὐτὰ τοῦ Γερμανοῦ. Καὶ ἔτσι ἔγινε.

Κι' ὁ Γερμανὸς ἐπῆγε ἀκόμα τότε κι' εὗρηκε τὸν κατάλογο καὶ εἶδε μὲ τὰ ῥάτια τοῦ τὸ ὄνομα τοῦ Παύλου ἀπάνω ἔς τὸ ῥαδίον του.

Τότε τοῦ Γερμανοῦ ὁ πατέρας ν' ἀντισταθῇ δὲ ἔμπορῶσαι ἔς τὴν θελήσει τοῦ γιου του, ποῦ τοῦ φαίνονταν ἀλήθεια πᾶς κι' ἡ τιμὴ τοῦ ἀκόμα ἐκινδύνευε νὰ μὲν ἐκεῖ. Ἐπῆγε ὁ ἴδιος ἔς τὸν αὐτοκράτορα, κι' ἀφ' οὗ τὸν εὐχαρίστησε γιὰ τὴν καλὴν σύνη, ποῦ εἶχε λάβει γιὰ τὴν οἰκογένειά του, τὸν παρεκάλεσε νὰ δώσῃ καὶ ἔς τὸ Γερμανὸν τὴν θέσιν του ἔς τὸ στρατό. Κι' ὁ αὐτοκράτορας ἐδέχθη καὶ, σφίγγοντας τὸ χεῖρ τοῦ πατέρα, τοῦ εἶπε νὰ τοῦ φέρῃ τὸ νεοσύλληπτο. Κι' ἅμα ὁ Γερμανὸς, παρουσιάσθη, τὸν κύτταξε ὁ Ἡράκλειος μὲ τὸ ῥάδιον του ἐκεῖνο, ποῦ λὲς καὶ διάβαζε ἐλεύθερα μεσ' ἔς τῆς ψυχῆς, καὶ τοῦπε μὲ φωνὴν γλυκείαν καὶ πατρικὴν; «Παιδί μου, μὴν πικραίνεσαι γιὰ τὴν κλειψὰ ποῦ σόκαμε τοῦ φίλου σου ἢ ἀγάπῃ. Ἐλα μαζί μου· πέρνω καὶ σένα ἔς τοὺς φρουρούς μου· κι' ἔτσι μαζί θὰ βρῖσκεσαι μ' ἐκεῖνο τὸν ἀκράτητο παλλικάρῳ».

Ἦναι σμῖξαν, ἔσθ' εἶδ' ὁ Γερμανὸς ἔμπροστὰ τὸν ἀδερφὸ τῆς καρδίας του, « Ἄ, Παῦλε ! » ἔφυγ' ἀπ' τὰ χεῖλη του. Κι' ἐμείνανε ἀγκαλιασμένοι στόμα μὲ στόμα, μ' ἓνα παλμὸν ἔς τὰ στήθεα τους.

Ἐκείνη ἡ φωνή, ἡ ὁρὴ ἐκείναις λέξεσιν ὅλα μέσα τὰ κρυβαν, στοργή, εὐγνωμοσύνη, παράπονον κι' ἐπίπληξι, καὶ θαυμασμὸς ἀκόμα γιὰ τὴν μετὰ τὴν ἀνδρεία, ποῦ ἡ Πόλις ὁλόκληρη τὴν ἔμαθε.

Νίκαις ἀναίμαχταις.

Ὁ Ἡράκλειος, ἔσθ' στρατηγὸς μὲ γνῶσιν καὶ γερὸν μὲν ἐκαμὲ σχέδιον στρατηγικὸ ἀλήθεια. Ἀποφάσισε νὰ πάρῃ ἀπὸ τοὺς Πέρσαις ταῖς μεγάλαις ἐπαρχίαις ποῦ εἶχαν σκληρωμέναις ἐκεῖ πέρα, νὰ δυνάμωσιν τὸ στρατό του ὁλοένα, μὲ τέχνην καὶ σκληραγωγίαις καὶ πεποιοῦσιν, νὰ τὸν κάμῃ ἀληθινὰ στρατὸ ἀνίκητον, συμμάχους καὶ μαζεύησιν ὅσους ἔμπορῶσαι ἐκεῖ, νὰ φθέρῃ, νὰ χτυπᾷ ὅτι Περσικὸν ἐτύχαινε ἔμπροστά του, καὶ νὰ δεχτῇ τὴν μάχην, ἅμα οἱ ἐχθροὶ θὰ τοῦ ἔκαναν μέτωπον.

Γιὰ τὸ σκοπὸ τοῦ τοῦτον ἐβόηκε ἀπὸ τὴν Τραπεζοῦντα καὶ ἀπὸ τὴν ἐπαρχίαν τοῦ Πόντου· ἀλῶνισε ἔψηλὰ τὴν Ἀρμενίαν, ὡς τὴν ση-

μερινή Ἐρζερούμ, ὡς ἀπάνω ἀπὸ τὸν Ἀράξη ποταμό, καὶ εἶδε ἀπὸ μακρὰ τὸ Ἀραράτ, τὸ περίφημο βουνὸ τῆς Κιβωτοῦ τοῦ Νῶε, ὕψηλόν καὶ χιονισμένον καὶ περήφανον, τόσο ὕψηλόν, ποῦ ἂν ἔμπικνε ὁ Χελμὸς ἀπάνω ἔς τὸν Ταύγετο, θάθελε ἀκόμα τετρακόσια μέτρα ὕψος νὰ φτάσουν τὴν κορυφὴν τοῦ Ἀραράτ. Ἐκεῖθες ἔπειτα ἔσυρ ἀπάνω, κατὰ κεῖ ποῦ εἶναι τὸ Κάρς σήμερα κι' ὡς πέρα τὸ Βατούμ, ἐδιάβη τὴ Κολχίδα, πέρασε δὴν τρεῖς φοραὶς τὸν Κύρο ποταμὸν κι' ἦρθε ἔς τὴ χώρα τὴν ὠμορφογύναικην, τὴν Ἰθηρία τοῦ παλίου καιροῦ, τὴ Γεωργία τῇ σημερινῇ. Ὡς τὸν τελευταῖον τοῦτο δρόμον ὁ στρατὸς τοῦ εὐρρηκε καιρὸν νὰ καμαρώσῃ, νὰ θαμάξῃ τὸ φοβερόν, τὸ οὐρανοπέταχτον, τὸ ἀτελείωτον βουνόν, τὸν Καύκασον, μὲ ταῖς χιλιάδαις κορυφαῖς, ποῦ θρέφουν ἢ πλαγιάς τοῦ λογιῆς—λογιῆς λαοὺς χιλιάδαις, καὶ τὰ νερά τοῦ τροφοδοτοῦνε ὁλοῦθες τόσους μεγάλους ποταμούς, ποῦ ταῖς κορυφαῖς τοῦ λούζει ὁλοένα μεσ' ἔς τὰ σύννεφα καὶ σμίγει τὴν Κασπία μὲ τὴ Μαύρην θάλασσαν, μὲ μᾶκρος πέντε φοραὶς τὴν ὅλην Πελοπόννησον.

Καὶ ἐπροχώρησε ἀκόμη ὁ Ἡράκλειος ὡς πέρα τὴν ἀρχαίαν Ἀλβανίαν κατὰ τὴν Κασπία θάλασσαν. Καὶ ὅθι εὗρισκε ἀντίστασιν, ἢ μέρος νὰ κατέχουνε οἱ Πέρσαις, τοὺς ἐσκόρπαγε, τοὺς ἑτάκιζε. Μὰ οἱ πρῶτοι, ἔς τὸ ἄκουσμα πῶς ἔρχεται, ἐλάκιζαν. Κι' ἔτσι μπροστὰ καὶ πίσω τοῦ σκορποῦς ἔλευθερία ἔς τοὺς λαοὺς ποῦ πέραγε. Ἀκόμα τοὺς καλοῦσε νὰ τὸν βοηθήσουνε, νὰ κάμουνε κοινὸν τὸν πόλεμον ἐναντία τοῦ ἐχθροῦ, ποῦ τώρα τόσα χρόνια τοὺς βασάνιζε. Γρητὶ εἴκοσι χρόνια πρὶν ἢ Ἀρμενία ὡς τὸν Ἀράξη ποταμὸν ἦταν ἐλληνική, κι' ἀπάνω τ' ἄλλα ἔθνη ἦταν ἐλεύθερα καὶ σύμμαχα καὶ φιλικὰ μὲ τὴν Βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν· μὰ ἀπὸ τότε σκλάβοι ὅλοι ἐκεῖνοι ἔς τοὺς Πέρσαις ἐδουλεύανε.

Ἀκλούθησαν ὀλίγοι τὸν Ἡράκλειον Λαζοὶ καὶ Ἀβασγοὶ ἀπὸ τὰ μέρη τῆς Κολχίδας· κι' ἀπ' ὅλους περισσότερον οἱ Ἀρμένιοι τοῦ ὁδῶσανε βοήθεια καὶ στρατόν. Καὶ κεῖνος ἀλώνιζε ἀπάνω κάτω ὅλαις ἐκείναις ταῖς μεγάλαις χώραις καὶ ἡγρέμνιζε τὰ εἰδῶλα τῶν Περσῶν καὶ τὰ ἱερά τοὺς καὶ ἑτάκιζε ἀγάλματα τοῦ βασιλεῖς Χοσρόη καὶ ἔπερν ὁ στρατὸς ἐκδίκησιν γιὰ ὅσας βεβήλωσας καὶ βρυστὰς ἐκάνανε ἔς τὰ χριστιανικὰ μέρη χρόνια τώρα ἐκεῖνοι οἱ ἀντίχριστοι. Κι' ἦταν αἰῶνες πρὶν ἐλληνικὰ ὅλα τὰ μέρη ποῦ ἐκεῖ ἀλώνιζ' ὁ Ἡράκλειος, ἐλληνικὰ τὰ μέρη ποῦ οἱ Πέρσαις τώρα καὶ οἱ Ροῦσσοι καὶ οἱ Τοῦρκοι τὰ μοιράζονται, καὶ ὅσα τώρα οἱ Κερκεζοὶ καὶ οἱ Κοῦρδοι καὶ οἱ Καραπαπάκηδες τὰ χαίρουνται.

Ὡς τόσο προχωροῦσε ὁ καιρὸς καὶ οἱ μῆνες οἱ καλοκαίρινοι ἐφείγανε· καὶ ὁ Ἡράκλειος ἐπέρασε πάλιν τὸν Κύρον ποταμόν· κι' ἦταν τώρα ἔς τοὺς κάμπους τοὺς μεγάλους, ποῦ εἶναι ἀνάμεσα ἔς τὸν Κύρον

καὶ Ἀράξῃ, ἅμα ἔμαθε πῶς ὁ ἴδιος ὁ βασιλεὺς Χοσρόης, μὲ διαλεχτὸ στρατὸ σαράντα χιλιάδαις, ἐξεκίνησε ἀπὸ τὰ βάθη τῆς Περσίας καὶ ἦρθε νὰ μαζέψῃ τοὺς ἄλλους τοὺς ὀϊκοὺς του ἔς τὴν Ἀτροπατηνὴν Μηδίαν καὶ νὰ ὑπερασπίσῃ τὴν πρωτεύουσά της Γάζακα.

Ἀφῆκε ὁ Ἡρακλεῖος τοὺς κάμπους τότε· ἔκαμε πλατὺ γεφύρι ἔς τὸ μεγάλο ποταμὸ Ἀράξῃ, ἐπέρασε κατὰ τὸ σημερινὸ Κουρδιστάν καὶ ἦρθε ἔς τὴν βορεινὴν ἐκείνην Μηδίαν.

Τώρα ὁ Χοσρόης ἦτανε μέσα ἔς τὴν ὠχυρωμένην πρωτεύουσά της Γάζακα, καὶ φαίνονταν πῶς ἐκαρτέρηγε τοὺς Ἕλληνας, ἢ νὰ τὴν ὑπερασπισθῇ ἀπὸ μέσα, ἢ ἀπ' ὅζω· κεῖ μ' αὐτοὺς νὰ πολεμήσῃ.

Ὁ Ἡράκλειος πάλι κατέβαινε ἀπ' τὸ βορρῖον, ἐπέρασε ἀπ' τὴν σημερινὴν Ταυρίδαν πλάγῃ, ἐδιάβηκε ἀνάμεσα ἔς τὰ βουνὰ καὶ ἔς τὴν μεγάλην λίμνην Οὐρμῖαν καὶ ἤρχονταν κατεπάνω ἔς τὰ Γάζακα γραμμὴν.

Ἄμα ἔφτασε λίγα ὥραις ἔξω ἀπὸ τὴν πόλιν ἐκείνην, ἐσταμάτησε τὸ στρατὸ του, τοὺς ἔβαλε σὲ τάξι πυκνὴ καὶ ἔτσι τοὺς ἐμίλησε:

« Ἀδέρφια στρατιώταις! ἅς βάλωμε ἔς τὸ νοῦ μας τὸ φοβὸ τοῦ Θεοῦ καὶ ἅς ἀγωνιστοῦμε γιὰ τὴν ἀγίαν του θρησκείαν. Ἄς χτυπήσουμε γενναῖα τοὺς ἐχθροὺς ἐκείνους, ποῦ τόσα ἔκαμαν κακὰ ἔς τοὺς χριστιανούς. Ἄς μὴ ξεχνᾶμε πῶς ἡ πίστις τὰ κατωρθώνει ὅλα, βουνὰ ξεθεμελιώνει. Ἄς συλλογιστοῦμε καλὰ πῶς εἴμαστε μέσα σὲ χώρα Περσικὴ, ὅπου ἡ φυγὴ εἶναι βέβαιος χαμός. Ἄς ἐκδικήσωμεν ταῖς ἐθνικαῖς μας δυστυχίαις, ταῖς κόραις καὶ ταῖς ἀδερφαῖς μας, ποῦ μᾶς ὕβρισαν. Ὁ κίνδυνός μας ἔχει τὴν πρὸ μεγάλη πληρωμὴν ποῦ γίνεται, τὴν δόξαν τὴν ἀτίμητην, ποῦ δὲν τὴ σβύνουν οἱ αἰῶνες. Ἄς σταθοῦμε ἀνδρείοι· καὶ ὁ Θεὸς καὶ Κύριος θάναί μας καὶ θὰ καταστρέψῃ τοὺς ἐχθροὺς μας ».

Κ' ἐκεῖ ποῦ ἔτσι μίλησε καὶ ὅλους ἔς τὸ στόμα του τοὺς ἐκράταγε κρεμασμένους ψυχὴ καρδίαν καὶ μάτια, καὶ μιὰ μεγάλη καὶ σιωπηλὴ συγκίνησις ἐβασίλευε, ἔξαφνα ἓνας γέρος στρατιώτης, τιμημένος ἔς τὰ νεῖατά του, τιμημένος ἔς τὰ γεράματά του ἀκόμα πέρσιν, ποῦ πληγώθηκε ἔς τὴ μάχην, μὲ σεβασμὸ προχώρησε ἀπ' τὴ γραμμὴ καὶ κράζει μὲ συγκίνησις:

« ὦ δέσποτα, καὶ τῆς καρδιᾶς μας βασιλεῖ· ἔξετίμητε, ἀνοιξεῖς ταῖς καρδίαις μας μὲ τὰ λόγια σου, καὶ τὰ σπαθιά μας ἢ φωνὴ σου ἀκόνισε, καὶ ζωὴ, ψυχὴ τοὺς ἔδωσε. Τὰ λόγια σου μᾶς ἀνέψαν, μᾶς ἔδωκαν φτερά. Ντρεπόμαστε ἀλήθεια νὰ σὲ βλέπουμε, τρισέβαστε, νᾶσαι μπροστὰ ἀπ' ὅλους μας ἔς ταῖς μάχαις· καὶ ἔς τὴ διαταγὴν σου θ' ἀκλουθήσωμε πιστοὶ σὲ ὅλα, καὶ μέσα ἔς τὴ φωτιὰ ἀκόμα ἂν μᾶς ᾤῃς ».

Σ' αὐτὰ τὰ λόγια μιὰ φοβερὴ κραυγὴ ἀπὸ χιλιάδαις στήθεις

ἔβγηκε, ἀπὸ χιλιάδαις στόματα καὶ ἔφτασε ἔς τὰ σύννεφα ἔς τὸν οὐρανόν, ὥσάν ἐπιθεβαίνωσι καὶ ἐνθουσιασμοῦ κραυγὴ καὶ ὄρκος ἀκόμα ἔς τὸ Θεὸ ἔμπροστά.

Ἔδωκε τότε διαταγὴ ὁ αὐτοκράτορας καὶ ὅλος ὁ στρατὸς ἐβάδισε ἔμπρός. Μὴ βλέποντας τοὺς Πέρσαις νὰ παρουσιάζονται, ἐπίστεψε πῶς ἀπεφάσισαν νὰ ὑπερασπιστοῦν τὴν πόλιν ἀπὸ μέσα. Μὰ μόλις ἴλιγο ἐβάδισαν ἀκόμα, εἶδον ἐρχεται ἀνέλπιστη ἔς τὸν Ἡράκλειον καὶ ἔς τὸ στρατό του. Ὁ Χοσρόης μέ τόσο διαλεχτὸ στρατό, ποῦ εἶχε ὅλα μὲ τὸ μέρος του, τὴ χώρα ποῦ ἔβρισκούντανε καὶ τὴν ταμπουρομένη πόλιν καὶ τὸ πλῆθος τοῦ στρατοῦ, ἐδείλνασε καὶ ἔλακισε, ἔσυρε δρόμον κατὰ κάτω καὶ πῆγε ἔς τὰ βάθη τῆς Περσίας νὰ χωθῇ, νὰ εὕρῃ καταφύγιον.

Χαρὰ καὶ λύπη ἀνάκατη ἐπῆρε τὸν ἑλληνικὸν στρατό· χαρὰ ποῦ ἴσα λαοὶ ἔμπροστά του φεῦγαν οἱ ἐχθροί, ποῦ τοῦ ἄφιναν ταῖς πόλεις καὶ ταῖς χώραις τους, λύπη ἀπ' τὴν ἄλλην ποῦ δὲ ἑστάθησαν νὰ μετρηθοῦν μαζί τους, ἄλλο στεφάνιν νὰ τοὺς δώσουνε. Κι ἦταν ἡ λύπη πιότερη σὲ κείνους ποῦ ἦρθαν ἐφέτος ἀπ' τὴν Πόλιν καὶ δὲν εἶχανε ἀξιώθῃ νὰ ἴδουνε τὴν περσυνὴ μεγάλῃ μάχῃ.

Ὁ Χοσρόης, ἔς τὴν σαστισμάρα τῆς φευγάλας, ἔς τὴν βία γὰρ νὰ σωθῇ κι' αὐτὸς καὶ ὁ στρατὸς του, τ' ἄφησε ὅλα ἔπίσω του. Ὅχι μονάχα ἔμεινε ἡ πρωτεύουσα τῆς μεγάλης χώρας ἐκείνης μὲ ὅλους τοὺς κατοίκους της νὰ καρτερέσῃ τὸν ἐχθρὸ ἀνυπεράσπιστον, μόνο καὶ βίος θησαυροὺς ἀφῆκε μέσα καὶ λογῆς τροφαὶς ἀκόμα ἄφθοναις.

Καὶ ἔτσι ὁ Ἡράκλειος, χωρὶς νὰ χάσῃ ἓνα στρατιώτη, πόλιν μεγάλη ἐκυρίεψε, χιλιάδαις σκλάβους ἔπιασε, καὶ θησαυροὺς σωρὸ καὶ ἄλλα χρειαζόμενα ἐμάζεψε.

Ἐμείνε μέραις μέσα ἔς τὴν πόλιν κείνη καὶ ξαπόστασε ὁ κολλημένος στρατὸς τοῦ ἀπὸ σκληραῖς καὶ μακρυναῖς πορείαις τόσους μῆνες τώρα.

Πρὶν φύγει ἐκεῖθε ἐγκρέμισε τὰ ὀχυρώματα, ἐγκρέμισε ἀκόμα τὰ ἐῶδα καὶ τοὺς βωμοὺς καὶ τοῦ Χοσρόη τοῦ ρεζίλη τὰ ἀγάλματα, ποῦ ἦταν ἄφθονα παντοῦ, λὲς καὶ Θεὸ τὸν προσκυνοῦσανε. Μὰ θαυσι ἔκαμε μεγάλη ἔς ταῖς Θηβαρμαῖς, ποῦ πῆγε ἴλιγαὶς μέραις ἔπειτα. Ὡς τὴν πόλιν αὐτὴ ποῦ ἦτανε πατρίδα τοῦ Ζωροάστρη τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς Περσικῆς εἰδωλολατρείας, δὲν ἄφηκε πέτρα ἔς τὴν πέτρα ἐκδικησι καὶ ἐξιλέωσι γὰρ τὴν φθορὰ καὶ ταῖς βρυσταῖς ποῦ κάμανε οἱ ἀντίχριστοι ἔς τὰ Ἱεροσόλυμα.

Ὅμως ἔς τοὺς αἰχμαλώτους φέρθηκε ἀλήθεια ἴσα χριστιανός. Μέσα ἔς τὰ Γάζακα, ἔς ταῖς Θηβαρμαῖς καὶ ἔς ταῖς πορείαις τοῦ ταῖς προτητεριναῖς κάπου πενήντα χιλιάδαις εἶχε πιάσει ἀπ' αὐτοὺς.

Ἐφρόντισε μὲ αὐστηραῖς διαταγαῖς μὴ γίνῃ ἄδικο, ἔβρυσά καὶ προσβολὴ μὴ γίνῃ ἑνὶ ἀπὸ δαύτους καὶ μάλιστα ἑς τὰ γυναικόπαιδα. Καὶ λίγαις ἡμέραις ἔπειτα ἀπόλυσε ἐλεύθερα ὅλαις ταῖς γυναῖκες, τὰ παιδιὰ καὶ ἀκόμα ἀπὸ τοὺς ἄνδρες ὅλους τοὺς χωρικοὺς καὶ ὅλους ὅσοι δὲν ἦταν στρατιώταις τοῦ Χοσρόη.

Μὰ τώρα, ὁ χρόνος ἔγερνε καὶ πρωτοβρόχια καὶ ὄροσαις ἀρχίσαν τοῦ φθινόπωρου. Καὶ βλέποντας ὁ αὐτοκράτορας, πῶς δὲν ἀπόμενε καιρὸς γιὰ ἐκστρατείας νέαις, ἐσήκωσε τὸ στράτευμα καὶ γύρισε ἀπάνω κατὰ τὸ βορρῆα καὶ πῆγε πάλι κατὰ τὴν Ἀλβανίαν πέρα, πλάγια ἑς τὴν Κασπία λίμνη. Ἐκεῖ σὲ μέρος διαλεχτὸ ἔκαμε τὸ στρατόπεδον καὶ ἔμεινε νὰ ξεχειμωνιάσῃ.

Κλεφτοπόλεμος.

Ὡς τόσο ὁ Χοσρόης κακὴ ζωὴ περνοῦσε· ἡ ἔννοια καὶ ἡ ἀνησυχία, κακὸ σκουληκι, ἔθοσκε τὰ σπλάχνα του· ὕπνον δὲ ἐχόρταινε, Διεστραμμένοι καὶ κακὸς καὶ πεισματάρης βασιλεὺς δὲν ἤθελε νὰ ὀθῇ τὸ ἄδικο του, εἰρήνην νὰ ζητήσῃ καὶ νὰ βρῇ τὴν ἡσυχίαν, ἑς τὸ βασιλείον του μοναχὰ συμμαζεμένος, ὅπως εἴκοσι χρόνια πρὶν. Μὰ ἂν δὲν εἶχε ἀνδρεία αὐτός του, νὰ διευθύνῃ μάχην, νὰ κινδυνέψῃ, νὰ δώσῃ τὸ παράδειγμα, ἔκοβε τὸ μῆλόν του ἀλήθεια ἀπὸ σχέδια, ὅσα ἦσαν ἡσυχος. Καὶ ἀποφάσισε νὰ μὴν καρτερέψῃ τώρα τὸν ἐχθρόν, νὰ περὶχωρήσῃ ἑς τὸ βασιλείον του, νὰ τοῦ φέρῃ μέσα ἑς τὴν Περσία πόλεμον, μόνον νὰ στείλῃ τοὺς στρατοὺς του ἐκεῖ ἀπάνω ποῦ βρισκόντανε ὁ Ἡράκλειος καὶ κεῖ νὰ τὸν χτυπήσῃ, ἐλπίζοντας νὰ τὸν τσακίσῃ, νὰ τὸν χάσῃ ὁλότελα.

Καὶ ἐσυμμάζεψε πεζοῦρα καὶ καθαλλαρία φοβερὰ καὶ ἔκαμ' ἀπὸ δαύτους τρεῖς στρατοὺς μεγάλους, ποῦ καθένας χωριστὰ ἦταν πρὸ πολὺς ἀπ' ὅλους, ποῦ εἶχε ὁ Ἡράκλειος μαζί, καὶ ἔστησε ἀπάνω στρατηγούς, ἐκείνους ποῦ ἐλόγιαζε πρὸ ἄξιους ἑς τὸ βασιλείον του, μὲ ἀρχιστράτηγον τὸ Σάρβαρον, καὶ ἔστειλε καὶ τοὺς τρεῖς στρατοὺς μαζί μὲ αὐστηραῖς διαταγαῖς καὶ ἀκόμα μὲ φοβέrais, ἂν δὲν ἐπιτύχουνε.

Δὲν ἄργησε ὁ Ἡράκλειος νὰ μάθῃ πῶς ἤρχουνταν ἑσὰ σμάρια οἱ ἐχθροί. Καὶ εἶδε μὲ τὸ ἀλάθευτον μῆλόν του, πῶς δὲν ἔπρεπε σὲ κάμπο νὰ δεχτῇ τὴν μάχην, ἀντιμέτωπα σὲ τόσα πλήθη, σὲ τόσοὺς διαλεχτοὺς στρατοὺς. Ὅση πεποίθησι καὶ ἂν εἶχε ἑς τὸ στρατόν του, ὅση καὶ εἶχε ἀπόφασιν ὁ ἴδιος ντροπὴ ἑς τὸ μέτωπόν του νὰ μὴ βάλῃ

νά μὴ φύγη νικημένος ἀπὸ μάχης, ἦτανε στρατηγὸς μὲ γνῶσι καὶ τᾶ-
κρινε, τὰ ζῦγιζε δλα. Εἴξερε πῶς κί· ὁ θάνατός του ἀκόμα σὲ μί-
φοβερὴ στιγμή, ἂν τοὺς ἐκύκλωναν ὁλοῦθε εἰ ἐχθροί, δὲ θάδινε τῇ
νίκη ᾿ς τὸ στρατό του· καὶ καταλάβαινε πῶς μακρὰ ᾿ς τὰ ξένα
κεῖνα μέρη, μὲ τοὺς ἐχθροὺς μερμύγκια γύρω, ἂν ἐνικούνταν μία ὁ
στρατός του, δὲν ἦταν νὰ γλυτώσῃ, κορνιαχτὸς θὰ ᾿σκόρπαγε.

«Μὰ ὄχι εἶπε ἀπὸ μέσα του· καὶ δὲ θὰ φύγω καὶ δὲ θὰ νικηθῶ».

Καὶ ἄρχισε τὸν κλεφτοπόλεμο.

Ἄιτοί, ζαρκάδια, ἀγριοκάτσικα λὲς καὶ ᾿γενήκανε μαζύ του οἱ
ἄξιοι στρατιώταις του. Εἶναι μεγάλη, ἀνίκητη ἡ δύναμι τοῦ βασι-
λιᾶ, ᾿σὰ σῶση κί· ἔμπη ἀλήθεια ᾿ς τοῦ λαοῦ του τὴν καρδιά, ᾿σὰ
νοιῶσῃ ὁ κόσμος πῶς τοῦ ἔθνους τῇ τιμῇ καὶ εὐτυχίᾳ ἔχει ἐκεῖνος
μονάχη εὐτυχία του, πῶς ἔχει τῆς πατρίδας του τὴ δόξα ἀπάνω ἀπὸ
συμφέρον, οἰκογένεια, παιδιὰ του ἀκόμα. Ζύμη τὸν ἔχει τὸ λαό του
ἕνας τέτταρος βασιλιᾶς καὶ τὸν πλάθει ὅτι θέλει κατὰ τὴ περίστασι·
δὲ τὸν δειλιάζουσε θάλασσα, φωτιά, χιόνια, βουνά, βάραθρα, σπαθιά
γι· ἀγάπη του. Μὰ ἀλλοίμονο! κάποια κατὰρα θάναι! καὶ ᾿λιγο-
στοὺς μᾶς δίνει ἡ ἱστορία βασιλιάδες, ποῦ βλέπουν τὴν ἀλήθεια μὲ
᾿ξάστερα μάτια, ποῦ δὲ μαζεύουσε τριγύρω τοὺς χειρότερους ἐχθροὺς
της, ᾿λιγοστοὺς ποῦ νὰ ζητοῦν ἀληθινὴ εὐδαιμονία ἐκεῖ ποῦ βρί-
σκεται.

Μὰ τώρα ὁ Ἡράκλειος εἶχε ᾿ς τὰ χέρια του ὁλόκληρο στρατό μὲ
μιά ψυχὴ, μὲ μιά καρδιά καὶ ὅθι ἤθελε τὴ γύριζε· γιὰ ἀγάπη του,
γιὰ ἀγάπη τῆς πατρίδας τους, ἂν ἄνοιγε τὸν Ἄδη, μέσα θάπεφταν.

Ἔσυρε ᾿λίγο πρὸς τὰ ὀρεινὰ καὶ ἐπιάσε τοῦ Καύκασου ταῖς
ἄκρας κί· ἐκεῖ τοὺς Πέρσας ἐκαρτέρεψε· ὅθι στενό, ὅθι κορφὴ ἀπά-
τητη, ὅθι ἦταν γιδοστράτι κακοπόρευτο ἐκεῖνος τὸ κρατοῦσε, ἐκεῖ
ἦταν τὰ ταμπούρια του.

Οἱ Πέρσας εἶδαν ποῦ δὲν ἐστάθηκε ᾿ς τὸν κάμπο νὰ δεχτῇ τὴ
μάχη κί· εἶπαν πῶς ἐδείλινε· μὲ τὴν ιδέα αὐτὴ ἐθάρρεψαν περισσιν·
εἶχαν κί· ἀπὸ τὴν ἄλλη τοῦ Χοσρόη ταῖς διαταγαῖς, καὶ ἔτσι νὰ τὸν
χτυπήσουν ζήτησαν· ἐδῶ καὶ κεῖθε τὸν ἀκολούθησαν μέσ· ᾿ς τὰ
βουνά· ἐκεῖνο ποῦθελε ὁ Ἡράκλειος.

Τότες ἐφάνηκε ὅλη ἡ στρατηγικὴ του τέχνη· ἐπιστήμη ἔκανε
τὸν κλεφτοπόλεμο. Καὶ ἐθριάμβευε ὁ ἐλληνικὸς στρατός καὶ ἔκανε
φθορὰ χωρὶς αὐτὸς νεκροὺς ᾿δικούς του νὰ μαζεύῃ, ἢ ζημίαις νὰ με-
τρᾷ. Πότε κρατοῦσε τὰ στενὰ κί· ἀπρόσβλητος ἀπὸ τοὺς βράχους
πίσω δὲν ἄφινε τοὺς Πέρσας νὰ περάσουνε καὶ ᾿σὰν ἄρνια τοὺς θέ-
ριζε καὶ γέμιζαν τὰ στενὰ ἀπὸ τὰ κουφάρια τους· πότε ἐκεῖ ποῦ
᾿βρίσκονταν τῇ μέρᾳ μακρὰ, ξάφνου τῇ νύχτᾳ γοργοὶ καὶ μὲ λα-

γοῦ περπατησά ἐπλάκωναν καὶ ἔφερναν καταστροφή καὶ σύγχισι ἔς τὸ ἐχθρὸν στρατόπεδον καὶ πάλι πρὶν αὐγὴ ἐπέρνανται ταῖς κορφαῖς· τότε ἔκανε σὲ κακογρέμνια μέσα πῶς πέρνει τὸ φευγὸ καὶ ἄφινε ἀφύλαχτα τὰ στενά, καὶ ἀφοῦ ὀδιαθαῖναν ἄρκετοι ἐχθροὶ ἐλεύθερα ἔξοπίσω του, ροβόλαγαν ἀπάνω ἀπ' τὰ στενά καμπόσα τάγματα ὀδικά του, ποῦ τᾶχε κρύψει ὀλότελα ἔς τοὺς βράχους, ἔς ταῖς κορφαῖς, καὶ ἔκεινα κυλῶντας πέτραις καὶ κοτρῶνι φοβερά, ἐχώριζαν ἔς τὰ δυὸ τὸν Περσικὸν στρατό, καὶ πέφτανε ὅαν κεραυνὸς ἀπάνωθ' αὐτοὺς, καὶ ἐκλιναν τὰ στενά, καὶ ἔζωναν ὀλοῦθε τοὺς ἐχθροὺς ποῦ πέρασαν, καὶ δὲν ἀπομένε ρουθοῦνι ἀπὸ δαύτους. Καὶ κείνοι μέναν ἄπιαστοι καὶ ἀπειραγοὶ, γιὰτὶ ἡ νύχτα ὀδῶ τοὺς ἄφινε καὶ μίλια πέρα ἡ αὐγὴ τοὺς εὐρίσκε· γιὰτὶ τοὺς ὀτέρωνε τὰ πόδια, ἀτσάλι τὸ κορμί τοὺς ἔκανε καὶ φοβερά τὰ χέρια τοὺς, ἡ πίστι, ἡ ἀπόφασι, ἡ νίκαις· γιὰτὶ τὸν ἀρχηγὸ καὶ βασιλιᾶ τοὺς ἔς ταῖς μάχαις, ἔς ταῖς πορείαις, ἔς ταῖς ταιπωρῆαις πρῶτον ὀλέπανε.

Καὶ πέρναγ' ὁ καιρὸς χωρὶς νὰ ὀῆ πικρὴ μιὰ μέρα ὁ ἑλληνικὸς στρατός· καὶ λυῶναν οἱ ἐχθροὶ ἔς τὰ πόδια τοὺς χωρὶς αὐτὸς νὰ δεκατίζεται· καὶ γύριζε τὰ βουνὰ τῆς Ἀλθανίας, καὶ πέρα ὡς τῇ Γεωργία ἐξεμάκραινε καὶ ἀκόμη κάτω χαίρουνταν τὴν Ἀρμενία.

Ἐπὶ τὸν κάμπο ἀκόμα μόλις ξεμονάχιαζε τὸν ἕνα ἀπὸ τοὺς τρεῖς Περσικοὺς στρατοὺς, ἀπὸ κοντὴ τοῦ ἔπεφτε· καὶ ὅσαις συμπλοκαῖς τόσαις καὶ νίκαις μέτραγε.

Καὶ ὡς τόσο οἱ ἐχθροὶ ἀπόστασαν νὰ πολεμοῦνε μὲ τὸν ἄπιαστο ἐχθρό· τοὺς ῥήμαζε αὐτὸς ὁ κλεφτοπόλεμος· καὶ ἔσωσαν νὰ νοιώσουν τέλος, πῶς μ' αὐτὸ τὸν τρόπο χαῖρη· δὲ θὰ βλέπανε. Καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη πλάκωνε ὁ χειμῶνας.

Ἐκάμνε οἱ στρατηγοὶ συμβούλιο καὶ ἐπήρανε ἀπόφασι νὰ μαζευτοῦν σὲ μιὰ ταμπουρωμένη τῆς Ἀλθανίας πόλι, κάστρο ἀληθινόν, καὶ νὰ ξεχειμωνίσουν ἐκεῖ μέσα, ἀνάπασι νὰ εὕρη ὁ στρατός τοὺς καὶ ἡσυχία καὶ ἀσφάλεια, καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη νᾶναι φοβερά ἀδίακοπη ἀπάνω ἀπ' τὸν Ἡράκλειον.

Καὶ ἀφοῦ μαζέψανε σιτάρια καὶ τροφαῖς βουνά, ἐπιάσανε τὴν πόλιν κείνη καὶ ὀχυρώθηκαν, ποῦ φαίνονταν πῶς οἱ στρατοὶ τοῦ κόσμου νὰ μαζεῦονταν δὲν ἐμποροῦσαν νὰ τοὺς βλάψουν· ὅχι δὲ ποῦ ὁ Ἡράκλειος ὡς τώρα ἐνωμένους μάχῃ δὲν τοὺς ἔδωκε.

Ἐν τῷ πρώτῳ ὕπνῳ τοὺς.

Πρὶν ἂπ' τῇ τελευταίᾳ νίκη ποῦ εἶχε πάρει ὁ Ἡράκλειος, ὁ στρατός του ἔπαθε μιὰ σημαντικὴ ζημία. Ἄν δὲν τὸν ἐδεκάτισαν σφαγαῖς καὶ θάνατοι, τὸν ἐδεκάτισε ἡ ἐγκατάλειψις Ἡ φοβεραῖς πορείαις νύχτα —μέρα, ἡ ταλαιπωρία καὶ ἡ κούρασις καὶ βάσανα χιλίων λογίων ἔκαμαν τοὺς συμμάχους, ποῦ εἶχε μαζέψει ἂπ' τὴν Κολχίδα πέρα, νὰ βαρεθοῦνε, νὰ ἀποστάσουν, νὰ τὸν παρατήσουν. Ἐφυγαν καὶ ἐπῆγαν ἔς τὴν πατρίδα τοὺς, ἔς τὰς πόλεις τοὺς.

Μὰ ἄρπαξε μὲ τὰ ζεστά του λόγια τοῦ στρατοῦ τοῦ τὴν ψυχὴν ἐκεῖνος, τοὺς ἐστερέωτε ἔς τὴν πίστιν, ἔς τὴν πεποίθησιν ἔς ἐκεῖνον τὸ μεγάλο βοηθὸ καὶ σύμμαχον ποῦ εἶχανε, τὸν ὕψιστον Θεόν, καὶ ἔτσι ἡ λειποταξία κείνη διὰβηκε χωρὶς νὰ πέσῃ τοῦ στρατοῦ τὸ φρόνημα, χωρὶς νὰ πέσῃ ἔς τὴν καρδίαν τοῦ σκιάζιμου.

Καὶ ἴλίαις μέραις ἔπειτα ἐχτύπησε ὁ Ἡράκλειος ἓνα στρατὸν ἔς τὸν κάμπο καὶ ἄλλην νίκην μέτραγε.

Τώρα χειμῶνας πλάκωσε καὶ οἱ ἐχθροὶ ταμπουρωμένοι μέσ' ἔς τὴν πόλιν τοὺς ἤσυχον τὸν ἄφηκαν.

Καὶ κείνος πῆρε τὸν βορρῖαν καὶ τράβαγε ἀπὸ τὴν Ἀλβανίαν μέσας· φαίνονταν πῶς ἤθελε νὰ πάῃ ἔς τὸ περσινόν του χειμαδιόν. Μποροῦσε νὰ διαβῇ μακρὰ ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς, ν' ἀνοίξῃ ἀπὸ τὴν ἄλλην· μὰ ἐκεῖνος ἔβαλε σχεδὸν γραμμὴ κατὰ κείν ποῦ κούρνιαζαν, λὲς κί ἤθελε περνῶντας νὰ μάθῃ τί γινόντανε.

Μὲ τὸ βασίλειμα τοῦ ἡλίου ἔτανε ἔς ἓνα βουνάλιν ἅπανω, μακρὰ ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς ἀκόμα. Διαταγὴ ἐδόθηκε νὰ σταματήσῃ, νὰ δειπνήσῃ ὁ λίγος ὁ στρατός· καὶ ὅλοι ἐπιστέψανε πῶς πρόχειρον θὰ ἔκανε στρατόπεδον, ἐκεῖ τῇ νύχτᾳ νὰ περάσουνε.

Γελάστηκαν. Ἀρχισε τὸ σκοτάδι· καὶ ὁ στρατός ἔς τὸ πόδι πάλιν. Καὶ πρὶν μεσάνυχτα ἀπόξω ἀπὸ τὴν πόλιν τῶν ἐχθρῶν βρισκόντανε ὁ Ἡράκλειος καὶ ὁ στρατός του ὅλος. Ἐχτύπησαν ἡ σάλπιγγας τὴν ἐφοδὸν καὶ ἔπεσε ὅς αἰφύρνας ἀκράτητος ὁ φοβερός στρατός ἐκεῖνος, ποῦ κάστρα καὶ βουνὰ δὲν τὸν κρατοῦσαν, ποῦ ἔς τὴν διαταγὴν τοῦ βασιλεῖς τοῦ θάνατον καὶ χάρον δὲν ἐλόγιαζε.

Οἱ Πέρσαις ἤσυχον κοιμώντανε οἱ δόλοιν τὸν πρῶτον ὕπνον τοὺς καὶ πρὶν νὰ καλοξυπνήσουνε, ἐπάτησαν τὰ τεῖχη, τὰ ταμπούρια τοὺς οἱ Ἕλληνες· ἐκεῖ ἑπάνω σφάζανε τοὺς φύλακες καὶ χύθηκαν ἔς τὴν πόλιν, καὶ ἔς τοὺς δρόμους μάχῃ καὶ σφαγῇ ἐφέρανε. Κί οἱ Πέρσαις ἂπ' τὴν πρώτη σύγχισιν ἤρθαν ἔς τὸν ἑαυτὸν κάπως ἔπειτα καὶ ἤρχι-

σαν ἀντίστασι παλικαρίσια ὅθι 'συμμαζεύτηκαν· κι' ἀνέβκιναν 'ς ταις στέγαις τῶν σπιτιῶν ἀπάνω καὶ 'κεῖθες ἐχτυπούσανε σκληρὰ τοὺς φοβεροὺς ἐχθροὺς τους.

Μὰ ὁ 'Ηράκλειος διάταξε φωτιά, ὅπου ἦσαν πυκνωμένοι πιότεροι οἱ ἐχθροί· κι' ἀρχίσανε ἡ λαμπάδαις κι' ἔτρεχαν ἐδῶ καὶ κεῖ καὶ 'σκόρπαγαν ὀπίσω τους καταστροφή καὶ 'διώχνανε τὴν νύχτα φλόγαις ἄγραις, ποῦ κόκκιναις ἀνέβαιναν 'ς τὸν οὐρανὸ καὶ κόκκινους τοὺς δρόμους ἀπ' τὰ αἵματα ἐδείχνανε.

Αἱ ! Δὲ θ' ἀπαντήξουν παιδιὰ κίσις χέρια καταράχτη ἄγριο, μήτε τὰ κεραμίδια θὰ κρατήσουν κεραυνό. Οἱ δόλιοι χάρο βλέποντας δεξὰ ζερβά, τὸ ρίζαν 'ς τὴ φευγάλα, ἀρχηγοὶ καὶ στρατιώταις· καὶ ἔβαλαν 'ς τὴ νύχτα, 'ς τὸ σκοτάδι ταις ἐλπίδαις τους. Μὰ ὁ 'Ηράκλειος, 'σὰν εἶδε γενικὴ φυγὴ, διάταξε κυνηγητὸ καὶ ἄγριοι κι' ἀκράτητοι οἱ στρατιώταις ἐρρίχτηκαν 'ξοπίσω τους. Καὶ τώρα ἡ φλόγαις ποῦ βγαίναν ἀπ' τὴ σκεπαὶς 'ψηλά, μὲ χίλιας γλώσσαις, φοβερὸ πα- νόραμα, ἐφώτιζαν τοὺς κάμπους πέρα, καὶ ἄγρια ἐχύνανε τὴ λάμψι τους καὶ 'βοηθοῦσαν τὴ σφαγὴ καὶ τὴ σκλαβιά.

'Εγλυκεχάραζ' ὁ θεὸς τὴ 'μέρα, ἅμα οἱ 'Ελληνες 'ς ταις ἐπίμο- ναις φωναὶς τῆς σάλπιγγας 'μαζεύτηκαν 'ς τὴν πόλι μέσα, κι' ἀφή- κανε τοὺς 'λιγοστοὺς ἐχθροὺς ποῦ 'γλύτωσαν, νὰ πάρουν τὰ βουνὰ καὶ νὰ σωθοῦν νὰ φύγουνε. Σὲ σπίτια καὶ σὲ καταστήματα, ποῦ εἶχαν μείνει ἀπ' τὴ φωτιὰ ἀπειραγα, ἀνάπαψαν κορμιὰ ἀποσταμένα ἀπὸ πορείαις, μάχη καὶ κυνήγημα καὶ αὐπνίαις.

'Απ' τὸ μεγάλο αὐτὸ κατόρθωμα τέλεια 'λιγοστοὺς νεκροὺς ἐμέ- τρησαν οἱ 'Ελληνες· μὰ 'πλήρωσαν τὸ φόρο τους σὲ πληγωμένους ὅχι 'λίγους· ἦτανε πολλοὶ ὅσοι 'πληγώθηκαν, ἅμα ἀπ' τῆς σκεπαὶς ἀπάνω τῶν σπιτιῶν τοὺς ἐχτυπούσαν οἱ ἐχθροί.

'Σ αὐτὴ τὴ μάχη ἐπληγώθηκε κι' ὁ Παῦλος ἄσχημα.

'Ἦταν μεγάλη ἡ συφορὰ ποῦ 'πάθανε οἱ Πέρσαις τότε. Πολλαὶς χιλιάδαις οἱ νεκροί, πολλαὶς κι' ἀμέτρηταις οἱ πληγωμένοι καὶ οἱ σκλαβωμένοι τους. Κι' ἂν 'γλύτωσαν οἱ ἀρχηγοὶ τὴ δόλια τὴ ζωὴ τους, ἄφηκαν 'ς τὰ χέρια τοῦ ἐχθροῦ τὰ ὅπλα τους ἀκόμα τὰ χρυσᾶ, τοὺς θησαυροὺς ποῦ σέρνανε μαζὺ τους καὶ ἀκόμα ταις γυναικες τους καὶ τὰ παιδιὰ τους. Καὶ 'χάθηκε ἐκεῖ πέρα ἡ δόξα κι' ἡ χαρά τους, καὶ 'χάθηκε τ' ἀρχοντολόι τῆς Περσίας, τὸ ἄνθος κι' ἡ ἐλπίδα της.

'Σὲ 'λίγαις 'μέραις ἐσηκώθη 'κεῖθες ὁ 'Ηράκλειος καὶ 'λίγο 'τρά- βηξε πρὸ πέρα κι' ἔκαμε στρατόπεδο.

Τοὺς πληγωμένους μὲ φορεῖα 'σήκωσαν καὶ δὲν τοὺς ἔλειψε καμ- μιὰ περιποίησι καὶ φροντίδα.

Μὰ ἡ πληγὴ τοῦ Παύλου πυρετὸ κακὸ τοῦ ἔφερε καὶ δεκαπέντε μέραις ἔμεινε ἀνάμεσα ζωῇ καὶ θάνατο.

Ὁ Γερμανὸς δὲν ἔλειψ' ἀπὸ τὸ προσκεφάλι του· καὶ μάνα κι' ἀδερφὸς καὶ φίλος καὶ νοσοκόμος ὁ ἴδιος ἦτανε. Ὑπνος καὶ κούρασι ἀπὸ 'κεῖ δὲν τὸν ἐδιώχαν. Καὶ ἡ ἀνησυχία καὶ ἡ λύπη τοῦτρωγε τὰ σωθικά.

Κι' ὁ Παῦλος πότε κοίτουσαν βουδὸς κι' ἀνένοιωστος, καὶ ἄψυχο κορμὶ σαθανωμένο ἔμοιαζε, χλωμὸς καὶ δίχως αἷμα, 'ποῦ λές κι' ἐχύθηκε ἀπ' τὴν πληγὴ τοῦ ὄλο, πότε' ἀναβε καὶ 'φούντονε 'ς τὴν ἔξαψι τῆς θερμῆς καὶ 'χτύπαγε τὰ χέρια του καὶ 'σὰν μουρλὸς ἐπα-ραμίλαγε. Καὶ τὸν 'κρατοῦσαν μὲ στανιό, μὴ λύσῃ ταῖς πληγαῖς του καὶ 'κεῖθες σβύση ἡ 'λίγη του 'πνοή. Καὶ 'θώρραγε 'μπροστά του ὄλο σφαγαῖς καὶ αἵματα καὶ ἀρπαγαῖς καὶ βάρκαις καὶ Πέρσαις νὰ κηδεύουνε τὴ Δάφνη του καὶ νυφικὰ στεφάνια νὰ κρατᾷ ἡ μάνα του· καὶ 'θαίνανε μισόλογα ἀπὸ τὸ στόμα του· καὶ 'κόρονε ἡ ζέστη μὲ τὴ στενοχώρια του καὶ 'πέταγε τὰ χιόνια, 'ποῦ τοῦχανε 'ς τὸ μέτωπο.

Καὶ 'μέρα μὲ τὴ 'μέρα τὸν ἔτρωγε ὁ πυρετὸς καὶ 'πάλευε ἡ ζωὴ κι' ὁ χάρος ποῖός θὰ νικήσῃ.

Ἐνίκησε ἡ ζωὴ· ἐνίκησαν τὰ νεῖάτα καὶ ἡ λεβεντιά κι' ἡ δύναμι ποῦ τοῦδωκε ὁ Θεός.

Ἡ βύθισι τὸν ἄφηκε, ἡ ἔξαψι, ἡ τρέλλα τὸν ἀπόλιπε, ἐτράβηξε ὁ πυρετὸς ποδᾶρι· καὶ τώρα ἡσυχος κι' ἀπύρετος, μὰ ἀδύνατος ὁλό-τελα, 'κουβέντιαζε μὲ τὸν καλὸ του ἀδερφό, τὸ Γερμανό, μὰ ὄλο ἀπὸ 'λίγο· καὶ ἡσυχὰ κοιμόντανε καὶ ἔπερνε τροφὴ ὀλίγη.

Ἀκόμα 'λίγο κι' ἦτανε 'ς τὰ πόδια του, καὶ ἦρθε ἡ ὑγεία κι' ἡ ζωὴ 'ς τὴ θέσι της.

Σ' τὴν πρώτη ἐπιθεώρησι ὁ αὐτοκράτορας τοῦ ἔσφιγγε τὸ χέρι καί :

— Ἀκουσε, τοῦ λέγει, ἑκατόνταρχο σὲ κάνω 'ς τοὺς φρουροὺς μου· μὰ νὰ φυλάξῃς τὸν Παῦλο περισσότερο· τὸν θέλω ὡς τὸ τέλος τοῦ πολέμου πλάγια μου.

ἽΣ τὸ Σάρο ποταμό.

Οἱ πάγοι τοῦ χειμῶνα ἑλγιστέφανε καὶ ἑγλύκανε ὁ καιρὸς μὲ τοῦ Φλεβάρη ταῖς βροχαῖς καὶ ἀπάνωθες ὁ Καύκασος ἔμπουμπουνίζε καὶ χιόνια τῶρα χαμηλὰ δὲν ἦτανε.

Ἐκαρτέρεψε ἀκόμα ἑλίγο ὁ Ἡράκλειος καὶ μόλις ἐξαστέρωσ' ὁ καιρὸς ἐσήκωσε τὸ στρατό.

ἽΣα νᾶμαθε πῶς ὁ Χοσρόης κάτι ἐμαγεύρσε γιὰ τὴν Κωνσταντινούπολη, πῶς κάτι συνεννόησες ἔκανε μὲ τοὺς ἄλλους τῆς ἐχθροῦς, τοὺς Ἀβαρες καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη ἑέρασε πολλὺς καιρὸς, ποῦ τόσο ἐξεμάκρυνε ἀπὸ τὴν Πόλη ὁ Ἡράκλειος. Ἐπόνεσε ἡ ψυχὴ του, ἡ καρδιά του ἀνησύχαγε, ὁ νοῦς του τὸν ὠδήγαγε νὰ πάη κοντά τῆς ἑλίγο.

Ἀφῆσε τὴν Ἀλβανία, ἐπῆρε δυτικά τὴν Ἰθρία καὶ ἐπροχώρησε ἀπὸ ἐκεῖ κατέθηκε νοτιά, καὶ ἑέρασε ἑψηλὰ καὶ χιονισμένα καὶ δυσκολοπέραστα βουνά, ἐδιάβηκε πλάγια τὴ Βάνη λίμνη, σχίζοντας τὴν Ἀρμενία ὁλόκληρη καὶ ἦρθε ἀνάμεσα ἑς ταῖς πηγαῖς, ὅθι ξεφεύγουνε οἱ ὀρῶ μεγάλοι ποταμοί, ὁ Τίγρις καὶ ὁ Εὐφράτης. ἔγυρε ἑλίγο καίθες καὶ ἦρθε καὶ ἑέρασε πρὸ κάτω τὸ γρήγορ τοῦ Τίγρι βέμα, πλάγια ἑς τὸ σημερινὸ Διαρβεκίρ. Ἀμίδα τότε λέγανε τὴν πόλι αὐτή.

Ἐκεῖ ἐστάθη ἑλίγο. Ἦταν ἀνάγκη ν' ἀναπάσῃ τὸ στρατό. Βαρβαρικοὶ πορεῖαις, σκλάβοι, λάφυρα ποῦ ἔσερναν μαζὺ τοὺς, ἐφέρνανε ἀνάγκη ἑλίγο νὰ ξαποστασούνε.

Ἵς τόσο ὁ Χοσρόης ἔμαθε τὸ δρόμο τοῦ Ἡράκλειου καὶ ἐβουλήθηκε νὰ τὸν χτυπήσῃ ἑς τὴν πορεία. Ἐμασσε πάλι δυνατὸ στρατό καὶ τὸν ἔστειλε κατ' ἐπάνω του.

Ὁ Ἡράκλειος τὸ ἔμαθε· μὰ σκέδιο δὲν ἄλλαξε· ἂν ἦταν πλάγια, ἂν ἔσως ἀπ' τὴ μιὰ μέρη ὡς τὴν ἄλλη, θὰ τὸν χτυποῦσαν, δὲν τὸ ἑψηφοῦσε, δὲν τὸ ἑλόγιζε. Ἀποφάσισε νὰ δεχτῇ τὴ μάχη ὅπου τοῦ τὴ δώσουνε. Ἐσηκώθηκε ἀπ' τὴν Ἀμίδα, καὶ ἔσα τὸ δρόμο του.

Πρὶν φύγῃ ἀλήθεια ἐκεῖθες ἔστειλε γραφὴ ἑς τὴν Πόλη, ἑς τοὺς κυβερνήταις π' ἄφῃσε καὶ τοὺς ἔδωκε εἶδησι, πῶς πλησιάζει ὁλοένα καὶ νὰ μὴ δειλιάσουν σὲ χαμμιά περίστασι.

Ἐδιάβῃ ἑς τὰ βορεινὰ τῆς Μεσοποταμίας, ἐμπῆκε ἑς τὴ Συρία καὶ καὶ πρὸς τὰ Σαμύσατα ἑέρασε τὸν Εὐφράτη ποταμό· ἔπιασε ἀνοιχτὰ δεξὰ τὸν Ταῦρο καὶ ἀνέθηκε τοῦ Ἀμανοῦ ταῖς βάραις καὶ ἔπεσε ἑς τὴν Κιλικία πάλι, ὅθι τρεῖς χρόνους πρὶν ἔκαμε ἀρχὴ ἑς ταῖς νίκαις, ἀρχὴ ἑς τὸ δοξασμένο τοῦτο πόλεμο.

Ἐδιδάθηκε τὸν Πύραμο κι ἦρθε ᾿ς τὸ Σάρο ποταμὸ ἐκεῖ κατὰ τὰ Ἀδύνα.

Ἦταν ἐκεῖ ἓνα μεγάλο καὶ πλατὺ γεφύρι, ποῦ τῷχε χτίσει μιὰ φορὰ ὁ αὐτοκράτορας Ἀδριανὸς τῆς Ρώμης· εἶχε πολλαῖς ἀψίδαῖς κι ἦταν ἀνοιχτὸ ὅαν κάμπος· μὲ κάστρα ἦτανε ὀχυρωμένο ἀκόμα. Ἐκεῖθε δὶδάθηκ' ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς καὶ ἐπιάσε τὴν ἄλλη ὄχθη. Γρατὶ ἐφάνηκαν οἱ Πέρσαις μακρυὰ. Καὶ ὁ Ἡράκλειος ἐκεῖ τότε νὰ τοὺς καρτερέψῃ ἐδιάλεξε.

Κι ὁ Περσικὸς στρατὸς κατέβαιν' ἄφθονος, πυκνὸς καὶ μαζωμένος καὶ μὲ τάξι. Ἦρθαν κι ἐπιάσανε τὴν ἀνατολικὴ ὄχθη τοῦ Σάρου ἐκεῖ κατὰ τὴ γέφυρα.

Οἱ Ἕλληνες ἀντίκρυ μαζωμένοι τὸ γεφύρι φύλαγαν.

Οἱ Πέρσαις πρῶτοι ἐχτύπησαν τὴν ἔφοδο καὶ χύμηξαν ᾿ς τὴ γέφυρα ἀπάνω. Ὁ Σάρβαρος καὶ πάλι ὀιοικοῦσε τοῦτο τὸ στρατό.

Ἀντιλαλήσανε ἡ σάλπιγγαῖς ᾿ς τὸν Ἑλληνικὸ στρατὸ καὶ κεῖνοι ποῦ ἦταν ἐμπρὸς ὤρμησαν ἀκράτητοι καὶ ἄρχισε ἡ μάχη, τ' ἀχόρταγος τοῦ χάρου τροφοδότρα φοβερή.

Μὰ ἦταν κακὸ μεγάλο ποῦ ἔγινε ἐκεῖ, μὰ ἦταν ἀπερίγραπτη ἀντάρα καὶ σφαγὴ καὶ σύγχυσι. Πότε οἱ Ἕλληνες ἐπροχωροῦσαν, ἔμπροστὰ καὶ πίσω οἱ πυκνοὶ ἐχθροὶ τοὺς ἄμπωχναν, πότε οἱ Πέρσαις μαζωμένοι, φοβεροὶ προβαίνανε καὶ πολεμοῦσαν νὰ πάρουν τὸ γεφύρι, νὰ πατήσουν τὰ ταμπούρια ποῦ τὸ ἐπροστάτευαν· μὰ οἱ Ἕλληνες παλλικαρίσια τοὺς χτυποῦσαν, κι ἀπάνωθε ἀπ' τοῦ γεφυριοῦ τὰ κάστρα θάνατο ἐχύνανε μὲ ταις σαῖταις τοὺς οἱ φύλακες.

Καὶ ἐκυλοῦσαν ἐδῶ κορμὶ ἀκέφαλα κι ἐκεῖ κεφάλια, χέρια, ἡ πόδιζα μοναχὰ καὶ ἄλλοι ἀπὸ τὴν ὀρμὴ καὶ τὸ σπρώξιμο ᾿ς τὸν ποταμὸ κυλοῦσαν καὶ βούλιαζαν καὶ πνίγουνταν· καὶ ἐσωριάζουνταν νεκροὶ ἄνθρωποι κι ἄλογα, καὶ σὲ νεκροὺς ἀπάνω ἄλλοι ἐσπάραζαν καὶ ζέψυχουσιν· καὶ μακελεῖο ἀνθρώπων ἦταν καταχθόνιο. Καὶ χτύπαγε τὸ σίδερο ἄλλου κορμὶ καὶ χώνευε ὡς μέσα, ἄλλου χαλκὸ, ἀσπίδα, ἡ καὶ θώρακα, καὶ ἐφευγ' ἀνωφέλευτο ἡ ἐτσακίζουνταν. Καὶ ὅλα αὐτά, κοντάρια ποῦ χτυποῦσαν, σαῖταις φτερωμέναις, σπαθῖα ποῦ δούλευαν ὀλοῦθες, ἀρματωσαῖς τῆς φύλαξης, σαλπίσματα, φωναῖς πολεμικαῖς, ἀλόγων χρεμετίσματα, τῶν ἀρχηγῶν κραυγαῖς, τῶν πληγωμένων βογκητὰ, κορμὶ ποῦ κύλαγαν ὀπῶ—ὀπῶ ὅαν τὰ θερῖα νὰ φαγωθοῦνε, ἐκάνανε τοῦ Ἀδὴ πανηγύρι φοβερό κι ἀντιλαλοῦσαν τὰ βουνὰ καὶ τὰ λαγκάδια ᾿ς τὴν ἄγρια ἐκείνη μουσικὴ καὶ ἀπ' ταις ψηλαῖς φωλιαῖς τοὺς τὰ ὄρνια ἀκόμα τρομαγμένα φεύγανε.

Μὰ νὰ οἱ Πέρσαις σπρώχνουνε τοὺς Ἕλληνες καὶ προχωροῦνε ᾿ς

τὸ γεφύρι ζερβὰ μεριά· οἱ Ἕλληνες ἐκεῖ ἀνοίξανε ἐμπρὸς τοὺς· γιατί; γιατί; ποῖος δαίμονας τοὺς ἐδίωχνε;

Ἀληθινὰ καὶ ἦταν δαίμονας. Ἕνας θεριακωμένος Πέρσης, γίγαντας ἀληθινός, καθάλλα ἔς ἓνα ἄτι γιγαντόσωμο καὶ κείνο, ἔσπερνε γύρω του τὸ θάνατο. Ἦταν τὸ μπράτσο του σὰ μέση ἀνθρώπου καὶ ἡ γροθιά του ἴσὺν παιδιοῦ κεφάλι ὁλάκερο. Μὲς ἔς τὸ χαλκὸ ντυμένος χάρο δὲν ἐλόγιαζε καὶ χάρο ἔσπερνε ὁλοῦθες ἡ μεγάλη χέρα του. Μὴ σπάθα, ποῦ ἄλλος δύσκολα θὰ τὴν ἐκούναγε, ἐδούλευε παιγνίδι λὲς ὁ δυναμόχερος, καὶ ἔς τ' ἄγριο λεπίδι του ἴσὺν τρυφερὰ βλαστάρια τὰ κεφάλια φεύγανε. Πῶς ν' ἀπαντῆσουν τὸν καταραμένο αὐτό; ἀνοίξανε μπροστά του οἱ ταλαίπωροι. Καὶ κείνος, μὲ τοὺς ἄλλους Πέρσαις πίσω του καὶ πλάγια, ὅλο χούμαγε καὶ θέριζε. Τώρα τὴ σπάθα κρέμασε καὶ μὲ κοντάρι τρύπαγε ὅποιον πλησίαζε.

Εἶδ' ὁ Ἡράκλειος ἀπὸ τὴν ἄλλη πῶς οἱ δικοὶ του ἄνοιγαν καὶ σπρώχνουνταν καὶ ἡ καρδιά του χτύπησε ἀνήσυχα.

Πλάγια του οἱ Κατάπραχτοι, οἱ διαλεχτοὶ τοῦ φύλακες, βαστούσανε καλὰ καὶ μοναχοὶ τοὺς θὰ βαστοῦσαν· ἦταν βέβαιοι. Σ' τὸ πλάϊ του συμμαζεμένοι ὁ Παῦλος, ὁ Ἰσίδωρος, ὁ Γερμανός· τὰν τὰ λυσσάρικα σκυλιὰ δαγκοῦσανε δεξιά, ζερβὰ καὶ κάθε δάγκαμά τους ἦταν θάνατος. Γυρίζε καὶ τοὺς λέει δυνατὰ:

— Θὰ λείψω λίγη ὥρα· θὰ πάω ἔς τὴν ἄλλη ἄκρη· ποδᾶρι μὴ σᾶς εὕρω πίσω, ποδᾶρι ἀπ' τὸ γεφύρι μὴν ἀφήσετε.

— Σῦρε μὲ τὸ καλὸ, ἀφέντη δοξασμένε βασιλιχ, φωνάζει του ὁ Ἰσίδωρος, ἐκεῖ ὅπου χυμῶντας ἓνα Πέρση τρύπαγε.

Σ' ἐνὺ λεπτὰ εὐρίσκουνταν ὁ αὐτοκράτορας ἔς τ' ἀριστερὰ μέσ' ἔς τοὺς δικοὺς του, ποῦ ὅλο ἄνοιγαν.

Σταθῆτε, τοὺς φωνάζει, ἀκούνητοι, νὰ πάρετε ἓνα μάθημα!

Καὶ μὴ κεντάει τὸ Δόρκωνα καὶ ὀρίσκεται ἔς τὴ μέση, μέσα ἔς τ' ἄνοιγμα.

Σὰν τὸ ἀγριογούρονο, ποῦ τὸ βαρᾶνε μὲ κομμάτια καὶ σφαίραις ἀπὸ μακριά, ἀπὸ τὰ δένδρα ἀπάνω εἰς κυνηγοί, καὶ οἱ σκύλοι τοῦ δαγκάνουνε τὰ πόδια καὶ τ' αὐτιά, καὶ ἐκεῖνο τινάζει ταῖς σφαίραις ἀπ' τὸ σκληρὸ του δέρμα καὶ χύνουν ἄντερα σκυλιῶν τὰ δόντια του καὶ ἡ λύσσα του αὐξάνει ὁλοένα, μὰ ἑξάφνου ὁδεῖ ἓνα κυνηγὸ, ποῦ στέκεται ἔς τὴ διάβα του ἡσυχος καὶ καρτερῶντας το νὰ πάῃ κοντά, καὶ κείνο ὀρμᾷ μὲ λύσσα καὶ μανία, ἔτσι ὁ θεριεμένος Πέρσης, ποῦ ἡ σαίταις τὸν χτυποῦσαν ἀπὸ μακριὰ καὶ τοῦ ἄναβε ἡ σφαγὴ τὰ καύκαλα καὶ ἄγριος ἐθέριζε κορμιὰ τριγύρω του, ἐχάρηκε σὰν εἶδε μπροστά του νὰ ξεμοναχιάσῃ ὁ αὐτοκράτορας.

Τὸν εἶδαν ὅλοι, τὸν ἐγνώρισαν· ἐχθροὶ καὶ φίλοι ἐμείνανε μαρμα-

ρωμένοι, ἀκούνητοι· ἐδῶθες χτυποκίρδι φοβερό, ἐλπίδες ἀπὸ 'κει φαρμακωμένους ἦτανε.

Ἐάν ἄγχι θερίῃ οἱ δυνάμεις· χύθησαν. Ἐσήκωσε ὁ Πέρσης τὸ κοντάρι του καὶ χύπησε κατὰστηθα τὸν αὐτοκράτορα· μὴ κράτητε ὁ θώρακας καὶ κἂν δὲν αἱματώθηκαν τὰ τιμημένα στήθια του. Ἐχούμιξ' ὁ Ἡράκλειος, μὴ γύρισε ὁ Πέρσης τὴν ἀσπίδα του γοργὸς καὶ ἔσπασε ἀπάνω της τοῦ κονταριῦ ἡ μύτη. Κι' ὁ ἄξιος Δόρκωνας ἔσηκώθη· ὑπερήφανος καὶ πλάγιχ ἔπεσε 'ς τοῦ Πέρση τ' ἄλογο. Καὶ τῶρα λὲς κορμὶ μὲ τὸ κορμὶ κι' ἐσμίγανε οἱ φοβεροὶ ἀντίμαχοι. Ὁ Πέρσης τὸ κοντάρι πέταξε καὶ ἔβγαλε τὴ σπάθην ἀπ' τὸ φηκάρει της κι' ἴσα τὴ φέρνει 'ς τὸ λαιμὸ τοῦ βασιλιᾶ, νὰ τὸν χωρίσῃ πέρα-πέρα.

«Σῶσε, Θεέ μου παντοδύναμε, τὸν αὐτοκράτορα!» στριγγλιὰ φωνὴ ἐχύθηκε ἀπὸ κάποιον τοῦ στριτοῦ· καὶ χύμηξ' ἓνας γιὰ νὰ φτάσῃ πλάγιχ του.

Ἀνωφέλευτα. Εἶδε τὴ σπάθην ὁ Ἡράκλειος καὶ χύθηκε ἀπάνω 'ς τὸν ἐχθρὸ καὶ τὸν ἀγκάλιασε μὲ τῶνα χέρι καὶ μὲ τὸ ἄλλο λεπίδι· ὅσον ξυράρι 'ς τὸ καρύδι τοῦμπηξ καὶ τοῦκοψε τὴ φλέβα καὶ νεκρὸ τὸν ἔρριξε, καὶ 'ς τὸν ἄερα ἔπεσ' ἄψυχον, ἀνωφέλευτον τοῦ Πέρση ἡ σπάθην. Καὶ ἑστάθηκε ὁ Ἡράκλειος 'ς τὸ Δόρκωνα κελᾶ· μὴ ὁ καταρμμένος Πέρσης ὅσα βῶδι σπάραιζε 'ς τὸ χῶμα, ξερνῶντας τὴ ψυχὴν του μὲ τὸ αἷμα του. Καὶ μία φοβερὴ κραυγὴ, βοή, ἀλαλητὸ ἀπ' τὸν Ἑλληνικὸ στρατὸ ἐχύθηκε 'ς τὸν οὐρανόν· ὅσον ἄνδρου γε βουνοῦ μεγάλο ἀπὸ τὰ στήθια τους.

Καὶ ὅλος ὁ στρατὸς ἐχύθηκε μὲ τὸν Ἡράκλειον καὶ χτύπησε τοὺς Πέρσας θανάτῳ, ἀκράτητῳ. Καὶ ἑσάρωσαν τὴ γέφυραν ὁλοῦθες καὶ χύθηκαν ἀντίκρου 'ς τὴν ὄχθη, ποῦχανε οἱ Πέρσαις· καὶ 'κεῖνοι νὰ κρατήσουν τὴ γρημὴν τους, πᾶσχιζαν, καὶ χύθηκαν πολλοὶ κατὰ τὸν αὐτοκράτορα, τὸ χεῖμαρρον μὲ χέριχ ὅσον ν' ἀμπώχνανε.

Κι' ὁ ἀρχηγὸς τους Σάρδαρος, γυρίζοντας σὲ ἓνα κολασμένο αἰρετικόν, ποῦ πλάγιχ του τοὺς χριστιανούς· πολέμαγε:

«Μωρέ, Κοσμᾶ, τοῦ λέει, μωρ' κύτταξε τὸν αὐτοκράτορα! πῶς στέκεται 'ς τὴ μάχην ἀφοβός, κι' ἀπλήγητος ὁλοῦθες χύνεται! ὅσον ποῦ τ' ἀμμόνι δειώχνει πίσω τὸ σφυρί, ἔτσι ἀπάνω του σπαθιά, κοντάρια, σίδερα χτυπᾶν καὶ φεύγουν ἀνωφέλευτα».

Οἱ Πέρσαις τέλος δὲν ἐβάσταζαν. Ἀλλοῖμονο ποῦ λείψει ἡ πεποίθησι! Ἐτσάκισαν ὁλοῦθες. Τρομάρα καὶ φευγιά! Ἐφεύγανε ὅσον τοὺς λαγούς· καὶ πίσω τους ἀχόρταγοι ἐχθροὶ τοὺς κυνηγούσανε. Σπραγὴ καὶ συφορά καὶ ἐδόλοθρεμα! Ἐχόρτασαν οἱ κάμποι ἀπὸ αἵματα κι' ἀπόστασαν τὰ ὄρνια ὕστερα κειρὸ καὶ λύκοι καὶ τσακάλια, νὰ τρώων τὰ κουφάρια τους.

Σύννεφα ὀλοῦθε.

Μὰ ὁ Χασρήης λύκος λυσσασμένος ἦτανε· κάτω δὲν τῶρριχνε. Λέε· κ' σμς εἶχε ἀτέλειωτο, ἀτελειωτο στρατό· λὲς κι' ἦτανε ἡ Λερναία· Ὑδρα τοῦ παρομυθιεῦ μὲ τὰ ἑπτὰ κεφάλια, ποῦ εἶχε τὸ χάρισμα, ἅμα τῆς ἐκδοῦν τὴν μία κεφαλὴ, ἐκεῖθες δύο νέαις νὰ φυτρώνουνε.

Τρεῖς μεγάλους στρατοὺς πάλι ἐτοίμασε. Ἐκράτησε τὸν ἕνα τὸν καλλίτερο 'ς τὴν Περσία, γιὰ ν' ἀπαντήξῃ τὸν Ἡράκλειο, ἔστειλε τὸν ἄλλο νὰ χτυπήσῃ τὸν ἀδερφὸ τοῦ αὐτοκράτορα Θεόδωρο, ποῦ βοήθειαι μάζεψε γιὰ τὸν Ἡράκλειο, καὶ ἔστειλε τὸν τρίτο 'ς τὴν Κωνσταντινούπολη, νὰ βοηθήσῃ τοὺς Ἀβάρεις, καὶ χτυπῶντας τὴν ὀλοῦθες νὰ τὴν πατήσουνε.

Τὰ πράγματα ἐσφίξανε. Ἄλλος ἀπὸ τὸν Ἡράκλειο 'ς τὰ σίγουρα θὰ τᾶχανε, 'ς ἀπελπισία θάπεφτε. Πῶς ; τρία χρόνια 'κλείσανε καὶ πᾶνε τέσσερα, ποῦ 'τράβαγε αὐτὸς καὶ ὁ στρατὸς τοῦ ταλαιπωρῆαις φοβεραῖς, ἀνήκουσταις καὶ δὲν 'μποροῦσε ξαστερᾶ νὰ 'ῶῃ, νὰ φύγουνε τὰ μαῦρα σύννεφα ; πῶς ; τρία χρόνια 'νίκαγε καὶ 'θέρριζε καὶ οἱ ἀντίμαχοι στρατοὶ 'σὰ μανιτάρια ξεφυτρῶνανε ; πῶς ; 'σὰν τὸ θερίο σὲ βουνὰ καὶ σὲ λαγνάδια τὴν Ἀσία 'γύριζε, ξεπατρισμένος, μακρυὰ, μέσ' 'ς τοὺς ἐχθροὺς, μοιάχα γιὰ νὰ σώσῃ τὴν γλυκεριὰ τοῦ Πόλη, νὰ τὴν ξέρῃ ἡσυχῇ, κοὶ 'κεῖνη τώρα θὰ 'κινδύνευε ; Ἦτανε νὰ σκάσῃ ἀλήθεια νοὺς ἀνθρώπων καὶ νὰ βαρυγκομήσῃ χριστιανικὴ ψυχὴ ἀκόμα.

Μὰ ὁ Ἡράκλειος εἶχε πολὰ, μεγάλα τὰ χαρίσματα ἀπ' τὸ Θεό. Δὲν εἶχε μόνο τὸ κορμὶ παλλικαρίσχο δυνατό· δὲν εἶχε μόνο τὴν καρδιὰ ὀάκερῃ βρυτημένη 'ς τῆς πατρίδας τὴν φωτιά· δὲν εἶχε μόνο πίστι καὶ θρησκεία μέσα του· εἶχε καὶ κατακάθορα τὰ 'μάτια τοῦ μυαλοῦ κι' ἀμέσως ἐξεχώριζε σὲ κάθε μιὰ περίστασι τὸ φρόνιμο καὶ τὸ καλλίτερο.

Ἔτσι ὁ μεγαλοδύναμος Θεὸς 'ς τοὺς διαλεχτοὺς τοῦ στέλνει ἄφθονα τὰ ὄωρα του. Καὶ ἦταν ὁ Ἡράκλειος ἀπὸ τοὺς 'λίγους διαλεχτοὺς τοῦ ἑνός.

Εἶδε, πῶς ἂν ἔτρεχε νὰ βοηθήσῃ ἀπ' τὸ μεγάλο κίνδυνο τὴν Πόλη του καὶ μέσα νὰ κλειστῇ νὰ τὴν ὑπερασπίσῃ, μεγάλο σφάλμα καὶ ζημία θάκανε.

Γιὰτὶ ἐκεῖ θὰ 'πέφτανε 'ς τὴν Πόλη ἀπάνω μαζεμένοι πιά καὶ ἡσυχοὶ, ὅλοι οἱ ἐχθροὶ τοῦ ἀπὸ Εὐρώπῃ καὶ Ἀσία, καὶ ἄφθονοι κι' ἐπίμεινοι θὰ τὴν 'πολιορκοῦσανε καὶ χρόνο μὲ τὸ χρόνο θὰ τὴν ἐσφίγ-

χαν· γιγτὶ ὥς τόσο θὰ τοῦ ἀρποῦσαν τοὺς συμμάχους· ποῦχε κάμει 'ς τὴν Ἀσία, θὰ τοῦ ἔχτυπαγαν ταῖς πόλεις του, θὰ ἔσφαζαν τοὺς χριστιανούς ὁλοῦθες, ἐρμὶν καὶ ἔθεμελίωμα οἱ Πέρσαις θάφερναν παντοῦ.

Καὶ ἔκαμε στρατηγικὸ τὸ σχέδιό του ἀληθινὰ καὶ ἄξιον 'ς τὰ ἄλλα του κατορθώματα.

Ἄφησε τὸ Θεόδωρο μ' ἐκείνους ποῦ ὠδήγαγε, ν' ἀντιπαλαίψῃ ἐκείνους ποῦ θὰ τὸν ἐχτύπαγαν· τὸν εἴζερε ἀρκετὸ καὶ ἄξιον ἀδερφό του.

Ἐδράλεξε ἀπ' τὸ στρατό του ἀπ' τοὺς **Θωρακοφόρους** του δώδεκα χιλιάδεις καὶ τοὺς ἔεχώρισε νὰ πᾶνε γιὰ βοήθειαν 'ς τὴν Πόλην.

Πρὶν φύγουν τοὺς παράταξε 'ς τὸν ἄλλο τοῦ στρατοῦ ἀντίκρυ· καὶ αὐτός, καθάλλα 'ς τ' ἄλογό του, μέσα 'ς τὴ μέση ὁρίσθηκε καὶ τοὺς μιλάει μὲ τὴ φωνάρα του, ποῦ ταῖς καρδίαις καὶ ταῖς ψυχαῖς ἐτάραζε συθέμελα.

« Ἀγαπημένοι στρατιώταις, τῆς ψυχῆς μας ἀδερφοί ! Τιμὴ σὰς κάνω ξέχωρη· συλλογιστῆτε το. Ἐσεῖς θὰ πᾶτε 'ς τὴν πρωτεύουσα νὰ τὴν ὑπερασπίσετε, νὰ τὴ σώσετε. Σὲ σὰς γυναῖκες καὶ παιδιὰ, σὲ σὰς πατρίδα ἔμπιστευόμαστε. Πηγαίνετε ! Καὶ φέρετε τὸ θάρρος, τὴ ζωὴ, τὴ νίκη μόλις θὰ πατήσετε ἐκεῖ. Δὲν ἀρρωτᾶω πόσους θ' ἀπαντέξετε ἐκεῖ ἐχθρούς· δὲ θέλω νὰ τὸ μάθω· χιλιάδαις, μυριάδαις ἂς ἦναι ὅσοι· θένε· μαζὺ ποτὲ δὲν τοὺς μετρήσαμε, δὲν τοὺς ἠλογίσαμε. Στρατιώταις ἀδερφοί, καθέννας ἀπὸ σὰς εἶναι ἓνας τῆς θρησκείας, τῆς πατρίδας λειτουργούς, σὲ σὰς πατρίδα καὶ θρησκεία ἀπλώνουνε τὰ χέρια νὰ ταῖς σώσετε. Πιστέψετε, ὅλοι σὰς ζηλεύουμε. Σύρετε μὲ τὴν εὐχὴ, μὲ τὴν καρδιά μας ! Καὶ ἡ εὐλογία τοῦ Θεοῦ ἂς ἦναι 'ς τὰ κεφάλια σας ! ».

Μυριστόμος ἐξέσπασε φωνὴ ἀπὸ χιλιάδαις στήθειν, ἀπὸ χιλιάδαις στόματα, χίλις εὐχαῖς ἀνέβηκαν 'ς τὸν οὐρανόν, 'ς τὸ θρόνον τοῦ ὑψίστου νὰ προσπέσουνε.

Ἦτανε τότε κοντὰ 'ς τὸν Ἄλυ ποταμό, 'ς τὴν πόλιν τὴ Σεβάστεια.

Ἐκεῖ αὐτός μὲ τὸν ἄλλο στρατὸ νὰ μείνῃ ἀποφάσισε, φοβέρα 'ς τὴν Περσία, 'ς τὴ πολιορκημένη Πόλιν ἀντιστήκωμα· ἐλεύθερος ὅσων τὸν ἀέρα, ὅσων τὸ σύννεφο, ὅσων τὸν αἵτό, ἀπ' τὰ βουνὰ ἐκεῖνα νὰ χυμῆζῃ ἡ πόρραγε δθ. ἤθελε, νὰ φέρῃ θάνατον, καταστροφὴν. Ἐκεῖ ἡ καρπέραψε γιὰ ξεχειμώνισμα.

Μὰ ἔστειλε 'ς τὴν Πόλιν, 'ς τὸ σεβαστό του Πατριάρχην Σέργιον,

ἔς τὸν καρδιακὸν τοῦ Βῶνο τὸν ἄξιον τοῦ μάγιστρο, γραφαῖς καὶ ὁδηγίαις περισσαῖς, μαζὺ μὲ τὸ στρατὸ ποῦ ἔστελνε βοήθεια.

Τοὺς εἶπε νὰ ζητήσουνε μὲ κάθε τρόπο νὰ κάνουνε εἰρήνη μὲ τοὺς Ἀθαρες, ἀκόμα μὲ θυσία· φτάνει νὰ μείνῃ ἡ τιμὴ ἀπείραγῃ. Γιατὶ ἤθελε νὰ ματαιώσῃ ἔτσι τοῦ Χοσρόη τὰ σχέδια, νὰ μὴ τοῦ ἀφήσῃ τέτοιους βενηθούς· καὶ τότε ὁ Ἡράκλειος γρήγορα θὰ τὸν ξέκανε. Καὶ μὲ τοὺς ἄλλους ἔπειτα θὰ ᾠγαριόζουντεν. Μὰ ἂν ὁ Χαγάνος δὲν ἤθελε ν' ἀκούσῃ εἰρήνην, εἴξερε, τοὺς ἔγραφε, πῶς ἐκεῖνοι θὰ κρατούσανε καλὰ, τῶς τὴν πρωτεύουσα θὰ ἔσωζαν. Μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ καὶ τῇ ὀικῇ τους γινῶσι καὶ φιλοπατρία ἡ Πόλις τους θὰ γλύτωνε καὶ πάλι. Τοὺς ἔγραφε πῶς ὁ στρατός, ποῦ ἔστελνε βοήθεια τους, διπλαῖς καὶ τρίδιπλαῖς χιλιάδαις ἄξιζε ἐχθρούς καὶ τοὺς ἐξήγησε γιατί καὶ πῶς ἐκεῖνος θάμενε ἐκεῖ πέρα, ἀνάμεσα Πολῇ καὶ Περσία ἑτοιμος, ἐλεύθερος.

Ὁ πατριάρχης Σέργιος.

Μὲ καρδιεχτύπῳ ἡ ἀνοιξὶ ἐπέρασε καὶ καλοκαῖρι· πλάκωσε πικρὸ καὶ ἀνήσυχο.

Οἱ Πέρσαις πρῶτοι ἤρθανε ἔς τὴν Πόλιν ἀντίκρυ ὅθι χρόνῳ πρὶν ἐκεῖνῶν, καὶ πολιορκήσαν τὴν Χαλκηδὼνα πάλι καὶ τοὺς Ἀθαρες προσμένανε.

Δὲν ἄργησαν καὶ ἐκεῖνοι νὰ πλακώσουνε. Ἐπάτησαν τὰ πρῶτα ὀχυρώματα, τὰ μακρὰ τείχη ποῦ ᾠέγανε, καὶ ἤρθανε ἔς τὴν Πόλιν πλάγιον. Τριάντα ἦταν χιλιάδαις μεναχοὶ τους· καὶ ἦταν μονάχα ἡ ἐμπροσθεφυλακὴ τοῦ Βασιλεῦς τους, τοῦ Χαγάνου, ποῦ θὰ ἔφτανε ἀργότερα.

Ἀδίκῃ οἱ στρατιώταις μὲ τὰ παληκάρια τους ἐβγήκαν ἀπ' τὴ Πόλιν καὶ ἐξεδοῦν ἐκάμανε γενναία. Ἐσφαζαν πολλούς· μὰ τέλος ἀναγκάστηκαν νὰ μπουνε πάλι μέσα, νὰ φυλάξουνε τὰ τείχη της. Γιατὶ καὶ μέρα μὲ τὴ μέρα θὰ πλάκωνε τ' ἀσκέρι τοῦ Χαγάνου.

Ἐπέρασε ἑνὶς μῆνας καὶ ἓνα πουνρνὸ ἐφάνηκε ἀπὸ πέρα ἡ μαυρίλα του.

Ὁ γδόντα ἔσερνε χιλιάδαις ἀπὸ 'πίσω του, χώρια ἐκείνους ὅπου ἔστειλε 'μπροστὰ καὶ χώρια τ' ἄλλα Περσικὰ τσακάλια, ποῦ ἀντί-
κρυ 'καρτερούσανε.

Καὶ ἔσερνε μαζύ του ὄζω ἀπὸ τοὺς Ἄθαρες, καὶ Ῥώσσους, Σλαῦους, Βούλγαρους, ἐχθροὺς αἰώνιους, ἐχθροὺς φαρμακεμένους τῆς πατρίδας μας, ποῦ αἵματα αἰώνων καὶ μίση τῶν αἰώνων μᾶς χωρίζουνε, ἐχθροὺς ποῦ πέρανε ὁροσιὰ ἀπ' τὸ Βυζάντιο καὶ ὄδινανε φαρμάκι μόλις 'βρίσκανε καιρό !

Κακὸ μεγάλο 'πλάκωσε, πολλὴ μαυρίλα 'σκέπασε ὁλοῦθες τὴν ἀγιασμένη Πόλη μας.

Ὁλοῦθες τὴν ἐκύκλωσαν· γιατί' ἐφέρνηνε ἀκόμα καὶ χιλιάδαις βάρκαις οἱ καταραμένοι Σλαῦοι, μὲ τὴν ἐλπίδα νὰ περάσουνε ἀντί-
περα τοὺς Πέρσαις τοὺς συμμαχοῦς των.

Καὶ κάστρα 'χτίζανε 'ς τὰ τεῖχη τῆς τριγύρω καὶ 'στήνανε ταῖς φοβεραῖς τους μηχαναῖς καὶ ἀπὸ δέντρα ἄγρια βαρεῖς κορμούς, σιδερωμένους ἐμπροστὰ, 'κρεμάζανε 'ς ταῖς πόρταις τῶν τειχῶν ἀντίκρυ, ὥσάν ποῦ κάνουνε ταῖς κούνιαις τὰ παιδιὰ, χτυπῶντας νὰ ταῖς σπάσουνε· καὶ ἐκάναν ὀχυρώματα καὶ τάφρους μὲς 'ς τὸ χῶμα καὶ 'στήνανε ψαθιά καὶ ξύλα γιὰ νὰ δουλεύουν 'πίσω τους ἀόρατοι καὶ ἄβλαβοι.

Ἀπὸ τὴν ἄλλη, μέσα 'ς τὸ Βυζάντιο, οἱ Χριστιανοὶ ὅλημερίς, ὅληνυχτὶς ἐδούλευαν· παιδιὰ, γυναῖκες, γέροντες ἐβοηθοῦσαν ὅλοι πρό-
θυμα, ἀκούραστα· ἀπ' ὅτι ἡ κεφαλὴ τους ἔκοβε, ἀπ' ὅτι ἡ περίστασι 'ζητοῦσε, τίποτα δὲν ἄφιναν. Ἡ πετροδόλαις μηχαναῖς ἐδοκιμάστη-
καν, ἀλείφτηκαν μὲ λάδι, ἦταν ἐτοιμαίς· ἐτοιμαίς ἦταν πλάγια τους ἄλλαις, ποῦ μ' ἐπιτηδεϊότητα 'πετούσανε σαῖταις καὶ κάθε μία ἔκανε πολλῶν στρατιωτῶν δουλειὰ· ἄλλοι τσεκούρια 'φέρνανε καὶ ἀπόθεταν ἐκεῖ που πρόχειρα νὰ σπάζουν, νὰ γκρεμίζουνε ταὶ σκάλαις, ποῦ 'ς τὰ τεῖχη θ' ἀκουμπόσανε οἱ ἐχθροί· ἄλλοι 'κουβάλαγαν ταῖς πέτραις, ὅλο κοτρώνη διαλεχτά, καὶ πλάγια ταῖς ἐσώρευαν 'ς ταῖς μηχαναῖς τους νᾶναι πρόχειραις· ἄλλοι δεμάτια 'φέρνανε σαῖταις καὶ ἀποθέτανε· ἄλλοι μὲ τὰ μολάρια τσουβάλια ἄμμο, χῶμα 'κουβαλοῦσανε καὶ τὰ σοριάζανε 'ς ταῖς πόρταις ἀπὸ 'πίσω γιὰ καλοῦ—κακοῦ· καὶ ἄλλοι κατράμια, πίσαις, λάδια, ξύλα καὶ καζάναις ἐκεῖ πλάγια ἐκουβάλαγαν.

Ὁ Μάγιστρος ὁ Βῶνος, μὲ κατάλληλους τριγύρω του ἀρχηγούς, γιὰ ὅλα 'φρόντιζε, ἐπρόβλεπε, ἐδιόταζε, ἐσυμβούλευε. Εἶχε ἀνδρεία καὶ σοφία ἀρκετὴ· καὶ ἀπ' ὅλα ἀπάνω πατριωτισμὸ ἀτέλειωτο ἔκρυβε μέσα ἡ ψυχὴ του.

Μὰ ἂν ὁ Βῶνος ἀρμάτωνε τὰ σώματα καὶ 'φρόντιζε γιὰ ὅλα τ' ὑλικά ἐφόδια, ὁ πατριάρχης Σέργιος ἦταν ἐκεῖνος, ποῦ ταῖς ψυχαί

ἀρμάτῳ, ποῦ ἦταν τῆς θρησκείας, τῆς πατρίδας λειτουργὸς ἀληθινός, ποῦ εἶχα μέσα του φωτιά καὶ φώτιζε καὶ θερμαίνει ὅσους ἐμίλαγε, ὅσους ἐπλησίαζε. Δὲν ἦτανε καλόγερος, ἀπὸ ἐκείνους ποῦ τὴν πίστι ἔχουνε ἔς τὸ στόμα τους μονάχα, ποῦ νεκρὴ τὴ θένε κι' ἀνωφέλεπτη τὴ θρησκεία τοῦ Ἰησοῦ, δὲν ἦταν ἀπὸ κείνους ποῦ κεραυνοὺς τοὺς χύνει ὁ Θεὸς μὲ τὸ στόμα τοῦ προφήτου Ἰερεμίας λέγοντας: «Οἱ ἀρχηγοὶ τοῦ λαοῦ μου ἐμένα κἀν δὲν μ' ἐγνώρισαν· ἀνόητοι εἶναι καὶ ὄχι φρόνιμοι· σοφία ἔχει ὁ νοῦς τῶς ἔς τὸ κακὸ καὶ καλὸ νὰ κάμουνε δὲ ξέρουνε». (1) Ἄν ὄχι! εἶχε Θεὸς ἔς τὰ χεῖλη καὶ Θεὸς μέσα τὴ ψυχὴ του. Ἡ μεγάλη του καρδιά δὲν εἶχε τόπο γιὰ ἐλάττωμα. Ἐγωϊσμό, φιλαργυρία, ματαιότητα, κακία, μικροπνοηρία ἔχονε δὲν εἶχε ἡ ψυχὴ του μέσα. Ἀληθινὸς δεσπότης ἦτανε πολὺ—πολὺ ψηλά. Ἐπέρναγε κι' ἐσκύφτανε ὅλα τὰ κεφάλια, γιὰ τὸ ὅτι τοῦ ποτὲ σὲ ποταπότητες δὲν ἔγυρε. Ἐφαίνονταν καὶ σεβασμὸς τὸν ἐτριγύριζε, γιὰ τὸν ἑαυτὸ του πρῶτος ἐσεβάστη πάντοτε. Ἐμίλαγε κι' ἔφταναν ἴσα ἔς τὴν καρδιά τὰ λόγια του, γιὰ τὸ δὲν ἦταν νὰ σκεφτῇ κανεὶς, πῶς πρῶτα αὐτὸς δὲν ἔκανε ὅτι ἔλεγε. Ἐπέπληττε καὶ ὅλοι συμμαζεῦονταν, γιὰ τὸ δὲν εἶχε πάτημα ἀτός του. Μεγάλῃ θέσιν τοῦδωκε ὁ Θεός. Τὸ γινώριζε καὶ ἔτρεμε γιὰ τὸ λόγο ποῦ εἶχε νὰ δώσῃ ἔς τὸ ὅτι τοῦ μπιστευτήκε. Καὶ ἔπειτα δὲν ἦταν μόνο ἡ εὐθύνη ἦταν ἀλήθεια ἀγιασμένος ἀνθρώπος· ἐλάτρευε ἡ ψυχὴ του θρησκεία καὶ πατρίδα καὶ ἔς τὸ ὄνομά τους ὅταν τὸ φύλλο ἡ καρδιά του ἔτρεμε.

Ἄχ! αὐτοὶ οἱ δεσποτάδες ἦτανε ποῦ κράτησαν τὸ ἔθνος μας· αὐτοὶ οἱ δεσποτάδες καὶ οἱ ὅμοιοι μ' αὐτοὺς παππάδες καὶ καλόγεροι ἦταν ἡ πρὶν μεγάλη δύναμι, ποῦ ὕστερα ἀπ' τὴ σκλαβιὰ τ' ἀνάστησε.

Καὶ δὲν εἶχε μόνο καρδιά καὶ φιλοπατρία καὶ εὐσέβεια ἀληθινὴ ὁ Πατριάρχης Σέργιος· εἶχε καὶ νῦ καθάριος καὶ σοφία περισσὴ, νὰ βλέπῃ ξάστερα σὲ δύσκολαις περιστάσεις τί ἔπρεπε νὰ κάνῃ. Χρόνια πρὶν ὁ αὐτοκράτορας Ἡράκλειος γάμο ἔκανε παράνομο. Ὁ πατριάρχης ἀγανάκτησε, ἐπέπληξε ὁδοκίμασε νὰ ἐμποδίσῃ. Μὰ ὅσα δὲν τὸ κατῴρθωσε, ἐσκέφτηκε: νὰ κάνῃ τί; νὰ ρίξῃ τὸ ἀνάθεμα; νὰ κάνῃ σκάνδαλα; νὰ φέρῃ ἀνάμεσά του καὶ τοῦ αὐτοκράτορα χωρισμὸ τελειωτικὸ; καὶ ἴσως ἔτσι νὰ κινήσῃ τὸ λαὸ σὲ ἐπανάστασι, νὰ διώξῃ τὸν Ἡράκλειο, μὲ Πέρσαις κι' Ἀβάρους τριγύρω τους; νὰ χάσῃ ὁλότελα τὸ ἔθνος; ἐδίαλεξε τὸ ὀλιγώτερο κακὸ καὶ ὥσπασε.

Ἀργότερα, ἅμα ὁ Ἡράκλειος τὴν ἐκστρατεία του ἐτοίμαζε,

(1) Ἰερεμίου Δ'. 22.

ἐλείψανε τὰ χρήματα. Ὁ Σέργιος μαζί μὲ τὸν αὐτοκράτορα τόλμημα ἐκάμανε. Ἐπῆρανε ἀπ' ταῖς ἐκκλησίαις τὰ χρυσᾶ καὶ τὰ ἀφιερώματα, ποῦ ἦταν ἄφθονα, σωρός, καὶ ἔκοψαν νομίσματα γιὰ ταῖς ἀνάγκαις τοῦ στρατοῦ. Πῶς; θὰ πῇ κανένας παγωμένος, ψευτοχριστιανός, ψευτοφιλόσοφος· τὰ ἱερά, τὰ ἀφιερώματα ποῦ ἦταν ἔς τὸ Θεό, ἔς τὴν Παναγιά ἀπ' τὴν εὐλάβεια τοῦ κόσμου ἄγγιχτα ὤωρα; Μὰ ὁ Σέργιος ἐσκέφτηκε: κάλλια μ' αὐτὰ θρησκεία καὶ πατρίδα νὰ σωθῇ, παρὰ νὰ μᾶς πατήσουν ἰσως αὐριο ἐχθροὶ τὴν Πόλη, καὶ νὰ πλουτίσουν τοὺς μαγαρισμένους τῆς ἐχθροῦς αὐτὰ τὰ ἴδια ἀφιερώματα. Ἀλήθεια ὁ Ἡράκλειος ἔταξε ἔς τὸ Θεό, διπλᾶ νὰ τ' ἀποδώσῃ ἀπὸ τὴν νίκη ὕστερα.

Ὁ Πατριάρχης Σέργιος ἔς ἐκείνη πάλι τὴν περίστασι σωτῆρας ἄγγελος ἀληθινός ἐφάνηκε. Ὁλημερίς ἔς τὰ τεῖχη ἀπάνω ἦτανε καὶ προτροπὴ καὶ συμβουλὴ καὶ θάρρος ἔχυνε καὶ δύναμι. Τὸ βλέμμα του ἦτο μάνας ἀγκάλιχ ἐθέρμαινε καὶ τὰ γλυκά του λόγια ἐλπίδες καὶ πεποίθησι ἐσκόρπαγαν καὶ βάλαμο ἐχύνανε. Θρησκεία καὶ πατρίδα τοὺς ἐδίδασκε, τοὺς ἐδειχνε τὸν οὐρανὸ γιὰ κείνους ποῦ θὰ μαρτυρήσουνε, ποῦ θᾶχουνε τὴν τύχη νὰ σώσουνε τοὺς ἄλλους, ταῖς γυναῖκες, τὰ παιδιὰ, τὰ ἱερά τους, τὴν Πόλη, τὴν χριστιανωσύνη λόκληρη ἀκόμα μὲ τὸ αἷμα τους. Πῶς; ἐκεῖνος ὁ Θεός, ποῦ τὸν λατρεύομε, αὐτὴν τὴν ἐκκλησίαν μὲ τὸ τίμιό του αἷμα ἐστερέωσε, καὶ θὰ διστάσῃ ἓνας γι' αὐτόν, γιὰ τὴν ἀγάπην του τὸ αἷμα του νὰ χύσῃ; Ἄ! ὄχι ἓνας, ὅλοι — ἦταν βέβαιος ὁ Πατριάρχης—, ὅλοι θὰ μένανε ἐκεῖ νεκροὶ καὶ ἀναισθητοὶ, πρὶν νὰ διαβοῦν ἀπάνω ἔς τὰ κορμιὰ τους οἱ ἐχθροί, τὴν Πόλη νὰ πατήσουνε, ταῖς ἐκκλησίαις καὶ τὴν Ἀγίαν Σοφίαν νὰ βεβηλώσουνε. Μὰ ὄχι! νίκη τοὺς καρτέραγε. Ὁ Θεός, ἡ Παναγία ἦτανε μαζί τους! καὶ ἔς τὸ μεγάλο ὄνομά τους ὁ Πατριάρχης νίκη τοὺς ὑπόσχεται.

Ἡ ἔφοδο.

Παραμονὴ τοῦ δεκαπεντάγουστου ἦτανε, 31 Ἰουλίου τοῦ ἔτους 626.

Ἡ νύχτα πέρασε χαρὰ Θεοῦ καὶ τώρα ἔς τὸν ἀνέφελο οὐρανόν, ἀνατολὴ μεριὰ, ἠσημάδευε ὁ αὐγερινός, πῶς ὥρα-ὥρα θὰ ἔγελουσε ἡ αὐγή.

Ἐξύπνησ' ὁ Χαγάνος, ἄγριο θεριό, καὶ κράζει ἔς τὴ βασιλικὴ σκηνὴ τοὺς ἀρχηγούς του καὶ τοὺς λέει μὲ ἄγριο :

— Σήμερα θὰ χτυπήσουμε τὴν Πόλιν· θέλω χρόνων τὰ βάσανα νὰ τελειώσουν σήμερα· θέλω πρὶν σκοτεινιάσῃ νὰ πατήσουμε τὴν Πόλιν· τὴ θέλω τὴ βασίλισσα αὐτὴ ὀικὴ μου, τὴ Σουλτάνα αὐτὴ τοῦ κόσμου ὅλου τὴ θέλω ἔς τὸ χαρέμι μου. Πηγαίνετε ! Κρεμάλα περιμένει ὅποιον ἀπὸ σᾶς θὰ ὀδῶ ἀνίκανο.

Σὲ λίγη ὥρα, μὲ τὸ πρῶτο χάραμμα τὰ ἄγριά τους ὄργανα ἔχτυπούσανε τὴν ἔφοδο.

Καὶ χούμιζαν ἀπάνω της ὀλοῦθες οἱ ἐχθροί, χιλιάδαις ἀτελείωταις. Καὶ ἔς τ' ἄγριό τους μουγκρητό, ἔς ταις βάρβαραις κραυγαῖς τους, ἐβόγκιξε ὁ οὐρανός, ἐτρόμαξε ἡ γῆ, ἀνατριχίλα ἔς τὴν Πόλιν μέσα πέρα ὡς πέρα ἐπέταξε. Καὶ τράνταξαν ἔς τὴ πρώτη φοβερὴ τους ἔφοδο τὰ τεῖχη καὶ τὰ κάστρα καὶ ἡ πόρταις της καὶ ἀντίλαλο τρομάραις ὀώσανε, ὅσᾶν νᾶχαν λὲς ψυχὴ καὶ αὐτὰ καὶ τρόμαζαν.

Ὅσᾶν ποῦ χτυπήσῃ μαῦρος σίφουνας ἀχόρταγος καράβι δυνατὸ καὶ ἄξιο καὶ τὸ στριφογυρίζει, τὸ παίζει καὶ τὸ ὀέρνει νὰ τὸ καταπιῇ, νὰ τὸ βουφήξῃ μέσ' ἔς τὴ μαύρην του κοιλιὰ, ὀποῦ βουφᾷ περὶ ὀδρομο, βουνὰ τὰ κύματα, καὶ δὲ χορταίνει, ἔτσι καὶ οἱ ἀντίχριστοι ἐχθροὶ ἐπέσανε, ἐλύσσαξαν ἀπάνω ἔς τὴν Ἐλληνικὴ πρωτεύουσα, γιὰ νὰ τὴν καταπιῶνε, νὰ τὴν πατήσουν μονώρας λὲς καὶ ἐλπίσανε.

Καὶ χούμιζαν ν' ἀναίθουνε ἔς τὰ τεῖχη της, καὶ βίος σκάλαις ἀψηλαῖς ἐστήσανε· καὶ ἄλλοι μὲ σαῖταις ἐχτυπούσανε τοὺς στρατιώταις, ποῦ ὑπεράσπιζαν τὰ τεῖχη, καὶ ἄλλοι ἐγυρίζανε ταις μηχαναῖς τους καὶ ἄλλοι ἐκινούσαν τοὺς κριούς ἔς ταις πόρταις της καὶ ἀπάνω τοὺς ἐρρίχνανε μὲ φόρα καὶ μὲ δύναμι καὶ βάρος χίλιων κανταριῶν καὶ ἐκείναις ὀτέναζαν μουγκὰ καὶ λὲς μὲ πόνο ἔγκομαχούσανε·

Μὰ χίλιοι δαίμονες ἄν γύρῃ τὴν ἐφέρνανε, ἀγγέλτοι λὲς ἀπάν' ἀπὸ τὰ τεῖχη της καὶ τὴ φυλάγανε, οἱ στρατιώταις τοῦ Χριστοῦ.

Ἐδοῦλεuan τὸ χέρι τους, τὸ μάτι τους, ὁ λόγος, τὸ κορμί τους

χιλιοφτέρωτα· τίποτε δὲν ἄφιναν, τίποτε δὲν τοὺς 'γέλαγε. 'Απάν· ἀπὸ τὰ τείχη ἄλλοι πυκναίς, φαρμακεμέναις 'χύνανε σαΐταις, ἄλλοι μὲ τὰ κοντάρια 'τρούπαγαν ἐχθροὺς, ποῦ 'πήγαιναν ν' ἀνέθουν, καὶ ἄλλοι δυναμόχεροι ἐπαίζαν τὰ τσεκούρια 'σάν παιγνίδια μέσ' 'ς τὰ χέρια τους, καὶ 'κόβανε τοὺς γάντζους τὰ σχοινιά, ποῦ ρίχναν οἱ ἐχθροί, καὶ 'τσάκιζαν ταῖς σκάλαις, ὅσαις ἀκούμπαγαν 'ψηλά, καὶ 'θέριζαν κεφάλια κι' ἔρριχταν κορμιά. Καὶ πλάγια τους ἡ μηχαναὶς ἐδοῦλευαν ἀκούρυστα καὶ 'χύνανε ταῖς πέτραις 'σὰ χαλάζι μέσα 'ς τοὺς πυκνοὺς ἐχθροὺς καὶ 'σποῦσαν στήθεια, πόδια, χέρια, καὶ καύκαλα ἀνοιγαν· καὶ ἄλλαις πάλι 'χύνανε πυκναίς σαΐταις καὶ ὅθι· 'ξέρναγαν τὰ δῶρα τους 'νεκροὺς καὶ πληγωμένους 'σώριαζαν πολλοὺς.

Μὰ ἦτανε πολλοί, π' ἀνάθεμά τους! ἦτανε ἀμέτρητοι! καὶ οἱ νεκροὶ 'σωριάζαν τὰ κουφάρια τους γιὰ σκάλα καὶ βοήθημα 'ς τοὺς ἄλλους, ποῦ ἤρχυνταν ἀτέλειωτοι.

Εἶδες τὰ κύματα, τὰ μανισμένα κι' ἄγρια ὅπου κακὴ φουρτούνα ἀνεμόφτερα τὰ σπρώχνει λυσσασμένα, πίσω τὸ ἓνα ἄλλο κι' ἄλλο ἐρχονται ἀτέλειωτα, τὴ λύσσα ποῦ τὰ σπρώχνει νὰ ξεράσκει; ὅμοια καὶ ἀπαράλλαχτη ἦταν ἡ ἐφοδο ἐκείνη τῶν βαρβάρων νὰ πατήσουνε τὴν Πόλη μας.

Καὶ 'προχωροῦσε ἡ 'μέρα μὲ ἀγῶνα καὶ λαχτάρα περισσῇ, κι' ἡ λύσσα κι' ἡ μανία ὀλοένα 'φούντωνε, κι' ὁ χάρος θὰ 'γελοῦσε ἄγρια ὁ ἀχόρταγος, μετρῶντας τοὺς νεκροὺς ποῦ ὅλο 'πύκνωναν.

'Ο Πατριάρχης ἀπ' τὰ τείχη δὲν ἀπόλειπε. Φορῶντας τὰ χρυσὰ του, μεγαλοπρεπῆς, 'σάν ἅγιος ἀλήθεια, ἐγύριζε σὲ ὅλους φανερός, 'ς τοὺς 'Ελλήνας, ποῦ πλάγια του 'πολέμαγαν, κι' ἀκόμα 'ς τοὺς ἐχθροὺς ἀπὸ μακρά. Δὲν ἐλσγάριαζε ὁ καλὸς ποιμένας, ἀν κάπου πλάγια του ἐπεφτε κάποια σαῖτα ἐχθρική. Φορῶντας τὸ σταυρὸ 'ς τὰ στήθεια του, 'ς τὰ χέρια του κρατῶντας τῆς Παναγίας Θεοτόκου τὴν εἰκόνα, ἔφτανε παντοῦ καὶ 'σκόρπαγε πεποιθήσι καὶ δύναμι καὶ ἐνθουσιασμὸ. 'Ενας του λόγος ἔφτανε ὅθι 'πέρναγε, μιὰ εὐλογία ποῦ ἔχυνε τὸ τιμημένο χέρι του. Κι' ἀπ' τὰ σεπτὰ του χεῖλη ἔσταζε ὁρσὰ Θεοῦ, κι' ἀπ' τὴ ψυχὴ του ἄγρια φλόγα ἐβγαίνει κι' ἔκανε τοὺς ἀνθρώπους, τοὺς στρατιῶταις, ἐνθουσιασμένους μάρτυρες.

«'Εμπρός, παιδιὰ μου, ὁ Χριστὸς οἷς καμαρόνει, οἷς γελάει ὁ παράδεισος», 'Η: «'Η Παναγία Δέσποινα θὰ σώση τὴ γλυκιὰ πατρίδα μας· ποῖος ἀμφιβάλλει; ποῖος δὲν εἶναι χριστιανός;» 'Η: «Παιδιὰ μου μὴ λυπᾶστε τὴ ζωὴ σας· μὴν προτιμῆση ἓνας σας κακὴ σκλαβιά ἀπὸ τὴ δόξω, τὴν τιμὴ τῆς πατρίδας του, ἀπὸ μαρτυρικὸ στεφάνι γιὰ τὸν ἑαυτό του». 'Η: «'Η Παναγία, ὁ

Χριστὸς εἶναι μαζύ σας· δύναμι ἀπ' αὐτοῦς δὲν εἶναι ἰσχυρότερη».

Ἄμα ἔφτανε κοντὰ ἔς τοὺς στρατιώταις, ποῦ εἶχε στείλει ὁ Ἡράκλειος ἐκεῖνον τοὺς ἐθύμιζε καὶ μ' ἐκεῖνον τοὺς ἐκένταγε. « Παιδιά μου, ἠθυμηθῆτε τὸ βασιλιᾶ σας, πῶς τῇ ζωῇ του ἐκινδύνευε, καὶ φανῆτε ἀξιοί του στρατιώταις ».

Καὶ ὅσο ἡ ἡμέρα ἔπροχωροῦσε καὶ δὲν ἐκέρδιζαν οἱ βάρβαροι ἑλθοῖ, ἐδίπλωναν ἔς τὴ λύσσα· καὶ ἐδίπλωναν οἱ Ἕλληνες ἔς τὴ δύναμι, ἔς τὴν ὑπεράσπισι.

Γυναῖκες καὶ παιδιὰ καὶ γέροντες ἀκόμα ὅλοι βιηθούσανε, σὲ ὅτι ἤρχονταν ἔς τὴ δύναμί τους ἡ δούλευαν. Ὁ Λέων καὶ ὁ Στέφανος, τοῦ Παύλου ἄξια ἀδέρφια, ἀπὸ ἡμέραις πρὶν ἐστενοχώραγαν τὸν Μανουὴλ, πῶς θένε νὰ πολεμήσουνε καὶ αὐτά· παιδιὰ καὶ ἂν ἦταν ἀκόμα, ὁ Μανουὴλ ἐγνώριζε πῶς ἡ περίστασι ἦταν ἐξαιρετικὴ· ὅχι δὲν εἶπε. Εἶχε πλάγια τοῦ ὁ γέρος τὸ μεγαλείτερο καὶ πολεμοῦσανε μαζὺ ἔς τὰ τεῖχη, νὰ τὸν ἔχη φύλαξι· καὶ ὁ ἄλλος ὁ μικρότερος, ὁ Στέφανος, μετὴν Ἀνθούσα καὶ τὴ Ζωὴ μαζὺ ἐκεῖ κοντὰ ἔς τὰς μηχαναῖς ἐδούλευαν καὶ πέτραις ἐκουβάλαγαν καὶ ἄλλα χρειαζόμενα.

Καὶ ἦτανε ὅχι γυναῖκες καὶ παιδιὰ μόνον λιγντάρια νὰ τρομάξουν, ν' ἀγριέψουνε ἐκεῖ. Ἡ βάρβαραις, ἡ ἄγριαῖς φωναῖς ἐκεῖνων ποῦ ὤρμουσανε, τὰ ξεφωνήματα τῶν ὑπερασπιστῶν: « Σταυρὲ βοήθει! », « Σῶσε Παναγία Δέσποινα! », « Χτυπᾷτ' ἐκεῖθες, βρὲ παιδιά; » « Γιὰ τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ τρέξετε, ρίξτε αὐτὴ τὴ σκάλα ». « Φέρνετε πέτραις γρήγορα ». Ὅλαις ἐτούταις ἡ φωναῖς, τὰ σίδερα, τὰ ὅπλα ποῦ ἔχτυπούσανε, ἡ ἀλυσίδαις ποῦ ἐγύριζαν ἔς τὰς μηχαναῖς, οἱ μακαράδες π' ἀγομάχαγαν καὶ ἡ ῥόδαις ποῦ ἡδουλεύανε, ἡ πέτραις ποῦ ἐβόιζαν καὶ φεύγανε, οἱ ἄγριοι κριοὶ ποῦ ἔχτυπαγαν τὰ τεῖχη καὶ τὰς πόρταις γιὰ νὰ κάμουν ἀνοιγμα, ἡ χαρκίς, τὰ χουητά, ὅπου οἱ ὀικοὶ μας τοὺς ἐχθροὺς ἐγκρέμιζαν καὶ ἔσάκιζαν, τῶν νικητῶν ἀλαλαγμοί, τῶν πληγωμένων μουγκρητά, ὁ κίνδυνος, ὁ ἐνθουσιασμός, ἐλπίδαις, ταραχὴ, τρομάρα, λύσσα, ἄναψι, ἐκάνανε ἓνα καταχθόνιο, ἓνα φοβερό, ἀξέχαστο, πρωτάκουστο τοῦ Ἀδὴ πανηγύρι ὅλη ἐκεῖνη τὴν ἡμέρα.

— Ἐδῶ, παιδιά, π' ἀνάθεμα τὸ βάρβαρο!

— Τὶ θέλεις, ἐκατόνταρχε;

— Μωρὲ τὴν πόρτα! θὰ τὴν τσακίσῃ ὁ κρὶός, ξεχαρβαλόνουνται τὰ σίδερα. Φέρτε γρήγορα καὶ ἄλλα τσουβάλλα χῶμα! φέρετε νερό!

Καὶ πέφτουν τὰ τσουβάλλα πίσω τῆς σωρός, καὶ χύνει ἀτός του τὸ νερὸ ἀπάνω τους· καὶ ἔστίβαξαν καὶ ἔκόλλησαν καὶ ἔδωκαν ἀντοχή.

Ἐκεῖ πρὸ πέρα ἓνας μηχανικὸς ποῦ εἶχε ἐργοστάσιο σιδερικῶν

ἴδιό του, τώρα ἐθριάμβευε. Φοβερό μπαλὸ ὁ μαστρο-Μιχάλης. Τρεῖς μηχαναὶς εἶχε στημέναις, ποῦ ταῖς ἔκαμε αὐτός του μὲ τὸ νοῦ του· κι' ἀπ' τὸ πρῶν οἱ στρατιώταις ποῦ ἦταν ἐκεῖ πλάγῃ ὠρισμένοι, σχεδὸν δουλεῖα δὲν εἶχανε. Ἐδούλευαν ἡ μηχαναὶς. Ἦταν κι' ἡ τρεῖς μεγάλαις καὶ βαρειαῖς, ὅαν εἶδος βίντσι ὅπου γυρίζει τὸ κοντάρι τους, δεξιά, ζερβά καὶ ἀνεβοκαταβαίνει κατὰ θέλησι. Ἡ μιὰ 'ς τὴ ἄκρη εἶχε ὅαν σιδερένιο καὶ μεγάλο πόδι αἰτοῦ καὶ μὲ τῆς ρόδαις ποῦ ἐγύριζε 'ς τὴ βάσι ὁ μαστρο-Μιχάλης, πότε ἔκλινε σφιχτὰ καὶ ἄρπαζε ὅτ' ἦτανε, καὶ πότε ἀνοίγε καὶ ἀμόλαγε ὅτι ἐκράταγε. Μ' αὐτὴ, ἅμα οἱ ἐχθροὶ ταῖς σκάλαις ἐγατζώνανε 'ς τὰ τεῖχη, ἀσφαλισμένος 'πίσω ὁ τεχνίτης, ταῖς ἄδραχτε μὲ τὸ αἰτονόχι του—ἔτσι τὴν ἔλεγε τὴ μηχανή—ταῖς ἐξεκόλλαγε, ταῖς τσάκιζε, ἴλιγο ταῖς σήκωνε ὕψηλὰ καὶ χάμω ταῖς ἀμόλαγε, νὰ τσακιστοῦν μὲ ὅσους ἐχθροὺς ἦτανε γατζωμένοι ἀπάνω τους. Ἡ ἄλλη εἶχε ἓνα σωλῆνα σιδερένιο κούφιο ὅαν κατάρτι καραβιοῦ, καὶ ἀπὸ μέσα του, ὅαν μὲ ἓνα φουσερὸ πελώριο 'ς τὴ βάσι, ἐφύσαγε καὶ πέταγε 'ς τὰ μάτια τῶν ἐχθρῶν τὴ πυρωμένη ἄμμο, ποῦ ὀλοένα 'ς τὴ μηχανή του βοήθει τοῦ ἔχουναν. Ἡ τρίτη 'ς τὸ μακρὺ κοντάρι τῆς 'ς τὴν ἄκρη εἶχε ὅαν γάστρα σιδερένια καὶ μεγάλη, ποῦ μ' ἓνα τρόπο πότε ὄρθια καὶ πότε ἀνάποδα ἐγύριζε· κατράμι τοῦ τὴ γέμιζαν βραστὸ καὶ ἀποπάνω ἀπ' τοὺς ἐχθροὺς τὴν ἔφερνε τὸ βίντσι, κι' ἀμέσως ἀλακάπα τὴν ἐγύριζε καὶ φοβερὸ τοὺς ἔκανε λουτρό. Τριγύρω τὰ παιδιὰ του ἡ γυναῖκα του καὶ ἄλλα παιδιὰ τοῦ μαγαζιοῦ του τὸν βόηθαγαν· κι' ἔβραζαν τὰ καζάνια ἄμμο ἀπὸ ὄω, κατράμι, πῖσσα ἀπὸ κεῖ καὶ ταῖς φωτιαῖς βαστούσανε καὶ ταΐζαν ταῖς μηχαναὶς του.

Ὁ Πατριάρχης πέρασε ἀπὸ κεῖ.

— Πῶς πᾶς μαστρο-Μιχάλη!

— Μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν εὐχή σου, Δέσποτα, καλὰ περιόφημα ὡς τὴν ὥρα.

— Δουλεύουνε ἡ μηχαναὶς;

— Πιστεύω εἰ ἐχθροὶ νὰ μὴν ἔχουνε παράπονο ἀπὸ τὰ ὄωρα ποῦ τοὺς στέλνουνε ἡ μηχαναὶς μου.

— Ἡ εὐλογία τοῦ Θεοῦ μαζί σου.

Καὶ φεύγοντας ὁ Πατριάρχης ἐγέλασ' ἡμερὰ νὰ ὀῇ τοῦ μαστρο-Μιχάλη τὸ φουσερὸ, ποῦ ἐσφενδόναγε 'ς τὰ μάτια κάτω τῶν ἐχθρῶν τὴν πυρωμένη ἄμμο του.

Ἄχ! ἐμουρμούριζε ἐκεῖνος, ἔπρεπε νάχω καιρὸ πολὺ, νὰ ἐφοδιάσω μὲ μηχαναὶς καὶ μὲ τεχνίταις τὰ τεῖχη πέρα-πέρα.

Σε ἄλλα μέρη ὅμως, ποῦ τόσο φοβεραῖς ἡ μηχαναὶς δὲν ἦτανε, κίνδυνο πτότερο καὶ ἀνησυχία εἶχανε. Ἡ χρισφόραις μηχαναὶς τῶν

Πάνε 'ς τ' ἀνάθεμα.

Τὴν ἄλλη 'μέρα ἐφοδος δὲν ἔγινε κι' ὁ κόσμος 'πῆρε ἀνάσα καὶ 'ξεκούρασι.

Ὡρα 'σπερνοῦ ἢ ἐκκλησιαίς 'χτυπήσαν τὴν Παράκλησι τὴν πρώτη τοῦ δεκαπενταύγουστου. Καὶ 'ς τὴ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ ἐσπέρνιαζε ὁ ὁ ἴδιος ὁ Πατριάρχης καὶ κόσμος ἄπειρος 'ς τὰ γόνατα προσεύχονταν, 'ς τὴ Δέσποινα τὴ Θεοτόκο ῥίχνοντας ὄλαις ταῖς ἐλπίδαῖς τους.

Μὰ ἅμα ἦρθε ἡ Παράκλησι 'ς τὸ τέλος, 'μπρὸς 'ς τὴν Ὁραία Πύλῃ ὁ Πατριάρχης ἔπεσε 'ς τὰ γόνατα καὶ γύρω του, μαζὺ του δεσποτάδες καὶ διάκοι καὶ παππάδες καὶ ψαλτάδες, ὅλοι μὲ μιὰ φωνή, μὲ ἓνα πόνο, τὸ τελευταῖο ἔφαλλαν τροπάριο :

Πάντων προστατεύεις ἀγαθὴ, τῶν καταφευγόντων ἐν πίστει τῇ κραταιᾷ σου χειρὶ· ἄλλην γὰρ οὐκ ἔχομεν ἁμαρτωλοὶ πρὸς Θεὸν ἐν κινδύνοις καὶ θλίψεσιν ἀεὶ μεδιτεῖαν, οἱ κατακαμπτόμενοι ὑπὸ πταισμάτων πολλῶν. Μῆτερ τοῦ Θεοῦ τοῦ ὑψίστου, ὅθεν Σοὶ προσπίπτομεν· ὁὔσαι πάσης περιδτάδεως τοὺς δούλους σου.

Καὶ δάκρυσαν χιλιάδαις 'μάτια, καὶ χιλιάδαις στήθια πονεμένα καὶ ἀνήσυχα ἐσμίξαν ταῖς εὐχαῖς τους, ταῖς ἐλπίδαῖς τους.

Τὴν ἄλλη μέρα οἱ ἀρχηγοὶ ἐσκέφτηκαν πῶς ἦτανε καιρὸς, μὲ τὴν ἀποτυχία ποῦ εἶχε πάρει ὁ Χαγάνος, νὰ δοκιμάσουνε νὰ τοῦ ζητήσουνε εἰρήνη, καθὼς δὲ καὶ ὁ αὐτοκράτορας τὸ εἶχε συμβουλέψει.

Μὰ ὁ ἄγριος ἐκεῖνος τῶν βαρβάρων βασιλιᾶς ἐδέχτηκε τοὺς πρέσβεις 'μπροστὰ σὲ Πέρσαις, ποῦ εἶχανε περάσει νὰ λάβουν συνενόησι μαζὺ του καὶ πλάγια του ἐκάθονταν, ἂν καὶ ἀφῆκε τοὺς 'δικούς μας ὄρθιοι νὰ τοῦ 'μιλοῦν. Καὶ μόλις ἐτελείωσαν :

«Νά, τοὺς λέει ἐκεῖνος, νά, βλέπετε τοὺς Πέρσαις ποῦ ἤρθαν πρόθυμοι καὶ νὰ μοῦ στείλουνε τρεῖς χιλιάδαις πολεμισταῖς μοῦ τάζουνε. Λοιπὸν 'πῆτε 'ς τοὺς ἀρχηγούς σας, πῶς ἂν θέλουνε, νὰ μοῦ ἀφήσετε τὴν Πόλῃ καὶ ταῖς περιουσίαις σας, σᾶς ἀφίνω νὰ περάσετε 'ς τὴν Ἀσία μὲ ἓνα ῥοῦχο κι' ἓνα 'ποκάμισο καθένας σας. Οἱ σύμμαχοι καὶ φίλοι μου οἱ Πέρσαις δὲ θὰ σᾶς ἀδικήσουνε καὶ θὰ πᾶτε νὰ κατοικήσετε ὅθι θέλετε. Ἀλλῶς δὲ θὰ σωθῆτε ὅξω ἂν γίνετε ψάρια νὰ φύγετε 'ς τὴ θάλασσα, ἢ πετούμενα 'ς τὸν οὐρανὸ ν' ἀνέβετε. Ὁ βασιλιᾶς σας, καθὼς μὲ

βεβαιώνουνε οἱ Πέρσαις, εἶναι τώρα ἡ κυνηγημένος ἡ σκλάβος πουθενά καὶ οὔτε ἔμπορεῖ μηδαμινὴ βοήθεια νὰ σᾶς στείλῃ».

Ἄδικα οἱ πρέσβεις ἔβλεψαν νὰ τὸν φωτίσουνε ἔς τῶν Περσῶν τὰ ψέματα, ἄδικα τοῦ μίλησαν μ' ὑπομονή. Ἄδικα καὶ ἄνωφέλευτα ἐπῆγε ὁ κόπος τους.

Μὲ τὴν ἀπάντησι ἐμάζεψαν οἱ ἀρχηγοὶ τῆς Πόλης τὸ στρατὸ καὶ τοὺς πολίταις, τοὺς τὴν κοινοποιήσανε καὶ τοὺς ἐξώρκισαν γιὰ ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς πατρίδας τους ὅλοι ν' ἀποφασίσουνε ἡ θάνατο ἡ νίκη.

Καὶ ἄρχισαν οἱ Ἀθαρεῖς μὲ λύσσα πριότερη τὴν ἐφοδο καὶ τὴν ἐπίθεσι. Τέσσερες ἡμέραις φοβεραὶς ἐπέρασαν, τέσσερες ἡμέραις ὅαν αἰῶνες τέσσερες. Μὰ ἄδικα ἐπάσχιζαν καὶ ἐφθείρουνταν οἱ βάρβαροι. Τοὺς ἐδιωχναν ὀλοῦθε, τοὺς ἐτζάκιζαν οἱ ὑπερασπισταίς. Ἄδικα ἀκόμα ἐδοκίμασαν οἱ Σλαῦοι μὲ χιλιάδαις βάρκαις ποῦχανε, νὰ περάσουνε ἐδῶθε βοηθοὺς τοὺς Πέρσαις· ὁ στόλος ὁ ἐλληνικὸς τοὺς ῥήμαζε, τοὺς ἑσκόρπισε καὶ ὅσους ἔπεσαν ἔς τὴν ὄχθη Πολίταις καὶ Ἀρμένιοι ἐνωμένοι, ποῦ φύλαγαν ἐκεῖ, ὥσάν ἀρνιὰ τοὺς ἐσφαξαν.

Μὰ πῆρε καὶ ἄλλη ἐπιτυχία τὸ Βυζάντιο. Ἐστὴν ἐφοδο ἀπάνω, ἔς τὸ μεγάλο τὸ κακὸ ἔξφνου μιὰ πόρτα διὰπλατὴ ἀνείχτηκε καὶ κεῖθε ἑλίγα διαλεγμένα τάγματα ἐχούμηξαν ἀπὸ τοὺς στρατιώταις ποῦχε στείλει ὁ Ἡράκλειος· ἐκάμανε ἐξοδο μεγάλη καὶ ἀκράτητη καὶ ἔφεραν σφαγὴ καὶ θρῆνο ἔς τοὺς ἐχθροὺς καὶ ῥήμαξι καὶ ἀφοῦ χιλιάδαις ἔκοψαν, καμαρωμένοι, νικηταίς, ἐγύρισαν ἔς τὰ τείχη τους. Ἦταν ἀνήμερα τῆς Μεταμόρφωσης.

Εἶδε καὶ ἀπῶθε ὁ Χαγάνος καὶ ἀπελπίστηκε.

Τὴν ἄλλη ἡμέρα ἔστειλε αὐτὸς ἔς τὸ Μάγιστρο τὸ Βῶνο πρέσβεις καὶ ζητοῦσε συνεννόησι.

Κι' ὁ γερο-Μάγιστρος περήφανα καὶ πονηρὰ τ' ἀπήντησε :

« Ἐξώρας, πῆτε του, ἡ γνῶσι τοῦρθε· τώρα ἄδικα. Δὲν ἔχω τώρα πιά ἐξουσία ἐγὼ νὰ κάνω ταις συνθήκαις· τί ὁ ἀδερφὸς τοῦ δοξασμένου Βασιλῆα μας, ἀφοῦ ἐσύντριψε τὸν ἕνα περσικὸ στρατό, μοῦ μῆνυσε πῶς σήμερα ἡ αὔριο μαζί μὲ τὸ θεοφύλαχτο στρατό του ἔφτασε. Ἐκεῖνος θὰ περάσῃ, θ' ἀκολουθήσῃ τὸ Χαγάνο ὡς τὴ χώρα του τὴν ἰδίαν καὶ ἐκεῖ τὰ κουδεντιάζουνε.

Ἐσκιάχτηκε ἡ καρδιά τ' ἀντίχριστου Χαγάνου· καὶ τώρα μόνο πῶς θενὰ σωθῇ ἐλόγιαζε. Τὴν νύχτα ἑσκόρπισε ταις μηχαναίς, ἐγκρέμισε τοὺς πύργους του, ἐχάλασε τὰ ὀχυρώματα καὶ ἐσήκωσε τ' ἀσκέρι, ὅσο τοῦμενε, καὶ πάει ἔς τ' ἀνάθεμα.

Καὶ χύθηκε χαρὰ μεγάλη καὶ ζωὴ ἔς τὴν Πόλη καὶ πανηγύρια καὶ χαραὶς ἀληθιναίς, χαραὶς εὐλογημέναις τῆς δόξας, τῆς τιμῆς.

Καὶ ἡ Ἁγία Σοφία ἀντιλαλοῦσε τώρα δοξολογίαις ἀτελείωταις, δοξολογίαις τῆς χαρᾶς.

Ὁλος ὁ κόσμος τότε ἔς τὴν Παναγία Δέσποινα, ἔς τὴν προστασία καὶ ἔς τὴ μεσιτεία τῆς ἀπέδωκε τὸ θάμα, ποῦ ἐσώθηκε ἡ Πόλη ἀπ' τοὺς ἀναρίθμητους ἐχθρούς. Ὁ Πατριάρχης τὴν εἰκόνα τῆς ἔς τὰ τείχη περιέφερε. Ἀπέξω ἀπ' τὸ ναὸ τῆς Παναγίας, ἔς τῆς Βλαχέρναις, ἐτσάκισαν οἱ Σλαῦοι μὲ ταῖς βάρκαῖς τους. Κι' ἀκόμα σκλάβοι ἐχθροὶ ἐβεβαιώσανε, πῶς ἔς τὴν ἀναψι τῆς μάχης βλέπανε γυναῖκα ὀλόλαμπερη καὶ ὑπεράνθρωπη, ἔς τὰ τείχη ἀπάνω νὰ γυρίζει, ἵσάν νὰ τὰ προστάτευε.

Καὶ πέφτανε μὲ δάκρυα καὶ συγκίνησι ἔμπροστὰ ἑς ταῖς ἁγίαις εἰκόναῖς τῆς ἄντρες, γυναῖκες, γέροντες, παιδιὰ.

Ἐκείνη τὴν περίστασι ἀκούστηκε καὶ ἐψάλλτηκε πρώτη φορὰ ὁ ὕμνος ἔς τὴ Βασίλισσα τῶν οὐρανῶν, ἵσάν ἀφιέρωσι γὰ τὴν νίκη ποῦ τοὺς ἔδωσε καὶ ἔσωσε τὴν Πόλη τους.

Τῇ ὑπερμάχῳ στρατηγῷ τὰ νικητήρια,

Ὡς λυτρωθεῖσα τῶν δεινῶν εὐχαριστήρια,

Ἀναγράφω σοι ἡ πόλις σου, Θεοτόκε.

Ἀλλ' ὥς ἔχουσα τὸ κράτος ἀπροσμάχητον,

Ἐκ παντοίων με κινδύνων ἐλευθέρωσον,

Ἵνα κράζω σοι : Χαῖρε Νύμφη ἀνυμφευτε.

Ἐκείνη τὴν περίστασι ὁ Πατριάρχης Σέργιος ἔκαμε μόνος του τοὺς χαιρετισμοὺς τῆς Παναγίας, ποῦ ψάλλονται ἀπὸ τότε καὶ ἔγινε ὅλος ὁ Ὑμνος ὁ Ἀκάθιστος, ποῦ ἔτσι ὀνομάστηκε, γιατί ὀλονυχτίς ἀκάθιστοι, οἱ δοξασμένοι νικηταίς, ἄκουσαν πρώτη φορὰ ἐκείνη τὴν ἀκολουθία, ὡσάν τραγοῦδι νικητήριο.

Ἀργότερα ἡ ἀκολουθία αὕτη ἐσχετίστηκε καὶ μὲ ἄλλαις νίκαις καὶ μεταταπίστηκε, νὰ ψάλλεται τὴν Παρασκευὴ τῆς πέμπτης ἑβδομάδας τῆς Μεγάλης Σαρακοστῆς. Μὰ ὅταν τὴν ἀκούομε ἐμεῖς, θυμόμαστε γιατί ἐγίνηκε, θυμόμαστε πῶς εἶναι εὐχαριστήριο ἔς τὴν Παναγία τοῦ Θεοῦ μητέρα, ποῦ τότε ἀπὸ κακὴ σκλαβιὰ ἐλύτρωσε τὴν Πόλη μας.

Τὴν Πόλη μας ! τὴ σκλαβωμένη τώρα τῆς Τουρκίας βασίλισσα !

Τὴν πόλι τῶν ὀνείρων μας, τοῦ κόσμου τὴν πρωτεύουσα, τὸ χτύπο τῆς καρδιάς μας, ποῦ κρυφὸ ἵσάν ἔντροπισμένοι τὸν φυλάγουμε, ποῦ φοβούμεστε καὶ τ' ὄνομά τῆς νὰ προφέρουμε ἀκόμα.

Ὡ δοξασμένη Πόλη, κόρη τοῦ Θεοῦ μοναδική, γλυκεῖα τῆς χριστιανικῆς Ἑλλάδας μάνα, μάνα σκλαβωμένη, τουρκοπατημένη σήμερα ! Σήκωσε περήφανα τὸ ὡμορφὸ κορμὶ σου, τὸ σεμνὸ κεφάλι σου.

Τῇ δόξᾳ ἐποῦ 'πῆρες δὲν τῇ σβύνει τίποτα, δὲ θὰ τῇ σβύσουν 'ς τὸν αἰῶνα δυστυχίαις, πίκραις, συφοραῖς, σκλαβιά. Ἡ ἔνδοξαις, ἡ σημεριναῖς πρωτεύουσαις, ἡ περιάλληταις, νὰ μετρηθοῦν μαζύ σου 'ς τὸν αἰῶνα δὲ θενὰ 'μπορέσουνε. Ἐσύ, οὐρανόσταλτη πρωτεύουσα τοῦ κόσμου, ἐπῆρες τὴν Ἑλλάδα μας σκλάβᾳ 'ς τοὺς Ῥωμαίους, τυφλὴ ἀκόμα σὲ θρησκείᾳ ψεύτικῃ, καὶ μέσα σου τῇ 'ζύμωσες, κι' ἐλεύθερη βασίλισσα τὴν ἔκανες· καὶ ἄνοιξες τὰ μάτια της 'ς τὸ φῶς τοῦ οὐρανοῦ, 'ς τῇ μελιστάλαχτῃ θρησκείᾳ τοῦ Χριστοῦ. Ἐσύ, Ἀπόστολε μεγάλῃ τοῦ Θεοῦ, ἐξάπλωσες, ἐστήριξες, ἐπλάτυνες τῇ Χριστιανικῇ θρησκείᾳ, ἔχυσες φῶς τριγύρω της, ἐπάλεψες νὰ σβύσης χίλια ἀγκάθια πλάγῃα της, χίλιαις αἰρέσεις, καὶ τοῦ Εὐαγγελίου Κιβωτός ἀληθινὴ ἐδεῖχθηκες. Ἐσύ, μεγάλη τῆς Ἑλλάδας μας καρδιά, μὲ γύρω σου τὸ ἔθνος τὸ παλῆρό, τὸ δοξασμένο, ποῦ σὲ νέα τὸ ἀνάστησες ζωὴ καὶ δύναμι, ἐσύ αἰῶνες ἑνδεκα ἐπάλεψες μὲ χίλιους δῶν βαρβάρους, μὲ ἔθνη· χίλια δῶν, κι' ἀπάνω σου συντρίφτηκαν μὲ λύσσα Γότθοι, Γαλάταις, Οὐνοὶ, Βισιγότθοι, Φράγκοι, Ἀβάρεις, Σλαῦοι, Ῥῶσοι, Βούλγαροι, Πέρσαις, Ἀραβες, Ἀγαρηνοί. Ἐσύ, ἀσπίδα, προστασία τῶν Χριστιανῶν, τὰ τιμημένα στήθεῖα σου εἶχες 'μπροστὰ 'ς τὰ ἄλλα χριστιανικὰ ἔθνη, τότε ἀδύνατα, καὶ 'βάσταξες μονάχῃ τόσαις συφοραῖς, τόσαις φουρτούναις 'ς τὸ κορμί σου 'ξέσπασαν, καὶ ἔδωκες καιρὸ σὲ 'κεῖνα νὰ σωθοῦνε, νὰ θεριέψουνε, νὰ πάρουν δύναμι, νὰ γίνουν ὅτι εἶναι σήμερα, σωσμένα ἀπ' τοὺς βαρβάρους μόνο ἀπὸ τὸ χέρι σου. Αἰῶνες σὲ 'προσκύνησαν βασίλισσα 'ς ἀνατολὴ καὶ δύσι ἀνάμεσα ἐσύ ἦσουν ἀρχόντισσα καὶ δύναμι καὶ στόλισμα· ὅπως σοῦ λούζῃ ἡ Προποντίδα ἀπὸ τῇ μιᾷ, ἡ Μαύρῃ θάλασσα ἀπ' τὴν ἄλλη ταῖς ἄκραις σου, τὰ πόδια σου, ἔτσι ἡ Εὐρώπη ἀπὸ τῇ μιᾷ, ἀπὸ τὴν ἄλλη ἡ Ἀσία ἔφερναν 'ς τὰ πόδια σου τὰ πλούτη, τὴ σοφίαν τους, τὴ δύναμι.

Καὶ τώρα!... βαρεῖοι χαλκάδες σιδερένιοι σέρνονται 'ς τὰ πόδια σου καὶ ἀλυσίδαις πένθιμα χτυπολογοῦν 'ς τὸν τιμημένο σου λαιμό καὶ 'ς τὰ χιονάτα χέρια σου. Τώρα μουφτῆς γκαρίζει 'ς τὴν Ἀγίαν Σοφίαν καὶ σκλάβᾳ τοῦ Μωάμεθ σὲ βλέπουνε ἀτάραχα ἐκεῖνα τῆς Εὐρώπης τὰ προγόνια σου, ποῦ 'φύλαξες νὰ γίνουν ὅτι εἶσαι σήμερα ἐσύ. Τώρα κοράκια Σλαυῖκα 'ψηλά σου φτερουγιάζουν, ποῦ λὲς φοφῆμι νοιώθουνε τὰ ὄρνεα τὰ βρωμερά.

Κοιμήσου ναρκωμένη σήμερα ἢ ἄλλοτε μεγάλη τῆς Ἑλλάδας μας πρωτεύουσα, τοῦ κόσμου ἡ βασίλισσα! κοιμήσου ἀσθενικὴ κι' ἀνάιματη, ἀφοῦ μὲ ἀσπτεῖς ἄνοιξες ταῖς φλέβαις σου καὶ 'χύθηκε ἐκεῖθε τὸ τίμιό σου αἷμα, ἀγία μάρτυς τοῦ Θεοῦ! Κοιμήσου! Κλείνομε τὸ στόμα καὶ σφίγγομε τὰ στήθεῖα κἂν μῆτε ν' ἀκουστῇ τὸ χτυποκάρδι μας. Μὰ προσκυνοῦμε τοῦ Θεοῦ τὸ ὄνομα καὶ τῆς βουλαῖς του 'ξέρουμε

πῶς δὲν τῆς βλέπει νοῦς ἀνθρώπινος. Ἐκεῖνος σκλάβη τὴν Ἑλλάδα ἔς τοὺς Ρωμαίους, κυρία καὶ βασίλισσα μὲ σένα τὴν ἀνάδειξε. Ἐκεῖνος ἐλευθέρωσε ἀπὸ βαρεῖα κι' ἀκούνητη σκλαδιὰ ἐτούτη τὴν Ἑλληνικὴ γωνία. Ἐκεῖνος τοὺς σημερινούς σοφούς, μωροὺς καὶ ἄσοφους τοὺς ἀποδείχνει αὔριο. Ἐκεῖνος ἔς τοὺς λαοὺς σιγὰ—σιγὰ τῇ φώτισί του στέλνει· καὶ τὰ τυραννικὰ θελήματα καὶ τὰ τρανὰ τῶν ἀρχηγῶν τοὺς σχέδια ποῖος ξέρει τί θὰ γίνουν αὔριο.

Ὡδοξασμένη Πόλη, κόρη τοῦ Θεοῦ μαναδική, γλυκεῖα τῆς Χριστιανικῆς Ἑλλάδας μάνα, μάνα σκλαβωμένη, τουρκοπατημένη σήμερα! Κοιμήσου μέσ' ἔς τὸ λήθαργο τὸν ὕπνο τῆς σκλαβιάς! Εἶναι μετὰ γάλο τοῦ Θεοῦ τὸ ὄνομα!

Σὲ χώραις καὶ παλάτια περσικά.

Ἀφήκαμε τὸν αὐτοκράτορα Ἡράκλειο μὲ τὸ στρατό του ἐκεῖ ἔς τὸν Ἄλυ ποταμὸ κοντά, ποῦ ἤθελε ἐλεύθερος νὰ καρτεράη, νὰ ἦναι ὕστερη καταφυγή, νὰ φοβερίζῃ τὴν Περσία, νὰ φυλάῃ τὰ κράτη του.

Γρήγορα τώρα τοῦρθανε ἀπὸ τὴν Πόλη τῆς χαρὰς τὰ εὐαγγέλια.

Ἐδῶσε δόξα ἔς τὸ Θεὸ κι' ἀμέσως τὸ στρατό του σήκωσε, μὴ χάνῃ ἄλλο τὸν καιρό του. Ἐξώρμησε ἀπὸ τοῦ Πόντου τὴν ἐπαρχία πάλι, ἐπῆγε ἔς τὴν Κολχίδα, Ἰβηρία, Ἀλβανία καὶ κεῖθες τὴν Περσία πάλι κατατρόμαξε. Ἐκεῖ ἐκράτησε καὶ πάλι ὅλους τοὺς λαοὺς ἔς τὴν ἰδική του ἐξουσία καὶ κίτι μάχαις κέρδησε μικραῖς, ἀκροβολιστικὰ χτυπῶντας, τὸ διαλεχτὸ στρατό τῆς Περσίας, ποῦ ὅλο τὴν τριγύριζε. Ἐκεῖθι ἔκαμε καὶ συμμαχία μὲ μία τουρκικὴ φυλὴ, ποῦ ἦτανε ἀπὸ τὸ ἄλλο τῆς Κασπίας μέρος, ἐχθροὶ καὶ κείνοι μὲ τοὺς Πέρσαις. Χαζάροι λέγονταν αὐτὸ τὸ ἔθνος. Κεῖ ἐδῶκαν τότε ἐκείνοι ἔς τὸν Ἡράκλειο στρατό πολὺ γιὰ συμμαχία, σαράντα χιλιάδας ὅλο καθαλλάρηδες.

Καὶ τώρα ὁ Ἡράκλειος, μόλις ἄνοιξι ἐφάνηκε, ἄρχισε πάλι ταῖς πορείαις καὶ ταῖς ἐκστρατεῖαις του. Καὶ ἐκατέβηκε ἔς τὴν Ἀτροπατηνὴν καὶ ἐβάδηκε ἔς τὴν Ἀρμενία καὶ ἔς τὴν Ἀσσυρία ἐπεσε, καὶ ἐφτασε ἔς τὴ Μεσοποταμίαν. Καὶ ἄδικα μεγάλος Περσικὸς στρατός, ὡς πεντακόσαις χιλιάδασι φοβερὸ συμμάχημα, ἔφερνε γύρικι πλάγι του.

ὁ φόβος τοὺς ἐκράταγε καὶ μόλις κάτι συμπλοκαῖς μικραῖς ἵτολμουσαν· καὶ ἵντροπιασμένοι ἵτράβαγαν. Καὶ ἵπροχωροῦσε ὀλοένα ὁ ἵΗράκλειος· καὶ πόλεις ἐκυρίευε καὶ λάφυρα καὶ σκλάβους ἵμάζωνε· καὶ ποταμοί, βουνά καὶ κόποι καὶ χειμῶνας δὲν τὸν ἵκράταγαν. Ποῦ τέλος οἱ Χαζάροι ἀποστάσανε σὲ τόσοις κόποις καὶ σὲ τόσα βάσανα, τὸν ἵαφῆκαν καὶ ἵφύγανε. Καὶ ἵκεῖνος τοὺς ἵαφῆσε νά σύρουν ἵς τὸ κσλό· καὶ θέλοντας νά δώσῃ θάρρος ἵς τὸ στρατὸ γιὰ τὴν ζημία τούτῃ, τοὺς ἵεβαλε ἵς τὴ γραμμὴ κι' ἀνάμεσά τους ἵτσι τοὺς ἵμίλησε :

«Γνωρίσετε, ἀδέρφια, πῶς μ' ἵεμᾶς κανέναν δὲ θέλει νά συμμάχησῃ, παρὰ μονάχος ὁ Θεὸς καὶ ἵκείνῃ ποῦ τὸν ἵγέννησε, ἵῆ Παναγία Θεοτόκος. Καὶ γίνεται ἐτοῦτο, γιὰ νά δείξῃ καὶ ἵς ἐμᾶς καὶ ἵς ὀλους αὐτοὺς τὴ δύναμί του, τὴ μεγάλη του βοήθεια».

Καὶ ὀλος ὁ στρατὸς του ἐνθουσιασμένος φώνηξε «ἵΕμπρός !»

Καὶ ἵκίνησε ὁ ἵΗράκλειος ἀμέσως ἵκειῖθε· ἐπέρασε τὸν ποταμὸ τὸ Ζάβατο καὶ ἵῆρθε πλάγια ἵς τὸν Τίγρι ποταμὸ, κοντὰ ἵς τὴν ἀρχαία Νινευί.

ἵΕκεῖ ἵπλησίασε καὶ μεγάλος περσικὸς στρατὸς, μὲ τὸ Ραζάτῃ ἀρχηγὸ καὶ ἀποφάσισε τὴ μάχῃ νά δεχθῇ.

ἵἮταν ἀνήμερα τ' ἵΑῖ-Σπυρίδωνα.

ἵΕκεῖ ἵς τὸν κάμπο ἵς τὰ Γαυγάμηλα, ποῦ ὁ ἵΑλέξαντρος εἵχε τσακίσει ἵἄλλοτε τοὺς Πέρσαις, ἵεφερε πάλι ὁ Θεὸς νά θριαμβέψῃ ὁ ἵΗράκλειος κι' οἱ ἵἙλληνες.

Κι' ἵεγινε θρῆνος καὶ συφορὰ μεγάλη ἵς τὴν Περσία τὴν ἵμέρα αὐτῇ. Μὲ τὴν αὐγὴ ἵῆ μάχῃ ἵανοῖξε καὶ κάπου τὰ μεσάνυχτα ἐτέλειωσε. ἵΣὰν τὰ κριάρια ἵστρώθηκαν νεκροὶ ἵς τὴ γῇ οἱ πρίτεροι, ἀπὸ τὸ πλῆθος ἵκεινο τοῦ Περσικοῦ στρατοῦ, καὶ ἵλίγοι ἵεπεσαν ἵἙλληνες νεκροὶ· μὰ πληγωμένοι πρίτεροι. Καὶ ἵμάζεψαν πολλὰ καὶ πλούσια λάφυρα καὶ μέσ' ἵς αὐτὰ ἵητανε εἵκοσι ὀχτῶ σημαῖαι περσικαῖς.

Μὰ καὶ ἵς αὐτῇ τὴ μάχῃ πρῶτος ἐφάνηκε, ἐδοξάστηκε ὁ αὐτοκράτορας· ὀλοι τὸν ἐθάμαξαν· φίλοι κι' ἐχθροὶ τὸ ἵμολογήσανε. Μονάχος του ἐσκότωσε τὸν ἀρχηγὸ Ραζάτῃ καὶ ἵεπειτα ἀπὸ ἵκεινον δυὸ ἵἄλλους Πέρσας στρατηγούς. ἵΣὰν ἵἄγγελος τοῦ ἐξολοθρεμοῦ ὀλοῦθες ἵαφοβα, ὀρμητικὰ ἐχύνουνταν. Μὰ τὸν ἐφύλαξ' ὁ Θεὸς καὶ μοναχὰ τ' ἵαχειλί· μὲν σαῖτα τοῦ γλυψε καὶ τ' ἵἄτι του τὸ θεριεμένο ἵελαβε μὲν κονταριὰ πὰ ἵς τὸ μερί· μὰ κάτω δὲν τὸν ἵερριζε· ἐκράτησ' ὡς τὰ ἵστερα.

Μὰ λὲς καὶ ἵἄνθρωπος δὲν ἵηταν ὁ ἵΗράκλειος. Τὴν ἵἄλλῃ ἵμερᾳ ἵσήκωσε ἵκειῖθες τὸ στρατὸ καὶ ὀλο κατὰ τὴν Περσία ἵτράβαγε, μὲ δώσῃ ἵς τὸν ἐχθρὸ καιρό. Κι' ἵἀλήθεια ὁ Χοσρόης ἀρχισε ἀμέσως νά ἐτοιμάζῃ ἵἄλλονε στρατὸ γιὰ ἵπεράσπισι. Μὰ ὁ ἵΗράκλειος ἐπέρασε ἵἄλλῃ μὲν φορὰ τὸ Ζάβατο ποταμὸ κι' ἵἀκλούθησε τὸν Τίγρι, κατε-

θαίνοντας ἴσα γὰρ τῆς Περσίας τὴν πρωτεύουσα, τὴν Κτητιφῶντα. Ἐπέρασε τὸν ἄλλο ποταμό, τὸν Κάπρο, φρούρια περσικὰ ἔς τὸ δρόμο ἐκυρίεψε, καὶ μέσ' ἔς τὸ Περσικὸ παλάτι τοῦ Ἰεσδὲν ἔξαπόστασαν τρεῖς μέραις καὶ ἔγιορτάσανε Χριστοῦγεννα. Ἐκεῖθες πῆρε πάλι τὸν κατήφορο καὶ κάστρα, πόλεις καὶ παλάτια περσικὰ ἔς τὸ δρόμο του κατέστρεψε. Ἀνήμερα τ' Ἀϊ-Βασίλη πέρασε τὸ Φίσκο ποταμὸ καὶ τράβαγε γὰρ τὴ μεγάλη πόλι Δασταγέρδ, ποῦ μέσα 'κεῖ ἐκούρνιαζε ὁ Χοσρόης, ὁ ἀγριόψυχος ἐχθρός.

Καὶ τώρα ὁ Ἡράκλειος σὲ μάχη καὶ πρὸ ἐφοδο ἐτοιμάζονταν καὶ τοῦτο ἐλογάριαζε ὅσο βιάδιζε.

Μὰ ὁ Χοσρόης δὲν τὸν ἐκαρτέρειψε· τοῦ πῆρε ὁ φόβος τὴ ψυχὴ· καὶ ἔφτέρωσαν τὰ πόδια του καὶ ἔφυγε μὲ τὸ στρατό του, ἀφίνοντας τὴ Δασταγέρδ, ὡς ἦταν καὶ ὀρισκόντανε.

Ἀνήμερα τὰ Φῶτα μπῆκε μέσα ὁ Ἑλληνικὸς στρατός.

Ἐδῶ χαρὰ καὶ ἐκπληξὶ τοὺς ἐκαρτέρει· ἐδῶ ἐσάστισε ὁ στρατός νὰ βλέπῃ, νὰ μαζεύῃ, νὰ μοιράζῃ λάφυρα· ἐδῶ περβόλι ἢ καρδιὰ ἐγένεκε τοῦ αὐτοκράτορα. Ἐδάκρυσεν καὶ ὀδόξασεν τὸν Ὑψιστο ποῦ ὄρηκε μαζεμέναις ὁλαῖς ταῖς Βυζαντιναῖς σημαῖαις, ὅσαις ἔς τὰ χρόνια πρὶν τὰ δίσεχτα εἶχαν μαζέψει οἱ ἄπιστοι· καὶ ἦταν τρακόσαις σημαῖαις, ποῦ ἐλευθέρωσε ἐκεῖ ὁ δοξασμένος βασιλιᾶς. Καὶ ἦταν ἀναρίθμητα τὰ πλούτη, ποῦ παραμύθια φρίνουνται τῆς Χαλιμᾶς· σωροὺς μεγάλους τὸ χρυσάφι, τὸ ἀσημι ἦταν· μέσα σὲ κάσαις ἔρισκουνταν διαμάντια καὶ σμαράγδια καὶ ρομπίνια ἄφθονα· ἦταν βουνὸ ἀρώματα, μεταξωτά, τὰ περσικὰ χαλιὰ καὶ τ' ἄλλα τὰ πολύτιμα ὑφάσματα· ἔς τοὺς κήπους μέσα τοὺς βασιλικούς ἦταν σμῆνος οἱ φασιανοί, τὰ λάφια, τὰ ζαρκάδια, τὰ ζουλάπια καὶ τὰ πουλερὰ λογῆς-λογῆς· ἔς ἄλλο περβόλια πλάγια ἄγριας τίγρεις καὶ περήφανα λιοντάρια, ποῦ κυνηγάγαν οἱ βασιλιᾶδες τῆς Περσίας, καὶ ἄσπροι μεγαλοπρεπεῖς ἐλέφαντες, καὶ ἄλλα λογῆς θηρία, διαλεμμένα ὅλα ἀπὸ Ἀσία καὶ Ἀφρική.

Ὅλα τὰ σῆκωσαν ἐκεῖθε· ὅσα ἔμπορουσε μοίρασε ἔς τὸ στρατό του ὁ Ἡράκλειος, ὅσα ἔμπορούσαν ἐσύρανε μαζύ τους· καὶ ὅσα μείνανε ἀγάλματα τοῦ Χοσρόη, θυσιαστήρια τῶν μάγων, παλάτια καὶ στολίσματα, ὅλα ἢ φωτιὰ ἢ ἢ ἀξίνη τᾶφαγε, γὰρ νὰ πληρώσουν τὸ κακό, ποῦ εἶχαν τόσα χρόνια κάμει οἱ Πέρσαις ἔς τοὺς Χριστιανούς, ἔς ταῖς πόλεις τους, ἔς αὐτὴ τὴν Ἱερουσαλήμ.

Μὰ ἄλλη πῆρναν χαρὰ, σὰν εὔρηκαν καὶ ὤσανε τὴ ἐλευθερίαν σὲ χιλιάδαις Χριστιανούς, ποῦ χρόνια τώρα οἱ Πέρσαις ἐκεῖ σκλάβους ἀνήλιαστους τοὺς εἶχανε.

Καὶ ἔπειτα μέσ' ἔς τὸ βασιλικὸ παλάτι καὶ ἔς τ' ἄλλα περσικὰ

χαρέμια ἑλληνεσσύλαις, πικραμμέναις σκλάβαις, ἔβρηκανε, π' ἀνέλπισ-
στα ἐβλέπανε νὰ σβύνη ἐκεῖ μέσα ἡ μαύρη τους ζωή· καὶ τώρα τὸ
στρατό, τὸ βασιλιᾶ τους ἄγγελο-ἐλευθερίας ὁ Θεὸς τοὺς ἔστειλε.

Ὁ Παῦλος φρούραρχος.

Ὁ Παῦλος καὶ ὁ Γερμανὸς ἐζήτησαν καὶ πῆρανε μιὰ ἄδεια, χω-
ρὶς ὑπηρεσία τέλεια νὰ μείνουν ἡμέραις καὶ ἔτρεχαν ἐπάνω
κάτω ὅλημερίς κυττάζοντας ταῖς σκλάβαις, ἐρωτώντας, ἐξετάζοντα.

Ὁ Γερμανὸς ἀπὸ καιρὸ τὴν ἀδερφή του εἶχε ξεγραμμένη ἀπ' τὴν
ζωή, μὰ τὰ ὄνειρα τοῦ Παύλου ψεύτραις ἐλπίδαίς τοῦφεραν, γιὰ νὰ
τοῦ μένη κάθε φορὰ ἡ πίκρα πρὸ μεγαλη.

Εἶναι παράξενη τ' ἀνθρώπου ἡ καρδιά· θέλει νὰ φεύγῃ ἀπ' τὴν
ἀπελπισία· θέλει σὲ ὄνειρα νὰ βόσκη, νὰ κρεμάζεται, ἔς ἐλπίδαίς ποῦ
ὁ νοὺς του ἀκόμα τοῦ ταῖς λέει ψεύτικαις.

Τοῦ κάκου! ἡ Δάφνη δὲν φαίνονται. Καμμιὰ ἀπ' ταῖς ἄλλαις
δὲν τὴν εἶχε μάθει, δὲν τὴν γινώρισε καμμιὰ. Ἄν εἶχε φθάσει ἴσα μ'
ἐκεῖ, θάχε χαθῇ ἀνήκουστη, ὅσα μερικαῖς ποῦ ἢ ταλαιπωρίαίς, ἢ
ἀπελπισία, ἢ σκλαβιά, ἢ προσβολαῖς ταῖς ἔκαναν ἀπὸ ταῖς πρώταις μέ-
ραις ἔς τον ἑαυτὸ τους θάνατο νὰ δώσουνε ὑπαίους.

Εἶδαν κι' ἀπῶδαν κι' ἀπελπίστηκαν ὁ Γερμανὸς κι' ὁ Παῦλος.
Ὁ πρῶτος δὲ ὅσ' ἀπὸ πρὶν νὰ ἦταν βέβαιος· μὰ τί κάνης, ποῦ ἡ
ἀδύνατη καρδιά του ἀπὸ τὴν μιὰ, κι' ἀπὸ τὴν ἄλλη ὁ Παῦλος μὲ τὰ
μισόλογά του τώρα ἀπὸ καιρὸ τὸν συνεπῆραν ἔς ταῖς ἐλπίδαίς ἄδικα.
Μὰ ὁ Παῦλος, ποῦ ὀλοένα κάτι μέσα τοῦλεγε, πῶς ζωντανὴ θὰ εὑρίσκε
τὴ Δάφνη του, πῆρε πληγὴ μέσ' ἔς τὴν καρδιά, ποῦ δὲν τοῦ φύλαξ'
ὁ Θεός, μέσα ὅσ' ταῖς ἄλλαις ταῖς ἑλληνοπούλαις σκλάβαις καὶ τὴν
ἀγγελικὴ θωριά τῆς Δάφνης ν' ἀντικρύσῃ.

Εἶναι βαρεταῖς ἡ ὥραις ποῦ θὰ σβύσῃ ἡ ὕστερη ἐλπίδα μας.

Λὲς τάφου πλάκα τὸν ἐσκέπασε βαρειά· τὸ μάτι του δὲ δάκρυσε·
τ' ἀχεῖλι του δὲν ἐσκαγε· ἔς τὸ νοῦ του μαῦρο σύννεφο, θολὸ ἐχύ-
θηκε, λὲς ὥρα—ὥρα νὰ τοῦ φύγῃ ὁ λογισμὸς.

Ἐλπίδα κἂν δὲν ἔμενε ἀργότερα νὰ βροῦν ἔς τὴν Κτησιφῶντα ἄλ-

λαις σκλάβαις. Ὅχι· παρακάτω δὲ θὰ πῆγαιναν· γιατί ὁ Ἡράκλειος ἀποφάσισε νὰ σύρῃ πίσω πάλι γιὰ τὰ Γάζακα, ὡς ποῦ νὰ τελειώσῃ· κείνος ὁ χειμῶνας.

Ἀλήθεια ὁ αὐτοκράτορας εἶχε σκοπὸ νὰ κυνηγήσῃ τὸ Χοσρόη· ὡς τὴν Κτησιφῶντα, κι' ἀκόμη ὡς τὴν ἄκρῃ τῆς Περσίας. Μὰ κείνος ἄφησε λίγου στρατὸ ὡς ἐκείνη τὴν πρωτεύουσα γιὰ ὑπεράσπισι καὶ ἔφυγε ἐκεῖθες πάλι· μὰ ἔστειλε πρὶν καὶ ἔχασε ὅλα τὰ γεφύρια τοῦ Δέλα ποταμοῦ, ποῦ ἔτρεχε ὀρμητικὸς ἀνάμεσα ὡς τὴν Κτησιφῶντα καὶ ὡς τῆς Δασταγέρδ τὰ μέρη. Καὶ εἶδε ὁ Ἡράκλειος, πῶς ἦτανε ἀδύνατο μέσ' ὡς τοῦ χειμῶνα τὴν καρδιὰ χωρὶς γεφύρια νὰ περάσῃ τέτοιο ποταμὸ καὶ ἀποφάσισε νὰ σύρῃ ἀπάνω, νὰ ξεχειμωνιάσῃ τὸ στρατὸ ὡς τὰ Γάζακα.

Ἀνέβηκε ταῖς ὄχθαις τοῦ Δέλα ἀπάνω καὶ προχώρησε. Ὡς τὸ ὄρομό τους ὅτι εὗρισκαν περσικὸ κατὰστρεφαν.

Σὲ μὲν κορφή βουνοῦ εὗρῃκε ἓνα κάστρο περσικόν, σὲ θέσι τόσο κακοπάτητῃ, ποῦ λίγοι στρατιώταις μ' ὀλόκληρο στρατὸ μ' ἔμπορῶσαν· κεῖθε νὰ παλέψουνε, κι' ἀπείραγο νὰ τὸ φυλάξουνε. Κι' ὅμως οἱ φύλακές του, μόλις εἶχανε ἀκούσει τὴν τελευταία νίκη τοῦ Ἡράκλειου καὶ τοῦ Χοσρόη τῇ φυγῇ ἀπ' τὴ Δασταγέρδ, τ' ἀπόλιπαν καὶ ἔσκόρπισαν ὡς τὸν ἄνεμο. Κι' ἀπὸ τὸ φόβο ὅπως ἦταν τ' ἄφησαν, γεμάτο ὄπλα καὶ τροφαὶς κι' ἐφόδια.

Νὰ τὸ κρατήσῃ· σκέφτηκε ὁ Ἡράκλειος καὶ τήραξε τριγύρω του πορὸν νὰ διαλέξῃ γιὰ τὴ φύλαξι ἐκείνη.

Τὸ μελαγχολικὸ τοῦ Παύλου πρόσωπο τοῦ ἔχτύπησε ὡς τὰ μάτια. Εἶχε κάποτε μάθει ἀπὸ τὸν Ἰσίδωρο ὁ αὐτοκράτορας ὅλη τὴ θλιβερὴ ἱστορία ἐκείνων τῶν παλλικαριῶν, τοῦ Παύλου καὶ τοῦ Γερμανοῦ, ποῦ ὡς τὰ ζερβιά του πάντα ὡς ὅλαις ταῖς μάχαῖς τὰ καμάρωνε, τὰ θάμαζε. Ἐπειτα ὁ Ἡράκλειος ἀληθινὸς πατέρας, τοὺς στρατιώταις του ἀλήθεια ὡς ἀν παιδιὰ του ἀγάπαγε. Καὶ ἡ καρδιὰ μιᾷ ὡς τὸν ἄνθρωπο πολλαὶς φορὰς ἀπὸ τὸ νοῦ καλλίτερα· κι' ὅσα τὸ στόμα δὲ μιᾷ κι' ὁ νοῦς δὲ συλλογίζεται, ἐκείνη τὰ μαντεύῃ ἄφταιστα πολλὰς φορὰς. Κυττάζοντας τὸν Παῦλο ὁ Ἡράκλειος, κατάλαβε τί γίνονταν μέσ' ὡς τὴ ψυχὴ του.

Ἐσκέφτηκε ἐργασία νὰ τοῦ δώσῃ, νὰ τὸν ῥίξῃ ὡς ταῖς φροντίδεις, γιὰ νὰ ἔρῃ ἀνακούφισι.

— Ἄκου, τοῦ λέει, ἑκατόνταρχε· πιστεύεις πῶς ὁ βασιλεὺς σου θὰ κινδυνέψῃ ἀκόμα ; πῶς μάχαῖς δύσκολαις τοῦ μένουνε ;

Ὁ Παῦλος ξαφνισμένος κύτταξε τὸν αὐτοκράτορα καί :

— Τρισέβαστε, τοῦ λέει, ἐγὼ δὲν εἶμαι ἱκανὸς τὴ γνώμη νὰ σᾶς δώσω· μὰ πιστεύω πῶς οὐλεῖα ὀλίγη μένει πίσω.

— Εἶναι καὶ ἡ 'δική μου γνώμη αὐτή. Καὶ λοιπὸν δὲν εἶναι τώρα ἡ θέσι, ποῦ σοῦ εἶχα δώσει πρὶν, σπουδαία.

— Τὸ χέρι τοῦ Θεοῦ μονάχο καὶ πρὶν ἐφύλαξε τόσαις φοραῖς τὸν αὐτοκράτορα καὶ ἀργότερα θὰ τὸν φυλάξῃ.

— Μάθε λοιπὸν τῇ σκέψι μου. Τὸ κάστρο τοῦτο ἤθελα νὰ τὸ κρατήσω. Σὲ διορίζω φρούραρχο· θὰ σοῦ ἀφήσω ἑκατὸν πενήντα δι-
λεμμένους στρατιώτας· εἶναι ἀρκετοί· θὰ σοῦ ἀφήσω καὶ ἄλλον ἓνα
ἐκατόνταρχο, εἰς τὰς διαταγὰς σου γὰρ ὑποδιοικητῇ· προμήθειαι
καὶ ἄλλαις θὰ σᾶς ἀφήσῃ ὁ στρατός, ἂν καὶ πολλαῖς ἐδῶ ὑπάρχουνε.
Κι' ἐπειτα ὡς τὴν ἄνοιξι καλῶς νὰ μᾶς δεχτῇτε· ἐδῶθες θὰ περά-
σουμε. Μὰ θέλω νὰ σοῦ κάμω καὶ μιὰ χάρη· θὰ σοῦ ἀφήσω σύντροφο
τὸ φίλο σου τὸ Γερμανό. Φυλάξτε μου τὸ κάστρο· καὶ ἂν φανοῦνε
ἐχθροὶ ἐδῶ, τσακίστε τοὺς χωρὶς νὰ πάθετε ζημίαις, ὅλο μὲ τὴν ὑπε-
ράσπισι. Χιλιάδαις κάτω ἀπὸ τὰ βράχια σας ἔμπορουνε νὰ ῥημάξουνε,
χωρὶς μὴτ' ἓνα σείς νὰ κλάψετε νεκρό.

Ὡς εἶπ' ὁ αὐτοκράτορας ἐγένηκε.

Ἐκεῖθες ὀσῆκωσε τὸ στράτευμα· ἐπέρασε τὸ φοβερὸ βουνὸ τὸ Ζά-
γρο, ποῦ χωρίζει ἀνάμεσα τὴν Ἀσσυρία καὶ τὴ Μηδία, μὲ κόπους
φοβεροὺς καὶ κινδύνους μεγάλους, ποῦ ἄλλοτε ὁ στρατός του ποτὲ
τόσο δὲν ἐκινδύνεψε. Γιατί μὲς' ἔς τὴ καρδίᾳ ἦτανε τοῦ χειμῶνα καὶ
τὰ βουνὰ ὑψηλὰ καὶ ὁ καιρὸς σκληρός· καὶ μόλις μὲ ταλαιπωρίαις
ἐκεῖθες διέβηκ' ὁ στρατός ἄρχισε χιόνι φοβερὸ καὶ ἀτέλειωτο, ποῦ ἓνα
μῆνα ὀλόκληρο ἐχιόνιζε ἀκατάπαυστα, καὶ ἀπάνω ἔς τ' ἄγρια βουνά,
βουνὸ τὸ χιόνι ἐσωρίαστηκε, ποῦ ὅλο τὸ στρατὸ θὰ ἔθαφτε ἀπὸ κάτω.
Μὰ ἔδωσε ὁ Θεὸς καὶ μόλις πρόλαβαν καὶ ἔπερασαν. Ἀνέβηκαν ἔς
τὴν Ἀτροπατηνὴν καὶ ἤρθαν ἔς τὰ Γάζακα.

Ἐκεῖ ἐξεχειμῶνισαν, ἐξεκουράστηκαν. Κι' ἐκεῖ σὲ δοξασμένα
χρόνια δοξασμένο τέλος εἶδανε.

Εἰρήνη δοξασμένη.

Ἐδῶς ὁ Θεὸς νὰ λάβῃ τέλος ὅσο τίμιο καὶ δοξασμένο τόσο ἡμερὸν καὶ εἰρηνικὸ ἢ μεγάλη ἐκστρατεία αὐτῇ τοῦ κοσμοζαχουσιμένου Ἡράκλειου, τοῦ ξέχωρου αὐτοκράτορα.

Ἡ συφοραῖς, ἡ δυστυχίαις ἀλλεπάλληλαις, ἡ πίκραις, τὰ γεράματα ἐσπρώξανε τὸν ἄθλιο Χοσρόην νὰ παραιτηθῇ ἀπὸ βασιλιᾶς. Μὰ τὸν ἐσπρώξ' ἡ κακὴ τοῦ μοῖρα νὰ δώσῃ στέμμα καὶ βασιλεῖο ὄχι 'ς τὸ φυσικὸ διάδοχο, τὸν πρῶτο γιό του, τὸ Σιρόην, μόν' 'ς ἓνα ἄλλο ἀπ' τὰ παιδιὰ του, ποῦ ἀγίατη καὶ συμπάθεια ξεχωριστὴ τοῦ εἶχε.

Κι' ἀκόμα γιὰ ἀσφάλεια ἀρπάζει χωρὶς φταίξιμο τὸν ἄμοιρο Σιρόην καὶ τὸν ρίχνει φυλακῇ.

Μὰ οἱ Πέρσαις 'σὰ βρεχιά ἐσήκωναν ἀπὸ καιρὸ ταῖς συφοραῖς, ποῦ 'ς τὸ κεφάλι τοὺς ἐπύκνωσε τοῦ βασιλιᾶ Χοσρόην ἡ κακομοιριά, ἡ ἀνανδρία, ἡ κακία καὶ ἡ ἐχθρητᾶ. Καὶ τώρα δὲ τὴν τελευταία του παρὰ νομία δὲν ἐχώνεψαν. Ἀμέσως ἐπανάστασι ἐσήκωσαν· λαὸς καὶ ἄρχοντες, πολῖταις καὶ στρατὸς ἐσυμμαζεύτηκαν καὶ μὲ τὸν ἑξαρχο τὸ Γουρδανάσπα, ἀρχηγὸ προσωρινό, γοργὰ τὸ θέλημά τοὺς ἔκαμαν. Ἐσπᾶσανε ταῖς φυλακαῖς, ἐκεῖθε τὸ Σιρόην ἐβγαλαν καὶ βασιλιᾶ τὴν 'κὴ ρυξαν. Κυνήγησαν τὸ Χοσρόην, ποῦ 'δοκίμασε νὰ φύγῃ, καὶ ἡ μαῦρη φυλακὴ ἐγένιθε παλάτι του. Μὰ λίγαις ἡμέραις ὕστερα κακὸ καὶ ἄθλιο θάνατο τοῦ 'δῶκανε. Κι' ἀμέσως ἔστειλαν 'ς τὸν αὐτοκράτορα, 'ς τὰ Γάζακα, καὶ τοῦ ἐμείνησαν τί θέλει νὰ τοὺς 'πῇ, γιὰ νὰ κίμουνε εἰρήνην ἀναμεταξύ τοὺς καὶ νὰ πάψῃ τὸ κακὸ καὶ ἡ σφαγαῖς.

Κι' ἐκεῖνος, ποῦ ἡ ψυχὴ του ἦτανε μεγάλη ἀληθινά, καὶ 'δέχονταν τὸν πόλεμο, τὸν κίνδυνο γιὰ τὴν τιμὴν, τὴν εὐτυχίαν τῆς πατρίδας του, μὰ σκληρόκαρδος Χοσρόης καὶ αὐθάδης καὶ ὑπερήφανος δὲν ἦτανε, δὲν ἠθέλησε νὰ ἐπωφεληθῇ ἀπ' τῆς Περσίας τὴν ἐξάντλησι καὶ νὰ τοὺς κυνηγήσῃ, ὡς τὸν τέλειο χαμό· καὶ δὲν ἠθέλησε καὶ νὰ τοὺς ταπεινώσῃ περισσότερο καὶ νὰ τοὺς βάλῃ φόρους τῆς σκλαδιᾶς, ἢ νὰ τοὺς πάρῃ μέρος ἀπ' ταῖς χώραις τοὺς.

Τοὺς εἶπε μόνο :

«Θὰ πάρω πάλι ταῖς προηγουμέναις μας χώραις, ὅπως ἦτανε εἴκοσι χρόνια πρὶν ν' ἀρχίσω νὰ οἶς πολεμῶ, μὲ σύνορα τὴν Ἀρμενίαν ὡς τὸν Ἀράξην ποταμόν, τὴν Μεσοποταμίαν ὡς τὸν Εὐφράτην, καὶ κάτω τὴν Συρίαν, τὴν Ἰλαλαιστίνην καὶ τὴν Αἴγυπτον καὶ ὅλαις ταῖς χώραις ὅσαις ἀπ' αὐτὰ τὰ ὅρια καὶ ἐκεῖθε βρῖσκονται. Ἀκόμα θὰ μοῦ φέρετε μὲ προσοχὴ καὶ μὲ τιμὴν ἀπεί-

ραγο τὸν τίμιον Σταυρὸ τοῦ Ἰησοῦ καὶ θ' ἀπολύσετε ὅσους ἀκόμα σκλάβους χριστιανούς κρατᾶτε μέσ' ἕς τὰ βάθη τῆς Περσίας. Κι' ἐγὼ θὰ οἶς χάρισω τοὺς ῥητορικοὺς σας».

Οἱ Πέρσαις μὲ χαρὰ καὶ εὐγνωμοσύνη ἐδέχτηκαν ἐτούτη τὴν ἡμερὴ εἰρήνην ποῦ τοὺς ἔδινε ὁ νικητὴς. Καὶ ὁ Σιρόης πρόθυμος ὑπέγραψε καὶ πρόθυμος ἐφάνηκε ἕς ὅλαις τῆς λεπτομέρειαις· καὶ δῶρα ἔστειλε ἀκόμα πλούσια καὶ βασιλικά ἕς τὸν αὐτοκράτορα.

Καὶ ὁ Ἡράκλειος ἐπιστολαῖς τοὺς ἔστειλε ἕς τὴν Πόλιν καὶ ταῖς χαρμόσυναις τοὺς ἔδωκε εἰδήσεις.

Ἀπάνω ἀπ' τῆς Ἀγίας Σοφίᾶς τὸν ἄμβωνα διαβάστηκε ἡ πρώτη του ἐπιστολὴ ποῦ ὅλαις ἔγραφε ταῖς λεπτομέρειαις καὶ ἔτσι ἄρχιζε :

«Φωναῖς χαρᾶς δώσετε ἕς τὸ Θεὸ ὅλη ἡ γῆ καὶ μὲ χαρὰ δουλέψετε τὸν Κύριον· σταθῆτε ἐμπροσὶ τοῦ μ' ἀναγállιασι καὶ μάθετε ὅτι Αὐτὸς Θεὸς εἶναι καὶ Κύριος. Αὐτὸς μᾶς ἔκαμε καὶ ὄχι ἐμεῖς τὸν ἑαυτὸ μας. Ἐρχεσθε πρὸς Αὐτὸν μὲ ὕμνους καὶ ἐξομολογεῖσθε πρὸς Αὐτόν. Δοξάζετε τὸ ὄνομα αὐτοῦ, ὅτι Χριστὸς Κύριος, τὸ ἔλεός του ἕς τὸν αἰῶνα, καὶ ἀπὸ γενεᾶ σὲ γενεᾶ ἡ ἀλήθεια του, Ἄς εὐφρανθῶν οἱ οὐρανοὶ καὶ ἄς ἀναγαλλιάσῃ ἡ γῆ καὶ ἄς χαρῇ ἡ θάλασσα καὶ ὅσα βρίσκονται ἀπάνωθ' αὐτοὺς. Καὶ ὅλοι οἱ Χριστιανοὶ μὲ ὕμνους καὶ δοξολογίας ἄς εὐχαριστήσωμε τὸν ὕψιστον καὶ ἄς χαροῦμε μὲ χαρὰ μεγάλη ἕς τὸ ἅγιον τοῦ ὀνόματος. Γιατὶ ὁ Χοσρόης ἔπεσε, ὁ θεομάχος καὶ περήφανος. Ἐπεσε καὶ ἔγινε πτώμα εἰς τὰ καταχθόνια καὶ ἐσθύστηκε ἀπὸ τῆς γῆς τὸ ὄνομα ἐκείνου, ποῦ ἐσήκωσε κεφάλιν καὶ ἐλάλησε ἀδικία καὶ ὑπερηφάνια, καὶ ἐβλαστήμησε περιφρόνησιν ἐναντία ἕς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστόν, τὸν ἀληθινὸν Θεόν, καὶ τὴν Ἀχραντὴν μητέρα του, τὴν εὐλογημένην Δέσποινα, τὴν Θεοτόκον καὶ Ἀειπάρθενον Μαρίαν· ἐχάθηκε ὁ ἀσεβὴς μὲ χουητὸ καὶ θόρυβον. Ἐγύρισε ἡ κακία του ἕς τὸ κεφάλιν του· καὶ ἕς τὴν κορφήν του ἡ ἀδικία του ἐδιάβηκε.....».

Κι' ἔπειτα χίλιας λεπτομέρειαις ἔγραψε γιὰ κάθε τι, πῶς ἐσυνέβηκε.

Κι' ὥς τόσο ὁ Ἡράκλειος ἔξεκίνησε ἀπὸ τὰ Γάζακα γιὰ τὴν Κωνσταντινούπολιν· χώραις, βουνά, λαγκαδιὰ, κάμπους διάβαινε, μὲ ὤμορπον, γλυκὸ καιρὸ τῆς ἀνοιξῆς. Ἐβγήκε ἀπὸ τὴν Ἀτροπατηνὴν, ἕς τὴν Ἀρμενίαν· πέρασε, γύρισε τὰ μεγάλα Γορδουαῖα ὄρη, καὶ ἔπεσε ἕς τὸ Διαρβεκίρ καὶ κεῖθεν διέβηκε τὸν Τίγρι ποταμόν· ἔσχισε ἡ φηλὰ τὴν Μεσοποταμίαν ἀπάνω ἀπὸ τὴν Ἐδεσσαν, ἐδιάβη τὸν Εὐφράτην καὶ κατὰ τὴν Ἱεράπολιν ἔπεσε ἕς τὴν Συρίαν. Πορεύουνταν ἄργα καὶ ὁδὸν καὶ κεῖ ἔσταμάταγε ἕς ταῖς πόλεις, ὅθι διέβαινε, κἄτι νὰ διορθώσῃ, κἄτι νὰ τακτοποιήσῃ, ποῦ χρόνιον τώρα ἡ συφορὰ καὶ ἡ σκλαβιὰ ταῖς ζήμειων.

Μὰ κάτω 'ς τὰς ἄλλαις χώραις 'ς τὴ Συρία, 'ς τὴν Παλαιστίνη 'ς τὴ Μεσοποταμία καὶ 'ς τὴν Αἴγυπτο ἔστειλε τὸν ἀδερφό του Θεόδωρο μαζὺ μ' ἐπίτροπους τοῦ βασιλῆα Σιρόν, γιὰ νὰ τὰ σάξουν ὅλα, νὰ σηκώσουνε τὰς Περσικαῖς φρουραῖς, καὶ ἐλεύθεραις, ἑλληνικαῖς πάλι νὰ τὰς κυρήξουνε.

Καὶ ἄφινε ὁ Θεόδωρος γιὰ φύλαξι καὶ προστασία σὲ κάθε μιὰ ἀπὸ 'λίγο ἑλληνικὸ στρατὸ καὶ ἡ Βυζαντινὴ σημαία χαριτωμένη κι' ἐνδοξὴ ὁλοῦθες πάλι ἐξαπλώθηκε σὲ Ἀρμενία, Μεσοποταμία, Συρία, Παλαιστίνη, Αἴγυπτο Κιλικία, Καπαδοκία, Ἰσαυρία, Πισιδία, Παμφυλία, Λυκία, Καρία, Λυδία, Φρυγία, Λυκαονία, Γαλατία, Πόντο, Παφλαγονία, Βιθυνία καὶ Μυσία.

Μὰ καλοκαῖρι 'πλάκωσε. Κι' ὥς ποῦ ν' ἀνέβῃ ἀκόμη ἀπάνω ἀπ' τὴ Μικρᾶσία ὁ Ἡράκλειος ὡς τὴν Κωνσταντινούπολη, ἦτανε Σεπτέμβριος.

Χέρι Θεοῦ.

Ἦταν χειμῶνας ποῦ τὸν Παῦλο ἀφήσαμε 'ς τὰ Περσικὰ βουνὰ ἀνάμεσα, φρούραρχο ὑπεύθυνο.

Μὲ φρόνησι καὶ σκέψι ὅλα ἐδιόταξε· καὶ πειθαρχία, τάξι ἐβασίλευε μοναδική. Σὲ ἄξιο σχολεῖο εἶχε δὲ τόσα χρόνια μαθητέψει, πλάγια 'ς τὸν Ἡράκλειο.

Κᾶπευ 'ς τὰ πλαγινὰ βουνὰ καὶ 'ς τὰ στενά, γυμνάσια τοὺς ἔκανε ἐπίθεσες καὶ ἄμυναις. Κᾶποτε τοὺς ἄφινε ὡς πέντε—δέκα τὸ πολὺ νὰ κυνηγοῦνε κάτω λύκους καὶ ἄλλα ἀγρίμια, ποῦ συχνὰ ἐφαίνονταν. Μὰ αὐστηρὰ διαταγὴ πολὺ νὰ μὴ ξεμακραίνουνε· καὶ ἂν ἔφευγαν τὸ πρῶτ', τὸ βράδῳ ἔπρεπε νὰ ἦναι πάντα 'πίσω.

Καμμιά φορὰ ἄφινε 'ς τὸ πόδι του τὸν ὑποδιοικητὴ, κι' ἐκεῖνος μὲ τὸ Γερμανὸ καὶ μ' ἐνα—δυὼ στρατιώταις ἔφερνε κι' αὐτὸς 'λίγαις γύραις πέρα ἢ γιὰ κυνήγι, ποῦ ὁ Γερμανὸς τ' ἀγάπαγε, ἢ γιὰ νὰ σπουδάξῃ πρὸ καλὰ τὰς τοποθεσίαις γύρω καὶ τὰς ἐξάβαις ὁλοῦθε, ἢ πρῶτο γιὰ νὰ πέρνῃ 'λίγο ἀγέρα ὁ νοῦς του κι' ἡ καρδιά του.

Μὰ πρὶν νὰ 'βγῇ ἀπ' τὸ φρούριο δὲν ἔλειπε νὰ στέλνῃ 'λίγα καραούλια 'ς ὅλαις τὰς πλαγιναῖς κορφαῖς κι' ὡς πέρα ἀκόμα, γιὰ νὰ τοῦ δώσουν εἶδησι, ἂν τίποτε ἐφαίνονταν. Δὲν ἤθελε σὲ μιὰ περίστασι νὰ βρεθῇ ὅξω ἀπὸ τὸ κάστρο, αὐτὸς ποῦ εἶχε τὴν εὐθύνη ἀπάνω

του. Μὰ ἦταν ἡσυχος· γιὰτὶ πουθενὰ δὲν εἶχαν ξεμυτίσει Πέρσαις, δὲν ἀκούστηκαν ἐκεῖθες.

Μιὰ πρωϊνὴ, πρὶ γλυκοφέξει ἀκόμα, ὁ Παῦλος καὶ ὁ Γερμανὸς μὲ ὀνῶ ἀκόμα στρατιώταις, καθάλλα ὅλοι 'ς τ' ἄλογά τους, ἐπῆραν τὸν κατήφορο, ἀφοῦ πρὶν ἔστειλε ὁ Παῦλος τὰ καραούλια 'ς ταῖς 'ψηλαῖς κορφαῖς, γιὰ νὰ τοῦ φτάσουν εἶδῃσι σὲ μιὰ περίστασι. Χωρὶς, λαγωνικά καθὼς ἦτανε, ἐπρεπ' αὐτοὶ νὰ ἦναι κυνηγοί, αὐτοὶ καὶ τὰ λαγωνικά· γι' αὐτὸ ἀνοίξανε οἱ τέσσερες καὶ 'πέρνανε τοὺς λόγγους, τὰ ρουμάνια ψάχνοντας. Κάπου κᾶνα ζαρκάδι, κᾶνα λάφι 'πέταγε, 'σὰν τὸν ἀέρα γρήγορο μὰ δύσκολο νὰ τὸ βαρέσουν· μιὰ γιὰτὶ δὲν εἴξεραν τὰ κατατόπια καὶ μῆτε εἶχαν ὁδηγούς, μῆτε ἦτανε πολλοὶ νὰ τὸ κυκλώσουν· καὶ ἄλλο ποῦ οἱ θάμνοι καὶ τὰ δέντρα ἐσμίγανε ἐδῶ καὶ ἐκεῖ καὶ ἔκαναν ἀδιάβατο τὸ λόγγο, γιὰ 'κεῖνον ποῦ δὲν εἴξερε τὰ περάσματα.

Κι' ἀλήθεια ὅσο 'προχώραγαν ἐκεῖθες πόση βλάστησι, πόσα φυτὰ καὶ δέντρα ἤμερα καὶ ἄγρια ἀνάκατα, μὰ ὅλα φυσικά, ἀπάτητα ἀπ' τοὺς ἀνθρώπους καὶ ἀπεριποίητα ! Μαζὺ μὲ τὰ πρινάρια, τὰ πλατάνια, ταῖς ὀξιαῖς, τὰ πεῦκα, ταῖς βαλανιδιαῖς, ἦτανε ἀμυγδαλιαῖς, ροδακινιαῖς, μηλιαῖς, δαμασκηνιαῖς, συκιαῖς καὶ κλήματα ἀκόμα ποῦ 'πιανόντανε 'ς τὰ δέντρα κι' ὡς ταῖς κορφαῖς ἀνέβαιναν, καὶ σμέρτα καὶ σκοινάρια καὶ δάφναις καὶ λιγυαῖς κι' ἀγριοκυπάρισσα καὶ κουμαριαῖς καὶ χουρμαδιαῖς λογιῆς, — λογιῆς, χαρὰ Θεοῦ, παρθένα δάση, ποῦ πολλὰ ὡς τὰ κάτω τῆς Περσίας βρίσκονται καὶ ἡ σαπίλο καὶ τὸ χῶμα τρώει τοὺς γλυκοὺς καρπούς των ἄδικα.

Ὁ Μάρτης τώρα ἔφερνε τὴν ἄνοιξι καὶ πράσινα τὰ πιότερα ἐσμίγανε τοὺς κλάδους καὶ τὰ φύλλα τους, κι' ἄλλοῦ 'γελοῦσαν ἄνθη πολυχρώματα· 'ς ταῖς ἀμυγδαλιαῖς οἱ κλάδοι φορτωμένοι ἀπ' τοὺς καρποὺς ἐγέρνανε.

Ὁ Γερμανὸς κι' ὁ Παῦλος δὲν ἐχόρταιναν νὰ βλέπουν γύρω τους τόση ζωὴ καὶ βλάστησι· μὰ ὁ πρῶτος εἶχε τὸ νοῦ του 'ς τὸ κυνῆγι πιότερο κι' ἦταν 'σὰ θυμωμένος, ποῦ δὲν ἔκανε δουλειὰ μέσα 'ς τὸ λόγγο 'κεῖνο τὸν ἀτέλειωτο. Ὅσῳ γιὰ τὸν Παῦλο, ὁ νοὺς του ἐξεμάκραινε πολλαῖς φοραῖς, τὰ χαλινάρια πέφτανε νεκρὰ 'ς τὴ χύτη τοῦ ἀλόγου του καὶ τ' ἄπλανό του βλέμμα ἐβλεπε καὶ δὲν ἐκύτταζε.

Εἴχανε τώρα ξεμακρύνει ἀρκετὰ καὶ 'κόντευε τὸ μεσημέρι ἅμα ἀνέβαιναν ἀπάνω 'ς ἓνα λόφο, ποῦ ὁ λόγγος τὸν ἐσκέπαζε ὡς τὴν κορφή κι' ἡ γῆ του δὲν ἐφαίνονταν, μῆτε ἓνα γοργοπόταμο, ποῦ γύρα ἀπὸ τὴ μιὰ τὸν ἔφερνε κι' ἀκούγονταν κυλῶντας, μουρμουρίζοντας, χωρὶς μὲς 'ς τὰ κλωνιὰ καὶ μὲς 'ς τὰ δέντρα ποῦσμιγαν νὰ καλοφαίνεται.

Ἀξάφνου ὁ Γερμανός, ποῦ ἦταν πρὶ ἔμπροστά, γρηκύει κάποιον

θόρυβο ἔς τὰ θάμνα πέρα καὶ βλέπει ἀλήθεια νὰ κουνοῦνε τὰ κλα-
ζιά· κάποιο θηρίο ἢ ἀγρίμι θάτανε· σηκώνει τὸ κοντάρι, μόλις τὸ ῥάτι
του τὸ πάρει, νὰ βαρέσῃ, καὶ χῶρις νὰ γυρίσῃ ἴσως κρᾶζει: «Παῦλε
προσοχή!»

Τοῦ ᾠάκησε ἐκεῖθε τὸν ἀνήφορο· ὅταν τί λογιῆς θηρίο ἦταν, δὲν
ἐπρόφθασε νὰ ᾔδῃ. Ὡς τὸ κέντημα τοῦ σπιρουνοῦ ἔκανε δὴ πηδή-
ματα τὸ ἄξιο τοῦ ἄλογο καὶ διάβηκε ἀπάνω ἀπὸ τοὺς θάμνους· μὰ
ῥμίγανε τὰ δέντρα ᾗκεῖ πυκνότερα καὶ τοῦκοβαν τὴ διάβα· ὁ Γερμα-
νὸς ἔς τοῦ κυνηγοῦ τὴ λύσσα κάτω ᾗκηξε καὶ ᾗερασε μὲ κόπο
ᾗεῖθε νὰ διαβῇ· ὅταν νᾗβλεπε ἀκόμα χαμηλὰ ταῖς κλάδαῖς νᾗ ἀναδεύ-
ονται· ἔσπρωξε, ἐσύρθηκε, ἐπάλαιψε μὲ τὰ κλαδιά, ποῦ τοῦ ᾗαστί-
γωναν τὸ πρόσωπο καὶ προχωρῶντας ἔτρεχε γραμμὴ ᾗψηλότερα, δὴ
τοῦ ᾗφάνηκε πῶς τὸ ἀγρίμι ἔφευγε.

Ὁ Παῦλος ἔς τὴ φωνὴ τοῦ Γερμανοῦ ᾗπιπᾗστηκε· ᾗρμησε ᾗμπρο-
στὰ μὴ τρέξῃ μοναχὸς ἐκεῖνος κανένα κίνδυνο· πλάγια ἔς τοῦ Γερ-
μανοῦ τὸ ἄλογο εἶδε πῶς ἔπρεπε νᾗ ἀφᾗσῃ τὸ ᾗδικό του. ᾗδιᾗταξε
τοὺς στρατιῶταις νὰ κρατήσουν ᾗκεῖ τὰ δὴ ἄλογα καὶ ᾗγλύστρησε
καὶ ᾗπέταξε, ὅπως ᾗπόρεσε νὰ βρῇ τὸ φίλο του.

ᾗνοιγόντας ἀπάνω τὸν ᾗβρᾗκε ἀλήθεια νὰ σκύβῃ, νὰ κυττάζῃ
μέσᾗ ἔς τὰ χόρτα χαμηλά.

— Τί ψάχνεις αὐτοῦ πέρα ; τί σοῦ ἔτυχε ;

— Καὶ γῶ δὲν ᾗξέρω τί νὰ πῶ· εἶναι ἓνα ᾗνοιγμα μικρό· τὰ
φύλλα ἔκονούσανε ἐδῶ ἀκόμα ᾗμα ἔφθασα· μὰ τί νὰ ᾗπᾗηκε ἐδῶθε
ὁ βᾗζει ὁ νοῦς μου· μήτε λαγὸς ἀκόμα δὲν χωρεῖ.

— Χωρεῖ φίδι καὶ μεγάλο μάλιστα, λέει ὁ Παῦλος σκύβοντας
ἔς τὸ σχίσιμο ἐκεῖνο, ποῦ μὲ δυσκολία φαίνονταν μέσα ἔς τὰ θίμνα
τὰ πυκνά. Καὶ σὲ παρακαλῶ μὴ βάνῃς μέσᾗ τὴ τρούπα ᾗκεῖ κοντὰ τὸ
πρόσωπο.

— Μὰ φίδι ἐγῶ δὲν ἐκυνᾗγησα· νὰ φεύγουνε τὰ φίδια μὲ τέτοιον
τρόπο δὲν ἄκουσα ποτές μου.

— Τότες θὰ ἔφυγᾗ ἀπᾗ ἄλλοῦ τᾗ ἀγρίμι σου καὶ κάτι ἄλλο μι-
κρὸ ζῶο σαῦρα, φίδι, ποντικὸς ἐδῶθε θὰ ᾗεγλύστρησε.

— ᾗν ἔβλεπες τοὺς κλώνους ᾗῶθε ὅταν ἐφάνηκα, ὁ θᾗλε-
γες αὐτό.

— Οὐφ, Γερμανέ ! τὴν ἄκρῃ τώρα δὲ θὰ ᾗρᾗς· πᾗμε ᾗν θέλῃς
ἔς τᾗ ἄλογά μας.

Ὁ Γερμανὸς ἔφερε γύραις πέρα ᾗκεῖ τὸ βράχο, ποῦ ᾗψηλὸς καὶ
σκεπασμένος ἀπὸ θάμνους γύρω του ᾗμποροῦτε ἀλήθεια νᾗταν κούφιος
μέσα του. Σὲ λίγῃ ᾗρα ᾗστάθηκε.

— Στάσου, Παῦλε, μὰ στιγμὴ νὰ ᾗδᾗς τί θὰ κάμω.

Ἐμασσε γύρω κάμποσα ξύλα ξερὰ καὶ χόρτα ὅσα εὔρηκε ἐκεῖ καὶ τὰβαλε ἔμπροστὰ ἔς τὸ σχίσσιμο καὶ μέσα ἀκόμα ἔσπρωξε ὅσα ἐμπόρεσε· καὶ ἔβαλε φωτιά :

— Τώρα νὰ ὀδῇς, τοῦ λέει, ἂν ἦναι κἄνα φίδι ἢ θὰ τὸ σκάσῃ ὁ καπνός, ἢ μόλις μαϊνάρῃ ἢ φωτιά, θὰ δώσῃ νὰ πετάξῃ ἀπ' τὴν τρούπα του.

— Κάνε ὅτι σοῦ γουστάρει, ὁ Παῦλος τοῦ ἀπήντησε, καθίζοντας σ' ἓνα κορμὸ ἀντίκρου του.

Ἐφούντωσ' ἡ φωτιά καὶ ὁ Γερμανὸς ἀκόμα ἔρριχνε· ὁ πρὸ μεγάλος θάμνος ἔκει ἔς τὸ ἄνοιγμα ἦταν σκοινάρι· ἀναψε καὶ ἰκόνισε· καὶ ὁ πρῶτος καπνὸς μέσα ἀπ' τὴν τρούπα ἔκινε.

Ἀξάφνου ὁ Παῦλος ἤδησε, ὁ Γερμανὸς ταραχτήκε· ἀνετρίχισαν καὶ οἱ δύο· σὰν μουγκρητὸ βουβὸ ἐβγήκε ἔκειθεν. Τί εἶναι λοιπόν ; θηρίο, γίδι, ἢ λάφι καὶ ἔσκαγε ; μὰ ποῦθες ἔμπεσε ; εἶναι καὶ ἄλλο ἄνοιγμα ; δεξιά, ζερβά, ἀπάνω, χαμηλά, ὁλοῦθες ψάχνουν· τίποτε· ἔφτασαν πάλι ἔμπροστὰ. Τώρα τὰ σκοῖνα τ' ἄλλα χόρτα ἐκάησαν· καὶ πλάγῃ, νά, μέσα ἔς τὰς στάχταις, ποῦ τὰς διώχνουν, κάτι ἔξεχωρίζουν· φυσοῦνε ἀκόμα, καθαρίζουν· ναι· τώρα βλέπουν τὴν ἀλήθειαν· ἦταν μεγάλο τ' ἄνοιγμα καὶ πέτρα κυλισμένη πίσω του τὸ ἔφραζε μεγάλη καὶ δὲν ἄφινε παρὰ μικρὸ ἓνα χώρισμα, ποῦ μόνον ἔκεινο φαίνονταν ἔς τὰ χόρτα πρὶν ἀνάμεσα.

— Πρέπει νὰ ἔμεινε, λέει ὁ Παῦλος.

Καὶ σπρώχνει μὲ τὰς δύο του χεῖρας τὸ βαρὺ λιθάρι· καὶ σπηλιὰ μὲ στόμα τώρα ἀνοιχτὸ ἐφάνηκε.

Ὁ Γερμανὸς ἐσκιάχτη γιὰ τὸν Παῦλο του, μὴν εἶναι μέσα ζωντανὸ ἀκόμα κανένα θηρίο, καὶ δοκίμασε νὰ τὸν κρατήσῃ καὶ νὰ ἔμεινε ἐκεῖνος πρῶτος.

Μὰ ἔκεινος, ποῦ ἀπ' ἀδερφοῦ τὸ Γερμανὸ δὲν ἐξεχώριζε καὶ ἔπειτα πολὺ δὲ ἔψηφε καὶ τὴν ζωὴν του, τὸν ἔσπρωξε καὶ ἔσπρωξε μὲ τὴν κοιλίαν καὶ ἔμπεσε πρῶτος. Ὁ Γερμανὸς ἀμέσως τὸν ἀκλούθαγε, κρατώντας δυνατὸ κοντάρι, ποῦ καὶ τίγρι θεὰ τρούπαγε.

Ἀμέσως ἀπ' τὸ στόμα ἐφάρδιε ἡ σπηλιὰ· εὐρέθησαν ὁλόρθοι. Καπνὸ γεμάτη· εὐρύχωρη δὲν ἦταν· φῶς ἀπὸ τὴν τρούπα ἔμπαινε ἀρκετό· μόλις ἐκάμανε δὴλ-τρία βήματα· δὴλ ἄγριας φωναὶς ἐβγήκαν ἀπ' τὰ στήθειά τους· χάμω ἔκπλωμένη, ἄψυχη, βουβή, μὲ τυλιγμένο τὸ κορμὶ τῆς σὲ παληόρουχα κουρέλια, ξανθὴ μεγαλοσώματη κοπέλλα κοίτονταν· καὶ τ' ἀδερφοῦ τὸ μάτι, τοῦ Παύλου ἡ καρδιὰ δὲν ἐγελάστηκαν· ἦταν ἐκεῖνη ἡ Δάφνη, ἡ Δάφνη τοὺς μισόγδυμνη, χλωμή, βουβή καὶ ἀναίσθητη· ἐκεῖνη ποῦ νεκρὴ τόσον καιρὸ τὴν ἐκλαίγανε καὶ τώρα.... ὁ Γερμανός, ἀλλοίμονο ! σὰ ν' ἀνοιγθε πῶς

αὐτός, ὁ ἀδερφός της, θάνατο τῆς ἔδωκε, τὴν ἔσκασε μὲ τοὺς καπνοὺς τοῦ τόση ὥρα ἔς τὸν κλειστό ἐκεῖνο λάκκο ἔχυνε. Σκύβει, τὴν ἀγκυλιάζει· ἔπεφτε βαρεῖα ἄν πεθαμμένου τὸ κορμὶ· βάνει τὸ χέρι ἔς τὴν καρδιά της, ἄχ! τὸ χτύπημα δὲν ἀκουσε· φιλαῖ τ' ἀχείλη της, τοῦ φαίνονταν πῶς πάγωναν.

« Ἀλλοίμονο! ἐγὼ τῇ σκότωσα! » φωνάζει· καὶ γοργὸς ἄν ἀστραπὴ γυρίζει τὸ κοντάρι καταπάνω, ἴσα τὴν καρδιά του.

Τ' ἀδράχτει ἄν τὴ σκέψι γρήγορος ὁ Παῦλος καὶ μὲ βία τὸ χτυπᾷ ἔς τὴ γῆ.

Στάσου νὰ ὀδοῦμε, λέει, πρῶτα ἂν ἦνα· πεθαμμένη καὶ πάλι ἔτσι ἂν ἠθέλησ' ὁ Θεός, δὲν ἔχεις ἄδεια νὰ σκοτωθῇς· ἐσύ δὲν ἠθελες νὰ φταιῇς. Ἔλα, βοήθα με ἐδῶ, νὰ τὴν ἐβγάλομε ὅζω ἔς τ' ἀγέρι τ' ἀνοιχτό.

Ὁ ἓνας ἀπ' τὴ μιὰ ὁ ἄλλος ἀπ' τὴν ἄλλη κρατῶντας τὴν ἔφεραν ἔς τὸ στόμα τῆς σπηλιάς· τὴν ἐβγαλαν μὲ προσοχή.

Ὁ Παῦλος, μιὰ στιγμή ἄλλος ἄνθρωπος ἐγένηκε. Ἄν ἦτανε ὁ Γερμανὸς ὡς ἂν μουρλὸς, ἐκεῖνος λὲς καὶ ἦτανε γιατρός καὶ ξένον ἐθεράπευε. Τῆς ἔτριβε τὰ χέρια, τὰ μηνίγγια της, τῆς ἔσκαψε τὴν κεφαλὴ καὶ ἴλιγο τὸ κορμὶ κατὰ τὸ στήθος, τῆς ἄνοιγε τὰ δόντια μὲ στανιὸ καὶ τῆς ἔκανε ἀέρα νὰ χύσῃ μέσα ἔς τὰ φλεμόνια της. Τοῦ κακοῦ! θεαφοκέρει ἦτανε τὸ χρῶμα της, τὸ αἷμα μέσα της δὲν ἔτρεχε, ἡ καρδιὰ δὲν ἐχτυποῦσε, δὲν ἀκούγονταν. Ὁ Παῦλος ὀδύνησε· μὰ τίποτα ἀκόμα οὐκ ἀπώδειξε.

« Πάρε τὰς δύο περικεφαλαίας μας, λέει ἔς τὸ Γερμανὸ καὶ σῦρε ἔς τὸ ποτάμι. φέρε τὰς γεμάταις γρήγορα.

Κι' ὡς ποῦ νάρθῃ ἐκεῖνος, δὲν ἔπαυε τὰς περιποιήσεις, ὅτι ὁ νοῦς του τοῦλεγε.

Τῆς ἔχυσαν καὶ τὸ νερὸ ἔς τὸ πρόσωπο, ἔς τὴ κεφαλὴ μὲ βία· καὶ ὁ Γερμανὸς, ποῦ κράταγε τότε τὸ χέρι της, ἄν νῆνοιωσε μικρὸ ἓνα μᾶζεμμα ἔς τὰ δάχτυλά της, ἄν νευρικὸ ἀνατρίχιασμα. « Χύσε της καὶ τὸ ἄλλο » κρᾶζει τοῦ Παύλου. Καὶ νὰ τὰ στήθεια της ἔσκαψαν ἴλιγο καὶ ἀναστεναγμὸς ἐβγήκ' ἀπὸ τὸ στόμα της. Ἄς ἔχῃ δόξα ὁ Θεός! νεκρὴ δὲν εἶναι! Πλημμύρησαν τὰ δάκρυα ἔς τὰ μάτια τοῦ Παύλου καὶ τοῦ Γερμανοῦ.

Τώρα τὸ αἷμα της ἐκίνησε· ἐφάνηκε ἴλιγη ζωὴ ἔς τὰ μάγουλα καὶ σιγανὰ χτυπᾷ ἡ καρδιὰ της καὶ τὴ νιώθουσε.

Καὶ καρτεροῦνε πλάγια της μὲ περιποίησι, μὲ καρδιοχτύπι, μὲ ὅλη τὴ ζωὴ ἔς τὰ μάτια κρεμασμένη.

Ἀέρα καθαρὸ γέμισαν τὰ φλεμόνια της· καὶ νὰ τὰ βλέφαρα ἀνοίγανε· τῆς ἔρχετ' ἡ ζωὴ, τῆς ἔρχεται ὁ λογισμὸς. Τὰ γαλανὰ της

μάτια ἐστηλώθηκαν καὶ φόβο ἐσημάδεψαν ἅμα ἀνθρώπους εἶδε πλάγια της. Μὰ μιὰ στιγμή..... καὶ ἔγνώρισε τὸ Γερμανὸ καὶ ἔγνώρισε τὸν Παῦλο καὶ ἔφυγε κραυγὴ ἀπὸ τὰ στήθεα της καὶ κλείσανε τὰ μάτια πάλι.

Ἄδικα ὁ Γερμανός, ὁ Παῦλος ἐφοβήθηκαν μὴ πάθῃ τι μετὰ τῆς λιγοψυχίας τῇ μιᾷ πᾶνω ἔς τὴν ἄλλην· δίνει ἡ χαρὰ ζωὴ καὶ ὅχι θάνατο.

Γλυκὰ σὲ λίγο ἀνοίξανε τὰ μάτια της καὶ κάτι ἐμουρμουρίζαν τὰ χεῖλη της.

Καὶ σκύβει ὁ Γερμανὸς ἀπάνω μὲς ἔς τὰ χέρια της π' ἀπλώνανε καὶ ἄκουσε ποῦ με μισόφωνη λαλιὰ ψιθύριζε : ὄνειρο εἶναι.

— Ὅχι, γλυκειά μου Δάφνη, ὄχι, ἀδερφοῦλα μου, δὲν εἶναι ὄνειρο· εἴμαστέ ἐμεῖς· ἡσύχασε καὶ μὴ μιλάς.

Καὶ κόλλησε τὰ χεῖλη του ἔς τὸ μέτωπό της.

— Ἐσύ, Γερμανέ μου ;

— Ἐγώ, κι' ὁ Παῦλος μας, ὁ Παῦλος σου.

— Ὁ Παῦλος ; ναί.

Καὶ ἔκαμε ν' ἀνακαθήσῃ καὶ τοῦδωκε τὸ χέρι της. Καὶ κείνος με στοργὴ καὶ με εὐλάβεια τὸ ἔφερε ἔς τὰ χεῖλη του.

— Μὰ ποῖός, μὰ ποῖός σᾶς ἔφερε ἐδῶ ;

— Ποῖός ἄλλος ; ὁ Θεὸς τῆς λέγει ὁ Παῦλος. Μὰ ἄκου, Δάφνη· δὲν εἶναι ὥρα γιὰ κουβένταις. Ἄφησε, παρακαλῶ· ἔλα ἔς τὸν ἑαυτὸ σου· ἔχομε καιρὸ πολλὰ νὰ ποῦμε καὶ πολλὰ νὰ μάθωμε. Τώρα ποῦ ὁ Θεὸς μᾶς ἐσμιξε, τώρα ποῦ ἀνέλπιστα ἡ χάρις τοῦ μᾶς ἔδωκε τῇ Δάφνῃ μας, δὲ μᾶς χωρίζει· μὴ δειλιάσῃ ἡ ψυχὴ σου

— Ἐνα μονάχα λόγο. Ὁ πατέρας, ἡ Ἀνθοῦσα, ἡ Ζωή ;

— Ὅλοι καλὰ γιὰ ὅλους σήμερ' ἀνοιξ' ὁ οὐρανός.

Καὶ ἔς τὴ συγκίνησί του ὁ Παῦλος ἀφίνοντας τῇ Δάφνῃ μετὰ τὸ Γερμανό, τραβήχτηκε δυὸ βήματα καὶ ἔπεσε ἔς τὰ γόνατα καὶ προσευχὴ ἀπ' τὴν καρδιά του χύθηκε :

« ὦ Ἁγίε Δημιουργέ, ποῦ ἔς τὰ θελήματά σου δὲ φτάνει νοῦς ἀνθρώπινος, ὦ Ἀτελείωτη Μεγάλῃ Ἀγαθότης, ὦ Σοφία Ἀφταστη, ὦ Δύναμις Ἀμέτρητη, ἃς ἔχῃ δόξα τ' ὄνομά Σου, κι' ἃς ἀναβαίνει γιὰ θυμίαμα ἔς τὸν Ἁγίό Σου Θρόνο, ἡ εὐγνωμοσύνη, ἡ λατρεία, ἡ προσκύνησις ἀπ' τῶν ἀνθρώπων ταῖς καρδιαῖς, γιὰ ὅσαις εὐλογίαις χύνεις καὶ σκορπᾷς ἀμέτρηταις, Πανάγαθε. »

Πρὶν νὰ περάσῃ ὥρα ἦταν ἡ Δάφνη ἐτοιμὴ γιὰ ἀναχώρησι.

Τοὺς πῆρε ὅμως πρῶτα ἔς τὴ σπηλιὰ καὶ τοὺς ἔδειξε τὴν κατοικίαν, ποῦ εἶχε γιὰ μοναχὸ παλάτι της δὴνῶ χρόνια τώρα.

Χόρτα ξερὰ καὶ ἄφθονα σὲ μιὰ γωνία ἦταν τὸ κρεββάτι καὶ τὸ σκέπασμά της. Πέτρα μὲ χόρτα γύρω της ξερὰ ἦταν τὸ προσκεφάλι της. Ξερόφλασκα δυὼ-τρία ἦταν τὸ σταμνὶ καὶ τὸ ποτῆρι της. Καὶ παρα-κεῖ κατὰχαμα καὶ ἔς τὰς τρούπαις καὶ τὰ ξεπετάματα τοῦ βράχου ἀπάνω ἦτανε μαζεμέναις ὄλαις ἢ προμήθειαις της, φρούτα ποῦ ἐμάζευε ἀπὸ τὸ λόγγο καὶ τὰ ἔξεραινε μονάχῃ της. Σῦκα, δαμάσκηνα, κάστανα καὶ σταφίδαις, ἀμύγδαλα, καρύδαις ἀπὸ χουρμαδῖαις καὶ κάτι ῥίζαις, ποῦ ταίσειχε βρῆ καλαὶς γιὰ τὴν τροφή.

Ὁ Παῦλος καὶ ὁ Γερμανὸς θελήσανε νὰ κάμουν μὲ τοὺς στρατιώταις, ποῦ τοὺς ἠράξανε, ἓνα φορεῖο ἀπὸ κλαδιὰ κι' ἀπάνω 'κεῖ νὰ μεταφέρουνε τὴ Δάφνη, ποῦ ἀκόμα δὲ θὰ ἦταν ἔς τὰ καλὰ της τέλεια.

Μὰ 'κείνη δὲ τὸ ὀδέχτηκε· τοὺς εἶπε :

— Πάει τὸ κακὸ, ἐπέρασε· τὸ ἐδιώξε ἡ μεγάλη, ἡ ἀνέλπιστη εὐτυχία. Καὶ ἔπειτα μὴ λησμονᾶτε, πῶς ἐγὼ ἀγρίμι τώρα ἐγίνα δυὼ χρόνια.

Κι' ἀλήθεια 'σὰν ἀγρίμι 'πέρναγε ἀπ' τὰ κλαδιὰ, ἀπ' ὅλους πρὶο γοργότερα.

Μὰ μόλις βγήκανε πρὶο κάτω, ἐκάθησε καὶ 'κείνη ἔς τῶνα ἄλογο καὶ ὄχι καθαλάρης, μόνον σχοινοβάτης λὲς κι' ἦτανε κι' ἐπήδα 'σὰν τὸν ἄνεμο.

Ἡ νύχτα εἶχε πλακώσει πρὶν νὰ φτάσουνε ἔς τὸ φρούριο καὶ μὲ τοῦ φεγγαριοῦ τὴ λάμψι. 'βάδιζαν· καὶ κάπου πρὶν μεσάνυχτα ἐμ. πήκανε ἔς τὸ κάστρο τους.

Βασανισμένη ἱστορία

Σὲ λίγαις ἡμέραις ἡ Δάφνη εἶχε πάρει τέλεια ἀπάνω της. Μὲ τὴν καλὴν τροφή, μὲ περιποίησι μὴ βρέξι καὶ μὴ στάξῃ ποῦ τῆς ἔκαναν, μὲ τὴν ἀγάπῃ καὶ μὲ τὴ χαρὰ ποῦ ἔβλεπε τριγύρω της, ἔφτασαν λίγαις ἡμέραις γιὰ νὰ φύγουνε, νὰ σβύσουνε ἡ συννεφιά σκλαβ.ᾶς πεντάχρονης, ἡ πίκρα κι' ἡ ἀνησυχία δύο χρόνων ἐλευθερίας ἄγριας καὶ ἐπικίνδυνης. Καὶ ἔλαμψε τὸ πρόσωπό της 'σὰν τὸν οὐρανὸ ἔς ἀπόδροχο τῆς ἀνοιξίς, κι' ἐθάμπωνε ἡ ὠμορφιά της 'σὰν ἥλιος μὲ τὴ ζαστεριά.

Καὶ τώρα ἦτανε βασίλισσα ἀληθινὴ ἔς τὸ κάστρο της, ἔς τοῦ Παύλου της τὸ κάστρο, βασίλισσα μὲ στέμμα ποῦ τῆς ἐδιναν ἡ ὠμορφιά καὶ ἡ ἀγάπῃ καὶ ἡ χάρες της.

Μὰ ἦτανε μεγάλα ὅσα βάσανα 'ς τὸ Γερμανό, 'ς τὸν Παῦλο 'διηγήθηκε.

'Αναίσθητη καὶ πληγωμένη ἀπ' τὴν βάρκα τὴν ἐβγάλανε, ἀφοῦ ἐπῆρε τὸ φαρμάκι νὰ 'ὄη νεκρὴ 'ς τὸ πλάϊ τῆς ἐκείνη, ποῦ 'σὰ μάννα δεύτερη ἀγάπαγε, τὴν ἄμοιρη 'Αθηναίδα. 'Σὲ 'λίγαις 'μέραις, ποῦ 'ς τὸν ἑαυτὸ τῆς ἦρθε, εἶδε 'μπροστά τῆς ἐκεῖνο τὸν Πέρση ἀξιωματικό, ποῦ κάπως τῆς ἐφάνηκε πῶς τὴν εἶχε ἀπὸ θάνατο φυλάζει 'ς τὴν ἐπίθεσι· τὰ λόγια του τῆς 'φάνηκαν σκληρότερα ἀπ' τὰ σπαθιά ποῦ 'ς τὸ κεφάλι τῆς ἀπάνω εἶχε 'δεῖ.

Τὴν ἄλλην 'μέρα πάλι ματαφάνηκε. Καὶ τότε τῆς εἶπε καθαρά, πῶς γιὰ γυναῖκα του θὰ τὴ φυλάξῃ· μὰ ὅτι τῷμαθαν 'ς τὸ στρατό του πῶς τὴ 'σκληρώσει καὶ τὴ 'ζητοῦσαν· κι' ἕνας μάλιστα πασὰς ἔκανε ἀνάκρισις γιὰ νὰ τὴν εὕρῃ. Γι' αὐτὸ μὲ μιὰ ἀποστολή, ποῦ ἔφευγε γιὰ τὴν Περσία σὲ 'λίγαις 'μέραις, θὰ 'προσπάθαγε κρυφὰ ἐκεῖ νὰ τὴ στείλῃ, 'ς τῆς μάννας του τὸ σπῖτι, νὰ τὸν καρτερέψῃ ἐκεῖ, ὡς ποῦ καὶ 'κεῖνος νὰ γυρίσῃ γρήγορα.

Κι' ἀλήθεια μ' ἄλλαις συνοδείαις τὴν ἀπόστειλε κρυφὰ καὶ μὲ τὴ φύλαξι 'ς τὸ δρόμο ποῦ τῆς εἶχανε, κἂν δὲν ἐμπόρεσε, ὅπως τῷλπιζε, μιὰ νύχτα νὰ λακίσῃ καὶ νὰ πάρῃ τὰ βουνά.

Μεγάλους κόπους 'πήρανε 'σ τὸ δρόμο καὶ τέλος, ἅμα 'ς τὴν Περσία 'φτάσανε, σὲ μιὰ γρητ' φαρμακεμένη τὴν 'παράδωκαν, ποῦ μάννα ἦτανε ἐκεῖνου ποῦ τὴ 'σκληρώσει.

Κάπως 'ς τὴν ἀρχὴ ἀνθρωπινὰ τῆς 'φέρουνταν ἡ γρητ', ἴσως γιὰ χάρι τοῦ γιοῦ τῆς ἡ' ἀπὸ φόβο του. 'Εκεῖ προσέχοντας ἔμαθε 'λίγο καὶ τὰ Περσικὰ καὶ νὰ καταλαβαίνῃ ἄρχισε ὅτι ἀναμεταξύ τους ἔλεγαν. 'Εκεῖ εἶχε μάθει καὶ τὸν πόλεμο, ποῦ ἄρχισ' ὁ 'Ηράκλειος καὶ 'χτύπησ' ἡ καρδιά τῆς γιὰ τὴν πατρίδα τῆς, γιὰ τοὺς 'δικούς τῆς ὅλους. Μὰ ἦρθαν σὲ 'λίγο ἡ πρῶταις εἰδησεὶς ἀπὸ τὴ μάχῃ τὴ μεγάλη, τὴν πρώτη νίκη τοῦ 'Ηράκλειου. Θρήνος καὶ λύσσα 'ς τὴν Περσία, ἀναγάλλισι 'ς τὴ μαύρη τῆς καρδιά. 'Αργότερα σὲ 'λίγαις 'μέραις ἔμαθ' ἡ γρητ', πῶς καὶ ὁ γιὸς τῆς ἐσκοτώθηκε 'ς αὐτὴ τὴ μάχῃ. Τότες ἐφάνηκε ἡ ψυχὴ τῆς ὅλη, τίγρι ἀληθινή. 'Η ἄμοιρη ἡ Δάφνη, ποῦ ἀπὸ καιρὸ δὲ ἄλλο ἀπὸ σκλάβα ὄνομα δὲν ἄκουε, ἔπρεπε νὰ πληρῶσῃ γιὰ τὴ λύπη τῆς γρητ' ἔπρεπε νὰ βαστάξῃ ὅλαις ταῖς κακίαις τῆς. 'Όσα φαρμάκια τὴν ἐπότισε, τὰ 'σώπαινε ἡ Δάφνη, μὴ θέλοντας νὰ χύσῃ πίκραις 'ς ταῖς καρδίαις ποῦ τὴν ἀκούγανε. Χρόνια πικρὰ καὶ μαῦρα 'πέρασαν, ποῦ ἡ Δάφνη θάδινε τέλος 'ς τὴ ζωὴ τῆς μοναχῇ, ἂν βέβαια δὲν εἴξερε πῶς ἡ θρησκεία δὲν τὸ ἐπιτρέπη, πῶς κόλασι βαρεῖα θὰ βάλῃ 'ς τὴ ψυχὴ τῆς, καὶ πῶς ὁ ἄξιος ἀνθρωπος

καὶ χριστιανὸς πρέπει ἀπὸ τὸ σκοτωμὸ νὰ προτιμᾷ τὸ μαρτύριο.

Μὰ ἄλλα τῆς ἐμέλλουνταν χειρότερα.

Μία ἡμέρα ὑπαίνει μέσα ἡ γρηᾷ μὲ ἓνα κακομούτσουνο, ἄγριο Πέρση καὶ τὴν ἀρπάζει ἀπὸ τὸ χέρι καὶ σπρώχνοντάς την λέγει του μὲ ἄγρια φωνή :

« Πάρ' την! μὲ γιὰ σου μὲ χαρά σου, ψῆσε την καὶ φάγε την».

Καὶ ἐπειτα γυρίζοντας 'ς τὴ Δάφνη : « αἴντε, μωρή ! σ' ἐπού-
λησα· νὰ ὁ ἀφέντης σου».

Καὶ κεῖνος τὴν ἄδραξ' ἀπ' τὸ χέρι καὶ τῆς λέει « πάμε τώρα».

Καὶ τὴν ἔσυρε 'ς τὸ σπίτι του.

Ἐκεῖ τὴν ἔκλεισε μέσα 'ς ἓνα δωμάτιο ὑψηλὸ καὶ ἔφυγε. Μὰ ἡ καρδιά της τώρα ἀνησυχία εἶχε φοβερὴ μὲ τὸν καινούργιο ἀφέντη της· τόσο ποῦ τὴν κακόγρηπα τώρα θυμόντανε καὶ θαδῖνε πολὺ μαζύ της νάμενε, καὶ ἄς ἦτανε 'ς τὰ βάσανα. Καὶ ἔβγανε ἀπ' τὸν κόρφο της ἓνα μαχαίρι, ποῦ τῶχε κρύψει κάποτε 'σάν ἦταν 'ς τῆς γρηᾷς, νὰ τῶχη βοηθὸ σὲ μιὰ περίστασι, καὶ τὸ λεπίδι κύτταζε τὸ ἄχαρο, πιστεύοντας πῶς μοναχὴ καταφυγὴ τῆς ἔμενε γιὰ νὰ φυλάξῃ ἀμόλυντη καὶ τὴν τιμὴ καὶ τὴν ψυχὴ της, ἄγγιχτη ἀπὸ τὸ βάρβαρο εἰδωλόλατρη.

Δὲ βγῆκαν λαθασμένοι οἱ φόβοι της. Ἀπὸ τὸ μοναχὸ παράθυρο τῆς ἡμέρας ἔσθουε τὸ φῶς ὀλότελα, ἅμα ἡ πόρτα ἀκούστηκε νὰ ξε-
κλειδώνῃ· καὶ μ' ἓνα φῶς 'ς τὰ χέρια ἐφάνηκε ὁ Πέρσης. Ἐκλείσε πάλι πίσω του καὶ ἀπόθεσε 'ς ἓνα τραπέζι τὸ λυχναρί του.

— Ἐσκέφτηκες, πιστεύω, γιὰ τὴν τύχη σου τὴ νέα, κοπελοῦδα μου· 'σάν πρὸ καλὴ, πιστεύω, θάναι ἀπὸ πρίν· γιὰτὶ ἡ γρηᾷ σὲ εἶχε σκλάβα καὶ ἐγὼ θὰ σ' ἔχω ταῖρι μου.

— Ὅχι, τοῦ λέει ἐκείνη· φύλαξέ με, ἂν θέλῃς γιὰ ταῖς δου-
λειαῖς σου σκλάβα· ἄλλο τίποτε.

— Ἐλα κοντά, τῆς λέει, καὶ ἄς τὰ νάζια σου.

— Μὴ πλησιάζῃς, μὴ ! ἡ Δάφνη τοῦκραξε. Τὰ μάτια θὰ σοῦ βγάλω, ἢ θὰ σκοτωθῶ.

— Μήτε τὸ ἓνα, μήτε τ' ἄλλο, ἄθλια σκλάβα, δὲ θὰ κάμῃς· εἶμαι ἀφέντης σου· εἶσαι ἀδύνατη· θὰ γίνῃ ὅτι θέλω.

Καὶ ἔχυσε νὰ τὴν ἄδραξῃ ἀπ' τὸ χέρι. Μὰ κείνη 'σάν τὸ χέλι ἐξεγλύστρησε· ἐπῆρε γύρω τὸ τραπέζι καὶ ἔρριξε τὸ λύχνο καὶ τὸν ἔσθυσε. Μὲ τ' ἄλλο της τὸ χέρι τὸ μαχαίρι ἔβγαλ' ἀπ' τὸν κόρφο της καὶ ἡ ταραχὴ τῆς ὥρας, τὰ νεῦρα της ποῦ 'σάν τρελὴ τὴν ἔκαναν, δὲν τὴν ἀφίνανε νὰ θυμηθῇ, πῶς ἀπάνω του ἐχύμηξε, πῶς τὸ λαρύγγι τοῦκοψε. Θυμᾶται μόνον πῶς ἄκουσε ἄγριο τὸ ῥόχο του, πῶς ἄκουε τὸ αἶμα του νὰ στάζῃ ὀλοένα. Ἐτρεξε 'ς τὸ παράθυρο. Ψυχὴ

δὲν ἦταν ἀπὸ κάτω· μὰ ἦτανε ὕψηλά. Καὶ ὁμως δὲν ἐδείλῃασε· ἐπήδησε· καὶ κἂν δὲν ἔσπασε κανένα πόδι, ἀφ’ οὗ εὗρηκε δύναμι νὰ τρέξῃ. Ἦτανε κοντὰ ἔς τὴν ἄκρη τῆς πόλης· τὴν ἐπροστάτεψε κι’ ἡ νύχτα, π’ ἄρχιζε νὰ πέφτῃ ἀσέληνη. Ἐφυγε· ἐβγήκε ἔς τὸν κάμπο ἔξω. Ἐτράβαγε ὅλο γραμμὴ μὲ φόβο μὴ γλαστῇ καὶ ὕρῃσῃ ἔς τὰ πρῶτα τῆς πατήματα. Ἐτρεχε ὀλοένα, μὲ φόβο μήπως ἐπῆραν εἰδησι· ἔς τὸ σπῖτι μέσα, μήπως τὴν προφτάσουνε. Ἐάφνου τῆς ὤφνη πῶς τὴν κυνηγούσανε· ἦτανε τὸ ἴδιο τῆς λαχάνιασμα. Ὡραις καὶ ὥραις ἔτρεξε. Ἐκόντεθε νὰ ζημερώσῃ, ἅμα σὲ κάτι θάμνους μέσα ἔπεσε ἀναίσθητη ἀπὸ τρομάρα, κόπο, ἀγριεμό, συγχλῖνσι.

Ἄμα ἔς τὸν ἑαυτὸ τῆς ἦρθε, ἦτανε ὕψηλὰ ὁ ἥλιος· ἥλιος ἐκείνης τῆς ἡμέρας ἢ τῆς ἀλλονης νὰ πῇ δὲν εἴξερε. Σιγά, μὲ προσοχὴ καὶ φόβο περισσὸ ἐσύρθηκε, ἐβγήκε παρα-πέρα, ὕψλωσε δειλὰ σὲ μιὰ ραχοῦλα καὶ κείθεις εἶδε, ἐγνώρισε μακρυὰ τὴν πόλιν τῆς σκλαβιάς καὶ τῶν βασάνων τῆς. Γύρω τῆς ἤσυχία κι’ ἐρημιὰ. Ἐπεσε ἐκεῖ ἔς τὰ γόνата καὶ ἔχυσε ἀπ’ τὰ στήθεια τῆς ἔς τὸν Ἅγιον Θεὸ τὴν προσευχὴ τῆς, τὴν εὐγνωμοσύνη τῆς. Ἐτράβηξ’ ὀλοένα μακρυὰ ἀπ’ τὴν καταραμένη πόλιν. Μέραις ἐπερπάταγε. Στὸ δρόμο μὲ χόρτα καὶ βατόμουρα καὶ μενερὸ ἐζοῦσε. Ἡ νύχταις ἦταν ἡ τρομάρα τῆς· φοβοῦνταν τὰ θερά. Ἐδωκ’ ὁ Θεὸς καὶ δὲν ἔπεσε ἔς αὐτά. Καὶ ἔδωκε ὁ Θεὸς ἀκόμα καὶ πέτυχε τὸ λόγγο ἐκεῖνο, τὸν ἔρημο καὶ ἀκατοίκητο, καὶ ἀπὸ δέντρα καρποφόρα στολισμένο, ἀπὸ θάμνους καὶ κλαδὰ ὀλοῦθεις πυκνωμένο μ’ ὑπεράσπισι. Μέραις ἐκάθησε ἔς αὐτὸν γιὰ νὰ θραφῇ καλλίτερα καὶ νὰ χορτάσῃ λίγο καὶ νὰ πάρῃ τὸ κορμὶ τῆς δύναμι. Μὰ ἅμα πέτυχε ἐκείνη τὴ σπηλιὰ, ἔμειν’ ἐκεῖ νὰ εὕρῃ καταφύγιον.

Ἐκεῖ ἐπέρασε χειμῶνα ὀλόκληρο. Καὶ ἦτανε ἀνθρωπινὴ ζωὴ, ἀπὸ τὴν πρὶν σκλαβιὰ τόσω χρονῶ χίλιναις φοραῖς καλλίτερη. Εἶχε τὰ τρόφιμα ἄφθονα· εἶχε νερὸ κοντὰ· εἶχε ἀπὸ τὸ κρῦο φύλαξι ἔς τὰ χόρτα τῆς μέσ’ τὴ σπηλιὰ τῆς. Καὶ ἦτανε τὸ κάστρο τῆς ἀγνωστο σὲ ἀνθρώπους, σὲ θερὰ ἀπάτητο. Φυλάγουνταν· τὰ ἐνοιωθε ἀπὸ μακρυὰ καὶ μέσα ἔς τὴ σπηλιὰ τῆς ἐξεγλύστραγε ἀθόρυβα.

Μιὰ νύχτα χειμωνιάτικη οἱ λύκοι ἐγουρλιάζανε ἀπόξω· ἐμυρίζουνταν ἔς τὴν τρύπα τῆς σπηλιᾶς μὲ θόρυβο καὶ μὲ τὰ νύχια τοὺς ἐζοῦσανε. Τῇ μέρᾳ δὲν ἀκούστηκαν· εἶχανε φύγει. Μὰ ἡ Δάφνη ἀπὸ τὸ φόβο τῆς ἔμεινε τότε δεῦρ’ ἡμέραις κλεισμένη ἔς τὴ σπηλιὰ τῆς.

Ἦρθε ἡ ἀνοιξι. Καὶ ἦτανε χαρὰ Θεοῦ τριγύρω τῆς. Ποιὸς εἶχε τὸ βασίλειον τῆς τὸ ἀπάτητο ; Ποιὸς εἶχε τὸ ἀπάτητο παλάτι τῆς ; Τὸ χερί του Θεοῦ τριγύρω τᾶχε ὅλα σκορπισμένα τ’ ἀγαθὰ τῆς ἐξοχῆς. Τὶ ἦτανε ἐκεῖνο ποῦ τῆς ἔλειπε ;

“Αχ ! ἔλειπαν οἱ χτύποι τῆς καρδιάς της, ὁ πόθος τῆς ψυχῆς της, τοῦ λογισμοῦ της τ’ ἀναγάλλισμα. Ἐλειπαν οἱ ὀικοί της, ἡ ἀγάπαις της.

Ἡ μία εὐτυχία διψα φέρνει γιὰ τὴν ἄλλη. Τῆς ᾿γέννησ’ ἡ ἀσφάλεια ᾿σάν τολμηραὶς ἐλπίδαῖς· καὶ λογισμοὶ καὶ ὄνειρα καὶ πόθοι τῆς ἐγέμισαν τὰ στήθεα, τῆς ἐφτέρωσαν τὸ νοῦ.\

Μιά χαραυγὴ, ἀφοῦ τροφαὶς ἐπῆρε ὅσαις ᾿μπόραγε, ᾿ξεκίνησε μετὴν ἰδέα πῶς σὲ μῆνες, χρόνους ᾿ς τὴν ἀνάγκη θάφθανε ᾿ς τὴν Πόλῃ τοὺς ἀντίκρυ, ἢ κἂν σὲ κάποια πόλῃ Χριστιανικῇ. ᾿Ταλαιπωρήθηκε πέντε-ἕξ ᾿μέραις· ταὶς νύχταις ἀνήσυχα σὲ δέντρα ἀπάνω, ἢ σὲ βράχια, σὲ κορφαὶς ξενύχταγε. Μὰ τέλος τὴν ἀπόκλεισαν οἱ ποταμοί, τὴν ᾿δείλιασε μιὰ πόλῃ περσικῇ, καὶ ᾿να δρῶ κάστρα, ποῦ ἀπὸ μακρὰ με φύλαξι ἐγνώρισε. Καὶ τέλος εἶδε πῶς ἀδύναταις ἐλπίδαῖς, κούφια ὄνειρα τῇ ᾿γέλασαν.

Μὲ κόπο ᾿βρῆκε ᾿πίσω τὴ φωλιά της. Καὶ ᾿πίστεψε πῶς ἦτανε ἀπὸ Θεοῦ ἐκεῖ τὰ κόκκαλά της ν’ ἀπομείνουνε.

Κανεὶς δὲν ξέρει τοῦ Θεοῦ τὸ θέλημα. Κανεὶς δὲν πρέπει ν’ ἀμφιβάλλῃ πῶς ἀμέτρητη ᾿Εκείνου εἶναι ἡ ἀγαθότη καὶ ἡ δύναμι.

Γλυκὸς κάπου ἕνας μῆνας ἔτσι ᾿πέρασε. Καὶ μιὰ φωτόλουστη αὐγὴ ᾿ς ᾿Απρίλῃ τοὺς ἦρθε το μεγάλο μήνυμα καὶ ᾿μάθην τῆς χαρᾶς τὰ πανηγύρι, τὴ δόξα τοῦ ᾿Ηράκλειου, τοῦ τιμημένου τοῦ πολέμου τὴν ἀνάπασι. ᾿Ο ἴδιος ὁ ἀπεσταλμένος τοὺς ἔφερε καὶ τὴ διαταγή, νὰ πᾶνε παραπάνω, κάπου δρῶ ᾿μέραις δρόμο, καὶ νὰ σμίξουν ἐκεῖθε τὸν αὐτοκράτορα καὶ τὸ στρατό του, ποῦ θὰ ᾿διάβαιναν.

᾿Αμέσως ὅλα ᾿σῆκωσαν· χαίρετισαν τὸ καλορρίζικὸ τοὺς κάστρο καὶ ᾿ξεκίνησαν.

Ἵστερ' ἀπὸ ἐξήμισυ χρόνια.

Ἵσάν ἀπὸ πανηγύρι ἡγύριζ' ὁ Ἡράκλειος μὲ ἄργητα καὶ μὲ σταθμοὺς ἔς τὸ δρόμο ὅθι ἵδιόβαινε.

Καὶ ἔτσι μῆνας ἦτανε Σεπτέμβριος, ἅμα ἀντίπερα ἀπ' τὴ Πόλῃ ἔφθασε.

Μὰ ἑκεῖ, ἔς τὰ Ἀσιατικὰ παράλια ἀκόμα, μεγάλη τὸν ἡκαρτέ-
ραγε ὑποδοχή.

Ἵμέρα μὲ τὴν ἡμέρα ἐμάθαιναν τὰ νέα του καὶ τὴν πορεία του,
καὶ ἀνυπόμονοι τὸν ἡκαρτεροῦσαν ἅσιν Μεσσία, ἅσιν ἀπεσταλμένο
τοῦ Θεοῦ.

Καὶ τώρα ἑκεῖ ἀντίκρυ, ἔς τὴν Ἀσιατικὴν τὴ ὄχθη ἡμίξανε ὁ
νικηφόρος Αὐτοκράτορας μὲ τὸ στρατό του ἀπ' τὴ μιᾶ, καὶ ἀπὸ τὴν
ἄλλῃ ὁ Πατριάρχης Σέργιος καὶ τὸ χαριτωμένο βασιλόπουλο ὁ Κων-
σταντῖνος, μὲ ἅπειρο ἔξοπίσω τους λαό.

Ὁ Κωνσταντῖνος δὲν ἦτανε τώρα μικρὸ παιδί, καθὼς τὸν εἶχ'
ἀφήσει ἅμα ἔφυγε, μόν' παλλικάρι δεκαφτὰ χρονῶ, ἅσιν ἄνοιξις βλα-
στὰρι ὁλοζώντανο.

Ἵσάν εἶδε τὸν πατέρα του, ἡποῦ μὲ τὸ παιδικὸ μῆαλό του ἡμ-
φέθαλε πολλαῖς φοραῖς, ἂν θὰ τὸν ἐξανάβλεπε μὲς' ἀπὸ τόσους χάρ-
ρους, ἀπὸ τόσα βάσανα, τὸν τιμημένο τὸν πατέρα του, ἡποῦ ἡκουε
τὸν κόσμον νὰ τὸν ἀνεβάξῃ ὡς τὸν οὐρανό, ὡσὰν Θεὸ νὰ τὸν λατρεύῃ,
ἡ τρυφερὴ καρδιά του συγκλονίστηκε, καὶ πρώτη δυνατὴ, μεγάλη,
ἡγιασμένη αἰσθάνθηκε συγκίνησι, καὶ ἔπεσε ἔς τὴ γῆ, τὰ πόδια νὰ
φιλήσῃ ἐκεῖνου, ἡποῦ ἅσιν ἡγιο γιὰ χρόνια τώρα ὡνειρευότανε. Μὰ
ἔσχυψε ὁ Ἡράκλειος καὶ μὲ ὁρμὴ τὸν ἡρπαξε ἔς τὰ χέρια καὶ ἡσά
μωρὸ τὸν ἡσῆκωσ' ἀπ' τὴ γῆ ὁ λεβεντόκορμος καὶ μὲ στοργὴ τὸν ἔσ-
φιξε ἔς τὰ διὰπλάτα του στῆθει, τὸν ἡγκάλιασε, τὸν ἡγέμισε φι-
λήματα, μὲ ὁἡκρη του τὸν ἔλουσε.

Καὶ ἡταν ἀπερίγραπτη ἡ σκηνή· γιὰτὶ καὶ ὁλος ὁ λαὸς ἔξοπίσω
τους, τριγύρω τους, ἡποῦ ἄλλοι μ' ἀναμμέναις ἡρθανε λαμπάδες, καὶ
ἄλλοι κλαριὰ ἔλῃας ἔς τὰ χέρια ἡράταγαν, ἐπνίγουνταν ἔς τὰ ὁἡκρη
καὶ ἔς τὰς φωναῖς, ἔς τὰ ζῆτω καὶ σὲ χίλια ξεφωῖήματα γιὰ τῆς πα-
τριῆδας τὸν σωτῆρα, γιὰ τὸ Θεόσωστό τους αὐτοκράτορα. Καὶ ἡπίσω δ.

στρατός ἐδίπλωνε κρυφαίς καὶ ἐβρόνταγαν τὰ χάλκινά τους στήθια καὶ ἠχολογοῦσαν τ' ἄρματα, τιμὴ ἔς ἐκεῖνο ποῦ ἀρχηγὸ καὶ βασιλεῖα, πατέρα καὶ ἀδερφὸ ἀκόμα ἐγνώρισανε.

Μὰ ἂν πρόφτασε ὁ Κωνσταντῖνος πρῶτος ν' ἀγκαλιάσῃ τὸν πατέρα του, ὁ πατριάρχης πλάγια τοῦ ἐρχόντανε, ποῦ ἡ χαρὰ λὲς νειότη καὶ πτερὰ τοῦ ὄνινε καὶ τὸ σεβάσμιό του πρόσωπο ὅσον ἥλιος ἔλαμπε.

Καὶ ἔσκιψ' ὁ Ἡράκλειος τὸ χέρι νὰ φιλήσῃ τὸ γεροντικὸ τοῦ πολυαγαπημένου πατριάρχου· μὰ κείνος τὸν ἐμπόδισε καὶ τὸν ἀγκάλιασε καὶ ὁμίξανε ἴσως στιγμαίς τοὺς χτύπους τοὺς ἡ δαὴ μεγάλαις ἀγιασμέναις τοὺς καρδιαίς.

Μὰ γὰρ νὰ μὴν ὑπάρχῃ καὶ χαρὰ δίχως τὴ λύπη της, μαῦρο ἓνα σύννεφο ἦτανε ἐκεῖ, ἡ ἔλλειψις τοῦ πατριώτη Βάνου, τοῦ ἀλησμόνητου πρωθυπουργοῦ· γιὰτὶ ὁ δόλιος εἶχε σβύσει κάπου χρόνον πρὶν, καὶ ὁ χάρος δὲν τὸν εἶχ' ἀφήσει, τῆς ἡμέρας κἀν ἐκείνης νὰ χαρῇ τὴν ἀναγállισι.

Ἐπέρασαν τὸ Βόσπορον. Ἐπάτησε τὴ χιλιγαπήτη πατρίδα τὸ ποδάρι τους. Ἄς ἔχῃ δόξα ὁ Θεός !

Καὶ τώρα ἴσα ἔς τὴν Ἀγία-Σοφίαν τραβάει ἡ συνοδεία ἡ ἀτελείωτη.

Ἐμπρός, ἐμπρός μεγάλοι ἀξιωματικοί, λεθένταις ποῦ μὴ βδομάδα πρὶν ἐνήστεψαν, καὶ ἐλούστηκαν, καὶ σῶμα καὶ ψυχὴ ἔς τὴ σκέψι τοῦ Θεοῦ ἀφιέρωσαν γιὰ τέτοιο τάξιμο, γιὰ τέτοια ἀνέλπιστη τιμὴ, κρατοῦσαν με φόβον, με συγκίνησι τὸ τίμιον ξύλον, τὸ σταυρὸ ποῦ ἐδέχθηκε τὸ ἅγιον τοῦ Ἰησοῦ μὲς σῶμα, τὸν ποτισμένο με τὸ αἷμα, ποῦ τὴν ἀνθρωπότη ὅλη ἀνάστητε. Ἦτανε τὸ μεγάλο λάφυρον ποῦ πῆρε ἀπο τοὺς Πέρσας, ἦτανε ὅ,τι ὁ Ἡράκλειος ἐλόγιζε γιὰ πρὸ μεγάλη δόξα καὶ εὐτυχία του.

Πίσω του ἤρχουνταν οἱ δαὴ πατριαρχάδες, ὁ Σέργιος καὶ ὁ Ζαχαρίας, ὁ σκλαβωμένος πατριάρχης τῆς Ἀντιοχείας, ποῦ ὁ Ἡράκλειος τὸν ἐλευθέρωσε. Τριγύρω τοὺς οἱ δεσποτάδες καὶ ἀρχιμανδρίταις, οἱ παππάδες καὶ οἱ διᾶκοι ἀτελείωτοι.

Ἐμπρὶς λόχος ἔφερεν ὁλόκληρος σὲ κάνεστρα μεγάλα καὶ πιθάρια λάφυρα πολύτιμα, ποῦ εἶχε ἀπὸ τὴ Δασταγέρδ καὶ ἀπὸ ταῖς ἄλλαις περσικαῖς πόλεις καὶ ἀπ' τὰ παλάτια τοῦ Χοσρόη ξεχωρίσει ὁ Ἡράκλειος γιὰ ν' ἀποδώσῃ, καθὼς τῷχε τάξιμο, διπλᾶ, καὶ τριδιπλᾶ ὅσα ἀπὸ ταῖς ἐκκλησιαῖς γιὰ τὴν ἀνάγκη τοῦ πολέμου εἶχε δανεισθῇ.

Ἐρχοῦνταν οἱ Κατάφρακτοι μετέπειτα· καὶ ἀμέσως ἀπὸ κείνους με ἅμαξα μεγάλη θριαμβευτικὴ, ποῦ τέσσαρες ἐλέφαντες τὴν ἔσερναν, ἐπροχωροῦς ὁ Αὐτοκράτορας.

Κατόπι οἱ σκλάβοι καὶ ἡ σκλάβαις, ὅσους εἶχε ἑλευθέρῳσει, ἤρχουν-

ταν· καὶ ὅλος ὁ στρατὸς ἔξοπίσω καὶ ὁ λαὸς κατόπι καὶ τριγύρω ὁ ἀμέτρητος ἐκλείνανε τῇ δοξασμένη λιτανείᾳ ἐκεῖνη.

Χρόνια ἐξήμισυ εἶχαν περῶσει, ποῦ ὁ Ἡράκλειος ἀπ' τῇ μεγάλῃ ἐκκλησιᾷ ἔεκίνησε μ' εὐχαῖς καὶ μὲ παράκλησες γιὰ πόλεμο ἀποφασιστικὸ καὶ τώρα πάλι ἡ Ἀγία—Σοφία τὸν δέχτηκε, γιὰ ν' ἀποδώσῃ εὐλογίαις ἔς τὸ Θεό, νὰ πέσῃ ταπεινὸς ὑποστά του ὁ δοξασιμένος νικητής.

Ἵ τοῦ γάμου τὸ τραπέζι.

Χαρμόσυνο καὶ πάλι ἀκούγεται καμπανητό. Ἵ τὴν Παναγία ἔς τὰς Βλαχέρναις κάποια γίνεται χαρά. Ἵ ἐκεῖνη ἐκεῖ τὴν ἐκκλησιᾶ, ποῦ ἔγεινε τριγύρω τῆς ἡ ἐθνικῇ ἀπὸ τοὺς Σλαύους σωτηρίᾳ, ἡ χολογούν τὰ σήμαντρα χαρμόσυνα καὶ μιὰ γλυκεῖα μελωδία ἀκούεται, ξεχνύνεται ὑπό μέσα ἡμέρα.

Ἐκεῖνους ποῦ ἡ συμφορὰς κι' ἡ μάχαις ἐχωρήσανε, σμίγει ὁ Μεγάλος μας Πατέρας, ὁ Θεὸς ὁ ἄφταστο.

Ὁ Παῦλος κι' ἡ Δαφνοῦλα του ἀπὸ τὴ μιὰ, ἀπὸ τὴν ἄλλῃ ἡ Ἀνθοῦσα κι' ὁ Ἰσιδωρος δίνουν ὑποστά ἔς τὸν ὑψιστὸ Θεά·θρωπο τὸν ὄρκο τὸ μεγάλο, ποῦ σμίγει τὰς καρδίαις καὶ τὰς ζωαῖς ἀτέλειωτα.

Ὁ ἴδιος ὁ Πατριάρχης βλογαίει τὰ δῶα χρυσᾶ ζευγάρια καὶ ἔς τὰ κεφάλια τοὺς ζητάει ἀπ' τὸ Θεὸ νὰ στείλῃ τ' ἀγαθὰ, τὰς εὐτυχίας του. Ὁ αὐτοκράτορας ἔτσι τὸ θέλησε καὶ παρακάλεσε τὸν Πατριάρχη νάνα αὐτὸς καὶ λειτουργὸς τοῦ γάμου καὶ ὁδὸς του ἀντιπρόσωπος.

Κι' ἀκόμα ἀμέτρητα χρυσᾶ καὶ πλοῦτη τοὺς ἐγέμισε.

Μὰ ὅταν τὰ πλοῦτη ποῦ ἔλαμπαν ἔς τὰ μάτιχ, ἔς τὴ ψυχὴ, ἔς τὰς καρδίαις, ἔς τὴ ζωὴ τοὺς ὅλη, δὲν εἶχε βασιλιᾶς καὶ αὐτοκράτορας ἔς τὸν κόσμον γιὰ νὰ δώσῃ, τί ἦταν ἐκεῖνος πλοῦτος οὐρανόσταλτος.

Καὶ τώρα τὸ μυστήριον ἐτέλειωσε. Κι' ὁ Πατριάρχης ἐφίλησε ἔς τὸ μέτωπον τὰς νύμφαις, τοὺς γαμπρούς, τοὺς ἔδωσε τὴν εὐχὴν τοῦ κι' ἀνεχώρησε.

Ἐκίνησε κι' ἡ συνοδία μὲ χαραῖς καὶ ἀναγάλλισιν κατὰ τοῦ Μανουὴλ τὸ σπῖτι. Ἐμπροστὰ ἡ μουσικὴ καὶ ὑπόσους τοὺς μιὰ δώδε-

κάδα ὑπαξιωματικοὶ κρατῶντας μέσ' σὲ κάνιστρα χρυσοβελοῦδινα, ἔξη γιὰ κάθε νύμφη, τοῦ αὐτοκράτορα τὰ δῶρα τὰ πολύτιμα. Ἐπειτα διάκοι καὶ παππάδες ἤρχουνταν, ὅσοι δὲν εἶχαν πάει τὸν Πατριάρχη τους νὰ συνοδέψουν. Ἦρχουνταν ἔπειτα τὰ δῶν χαριτωμένα μας ζευγάρια. Κι' ἀνάμεσά τους ὁ γέρο-Μανουήλ κι' ἡ μάνα τοῦ Ἰσιδωρου. Γύρω-τριγύρω, ὁ Γερμανὸς καὶ ἡ Ζωή, ὁ Λέων καὶ ὁ Στέφανος, κουμπάροι, συγγενεῖς καὶ φίλοι ἕνα σωρό, λὲς κι' ἦτανε χωρὶς τοῦ ἀκλουθοῦς' ὁλόκληρο.

Κι' ἄνοιξε τὸ παλὴδ ἄρχοντικὸ τοῦ Μανουήλ, εὐτρεπισμένο καὶ καθάρν, καὶ πλούσιο τώρα καὶ ὀδέχτηκε τὸν κόσμον ἐκεῖνον 'ς ταῖς ἀγκάλαις του.

Καὶ ἔφεραν ταῖς δροσιαὶς καὶ τὰ γλυκύσματα καὶ χύνουνταν εὐχαίς ἀδελφικαῖς ἀλήθεια, εὐχαίς ζεσταῖς ἀπὸ τὰ φιλοκαρδία μέσα ποῦβγαίνουν.

Κι' ὁ γέρο-Μανουήλ, ποῦ ἡ χαρὰ δὲν τὸν ἐσκότῳσε, ἀφοῦ ἡ τόσαις συφοραῖς τὸν εἶχαν σεθαστῇ, ἔλαμπε ἥλιος λὲς ἀληθινός· καὶ τοῦχε δώσει νεῖατα καὶ ζωὴ καὶ δύναμι ἡ μέρα ἐκεῖρη ἡ ἀλησιμόνητη.

Καὶ ὀτρώθηκαν σὲ ἄλλο τὰ τραπέζια τῆς χαρᾶς καὶ φαγοπότι ἄρχισε παλλικαρίσιο μὲ ὅλα ἄφθονα, περίσσια καὶ ἄρχοντικά. Καὶ ἔλαμπ' ἡ ὑγεία, κι' ἡ χαρὰ, καὶ ἡ ἀγάπη, δῶρα μεγάλα τοῦ Θεοῦ, ποῦ ἔξαγορὰ δὲν ἔχουνε, ποῦ μόνο τὸ μεγάλο χέρι του τὰ στέλνει σὲ καρδιαὶς ποῦ τὰ ἀξίζουμε.

Τὸ πρῶτο ὀσήκωσε ὁ παππᾶς τῆς ἐνορίας τους ποτῆρι καὶ ἤπιε, καὶ ἤπιανε ὅλοι μαζὺ γιὰ ταῖς νυφούλαις καὶ γιὰ τοὺς γαμπρούς.

Τὸ δεῦτερο τὸ ὀσήκωσ' ὁ Ἰσιδωρος· καὶ ὅλοι ἤπιανε μαζὺ του γιὰ τὸν Αὐτοκράτορα, ποῦ μέσθ 'ς ὅλαις ἦταν ταῖς καρδιαῖς.

Σὲ ἄλλο ὁ γέρο-Μανουήλ γυρίζοντας 'ς τὸν Παῦλον λέγει του.

— Θυμᾶσαι, γιέ μου Παῦλο, τὸ ὄνειρο ποῦ εἶδες πρὶν νὰ φύγετε ;

— "Ω ! ναί, πατέρχ, λέξι δὲν ἐξέχασα· δὲν εἶναι ὄνειρο νὰ φύγη ἀπ' τὸ νοῦ μου, χίλια χρόνια ἂν ἐζηγα.

Τότες γυρίζοντας ὁ Μανουήλ 'σὲ ὅλους :

— Ἀκούστε, λέει· οἱ ἑγάμοι οἱ ὀικοί μας δὲν εἶναι, δὲ μοῦ φαίνεται· συνηθισμένοι γάμοι· μοῦ φαίνεται—πῶς νὰ τὸ πῶ ; — σὰ μία ἄλλο ἐθνικὴ ὑπόθεσι. Γιὰ τοῦτο μὴ ἐξαίρεσι θὰ κάνωμε, παρακαλῶ· θὰ πάψῃ ἄλλο ἡ τρελλὴ χαρὰ καὶ τρώγοντας σιγὰ ἄλλο θ' ἀκούσωμε τὸν Παῦλον κι' ὕστερα τὸ γέρο-πεθερό. Λέγε, παιδί μου Παῦλο, λέγε τ' ὄνειρο, ποῦ σὺστελε ὁ Θεός.

Καὶ κείνος ἄρχισε καὶ εἶπε ὅλα παραστατικά καὶ ζωηρά, κατὰ ποῦ τάειδε καὶ κατὰ ποῦ τὰ αἰσθάνθηκε ἐκεῖνη τῇ βραδιά.

Ἄμα ἐκλείσει τὸ στόμα, λέει ὁ Μανουήλ :

— Κι' ἐγὼ γιὰ τὴν Ἑλλάδα τὸ ἐπίστεψα καὶ τὸ πιστεύω πάντοτε· μὰ γιὰ τὸ σπλάχνο τῆς ψυχῆς μου, γιὰ τὴ Δάφνη μου, εἶπα πῶς ἦταν ὄνειρο. Ἄς ἔχῃ δόξα ὁ Θεός, ποῦ ἡ Ἀγαθότης Του δὲν ἐτιμώρησε τὴν ἀπιστίαν μου, μόνον ὅσον τὸ Θωμᾶ με ἐσπλαχνίστηκε καὶ με ἀξίωσε νὰ ὀδῶ τὴ δύναμιν, τὴ χάριν του. Μὰ τώρα δὲ θὰ μιλήσω γιὰ τὴ Δάφνη μου· ἔς τὴν ἄλλη θὰ γυρίσω ἔς τὴν Ἑλλάδα, ἔς τὴν πατρίδα μας.

Ἀκούστε με, παιδιὰ μου, φίλοι, συγγενεῖς καὶ σύντροφοι· ἀκούστε ὅσα ἡ ψυχὴ μου ἔς αὐτὴ τὴν ἱερὰ στιγμή με σπρώχνει νὰ μιλήσω ὅσον πατέρας, ὅσον γεροντότερος. Τὸ ὄνειρο τοῦ Παύλου μας ἦταν ἀλήθεια ὄνειρο θεόσταλτο· μὰ ἐγὼ δὲν τὸ περίμενα γιὰ νὰ πιστέψω ὅσα με πείσκει ἀκλόνητη μέσ' τὴν καρδιά μου ἀπὸ παιδὶ ἐρρίζωσαν. Λέω γιὰ τὴν γλυκερὰ Πατρίδα, λέω γιὰ τὴν ἀθάνατη Ἑλλάδα μας. Ἀθάνατη ἀλήθεια μέσ' τὰ ἔθνη, ὅπως ἀθάνατο θὰ μείνῃ ἔς τὰς θρησκείας μέσα τοῦ Ἰησοῦ τὸ Εὐαγγέλιο. Παιδιὰ, ἀδέρφια, μὴ φύγῃ ἀπ' τὰ σπλάχνα σας καὶ μὴν ἀφίσετε νὰ φύγῃ ἀπ' τὰ σπλάχνα τῶν παιδιῶν καὶ τῶν ἐγγόνων σας ἐτούτῃ ἡ πίστις ἔς τὴν ἀθανασία τῆς. Ἄν γύρῃ σὲ ἀρρώστιας, σὲ ἀδυναμίας, σὲ συφορίας καὶ λύπαις, μὴν τρομάξετε· νὰ λυπηθῇτε ναι· νὰ στενοχωρηθῇτε, νὰ ἐργασθῇτε, νὰ πηλαίψετε, νὰ κάμετε ὅτι σὰς περνᾷ, παρκαλῶντας τὸ Θεὸ νὰ κάμῃ τὸ δικό του, νὰ στέλνῃ καὶ ἐκεῖνος τὴ μεγάλη του βοήθεια, μὰ τὸ κεφάλι σὲ ἀπελπιτίξτε ποτέ σας νὰ μὴ γύρετε. Τὰ ἔθνη εἶναι ἀμέτρητα, ὅσα ἀπάνω ἔς τὴν Ἑλλάδα μας ἐπέρασε, θὰ πέσουν· τὴν πάτησαν, τὴ σκλάβωσαν· θὰ τὴν πατήσουν, θὰ τὴ σκλαβώσουν πάλι· ἴσως· μὰ ποτέ, ποτέ, τὸ λέω, μοῦ τὸ λέει ὁ Θεὸς μέσ' τὴν ψυχὴν, ποτέ δὲ θὰ πεθάνῃ, ὡς ποῦ ὀρίζεται ἡ γῆ. Δέτε τὸν ἥλιο· ἂν βουτᾷ καὶ χάνεται καὶ πέφτει ἡ νύχτα σκοτεινὴ, ὅμως ὁλόλαμπρος καὶ πάλι βγαίνει ἔς τὴν ἀνατολήν, τ' εἶναι μονάχος του ζῶν καὶ φῶς· καὶ χάρος καὶ σκοτάδι νὰ τὸν νικήσῃ δὲ ἔχει· Κυττάξετε τὰ δέντρα, τὰ κλαδιὰ κυττάξετε· πέφτουν τὰ φύλλα τοὺς μετὸ φθινόπωρο καὶ μένουν γυμνὰ χειμῶνα ὁλόκληρο, ὅσον πεθαμμένα μοιάζουν· μὰ σκάζουν τὰ μᾶτια με τὴν ἀνοιξίαν καὶ καταπράσιναν, χαρούμενα γελοῦνε καὶ ἀνθίζουν τὰ κλαρὰ καὶ μελιστάλαχτους καρπούς φορτώνονται· γιὰτὶ ἡ ζωὴ εἶναι μέσ' ἔς τὰ σπλάχνα, μέσ' ἔς τὰς ῥίζαις τοὺς κρυμμένῃ καὶ ἔς τὴν ὥραν τῆς ξεχύνεται. Ποῖός τῆς Ἑλλάδας μας τὴ δύναμις δὲ βλέπει, δὲν αἰσθάνεται; Ἐδῶ χτυπάει ὁ χυμός, καὶ ἐκεῖ ξεχύνεται· ἐδῶθες λάμπει καὶ ἀπὸ κεῖ σηκώνεται. Μὰ ἡ Ἀθήνα τὸ κεφάλι λούζει μέσ' ἔς τὰ σύννεφα τῆς δόξας τῆς ἀθάνατης, καὶ ὕστερον ἡ Σπάρτη ἀνίκητη δοξάζεται, φημίζεται· ἄλ-

λατε λάμπει ἡ Θήβα μὲ τὸν Παμινώνδα της, κι' ἄλλοτες ἡ Μακεδονία ῥίχνει τὸν κεραυνό της τὸν Ἀλέξαντρο, πολεμιστὴ ποῦ ὁ κόσμος δὲ θὰ μεταϊῶῃ. Ἡ σιδερένια Ρώμη τῆς δίνει τὴ σκλαβιά καὶ ἡ Ἑλλάδα μας, ποῦ τάφου πλάκα δὲν τὴ δέχεται, ῥουφάει τοὺς τυράννους, τοὺς ἀφένταις της καὶ πλάθεται καὶ πλάθει καὶ ζυμώνει καὶ ζυμώνεται καὶ ἀγκαλιᾶζει τὴν ἀληθινὴ θρησκεία τοῦ Χριστοῦ κι' ἀπάνω της στηλώνεται, θεριεύει, ἀντρεϊεύεται καὶ ζηλεμένη ξεμπροβάλλει δέσποινα, βασίλισσα τοῦ κόσμου μὲ τὴν Πόλη μας. Ὅσον τὴν ἐλῆα ποῦ μὲ τσεκουῖρι κι' ἂν τὴν κόψουνε, ἐδῶθε 'κεῖθες δροσερὰ βλαστάρια χύνει, ποῦ μαρτυρᾶνε ἀλάθευτα τὴ δύναμι ποῦ περισσεύει μὲς' ἔς τας ρίζαις της, ἔτσι ἡ Ἑλλάδα ἐμαρτύρησε καὶ μαρτυρᾷ πῶς μὲ περίσσια δύναμι τὴν προίκισε ὁ Θεός, νὰ ζήσῃ, νὰ φωτίσῃ, νὰ δουλέψῃ γιὰ τὸν κόσμο ὁλόκληρο. Καὶ πρῶτα εἶχε ἀθάνατη πηγὴ τὴν ἱστορίαν μόνο, τὴ σοφίαν της, τὴ δόξαν, τὴ φιλοπατρίαν της· τώρα ἡ καινούργια μας Ἑλλάδα, μὲ ὅλα αὐτὰ ποῦ ἔς τὴ ζωὴ τὴ δένουνε, ἔχει καὶ χάρισμα ἀκόμα μεγαλεῖτερο· ἔχει τὴν οὐρανόσταλτη θρησκείαν, ποῦ πρώτη αὐτὴ ἀγκάλιασε, ποῦ ἀδερφώθηκε μαζύ της ἀπὸ θέλημα Θεοῦ. Ἐκεῖνη εἶναι ἡ μεγάλῃ μας ἀσπίδα, ἡ ἄσβεστη ἐλπίδα μας· ἐκεῖνη ἔς τὸν αἰῶνα ἀμόλυντη, ἀπείραγῃ ἀδέρφια ἅς φυλάξουμε. Ἄν γύρῃ ἴσως πάλι σὲ σίδερα σκλαβιάς ἡ ἀγιασμένη μας πατρίδα τὸ κεφάλι της, ἐκεῖνη, ἡ θρησκεία, θὰ ἦναι τώρα ἡ πρώτη δύναμι ποῦ θὰ τὴ σώσῃ. Ὡ! εἰμαι βέβαιος σᾶς λέω· κι' ἅς ἦναι ἡ καρδιά σας ἀτάραχη κι' ἀπίκρατη. Ἄν ἔθνη μὲ ἱστορίαν καὶ ψυχὴ δὲ χάνονται εὐκολα, δὲ θὰ χαθῇ καὶ δὲ θὰ σβύσῃ ἔς τὸν αἰῶνα ἡ Ἑλλάδα μας. Παιδιά, ἀδέρφια, σύντροφοι, ὄρθιοι ὅλοι τώρα καὶ τὸ ποτῆρι σας σηκώσετε : γιὰ τὴ γλυκεῖαν πατρίδα, γιὰ τὴν ἀθάνατη ζωὴ της, γιὰ τὴν τιμὴ καὶ γιὰ τὸ μεγαλεῖο της ἐτοῦτο τὸ ποτῆρι σᾶς παρακαλῶ ν' ἀδειάσουμε.

Φωνή, ἀλαλητὸ χαρᾶς ἀκούστηκε καὶ κάποια ῥμάτια μόλις ἐκρατούσανε τὰ δάκρυα.

Ἐπέρασε τὸ πανηγύρι τῆς χαρᾶς καὶ μέραις ἥσυχαις ἀκλούθησαν. Κι' εἶδαν παιδιὰ παιδιῶν τὰ τιμημένα ἀντρώγυνα καὶ Ἕλληνες καὶ χριστιανούς ἀληθινούς ἀνάθρεψαν.

’Σ τὰ γόνατα!

’Σ τὰ γόνατα ἔμπροστά σου πέφτω, δοξασμένε βασιλιᾷ, καί φέρνω ἔς τὴν ἐνθύμησί σου δῶρο τὸ θαυμασμό, τὸ δάκρυο, τῆς καρδιᾶς μου τὸν παλμό. Ἐσὺ στεφανωμένος, οὐρανόσταλτος καὶ βασιλιᾶς ἀληθινὸς μοῦ φαίνεσαι· κι’ ἀπάν’ ἀπ’ τὴν κορῶνα τῆ βασιλικῆς, ἀπάνω ἀπ’ τὰ χρυσᾶ τοῦ αὐτοκράτορα στεφάνι ἁμάραντο σοῦ στέκει ἔς τὸ κεφάλι, σοῦ στολίζει τὴν κορφή, ποῦ σοῦ τὸ πλέκουνε ἡ δόξα καὶ τῆς ἱστορίας ἡ προσκύνησι· καὶ ὅαν ποῦ λάμπει ἀπάν’ ἀπ’ τοὺς ἀγίους ἔς τὰ ῥονίσματα ἡ θεία χάρι γύρω ἔς τὸ κεφάλι τους, ἔτσι θὰ λάμπης, ἔτσι γενεαίς θὰ σὲ φαντάζονται, ὡς τῇ συντέλειᾳ τοῦ κόσμου, ὅπου γῆς, καρδιά, ψυχὴ Ἑλληνικὴ.

Δὲ βλέπω, βασιλιᾷ μου τιμημένε, τὰ ἀνθρώπινά σου πρῶτα σφάλματα. Θεὸς δὲ σὲ λατρεύω βέβαια· καὶ ἔξέρω, δὲν ὑπῆρξε χωρὶς ἁμαρτία ἄνθρωπος καὶ δὲ θὰ γεννηθῇ. Ὅσοι τὸν ἑαυτοὺς ἀσφαλτο Θεὸς λογιάζουνε, ἐκεῖνοι ἅς ρίξουν πέτρα ἔς τὸ κεφάλι σου.

Δὲ βλέπω, λατρεμένε βασιλιᾷ, ταῖς ὑστεραῖς σου ἀτυχίαις, ταῖς πίκραις ὁσαὶς τὰ γεράματά σου ἔβασταξαν, ὁσαὶς ἡ Ἑλληνικὴ καρδιά σου ἐδοκίμασε. Λὲς κι’ ἦτανε κατάρρα Θεϊκὴ γιὰ τὸν πολὺ τὸν κόσμο, ποῦ τῇ θρησκείᾳ τοῦ Χριστοῦ ἐνόθεψε, νὰ στείλῃ μὲ τῆς Μέκκας τὸν ψευδοπροφήτη τὴν ὀργήν του ἔς τοὺς λαοὺς. Τὰ ὅσα τότε τῇ μεγάλῃ σου καρδιᾷ ἐμέραναν, δὲν κλέβουνε τῇ δόξᾳ ἀπ’ τὸ κεφάλι σου· τὴν λύπη, τὴν συμπάθεια κινουῖνε, καὶ ἔτσι ὥσ᾽ ἅγιον μαρτύριον μοῦ φαίνεται πῶς χύνουνε τριγύρω σου.

Βλέπω καὶ χαιρετῶ ἔς τὴν μνήμη σου τὸ βασιλιᾷ τὸν Ἕλληνα, τὸ χριστιανὸν τὸ γίγαντα, ποῦ ἐβάσταξε ὅσ᾽ ἅγια μυστήρια ἤψηλά τὴν ἁγιασμένην μας θρησκείαν, τὴν γλυκεῖαν πατρίδα μας,

Βλέπω καὶ χαιρετῶ σὲ σένα ἀπεσταλμένο τοῦ Θεοῦ μοναδικό,

τιμή καὶ δόξα τῆς Ἑλλάδας, τῆς θρησκείας στήριγμα, τῆς καρδιᾶς φιλόσοφο, τῆς βασιλείας ὑπερασπιστή, καὶ τῆς ἀνθρωπίνης παλλικαριᾶς παράδειγμα ξεχωριστό.

Ἐμπροστὰ σὲ σένα σβύνουνε χλωμοὶ τοῦ μεσαιῶνα οἱ ἱππόταις οἱ λεβέντηδες, ποῦ ἐπιστήμη τὴν παλλικαριὰ ἀνύψωσαν. Καὶ ὅσα γιὰ παραμύθια τῆς ἀρχαίας ἱστορίας πέρνουμε, γιὰ τοὺς ἀρραίους γίγνντες, τὸν Ἡρακλῆ καὶ τὸ Θησέα καὶ τὰ ταίρια μὲ τὴ δική σου τὴν ἀπόδειξι, μὲ τὴ δική σου τὴν ἀνδρεία ληθινὰ τὰ ἔβροικουμε.

Κοντὰ σὲ σένα λησμονῶ πόσα κεφάλια ἀνάξια ἐστόλισε ἔς τὰ ἔθνη ἔς τοὺς αἰῶνες ἡ βασιλικὴ κορώνη· καὶ λησμονῶ ἂν ἄλλοι ἀπὸ κείνο κατήντησαν σὲ ἑξορίας, καρμανιόλαις, σκοτωμούς, κι' ἂν ἄλλοι εἶδαν ἄδοξα γεράματα μὲ μιὰ σειρὰ τῆς ἱστορίας περιφρόνησι. Καὶ λησμονῶ ἄκόμα δημοκρατίαις καὶ τῆς ἰσότης ὄνειρα· γιὰτὶ ἀπὸν ἀπ' τὴ ἰσότη ἡ ἐλευθερία βρίσκεται· καὶ πρὶν νάρθῃ αὐτή, ἐκείνη εἶναι κούφιο ὄνειρο. Καὶ ὅπως ἦταν τότε, ὅπως εἶναι τώρα ἡ Ἑλλάδα μας δὲν κάνουν ἡ δημοκρατίαις εὐκολα, ὅ,τι νὰ κάμῃ χέρι Ἡρᾶ κλειοῦ ἐμπόρεσε.

Ἐσὺ μὲ τὸ γοργὸ μῆλὸ σου, μὲ τὸ μάτι σου τ' ἀλάθευτο, ἐσπούδασες ἀλήθεια τὴν ἀνθρώπινη ψυχὴ, ἔς τὰ χέρια τὴν ἐμάλαξες, ἐμέτρησες τοὺς χτύπους τῆς καρδιᾶς της, ὅσᾳ ἀνοιχτὸ βιβλίο τὴν ἐδιάβασες. Κι' ἀπόδειξες, πῶς ἂν ἔκανε ὁ Θεὸς τὸν ἀνθρωπο μὲ τὴν εἰκόνα Του καὶ τὴν ὁμοίωσι, κι' ἂν τοῦδωκε ἀχτίδαις ἀπ' τὴ δύναμι καὶ τὴ σοφία Του, ὁ βασιλιᾶς, ὅσᾳ πρῶτος ἀνθρωπος ἔς τὸ ἔθνος του, ἔχει ἀπ' τὸ δημιουργὸ παρμένη καὶ πιότερη τὴ χάρι νὰ δημιουργῇ, νὰ κάνῃ ὅ,τι θέλει τὸ λαὸ του. Φτάνει ἀλήθεια πρῶτος, ἀλήθεια πρὸ ἡγῆλᾳ νὰ βρίσκεται· φτάνει νὰ θέλῃ νᾶναι βασιλιᾶς ἀληθινός.

Ἐσὺ, μὲ τὴ σοφία ποῦ σοῦ ἔδωκε ὁ Θεός, ἐδιάλεξες τὴν ἀγαθὴ μερίδα, ἄρπαξες ἀπ' τὴν καρδιὰ τὸν κόσμον, ἀπ' ταῖς δυνάμεις ποῦ τὸν κυβερνᾶνε ἄδραξες τὴν ἀλάθευτη, τὴν ἰσχυρότερη, ἐκείνη ποῦ βουνὰ ξεθεμελιώνει, ποῦ φωτίζει καὶ σίδερα δὲν τὴν κρατᾶνε, τῆς πίστεως τὴν ἀσπίδα, τῆς θρησκείας τὸ φανατισμό. Ἐγέμισαν τὰ σωθικά σου ἀπ' τὴ δροσιά της κι' ἐπότηες

μ' ἐκείνη τὸ λαό σου· τὰ νεῦρα της γιὰ νεῦρα σου ἐντύθηκες κι' ἡ δύναμί της θώρακάς σου 'γέννηκε· σοῦ ἄναψ' ἡ φωτιά της τὰ πλατεῖά σου στήθεια κι' ἡ χάρι της ἀνίκητο σ' ἀνάδειξε. Κι' ἐγίνες ὑπηρέτης τοῦ Χριστοῦ καὶ ὑπερασπιστὴς κι' ἀπόστολος· καὶ 'ς τὸ λαό σου ἐγίνες ἱεροκήρυκας ἀληθινὸς τῆς ζωντανῆς θρησκείας σὲ ἔργα, σὲ μαρτύριο, σὲ ἀφωσίωσι.

Ἐσὺ μέγας τῆς Ἑλλάδος βασιλιᾶς, μέγας πατριώτης, μέγας στρατηγὸς ἐτίμησες κι' ἐδόξασες τὸ ἔθνος σου καὶ ἔγραψες γι' αὐτὸ ὁλόφωταις σελίδαίς, ποῦ 'λιγοσταῖς τὰ ἔθνη ἔχουνε νὰ δείξουνε. Δὲν ἦταν ἓνα σχέδιό σου λαθασμένο, σὲ μία μάχη σφάλμα δὲ σοῦ 'βρέθηκε. Τὴν πλάτη σου δὲ λῖζε, εἶδαν οἱ ἐχθροὶ ποτε· κι' οἱ κίνδυνοι ἀπάνω σου 'ξεγλύστραγαν, γιὰτὶ σὲ 'φύλαγε 'σάν τίμιον ξύλον καὶ 'ὁ ἔκανε ἀνίκητο θρησκείας καὶ πατρίδας ἡ μεγάλη δύναμι. Καὶ δὲ εὐρῆκες τὸ λαό σου, τὸ στρατό, δὲν τὸν εὐρῆκες μὲ θάρρος καὶ μὲ μάθησι, μὲ τόλμῃ ἀπὸ νίκαις, μὲ πεποίθησι 'ς τὸν ἑαυτό του, μὲ καταφρόνια 'ς τὸν ἐχθρό. Εὐρῆκες κόσμον τρομαγμένο, κόσμον ποῦ ἢ συφοραῖς τὸν ἀποθάρρυναν, στρατὸ ποῦ ἢ ἀτυχίαις, ἢ κακαῖς διοικήσεις—ὡσάν ὅπου σὲ ἀτυχούς καιροὺς συμβαίνει—τὸν ἔκαμαν νὰ φεύγῃ καὶ νὰ δειχνη εἴκοσι χρόνια ταῖς πλάταις 'ς τοὺς ἐχθρούς. Καὶ ἔκαμες ἀνίκητα λιοντάρια, ἔκαμες γίγαντες ἀληθινούς, αἰτοὺς οὐρανοπέταχτους, ἔκαμες χέρια σιδερένια, νεῦρα ἀτσάλινα, ὧ ἄξιε ἀρχηγὲ σὲ ἔθνος ποῦ σὲ χιλιάδαις χρόνια τιμημένο ἔζησε.

Ὡ τῆς καρδιᾶς μου βασιλιᾶ ! Μέγας τ' ὄνομά σου καὶ μεγάλη ἡ μνήμη σου ! Ἄς ἦναι εὐλογημένη ἡ μάνα ποῦ σὲ 'γέννησε ! Ὡ βασιλιᾶ ἀθάνατε ! 'ς τὸν οὐρανό, ἐκεῖ ποῦ 'βρίσκεσαι ἄς πέσῃ ἡ ψυχὴ σου 'ς τὸν Πανάγαθο 'μπροστά, 'ς ἐκεῖνον ποῦ ἐλάτρευσες ἀληθινά, ποῦ μὲ τὸ ὄνομά του γίγαντες ἀνάδειξες, ἄς πέσῃ νὰ παρακαλέσῃ γιὰ τὴν ἄλλη σου λατρεία, γιὰ τὴ γλυκερά πατρίδα σου. Καὶ 'πὲς 'ς τὸν πάνσοφο, τὸν παντοδύναμο Θεό, καὶ 'πὲς καὶ παρακάλεσε μὲ πόνο, μὲ λαχτάρα, μὲ πύρινα ἀκόμα δάκρυα, νὰ στείλῃ 'ς τὴν Ἑλλάδα σου μέγας ἓνα δῶρο, μέγας κι' ἀξέτιμητο, μιὰ μάνα 'σάν τὴ μάνα τοῦ Ἡράκλειου.

Τ Ε Λ Ο Σ.

Τηῶται δοαχῶς